

SCZ

ART

TELJESSÉGÜGYI ÉRTESÍTŐ

20. SZÁM

1994. ŐSZ

ÁRA: 89 Ft

Tóth Csaba grafikája

Bolyai János

A megvilágosodás

Valami túl,
valami innen a nyelven.
Látható harangszó az idegekben.

Hogy tudom,
hogy nem tudom
a tárgyaltan tárgyat:
szólni nem-párhuzamból
új paralellákat?

A vakoknak a Napot: hogyan mondjam,
a Barlangot, melyből kiléptem?
Hogyan lehet veletek megosztani,
mi innen van a néven,
ami csak bennem világol
sugársor-fehéren?

Hogy lehet ily szög, ily tér
távolság függvénye?
Kezet ad –
és el nem ér.

Apám, te elhinnéd-e?

Talán csak maga a teremtő
Isten érezte így magát,
mikor a Semmi Káoszából
egy Rend vált ki:
a Világ.

Isten vagyok, nem „olyan, mint”,
hanem valódi isten!
Mert nem vagyok, ha ember nincs,
aki bennem higgyen!

De hogy' higgyen, ha nem érzi,
mi itt él csak bennem,
ha csak látomásban izzik,
de nincs rá egy nyelv sem?

Mintha egy sólyom,
melynek levették fedősapkáját:
az őrző fényben
felszárnalva,
amíg van magasság:
a kékszegélyig,
ellenfényig,
csillagéig,
végig –

szárnykimerülésig.

Fütyög a múltam.
Hallom.
De a fény fehér fonál.

Szóltt, ami túl van.

Hallom.
A lét itt fenn halál.
... végig,
szárny

ki
me
rü
lé
sig.

Ritmikusan vagy vergődve ugyanaz:
a gravitáció gyümölcse megérik.

Fájón
fájom, ahogy látom –
remegő kezem billeg, mint tört szárny,
a rajzállványon.

...Töviskoronás Krisztus!
Veronikakendő a rajzlap –
mint bűnjel süt oda
az elcseppent tus:
ellenvilági utam
alvadt vérnyoma...

Istenem,
beszélne kéne,
mindegy, miről – csak beszélni;

jaj nekem –
nem lényegeg: tárgyak közt
kell újra megtanulnom – élni.

Meg kell tanulnom lélegezni, enni
és fogadni a köszöntéseket.
Vissza kell menni inzsellérnek,
s hebegni, mint ki tévedett:

„Igenis, kapitány úr” – lehajtott fővel.
„Ígérem, nem fordul elő többet.”

És bámulni e megváltozott,
de nekik változatlan Földet.

(1823. november 3., Temesvár)

- 1 Bolyai János
A MEGVILÁGOSODÁS
 E számunk 23., 46., 55. és 63. oldalán Bolyai János, a zseniális magyar matematikus (1802. Kolozsvár, 1860. Marosvásárhely) kevésbé ismert verseiből és feljegyzéseiből válogattunk, egy 1979-es Kriterion-kiadás alapján (szerk. Mandics György és M. Veress Zsuzsanna)
- 4 **MILYEN MAGAS MINDEN**
 John Seeddel beszélget Ram Dass
A mélyökológia és bioregionalizmus elveit az Earth First! mozgalom vitte elsőként az utcára. Bár a világsajtó ökoterrorizmussal vádolja őket, neves ausztrál képviselőjük, John Seed erőszakmentes elveket vall. Amit ajánl, az új öröm, a régi rombolóak helyett.
- 14 Werner Hartinger
A GONDISHAPURI AKADÉMIA
Történelmi-ezoterikus elemzés a nyugati orvostudomány kialakulásában döntő szerepet játszó szellemi befolyásokról.
- 24 Fehér M. Jenő
A GYÓGYÍTÓ SÁMÁN
 Képek a középkori magyar sámáninkvizíciók történetéből
„A nép, a tanúvallomások szerint nyíltan színt vallott, ha az inkvizíció tagjai olyan kérdést tettek fel, hogy miért nem mentek az orvosokhoz: a válasz szerint a sámán jobban érti a mesterségét.”
- 34 **A SZEPLŐTELEN FOGANTATÁSTÓL A FELTÁMADÁSIG**
 Zubovits-Györkös Erzsébet szoborkiállítását megnyitja
 Bartos Tibor Decsen, 1994. Gyümölcsoltó hetében
„Szász Károlynak, a zengő szavú püspöknek és mérsékelt tehetségű műfordítónak tehát azt üzenjük innen: jobb egy gyermek a bölcsőben, mint három a kazánban.”
- 40 **KÉPMUZSIKA, FÉNYÍRÁS, HANGROVÁS**
 Beszélgetés Hartyánci Jenővel
 a győri Mediawave-fesztivál szervezőjével
- 44 Kiszely Károly
JOGHÉZAG A JOGÁLLAMON
„...a rövidtávú érdekek prése statisztikai méreteken ugyanolyan kényszerítő erőnek bizonyult a demokráciákban, mint a diktatúrákban a börtön és a gumibot.”

- 47 Havas Péter
KÖRNYEZET-KÉPEK ÉS NEVELÉS
Környezetünket a tantárgyak hagyományosan tudományközpontú tantervei, a tudomány logikája szerint tördelik darabokká. A környezetkép a mesetudattal válhatna ismét teljessé.

- 50 **MENNY, POKOL ÉS TISZTÍTÓHELY**
Dr. Szász Ilmával beszélget Bors Mari
„...jó, hogy egy csomó ellentmondásos tanítást kapunk, hogy az embert felnevelje, felnőtte tegye.”

- 56 Szűk Balázs-Bódi László
NÉGY PONT KÖZÖTT AZ ÖTÖDIK
Mélyinterjú-részletek intézeti lányokkal
„Ha előttem lenne két kiló ragasztó, én elszívnam. Csak az a fő, hogy csavarlazító legyen. Mert az a legjobb.”

- 64 *AION-rovat*
Vassy Zoltán
DIÁKOK VÉLEMÉNYE KÜLÖNÖS JELENSÉGEKRŐL
Egy felmérés eredményei

- 66 **PARA VAGY TUDOMÁNY ?**
- MÓDOSULT TUDATÁLLAPOTOK
Beszámolók a tavasz és a nyár paratudományos rendezvényeiről

- 72 *PÁLMAÁG-rovat*
Simonyi Gyula
SZEMBEN A DOLLÁRBILLIÁRDOS ÉRDEKEKKEL
A négy evangélium a félelemről
„Mi Atyánk, ... engedd el tartozásainkat, miképpen mi is elengedjük adósaink tartozásait.”

MUNKATÁRSÁK

Bartos Tibor
Gyulai Imre
Maurer György
(főszerkesztő)
Paulinyi Tamás
Simonyi Gyula
Tolnay Imre
Tóth Csaba

Megjelenik: Tavasszal–Nyáron–Ősszel–Télen.
Kiadó: Harmadik Part Alapítvány
H-1124 Budapest, Németvölgyi út 120.
Számlasszám: MHB 323-14742

Szedés: EPER Grafikai Stúdió Kft. Tel.:165-9116 Fax:165-8116
Készült az OSZK Nyomdatüzemében, vezető: Burány Tamás
Terjeszti: Extrahír Kft, könyvesboltok

A Harmadik Part által közölt anyagok tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén értesítést vagy tiszteletpéldányt.

The materials published by the THIRD SHORE can be re-published free, without distortion of contents. The editorial board thereby asks for notice or complimentary copies in case of re-publication.

Felelős kiadó: Maurer György
ISSN: 0865-3704

Az Olvasók és a Soros Alapítvány támogatásával készült.

milyen magas minden

John Seeddel beszélget Ram Dass

A mélyökológia és bioregionalizmus elveit az Earth First! mozgalom vitte elsőként az utcára. Bár a világsajtó ökoterrorizmussal vádolja őket azzal, hogy nem bánnák az emberiség lelépését a színpadról, mégis, neves ausztrál képviselőjük, John Seed erőszakmentes elveket vall és azt, hogy már nem léphetünk le, mert magunk mögött hagyva nukleáris szemetünk, távoztunkban is kipusztítanánk a földi életet. Amüt ajánl, az új öröm, a régi rombolóak helyett.

Ram Dass: John, tegnap követtem egy kamiont, melynek a hátulján „szennyezem a légkört” felirat állt. Nem láttam még ilyen jelet, amely bevallja szerepünket, amelyet játszunk. Az óra ketyeg, az élet megy tovább – hogyan fogjuk megérezni a katasztrófa előszelét, hogyan kezdjük majd megérteni, hogy mi történik?

John Seed: Igen, ez az alapvető kérdés. Ugyanis, ha teljesen tudatában lennénk, hogy mi történik, akkor biztosan ki tudnánk védeni. A technológia rendelkezésünkre áll, és semmi sem akadályoz minket abban, hogy fenntartsuk az életet a Földön. Tudjuk, hogyan lehetne megfelelően élelmiszert termelni, hogyan szabályozhatnánk a népességet, ezt mind, mind tudjuk, de képtelenek vagyunk megtenni, mert a tantusz még nem esett le, és nem hisszük el, ami körülöttünk történik.

Ram: Mi tudná ezt elhiteni velünk?

John: Azt hiszem, a problémának nagy része azoknak a szertartásoknak és rítusoknak az elvetése, amelyek ébren tartják és táplálják a minden-mindennel-összefügg érzését. Mi, modern emberek vagyunk az egyetlenek, már amennyire én ezt tudom, akik megpróbáltunk ilyen szertartások és rítusok nélkül élni, és nem tekintjük őket társadalmunk szer-

* Az 1980-ban az USA-ban egy sikertelen környezetvédő lobbizás után megalapított Earth First! mozgalom kiemelkedő ausztrál személyisége John Seed, aki otthagya az IBM céget a „Fák és a Föld szóvivőjévé” vált. Az interjú készítő amerikai Ram Dass számos könyv szerzője és csoporttréner. A 3. Part 6. száma ismertette a „Hegyként gondolkodni – Az Összes Létezők Tanácsa felé” című, John Seed társszerkesztette, 1988-as kiadású „mélyökológiai” alapvetést.

ves részének. Nagy súlyt fektetnek ezekre a természettel nagyon-nagyon közeli kapcsolatban álló emberek, pl. a vadászó-gyűjtőgető törzsek, akik a természettől elszakíthatatlanul, szinte beleágyazva élnek. Ha még ők is fontosnak tartják ezeket a szertartásokat és rítusokat a természettel való kapcsolatuk fenntartására, mennyivel inkább szükségünk lenne nekünk ezekre, akik a természettől elszakadva élünk. Amióta ezeket abbahagytuk – lehet, hogy nem szándékosan, talán az inkvizíció vagy más dolgok hatására – azóta a természetet valahova „kívül”-re szorítottuk. Bár értelmünkkel tudjuk, hogy ez nem ugyanaz az eset, mégis, tartsuk vissza a lélegzetünket egy percre, és akkor látni fogjuk, hogy a természet nem valahol „kívül” van; és nemcsak a levegő cserélődik a testünkben folyamatosan, hanem a pára és a föld is – igaz, ezt nem érezzük, nincs ilyen tapasztalatunk magunkról. Saját testünket még ma is csak korlátozott mértékben tudjuk megtapasztalni, mert az évezredes zsidó-keresztény agymosás elhitette velünk, hogy a valóság valahol máshol van, a mennyben, vagy bárhol, csak nem itt, a Földön.

Ram: *Eszembe jutott Florence Kluckhól, az antropológus, aki megkülönböztet „természet alatti”, „természetben élő” és „természetten túli” kultúrákat. Felmerült bennem, hogy a szertartások és rítusok, amelyekről Ön beszél, talán a természet alatti ember próbálkozásai, hogy tiszteletadással kibékítse és lecsendesítse az univerzum erőit. De gondolom, Ön inkább a természetben élő kultúrákról beszélt. Milyen példákat tud ezekre mondani?*

John: Főleg azokra a táncokra és szertartásokra gondolok, amelyeket néhány éve a Hopi indiánok között a „meszá”*-kon láttam. Különösen felkeltették az érdeklődésemet, mert olyannak tűntek, mint a Council of All Being (Minden Élőlény Tanácsa) – mely az a különös forma, amiben eddig főleg részt vettem – ahol száz táncos tetőtől talpig különböző állatnak öltözött, állati maszkokkal és mindenféle madártollal díszítve. Akkor jöttem rá, hogy az itteni emberek – gondolom, ez volt legrégebb óta folyamatosan lakott település a nyugati féltekén – évezredek óta megszakítás nélkül végzik ezeket a szertartásokat és rítusokat. Ehhez a folyamathoz nincs mit hozzátenni. Nem igaz, hogy „mivel elidegenedtünk, ezért szükségünk van ilyen terápiákra, és akkor rendbe jövünk”, rendben inkább akkor lennénk, ha észrevennénk, hogy ezeknek a szertartásoknak kell, hogy helye legyen az életünkben. Ez nem olyan dolog, amit valaha is befejezettnek tekinthetünk. Tehát például a Hopi indiánokra gondolok és a Sarawak-i Penan törzsre, mint az utolsó nomád vadászó-gyűjtőgetőkre Délkelet-Azsiában, akik szintén a természet nem hallható hangját erősítik fel, csak hogy meggyőződjenek róla, hogy mindenki emlékszik ezekre.

Ram: *Ha belegondolok, hogy a kultúra helye a*

* mesza – Dél-Amerikában gyakori, lapos tetejű, meredek hegy

nagyváros a maga teljes intellektuális megszállottságával, és ami fenntartja a kultúra folyamatosságát, amelyben élünk, az az, hogy tagadja a valóságot – hihetetlen krízis lesz felébreszteni az emberek tudatát vagy úgy látja, hogy az ébredés már a látáhatáron van?

John: A traumával kapcsolatban, úgy gondolom, az a probléma, hogy a dolgok e pillanatban annyira bizonytalanok tűnnek a Föld számára, hogy ha a traumák, melyek eddig történtek, nem voltak elegendők, akkor, attól tartok, az elégséges trauma egyben halálos is lenne. Például az ENSZ Környezetvédő Programjának elnöke, Dr. Mostafa Tolba a World Conservation Strategy (A világ környezetvédelmi stratégiája) c. könyvének előszavában így ír a pusztulás jelenlegi fokáról: „A századfordulóra egy olyan teljes és visszafordíthatatlan katasztrófának nézünk elébe, mint egy nukleáris holokaust.” Sok tudós szájából visszhangzik ez a kijelentés. Tehát ha igaz, hogy az elkövetkezendő kb. tíz évben, a katasztrófa tényleg bekövetkezik, akkor nehéz elképzelni bármiféle elégséges traumát, amely az egész tehetetlen folyamatot megfordítaná és mégsem pusztítaná el a Földet.

Ha ebben nem, akkor hát miben reménykedhetünk? Egyetlen dologban, amit valahogy úgy érzek... Úgy tűnik, mintha négymilliárd éve fejlődtem volna ki ezen a bolygón, és megbizonyosodtam róla, hogy ez a teremtési titok fölötté áll az olyan elképzeléseknek, mint, hogy egy fehér szakállú öreg ember teremtette a világot hatezer évvel ezelőtt, vagy, hogy egy teknősbéka minden teremtményt a hátán hordoz. A vérem összetételének és a négyszázmillió évvel ezelőtti tengervíz összetételének – amikor elhagytuk az óceánt – a kapcsolata, az egész magzati fejlődés csökevényes farokkal és kopoltyúval – és még sok-sok bizonyíték jelzi, hogy eredetünk története igaz. Ha ez így van, akkor sikeresen kifejlődtem. Az úton azoknak a csontjai hullottak, akik nem tudtak alkalmazkodni és igazodni a krízishez az adott időben, akármilyen volt is az. De valahogy úgy érzem, hogy tökéletes családfánk van, és kell még lennie néhány rejtett bizonyítéknak, amelyeknek nem vagyunk a tudatában. Mi tudna ránk akkora erővel hatni, hogy ezzel a nagyobb testünkkel kezdjünk azonosulni, ahelyett, hogy csupán egy alagutat látunk, ahol mindössze a következő pillanat van a szemünk előtt? Végül semmi más, csak a csoda lenne megoldás ebben a hátralevő időben. A pusztulás ma már olyan mértékű – akár az esőerdőket, akár az ózonréteget, a léghőmérsékletet, mindazt, ami a történetik – hogy a környezetvédelmi erőfeszítéseinket meg kellene tíz-, sőt százszoroznunk ahhoz, hogy elegendők legyenek. Tehát semmi sincs a látáhatáron, ami segíthetne rajtunk. Akkor hát milyen csodára várunk? Amire szükségünk lenne, az egy igazán egyszerű csoda: mindössze annyi, hogy az emberek egy új napra ébrednének, amely nem hasonlít az előzőkre, és észrevennék, hogy mindennek vége, ha nem változtatnak, és elhatároznák, hogy megteszik a

szükséges lépéseket. Nem valószínű, hogy ez a csoda megtörténik, de az is igaz, hogy az egész út, amin haladunk, tele van csodákkal, csak a mi furcsa, modern lelkünk nem veszi ezt tudomásul. Arra a csodára gondolok, hogy egy haltól származunk, aki úgy döntött, hogy elhagyja az óceánt és a szárazföldön fog élni – nos, ilyen családfával senki sem vesztheti el a reményt.

Ram: Az Ön ráébredése az egyedfejlődésével és a törzsfajlódásával való kapcsolatára értelmi folyamat? Vagy intuíció? Talán a sejtek vágya? Milyen szintű ébredést értünk csodás felébresztés alatt?

John: Úgy gondolom, ezeknek mind meg kell lennie, mert bár az elgondolásaink között lehetnek használhatóak, tény, hogy a valóságot nem lehet „összevarrogatni”. Az én ébredésem, mondhatjuk, akkor kezdődött, mikor otthagytam a rendszerszervezői állásomat az IBM-nél, és kikerülve addigi életformámból vidéken kezdtem élni. Nem érdeklődtem az ökológia iránt, de egyszer csak azon vettem észre magam, hogy – a körülmények hatására – egy különleges erdő védelmén dolgozom. Ez az erdő mélyen megérintett, és akkori meggyőződéssel meghatározott ellentétben már védtem is. Ahogy kezdtem ezt csinálni, úgy növekedett bennem az intellektuális érdeklődés is a téma iránt, és felfedeztem, hogy az esőerdő – amelyért dolgoztam – az a hely, ahol az utóbbi 130 milliárd évben kifejlődtem. Így nem volt meglepő, hogy nagy hatást tett rám, magába ölelt és használni kezdett. A felébresztésnek valahogy minden szinten van értelme. Vagy például az evolúciós utazást összefoglaló gyakorlatokat a Council of All Beings-ben abban a reményben végzünk, hogy az értelmi beleegyezés – ez az, amit valójában tettünk – testünk fizikai bevonódásával párosulva táncon, mászáson és kúszáson keresztül – ez az egész folyamat mély emléket fog felébreszteni. Szerintem az újrászületés tanában, az LSD kutatásban, és más hasonlókban sok bizonyítékot találunk arra, hogy a sejtek memóriája valóban létezik, de gondolkodásunk paneljei és szűrői legtöbbször elzárják minket ettől a tudástól. A szertartásoknak és rítusoknak azonban van ereje megszabadítani tudatunkat ezektől a megszokott szűrőktől, és így lehetővé válik, hogy más valóságokat fogadjunk be.

Ram: A csodának az egyik forgatókönyve, hogy az evolúció elkerülhetetlensége kényszeríti ránk, és amit saját szerepünkről gondolunk, az ebben az értelemben nem számít. A másik lehetőség, hogy elérkezik a pillanat, amikor kritikussá válik, amit csinálunk. Úgy érzékelem, az Ön véleménye pont a kettő között van.

John: Talán nem gondoltam még erre igazán, mert úgy érzem, az én utam olyan, ahol folyamatosan az átfogóbb elképzelésbe olvadok bele, és amikor kereszttűzhez érkezem, körülnézek, és a nagyobb képnek adom át magam – és nem is fontos tudnom róla. Az az érzésem, hogy a Föld kétségkívül élő és intelligens, intelligensebb, mint mi, és tény, hogy az én értelmem csak egy apró töredéke a Földének.

Levél vagyok, amely a fán nő. Biztonságot ad, ha egyszerűen csak odaadom magam, engedem áramlani a fából az életerőt, és hagyom, hogy vigyen, amerre akar. Nem tudok a választásaimról, és bizonyos értelemben nem is kell róluk tudnom.

Ram: *Ha olyan katasztrófákra próbálok gondolni, amelyek változtatásra kényszerítenek minket, akkor felvetődik az ember jelenlegi tudatosságának és néhány csak-idő-kérdése folyamatnak a kölcsönhatása. A three mile-szigeti katasztrófa pl. nem volt elég, Csernobil sem, a kettő kombinációja szintén nem. Az idő múlásával a katasztrófák törvényszerűen bekövetkeznek, és van néhány valószínűleg kritikus pillanat, amikor megváltozik a viselkedésünk. Már csak az a kérdés, hogy túl késő van-e, vagy a helyzet még visszafordítható. Érdekes, hogy a visszafordíthatóság határát egyes tudósok folyamatosan vitatják, mondván, hogy „Ó, ti mind pesszimisták vagytok, a technológia meg fogja oldani a problémákat”. Hogyan válaszolna az ilyen embereknek?*

John: Nos, ez valóban bonyolult, mert a technológia remek ürügy arra, hogy elfedjük a problémákat, így nagyon-nagyon nehéz bizonyos helyeken még a probléma felismerése is. Úgy értem, könnyű elbújni a gondok elől, különösen a hatalmon lévő vagy anyagilag érdekelt emberek tartják magukat tisztas távolban. Úgy érzem, mintha nem lenne nyilvánvaló, hogy miként is állítjuk elő azokat a dolgokat, amelyekre szükségünk van. Pl. bizonyos gyógyszerek az esőerdő növényeiből származnak. Ezek a növények a hatóanyagot évmilliárdok alatt „találták fel” a génjeikben. Most már mi is elő tudjuk ezeket állítani. Nincs szükségünk többé a növényre, ha már az összetételt megfejtettük – de magunktól soha nem tudnánk ezeket kitalálni. Szeretnék egy példát mondani a napjainkban történő pusztulás mértékéről: a jelenlegi brazil környezetvédelmi miniszter, Jose Lutzenberger volt az ország egyik legnagyobb környezetvédője és gondolom, a Brazíliát ért kritikákra válaszul neveztek ki. Egy pár éve idézett néhány tanulmányt, amelyek az Amazonas dzsungelében felfogott napenergia mennyiségéről szóltak. Ez az energia emeli a magasba a légkörben helyet foglaló vízmennyiséget. Az Amazonas hatalmas folyó, de a vízciklus az Amazonas-vidéken ötször akkora, mint a folyó maga. Kiszámolták, hogy az az energia-mennyiség, amelyet a növényzet naponta felfog, hogy a vizet a levegőbe emelje, egyenlő kétezer hidrogén-bombáéval. Ez a hatalmas fűtőmotor hajtja a világ szelét – azokat a szeleket, amelyeket az ókori hajósok is ismertek, és amelyek a párát szállítják rendszeresen és előre láthatóan ide Amerikának és

...mintha az agy úgy döntene, hogy ő a test legfontosabb szerve, és elkezdene kibányászni a májat az előnyökért...

Európának. Nem egyszerűen csak „ott vannak”, ahogy gondolkodnánk, hanem a nagy biológiai rendszerek hozzák létre és tartják fenn őket. Ez a Gaia egyik létfontosságú szerve – az élő bolygó. Lutzenberger azt mondja, hogy ha elvesztjük akár csak az Amazonas egyharmadát, akkor ez a folyamat visszafordíthatatlanul megszakad.

Először is a hidrológiai rendszer szétesése miatt az Amazonas kiszárad, és persze a légkör az egész Föld körül felbomlik. E nézet szerint meg kell mentenünk egy óriási nemzeti parkot emitt, egyet meg amott... Ha meg is tudnánk tenni – amit nem hiszek, mert a nemzeti parkokat a szemünk előtt gyarmatosították és égették fel, de ha ennek ellenére meg tudnánk tenni – az sem lenne elég. Ez az elképzelés az életről és a Földről alkotott hamis metaforán alapszik. Jobb hasonlat, úgy gondolom, amit a brit tudós, Lovelock, a Gaia-elmélet népszerűsítője, írt le. Szerinte amit az Amazonas-szal csinálunk, az olyan, mintha az agy úgy döntene, hogy ő a test legfontosabb szerve, és elkezdene kibányászni a májat azokért az előnyökért, amelyekhez így juthat. Ha ezt az összefüggést észrevennénk, akkor arra is rádöbbenénk, hogy ezt nem csinálhatjuk tovább, mert nem lehet az agy érdeke kiásni a májat, vagy a levélé tönkretenni a fát, amelyen nő. Ki kellene mondanunk, hogy a nemzeti park önmagában nem elég. Lehet, hogy az emberek azt felelnék: „Hogy mondhatasz ilyet, úgymint éppen elég baj, hogy 400 000 km² nemzeti park van erre, 800 000 km² arra, és azt mondod, hogy minden erdőirtást be kell fejeznünk?!” „Vágd csak ki az erdőt.” – kéne mondanunk. Talán ki is tudnák mindet vágni, de semmi sem kevesebb, mint amennyi hasznunk lenne belőle. Életben tartani a Földet néhány reprezentatív hely segítségével olyan, mint egy fát életben tartani néhány darab kéreggel a felületén, vagy egy emberi szervezetet tenyérnyi bőrdarabokkal. Úgy érzem, ha ezt megértenénk, akkor minden mást is. A kérdés tehát az, hogy hogyan tudna a felismerés eljutni az emberek tudatáig?

Ram: *Mit gondol, mennyire hasznos, ha az energiáit olyan szintű politikai törekvésekbe fekteti, mint pl. az ENSZ tevékenysége, és milyen mértékben teszi ezt helyi szinteken vagy az Earth First és a Council of All Beings szintjén? Mi alapján dönti ezt el?*

John: Úgy érzem, nem tudnék az értelmekkel döntést hozni. Amit teszek, az az, hogy lefekszem az erdőben, levelekkel fedem be magam és azt mondom: „Anyám, átadom magamat.” Szándékosan engedem minden energiámat a Földbe áramlani, és hagyom, hogy a Föld magához igazítson. Amikor felkelek, bármit akarok tenni, egyezik azzal, amit teszek. Tudok spontánul viselkedni, idővel egyre ma-

gabiztosabb leszek, és spontán tetteim eredményére visszanézve látom, hogy rend van bennük, hogy valóban szárnyalok és létrehozok összeköttetést, és úgy érzem, ez megerősít a munkámban. Az elmúlt évemre visszatekintve azt mondanám, hogy időm kb. felében spirituális-pszichológiai workshop-okat tartottam, amelyeknek a bevételét az esőerdőkre fordítottam, és ahogy az emberek jobban érdeklődnek a téma iránt, az anyagi alap úgy növekszik. Időm másik felét részben politikai akciókra fordítottam, beleértve nagy esőerdővédő programokat Pápua Új-Guineában, a Salamon-szigeteken és Equadorban – amelyeken ma is dolgozom – és részben közvetlen akciókra, pl. a nyakamnál fogva láncoltam oda magam egy jármű alá, hogy ne tudjon az erdőbe menni. Nem tudom, hogyan osztom be az időt, csak teszem, amihez éppen kedvet érzek.

Ram: *Úgy látom Önt, mint aki a Föld eszközévé válik. Mintha egy áltermés lenne, amely a Földből nő ki és képviseli a Földet. Felszólal a fákért, Gaiáért és egyfajta önátadásban él, mégcsak nem is szándékosan. Beszélne, kérem, arról a tudati átalakulásról, ahogyan egyre odaadóbbá vált a Föld szükségleteinek ilyen intuitív módon való kifejezésében?*

John: Megértettem, hogy a viszonyom a Földhöz olyan, mint a levélnek a fához, és a fa igényei elsőbrendűek a levélénél. A fa tud élni a levél nélkül, de fordítva nem. Új levelek nyilván nőhetnek. Ha ezt felfogom, és felfedezem azokat az eszközöket, amelyekkel meg tudom szerezni és létem mélyebb és mélyebb szféráiba tudom engedni ezt a tudást – egészen odáig, ahol értékrendem és pillanatnyi, intuitív döntéseim születnek – és használom ezeket az eszközöket, akkor úgy érzem, mintha kezdenék részesülni minden más dolog természetéből – és ez teljesen egyszerű és hétköznapi. Nincs semmi különös a létezésnek ebben a módjában: az Amazonas-vidéken élő pillangófajra gondolok, amelyet egy tévéműsorban láttam. Egy csapatban két különböző színű lepke repül együtt: fekete és narancssárga. Amikor egy fűszálon leszállnak, a feketék mind tökéletes kört alkotnak, a narancssárgák pedig, mint szirmok helyezkednek el; virágnak álcázzák magukat, hogy megtévesszék a ragadozó állatokat. A feketék nem mondják azt, hogy: „Hej, mivel fekete vagyok, én fogok a kör közepére állni.” Csak azt csinálták, amit akartak, egyszerűen tették, amit tettek. Ugyanabból az anyagból vagyok, mint ezek a pillangók. Össze vagyunk kötve, pontosan azóta élek itt, amióta ők, és egyetlen, ősi szubsztanciából származunk. Az itt lévő nagy dudor miatt (megérinti a homlokát) már rég elfelejtettem e tudás jó részét, mert hajlamos vagyok felejteni. A pillangó soha, de

Ha hazardjátékos lennék, akkor az esélyek alapján arra kellene tennem, hogy el fogjuk pusztítani az életet a Földön.

soha nem felejt el, hogy ki ő és mit akar, de én könnyen elfelejtem. Ezért, ha hétvégeimet azzal töltöm, hogy beismerem, kutatom és megszeretem a földbegyökerettségemet, elfogadom függő helyzetemet, és azt, hogy nem vagyok önálló szellemi lény, hanem létem egy komplex

és tökéletes biológiai egységből nő ki, akkor egy hétköznapi, csodás, pillangóhoz hasonló teremtménnyé válok.

Ram: *Ön arról beszél, hogy prefrontális lebbennel pillangónak lenni teljes ellentétben áll egy másik, sokkal ösztönösebb aggyal. Tehát a prefrontális lebbeny az evolúció ellensége? Vagy inkább...?*

John: Az természetesen látható marad, hogy a kerekek még forognak. Ha hazardjátékos lennék, akkor az esélyek alapján arra kellene tennem, hogy el fogjuk pusztítani az életet a Földön. Minden újabb tudományos bizonyíték afelé mutat, hogy nagyon-nagyon kevés időnk van arra a hatalmas fordulatra, amelyet meg kell tennünk. Nagyon tetszik Thomas Berry és Matthew Fox gondolata, miszerint azért vagyunk itt, hogy képesek legyünk visszatükrözni a Földet, és ebbe a reflektív működésbe lépve mi vagyunk a Föld, amiben bizonyos kockázat rejlik. Úgy értem, ez valami új dolognak a születése, és a születéssel velejár a halál veszélye, de feltételezem, hogy a Föld tudja, milyen hatalmas kockázatot vállal, és ebben a reményben megnyugszom.

Ram: *Tom Berrynek csodálatos érzéke van az ilyen felfedezésekhez, melyekbe minket is tisztán, érthetően belefoglal. Nagy munkával próbálja az ökológiai távlatokat katolikus identitásába beleilleszteni, el tudom képzelni, mekkora feszültséget jelent ez neki. Vannak-e olyan feladatok, amelyeket egy intézmény, pl. a valás mai intézményrendszere elláthat?*

John: Úgy érzem, hogy minden ma létező vallásnak van egy olyan pontja, ahol ökológiai szempontból fejlődik. A kereszténységé Thomas Berry és néhány quaker*. Nagyon fontos táplálni ezeket a fejlődési pontokat minden lehetséges módon, mert a legtöbb embernek túl nehéz feladat lenne egész pszichés és vallási életének megszokott szerkezetét feladni. Ha nincs más lehetőség, talán meg tudnák tenni, de sokkal könnyebb, ha onnan indulhatnak, ahol éppen vannak, és így jutnának el a Föld szeretetéig.

Ram: *De alapvetően azt teszik, amiről Thomas Berry úgy beszél, mint a „működésképtelen kozmológia követése”.*

* quaker – olyan vallásos irányzatnak a híve, amely szertartások nélkül imádja Krisztust, és határozottan erőszak- és háborúellenes-gondolkodó, pl. Marshall Massey; vagy Matthew Fox *Original Blessing (Eredendő áldás)* c. könyve és más hasonló

John: Így van, és különösen veszélyes dolog a zsidó-keresztény felfogás, óriási technológiai hatalmunkkal párosulva. Amíg azt gondoljuk, hogy leigázhatjuk és uralmunk alá hajthatjuk a természetet, és elfelejtjük, hogy mi is részei vagyunk, addig a helyzet nagyon veszélyes. Másrészt vannak a kereszténységnek olyan magyarázatai, melyeket támogatnunk kell, különösen arra az értelmezésre gondolok, miszerint a szövetség nem Isten és a zsidók között kötött, hanem Isten, a zsidók és a természet között. A teremtett világ volt a szövetség harmadik résztvevője. Sok minden ebből már feledésbe merült, és talán újraértelmezést és helyreállítást kíván; más-különbén nehéz elképzelni, hogy az emberek nagy része hogyan fogja megtalálni az útját – ugyanis túl nagyot kéne ugraniuk onnan, ahol most vannak.

Ram: *Őn olyan spirituális gyakorlatokat ajánl, amelyek ráébresztik az embereket a Földdel való kapcsolatukra. Ugyanakkor azt tartja, hogy ezek a gyakorlatok megszabadítanak minket a jelenlegi működésképtelen, hamis identitásunktól is.*

John: Igen, de ezek a rituálék és szertartások – a Council of All Beings, az Evolutionary Journey (Evolúciós utazás) és hasonlók – meglehetősen újak nekem, és a változás bennem korábban történt, mint ahogy megismertem ezeket. Számomra az egész egy közvetlen erőszakmentes természetvédelmi akcióval indult, amelyet nem egy rituálé kezdetének láttam. De így utólag, valóban rituális tettek tűnik: elmenni arra a helyre, ahol az emberiség a vad természettel találkozik, és a határvonalon megállva – ahonnan minden el van bulldózerolva, felszántva és kiirtva – a természetet nem a leigázó szemével nézni, hanem a természet részeként érezni, és egyszerűen NEM-et mondani erre az egészre. Ez volt életem legnagyobb fordulópontja, az első alkalom, hogy ilyen dolgokkal foglalkoztam. És amiért ezt rituálénak tartom, az az, hogy ma már az akkori értelmében nem tudom komolyan venni: nem tudunk megmenteni egy erdőt, ugyan így egy fát sem. Az ózonréteg eltűnésével, a légkör megváltozásával és a Föld felmelegedésével minden erdő, minden fa el fog tűnni. Amelyikeket 79-ben vagy 89-ben megvédtünk, azok is minden mással együtt el fognak tűnni. Ha nem tudjuk megtartani az egészet, akkor a darabjait sem. A kísérletek – megmenteni egy kis darabot itt, egy kicsit ott – csak egyfajta imádságnak tekinthetők. Imá az emberek felébredéséért.

Ram: *Értem. Szimbolikus kijelentésként is nagyon hatásos. De mondjon egy példát! Beszéljünk Pápua Új-Guineáról!*

John: A legfrissebb munka, amelyen dolgozunk – tény, hogy amíg itt beszélgetünk, azalatt is zajlik. Tíz éve, vagy kb. akkor a legfőbb tevékenységünk ezekben a dzsungelben az volt, hogy ne engedjük a rossz dolgokat megtörténni. Mindig mindenhova elmentünk, hogy megakadályozzuk ezt vagy azt. Örökös harc volt. A Csendes-Óceánnál, Új-Guineában, a Salamon-szigeteken és Vanuatuban az embereknek tényleg vannak jogaik: az erdők sorsáról sok-

kal kevésbé az állam dönt, mint azok a közösségek, akik ősidők óta birtokolják a földet. Az erdőket megvédeni végül csak néhány olyan alternatív gazdasági program felajánlásával tudtuk, amelyekhez nem szükséges a fákat kivágni. Ezekről az emberektől, akiknek egyáltalán nincsen gazdasági életük, nem várható el, hogy emelkedett látásmódjuk legyen ezekről a dolgokról. Nem akarják az erdőt elpusztítani, de úgy gondolják, nincs más lehetőségük. A probléma az, hogy nincsen tapasztalatuk, és egyfajta infrastruktúrájuk, amely lehetővé tenné a gazdasági fejlődést. Észrevettünk egy kis fűrészmalom, melyet Pápua Új-Guineában készítenek, és „le s fel járkáló”-nak hívnak. Kb. 300 volt belőlük ország-szerte, és ahol az erdőirtó társaságok megjelentek, nem kaptak szerződést, mert az emberek egy pillanat alatt rájöttek, hogy a fa értékes számukra. Elsőként átvizsgáltuk ökológiai szempontból a fűrészmalomokat, és megállapítottuk – ahogyan előre sejtettük – hogy a legrosszabb fűrészmalom is nagyságrendekkel jobb az erdőnek, mint a legjobb fakitermelő vállalat, mert a nagy vállalatok bulldózereket és nehéz gépeket használnak, melyek tömörítik a talajt, így sokkal károsabbak, mint a fák kivágása.

Ram: *És ugyanúgy fakitermelő társaságok és kivágják a fákat.*

John: Igen, kivágják, de még ha a „le s fel járkáló” fűrészmalomok egy (ráadásul) kis területen ki is vág-nak mindent, akkor is kevesebb a kár, mert nem bulldózerolják a földet és így jobb a regeneráció. Szóval az ausztrál segélyhivatal támogatásával kézikönyveket nyomtattunk, és minden megvásárolt fűrészmalom mellé adtunk egyet, hogy az emberek megtudják, milyen lehetőségeik vannak az erdővel való gazdálkodásban. Így találtunk egy olyan területet, ahol beleszólhattunk a fűrészmalomok használatába: ez Új-Guineában, Morabe tartományban volt, ahol egy nagy fakitermelő vállalat éppen alá akart írni egy szerződést a Zia törzssel. Ez a vállalat, ahogy egyik helyről a másikra ment, a tarvágás határát húzta maga után, és olyan biztos volt, hogy megkapja ezt a szerződést 1000 km² erdőről, hogy már megépítették a rakpartot is és az üzemanyag raktárakat, és csak hetek kérdése volt, hogy összeállítsák és aláírják a szerződést. Ekkor felajánlottunk az embereknek egy választási lehetőséget: a közösség minden települése kap három fűrészmalom és egy fakitermelési tervet, így – a környezetet nem károsító módon – kivághatnak egy kis darab erdőt, valamint megígértük, hogy piacot biztosítunk a faanyagnak – mindezt akkor, ha hozzájárulnak, hogy a nagyvállalat előnyomulását megakadályozzuk. Az ajánlatunkat elfogadták. Most, négy hónappal később, a héten átadjuk ezeket a fűrészmalomokat. Az ausztrál nagykövet is, azt hiszem, részt vesz az ünnepségen. Az emberek minden egyes kivágott fáért 200-szor annyit fognak kapni, mint amennyit a fakivágó vállalat adna, és bár az idén – e rövid idő alatt – nem repült a sült galamb a szájukba, de láthatják, hogy ez tartós megoldás. Egy fűrészmalom mindössze

0,03 km² erdőt vág ki évente, és hiszünk benne, hogy 50 éves körforgással újra a legelső helyen dolgozhat. Ez egy fűrészmalomnál 1,4 km² erdőt jelent, szemben az 1000 km²-el, amelyet a fakitermelő vállalat vágott volna ki. Ezt egy modellnek tartjuk, és keresünk más helyeket, ahol a fűrészmalomokat így tudnánk használni, valamint egyéb felhasználási módokat, amelyek nem károsítják a természetet, és amelyhez ausztrál vagy más anyagi segítséget tudnánk igénybe venni.

Ram: *Milyen a kapcsolatuk a fakitermelő vállalatokkal? Milyen módon és mekkora erőfeszítéssel lehet elérni, hogy energiáikat kisebb, környezetvédelmi szempontból elfogadható tevékenységbe fektessék? Mi történik? Mellébeszélnek? A rideg gazdasági valóság már csak ilyen, vagy vannak benne üres foltok?*

John: Sokáig egyáltalán nem értünk el semmiféle eredményt. A múlt héten a Mitsubishi fakitermelő leányvállalatának üzletkötőivel voltam egy találkozón New Yorkban, mert már nagyon közel voltunk hozzá, hogy bojkott kampányt indítunk. Most megyek Japánba egy bemutató sorozatra és egy sajtókonferenciára, utána pedig egy Mitsubishi előtti demonstrációra – és világszerte lesznek még ilyen programok. De nem találtunk megértésre. Számukra az a kérdés, hogy jóhírük hogy alakul – más szempontból nem tudják nézni a dolgokat.

Ram: *Egyáltalán nincsenek természetvédelmi törekvések vagy nem akarják, vagy nem tudják a dolgokat másképpen nézni?*

John: Az egyes emberek talán tudnák. Kétórás találkozásonk volt velük New Yorkban, ahol a csoportjuktól egy hölgy, miközben saját ügyét próbálta képviselni, elsírta magát. Ekkor szemmel láthatóan valami megváltozott a teremben, de ez csak személyes szinten történt, ők pedig nem a saját nevükben beszéltek, hanem mintha egy nagy gép fogaskerekei lennének. Nagyon hamar visszanyerték lélekjelenlétüket és folytatták a tárgyalást.

Ram: *Ez a történet messzire vezet, egészen az Ön tevékenységének a határáig, mert amivel Ön leginkább foglalkozik, az az emberi szívek megváltoztatása, és most mégis a közös, személytelen, amorális lényegről beszélünk, és ez az, ami fenntartja a problémát. Talán a bojkottálás és a nagyvállalatok jóhírré való törekvése az egyetlen kiskapu e pillanatban.*

John: Igen, ezzel a csoporttal így van. Ugyanez történt a Burger Kinggel is 1987-ben, amikor a Rainforest Action Network kiderítette, hogy a Burger King a marhahús több, mint 80%-át Costa Ricából exportálta. Costa Rica le volt zárva, mert a legelői nem voltak egészségesek, és ez néhány centet levett a hamburger árából az USA-ban. Egy sikertelen tárgyalási kísérlet után – melyet a Burger King egyáltalán nem vett komolyan – a Rainforest Action Network 1987 májusában Whopper Stopper hónapot hirdetett és tüntetések voltak a Burger King előtt. Mikor az emberek rádöbbentek, hogy mennyibe kerül a hamburger, akkor senki nem vonta kétségbe a

történeteket, így a Burger King veszített a népszerűségéből. A termékforgalma a hónap végére 11%-kal esett, és hat héttel később nyilvánosan bejelentették, hogy nem használnak többé esőerdei marhahúst. Az azonban probléma, hogy ha valaki más hozott volna ugyanilyen marhahúst, aki kevésbé népszerű, mint a Burger King, akkor lehet, hogy nem tudtuk volna ilyen sikeresen támadni a nyilvánosság előtt. Továbbá a Burger King folytatta a vadon élő állatok feldolgozását hamburgerré, és John Robbins Diet For A New America (Étrend egy új Amerikáért) c. könyvének olvasása után látom, hogy ez valószínűleg legalább akkora környezetvédelmi probléma az USA-ban, mint Costa Ricában. Szóval nem érezhetjük magunkat valami félelmetesen nagy győztesnek, de az eset azt mutatja, hogy bizonyos körülmények között el tudunk kezdeni megváltoztatni dolgokat. Viszont a kényszer nem változtatja meg a szíveket.

Ram: *Ez határos azzal a kérdéssel, hogy mi a helyzet a civilizációval, miben nem üti meg a mértéket. Fájdalmas látni a hiányainkat és azt, hogy gazdasági szükségleteink irányítanak minket, miközben a saját magunk által kitalált életszínvonal elérésére törekszünk. John, mire vonatkozik a „mélyökölógiai” kifejezés?*

John: Azt kellene elmondanom, hogy mit jelent ez nekem, mert egy vitatott kifejezés és sok különböző dolgot értenek alatta; számomra biocentrikus-ságot jelent szemben a dolgok emberközpontú megközelítésével. Nem piramisként szemléli a világot, melynek csúcán az ember áll, hanem inkább hálóként, amelynek az ember is egy szála. A kérdésnek a mélyre ható fajtája, mely az ökológia intellektuális tudományát majdnem mint egy spirituális igazságot használva megengedi, hogy az igazságok személyesé váljanak. Ellentétben áll az erőforrás-alapú környezetfelfogással, mely szerint a világ egy részről emberekből, más részről – az ember számára – természeti erőforrásokból áll. Vannak akik egyszerűen elpusztítják ezeket az erőforrásokat, míg más, felősebb és kötelességtudóbb emberek lehet, hogy azt mondják: „Nem lenne szabad tönkretennünk ezeket, meg kéne őriznünk a jövő generációnak.” De én nem úgy látom, hogy így áll össze a világ, és nem hiszem, hogy ez a leírás helytálló. A világban 10-30millió növény- és állatfaj létezik, és mi egy vagyunk ezek közül.

Ram: *Tehát Ön szerint az a gondolat, hogy fel-elősek vagyunk a természeti erőforrásainkért, nem igazán motiváló, nem olyan, amelyből végül ökológiai tudatosság nő ki és táplálja az embereket.*

John: Ez megtörténhet egy pár emberrel, de együttvéve nem vagyunk képesek meghozni a szükséges áldozatot. Ha azt nézzük, hogy milyen nehéz a legapróbb változást is elérni a viselkedésünkben, – az emberek évekig terapeutához járnak a legkisebb eredményért –, akkor hogyan fogunk akkora változáson keresztül menni, amekkora szükséges lenne ahhoz, hogy újra fenntartható életet éljünk a Földön? Egyetértek Arne Naess-sel, az oslói egyetem filo-

zófia professzorával, aki kb. 15 évvel ezelőtt a „mélyökológia” kifejezést kitalálta, mikor azt mondja: „A felelősségérzet és a kötelesség tudat hűtlen alapja a környezetvédelemnek.” Mert nem vagyunk képesek morálisan magasra emelkedni, legalábbis

nagy részünk nem, és nem folyamatosan. Hányan vagyunk Gandhik? A rituálé és az, hogy egyszerűen a természetben vagyunk, új öröm forrását jelenti, és ez az öröm helyettesít minden mást, amivel kitöltjük az életünket. Ötmilliárd embert, aki mind az úgynevezett magas életszínvonalra törekszik, a Föld nyilvánvalóan nem tud eltartani. Felássuk a Földet, és hajszárítót, autót és más hasonló dolgot készítünk belőle. Kitöltjük az életünket ilyen dolgokkal, remélve, hogy elégedettek leszünk és valahogy be tudjuk majd tömni a lyukakat – de ez nem működik, és nincs senki, aki véget vetne ennek a folyamatnak. Ez egyfajta kiszorításnak tűnik. Igazából nem az anyagi dolgokra vágyunk, hanem pszichológiai és spirituális állapotra, és reméljük, hogy egyszer megtaláljuk. Arra kondicionáltak minket, hogy higgyünk a reklámozott dolgokban, melyeket anyagi úton megszerezhetünk – de ez nem igaz és nagyon destruktív. Ám, ha nagy-nagy örömet tudunk meríteni abból, hogy élünk a Földön és kapcsolatunk van más élőlényekkel, és abból, hogy megtapasztaljuk, hogy minden mindennel összefügg és egymásba árad, akkor ártalmatlan úton jutunk megelégedéshez.

Ram: *Tud így érezni a helyzet reménytelenségének ellenére is?*

John: Nos, ez mulatságos, mert valahogy éppen a helyzet reménytelensége teszi ezt az érzést elérhetővé. Amint mondtam, az IBM-nél dolgoztam mint rendszerszervező, és ha minden rendben lett volna, akkor valószínűleg ma is ott dolgoznék. A reménytelenség hihetetlenül nagy lehetőség, mert – ahogy Robinson Jeffers mondta – „hogyan lehetnének az embernek ambíciói egy papírrengetegben?” Ki akar gazdagságot, hírnevet vagy bármi mást, mikor ezt meglátja? Így valahogy nagyon egyszerűvé válnak a dolgok. A spirituális fejlődés hatalmas akadályait egy vakítóan erős fény, mely leereszkedik hozzánk, visszamenőleg is elégeti, és nyitottá tesz arra, hogy befogadjuk az igazi örömet. Ezután megtenni mindent, amit egy ember tehet a Földért – nagyon örömteli állapot. Megélni a kétségbeesést, a haragot és a szomorúságot annyi, mint a Föld fájdalmát érezni. Thich Nhat Hahn szerint „a legfontosabb dolog, amit tehetünk, hogy meghalljuk magunkban a Föld síró hangját”. Mert amikor ezt tesszük, akkor együttérzésünk nyilvánul meg, és ennek az érzésnek a teljes nyugalomával megnyilvánulunk mi is, érezzük ezt az összekötöttséget, mely arra is indít minket, hogy

„A legfontosabb dolog, amit tehetünk, hogy meghalljuk magunkban a Föld síró hangját.”

tegyünk valamit. Ilyen fájdalom nélkül nincs elég motívációnk. A gondolat nem elég a cselekvéshez.

Ram: *Úgy tűnik, arra a megállapításra jutottunk, hogy a boldogság a másik ember fájdalmának a tagadásában rejlik, illetve lehet ez egy*

másik erő, vagy lényeg is, mint pl. a Föld. Bár tény, hogy ez nem működik, mégis csináljuk.

John: Azt hiszem a kultúra sokat fektet ebbe a tagadásba. A Council of All Beings egyik gyakorlata mélységes gyázmunka: siratni kezdjük azokat a veszteségeket, amelyek a Földet érték, a kedvenc kis darab természetünket, ahol ma autópálya vagy bármi más van, és az emberek sírnak, üvöltöznek és jajgatnak az elveszett dolgok miatt. Általában nagyon félünk attól, hogy ezek az érzések összeroppantanak minket, belénk nevelték, hogy elhiggyük, hogy így fog történni; de egy olyan csoportban, ahol az emberek segítik és bátorítják egymást, hogy dolgokat megtegyenek, ott egész biztosan az ellenkező eset is előfordul. És felfedezzük, hogy azok a hatalmas pszichés energiáink, melyek a tagadás fenntartásához szükségesek, felszabadulnak, boldognak és erősnek érezzük magunkat; és ez úgy tűnik, abban az esetben történik, ha megengedjük, hogy a szomorúság űrt vájjon bennünk, olyan igazi űrt, amely kész befogadni az örömet és más érzelmeket, melyekre azelőtt vágytunk. Ezeket keressük, és az ellenkezője elől menekülni próbálunk, de csak tompábbá és felszínesebbé válunk, mindössze ennyi, amit teszünk.

Ram: *Az aktivisták csoportjai között valóban teljes a kettéválás: az emberek egy részét a harag motiválja, míg a másik részük az „egészszel” való azonosulás és a részvétel örömeiből cselekszik. Ön észreveszi-e ezt, és hogyan viszonyul hozzá?*

John: Igen, látom ezt, és úgy gondolom veszélyes dolog, mert ez nemcsak harag, hanem úgy érzem, elfojtott harag és egy nagy-nagy adag depresszió. Néha a környezetvédő és békemozgalmakat olyan emberek képviselik, akik megviseltek, nyomottak, enyhén hisztérikusak és kétségbeesettek vagy pedig rezgéseiket így bocsátják ki: „Hát te hol voltál egész éjszaka, amíg én a borítékokat címeztem?” Ez valami olyan taszító, hogy – még egy olyan ember is, mint én – távol akar maradni tőle. Reflexszerűen visszahúzódom, amivel pont az ellenkező hatást érem el, mint amit szeretnék. Úgy érezzük, bűnösök vagyunk, elpusztítjuk a Földet, ártunk magunknak, rosszul kell éreznünk magunkat emiatt – és ez taszítja az embereket. Pedig az kellene, hogy mindenki érezze és osztozzon a szenvedésben, hogy így lehetővé tegyünk a viselkedésünk megváltozását, és nekünk – akik már ezt csináljuk – olyan vonzónak kell lennünk, hogy az emberek fájdalmuk ellenére is azt akarják csinálni, amit mi, bármi legyen is az. Tehát

valahogy kötelességünkké válik, hogy életigenlők és örömteliek legyünk.

Ram: *Igazi örömmel kell lennie, nem lehet hamis.*

John: Igen, de meg is kell győzni magunkat arról, hogy jó, amit teszünk.

Ram: *Értem. Úgy gondolom, hogy Trungpa Rinpoche arról beszélt, hogy tetteinkre vonatkozóan érdekes metafizikai helyen állunk, ha a remény és a reménytelenség között pontosan középen helyezkedünk el, és nem ragaszkodunk hozzá, hogy hogyan nyilvánuljanak meg a tetteink, hanem csak cselekszünk, mert a Föld világosan megmutatja mibenlétét, és a mi szerepünk ennek részeként viselkedni.*

John: Nos, remélem azt tapasztaljuk, hogy a Föld immunrendszere bekapcsol, és ha ez történne, akkor mindent elsöpörhet.

Ram: *Így lehetett. Szeretem a csoda gondolatát, hogy bármelyik pillanatban az egész játék megváltozhat. Nagyon izgalmas, hogy ilyen gyorsan történhet változás. Trauma nélkül.*

John: Így kellene lennie, mert nagyon nehéz más utat elképzelni, ahogyan lehetne. De hogy megtörténik-e vagy nem, az egy másik kérdés, és, hogy mi múlik ezen, az egy harmadik.

Ram: *Ez rajtunk túlmutat, mi csak a saját szerepünket játszhatjuk.*

John: Igen. De lehet, hogy ez egy olyan helyzet, mint a századik majom esete vagy valami hasonló, ahol, ha van 12 őszinte ember Szodomában – ha van elég ember, aki nagyon meggondoltan és komolyan az egész életével hirdeti, hogy 4 milliárd éve élünk ezen a csodálatos bolygón, és szeretnénk tovább is élni, és nem akarjuk, hogy most vége legyen – akkor az Úr megtartja a várost. A legtöbb embernek ez túl nehéz. Tudják, hogy a vége felé járnak, de valahogy nincs elég perspektíva. De talán, ha van elég ember, aki kimondja, hogy „ez nem túl nehéz, megteszünk bármit, amit tennünk kell”, akkor ez lehetne a csoda felétele.

Ram: *Vagy abba hagyunk bármit, amit abba hagyunk kell – ez egy kicsit hasonló.*

John: Még lényegre törőbb.

Ram: *Mondjon egy kicsit többet arról, hogy hogyan végezhetik az emberek azokat a rituálékat, amelyek segítenének rajtuk; ahogy Aldo Leopold mondja: „Gondolkodj úgy, ahogy egy hegy”, és nyílj ki az örömmel, amely ebből az azonosulásból ered.*

John: Tapasztalatom szerint ez sokkal-sokkal egyszerűbb, amikor csoportban csináljuk, mint egyéniileg, ezért az első dolog, amit mondanék, hogy keress egy olyan csoportot, ahol megoszthatod a szándékaidat, azt, hogy gyógyítani szeretnéd a Földtől való elkülönültséget és elidegenedettséget, melyet mindannyian érzünk. Keress egy csoportot, akikkel együtt tudsz dolgozni, és legyél nagyon tudatos az elhatározásaidban. Rituáléinkban is az első dolog, amit teszünk, hogy szándékainkat és véleményünket megosztjuk. Ekkor hirtelen olyan emberek között találod magadat, akik szeretik a Földet, meg akarják gyógyítani, és orvosolni akarják az elidegenedettsé-

get. Ezután majdnem bármi, amit teszel, olyan gyümölcsöző lehet, ahogy csak akarsz. Mindenki kimehet megölelni egy fát egy fél órára. Legtöbb ember nem tette még ezt, és lehet, hogy ha együtt dolgozol egy csoporttal, és ezt megteszed, és megosztod a tapasztalataidat az emberekkel, akkor azt fogod látni, hogy ez az emberek felét nagyon-nagyon megérinti. Vagy pl. az arccoddal egészen közel a földhöz tehetsz egy kis felfedező utat, orrodal majdnem érintve a talajt, araszolva tovább. Deríts fel egy-két méter földet egy fél óra alatt, oszd meg az élményt a csoporttal és beszéljétek meg, mit fedeztél fel. Ha együtt töltesz egy napot a csoporttal, és bármi olyat csináltok, ami kapcsolatba hoz a természettel – minden egyes ember lelki változáson, átalakuláson fog keresztül menni. Ez az, amit én tapasztaltam. Tényleg csodálatos. Mikor workshop-ot vezetek, az emberek megpróbálják ezt, és rám hárítják, mintha valahogy én lennék felelős ezért az élményért. Nem számít, hogy mennyire húzódom vissza, a tendencia érvényesül, ezért legjobb, ha vezető nélkül csinálod, vagy sok vezetővel, ahol nem tolhatják egymásra a felelősséget. Csodálatos, hogy bármikor, mikor megteszük ezt a gesztust a Föld felé, mindig válaszol nekünk, mert a természetben van, hogy ezt tegye. A Föld hihetetlenül erős és tele van csodákkal. Hall minket – és válaszol. Ha fel akarjuk ázni és hosszú vezetékkel változtatni, mely üzeneteinket továbbítja, akkor azt mondja: „Igen”. Ha egy olyan kemény gyökeret, amelybe beletörök a fogunk, nagy, kövér répává szeretnénk változtatni, a Föld megint azt mondja: „Igen”. Minden kérdésünkre igent mond, csak mi vagyunk olyan ostobák, hogy nem a helyes kérdést tesszük fel. Önteltségünk és emberközpontúságunk miatt magunkban mindannyian látjuk a csodát, de letagadjuk abban, hogy ez a poros föld képes lédús répává, vezetékek biteivé és bármi mássá változni, amit akarunk. Ebben látszik a Föld legtökéletesebb nagylelkűsége: odaad mindent, amit kérünk, és amilyen mértékig ki tudjuk terjeszteni azonosulásunkat a pusztán emberi identitásunk túlra, és megélni, hogy a Föld részei vagyunk, olyan mértékig tudunk részesezni belőle és kifejezésre juttatni ezt a csodás bőkezűséget.

Ram: *Elgondolkodva ezen, majdnem úgy tűnik, mintha az emberi faj egyféle parazita vírus lenne. Kísértésbe hozza Önt, hogy az emberiség megsemmisítésén gondolkozzon, hogy megmentse a Földet?*

John: Nincs ezzel problémám abban az értelemben, hogy az emberek midössze öt millió éve vannak itt, vagy valahogy így, már amennyire tudjuk. A Föld négy milliárd éves, és ha választanom kell, hogy a fát veszítsük el, vagy a levelét, hát... a levelet engedném, még ha része vagyok én is. De ez túl elméleti kérdés, és nem olyan dolog, amiben döntünk kéne. Először is, bármi, ami elpusztítaná az emberiséget, elpusztítana minden mást is, másodszor pedig, hihetetlen helyzetben vagyunk, mert a Földön levő radioaktív szemét olyan mennyiségű, hogy az öngyilkosság nem kérdés. Ha mi eltűnnénk – ön-

gyilkossággal vagy más módon – akkor az összes radioaktív szemét elveszne. Nincs más választásunk, mint gyámkodni ezen anyag felett az elkövetkezendő 250 000 évben, és ezzel mindent elmondtam. Lehet, hogy el fogunk tűnni a Földről, lehet, hogy az egész élővilág el fog pusztulni, de az emberiségtől megszabadulni nem egy alternatíva.

Ram: Igen, habár 250 000 év (csettint) ennyi a rendszerben.

John: Ó, ez igaz.

Ram: És akkor kezdődne újra.

John: Hát, valami újra kezdődne, de a romantikus eszmét, hogy ha megszabadulunk az emberiségtől, akkor minden jó lesz, nem hiszem el.

Ram: Legalábbis nem azonnal.

John: Így van.

Ram: Mik az alapvető kiindulópontjai és értékei ennek az átmeneti civilizációnak, melyek helytelenek, és megghiúsítják ezt a célt? Melyekkel számolna le először?

John: Azt hiszem, az első a sovinizmus lenne, amely az embert tartja a világ központjának. Ez az a szellem, amely üldözte a csillagászokat néhány évszázaddal ezelőtt, mert nem ismerték el, hogy a Föld az univerzum centruma, és ez az az eszme, mely szerint különlegesebb vagyunk – hát persze, azok vagyunk – de különlegesebb, mint minden más. Számomra ez alapvető hibának tűnik. De mintha nem igazán éreznénk magunkat felsőbbrendűnek. Amit érzünk, az éppen alacsonyabbrendűség, csökkentértékűség, ezért felfuvalkodunk. Amint ettől az eszmétől megszabadulunk, akkor látjuk, hogy szerepünk a Föld jövőjében messze kevésbé fontos, mint mondjuk a dekomposztáló baktériumé. Könnyű elképzelni a földi életet nélkülünk, de a dekomposztáló baktérium nélkül nehezen képzelhető el, hogy bármi is történik. Ahogy megszabadulunk a felsőbbrendűség érzésétől és látjuk, hogy csak egy sima, egyszerű faj vagyunk a növény- és állatvilágnak, és nincs bennünk semmi különös, akkor látjuk, hogy

minden hihetetlenül különleges, beleértve minket is. És ekkor lehetünk büszkéek, de nem a felsőbbrendűség büszkeségével, vagy azzal, hogy félrelökünk minden mást, vagy lealacsonyítjuk őket, csak azért, hogy nagyobbak legyünk. Így észrevesszük, hogy milyen magas minden.

Ram: Így van... Mennyire tartja becsületesnek a saját részvételét, úgy értem, pl. sugárhajtású repülőn utazik, és így tovább? Hogyan kezeli a tisztesség hiányát a rendszerben?

John: Mindenek előtt úgy érzem, hogy a változás, amelyért imádkozunk, nem az a változás, amelyen valaha is keresztül akarok menni vagy példát kívánok rá nyújtani. Próbálok, ahogy csak tudom, elérni ezt a tisztességet, de ahogy mondta, repülővel jöttem ma ide, és használtam az üzemanyagot. Az egyetlen dolog, ami megnyugtat, egy metafora gyermekkorom klasszikus cowboy-filmjeiből: A cowboyok már alszanak, a tűz kiégett, mikor felhők jönnek, és egy hatalmas villámcsapásra a marhák pánikszerűen menekülni kezdenek egy szakadék felé. A cowboyok lóra pattannak, és nem az ellenkező irányba, hanem egyenesen a szakadék fele lovagolnak, gyorsabban, mint ahogy az állatok futnak. Nem akarnak a szakadékon átmenni, mert észreveszik, hogy csakis ha lépést tartanak a csordával, akkor juthatnak olyan helyzetbe, hogy oldalról terelve visszafordítsák őket, mielőtt a szakadék szélét elérik.

Szóval használom a számítógépet, és tudom, hogy a chip-eket CFC-vel tisztítják, de napjainkban nem lehet ártalmatlanul élni. Vagy, ha az erdőből van kiút valamerre, az igencsak jelentéktelennek tűnik. Kész vagyok a kezemet összemocskolni fűrészmalmokkal, repülőkkel és egyáltalán bármivel, de kész vagyok arra is, azt hiszem, hogy elengedjem ezeket, amint... Mindezek el fognak tűnni egy gyökeres átalakulás után, ennyit mondhatok.

Fordította: Rózsa Kriszta

EARTH NIGHT 1995

Go out and do something for the EARTH ...

at night.

A gondishapuri akadémia*

Egy nem mindennapi kultúrhistoriai oknyomozást követhet végig az olvasó az alábbiakban, annak a sorozatnak első darabjaként, amelyet a 3. Partban az orvoslás alternatíváiról kívánunk indítani. A tanulmány az orvostudomány történetének meghatározó fejezetét ismerteti: milyen zeg-zugos sorsfordulón keresztül jutott az antik görög, egyiptomi és keleti misztérium-bölcséségen alapuló, tehát még holisztikus, teljességelvű gyógyítástudomány a Krisztus utáni századok Perzsiájába, majd hogyan került az arabokhoz, az ő további hódításaik nyomán pedig Európába – egy általuk jelentősen megváltoztatott formában. A megszokott tudománytörténeti szempontok – melyek az arabizmusról csak úgy beszélnek, mint ami fény volt a „sötét” középkorban – kiegészülhetnek végre azazal a megközelítéssel, amire különös okból általában nem képesek rámutatni: miként adott az arab befolyás egy kártékonyan egyoldalú mechanikus-materialista lendületet az európai szellemi életnek, amely ekkorra – lényegében a 9. századtól kezdődően – fogékonnyá vált ugyan a „földies”, egyéni gondolkodásra, de amely az arab befolyás nélkül nagy valószínűséggel nem zuhant volna oly mély, bénító illúziókba. A „haladás” nem egy szemfényvesztésével szemben világosan látható, hogy ez a szellemi környezetszennyezés, társulva az egoizmus, az „emberállat” egyre általánosabb szentesítésével, mára a végsőkig aláasta nemcsak a nyugati civilizáció, hanem az egész Föld életét. Hatása szinte egyenes vonalban követhető a filozófia és a ter-

mészettudományok felfogásmódjainak alakulásától a gépesített természetpusztításig és az emberi életet érintő számtalan manipulatív beavatkozásig, az oktatásban és a tömegkommunikációban, a tudományos kutatómunkában és alkalmazásaiban – egészen az ún. „lélekfizikáig”, a magasabb megismerés területeinek, de leginkább egy kétes értékű miszticizmus jelenségeinek „képletesítéséig” –, valamint a gazdasági területeken uralkodó trendekig. Mindezekben az életterületeken ma számos formában fenyegetnek azok a válságtünetek, melyeknek gyökerei a középkori arabizált filozófiában és tudományban keresendők – Gondishapur impulzusa különösen az amerikanizmus sokkarú polipjában ölt testet. De félreértés ne essék: nincs szó a dolgok leegyszerűsítéséről – ezt igazolja majd a tanulmány –, sem valamilyen a priori tudományellenességről és egyben az autentikus természetes orvoslást kompromittáló szélhámosságok felkarolásáról, és arról sem, hogy „bűnbakot” keressünk, akár történelmi értelemben. Mert a tények és vitás kérdések napvilágra hozatalán túl most sem arra törekszünk, hogy mindenáron a másik emberben, a miénktől eltérő felfogásban, kultúrában keressük a bajok okozóját, hogy így szabaduljunk meg a „gonosztól” – nem lehet eléggé felhívni a figyelmet, hogy ez már gyakran vezetett változatos gonoszságokhoz az „igazság” és a „jó” nevében –, hanem arra, ami egyszerűsége magában foglalja az előbbi célt: magának a gonosznak és a tévedésnek a megváltására és legyőzésére, elsősorban bennünk (Mt. 5,44, Róm. 12,17-21.). Ez volna a szabad emberi akarat létének értelme, s bár a legnehezebb feladatok közé tartozik – de a jutalma is a legnagyobb. Az itt következő és későbbi publikációk talán részét képezhetik egy ilyen belső „gyógyulásnak”, az idők változó jeleihez híven. T. Cs.

* Die Kommenden, 1989/1.

Igazán nem álltak és ma sem állnak olyan kérlelhetetlenül szemben egymással az eltérő felfogások és elgondolások az emberiség egyetlen kultúrterületén sem, mint az emberek betegségeit és gyógyításuk lehetőségeit illetően. A betegségek okainak és gyógyításuk vallási-filozófiai szemléletmódjának ellentéte a pusztán csak természettudományos iskolázottsággal rendelkező, az élő szervezeteket állatkísérletekkel kutató és a betegségeket ellenszenvi gyógymódokkal kezelő orvostudománnyal különösen a mi korunkban látszik áthidalhatatlannak. A természetes gyógymódoknak és a gyógykezelés hasonló formáinak hatásmechanizmusa kétségtelenül nem magyarázható meg természettudományosan, de szakmai tárgyilagossággal nem lehet indokolt az elutasításuk sem, hiszen sikereiket nem lehet elvitatni. Függetlenül attól, hogy a vetélytársakban való gondolkodás biztosan fennáll, vajon mire vezethetők vissza ténylegesen a kibékíthetetlenül ellentétes felfogások, és melyek a mélyebben fekvő okai a kölcsönös értetlenségnek?

Messzire kell visszanyúlnunk az orvostudomány történetében, és a gyógyítás művészetének különféle módokon kialakult útjait nem csupán a közkedvelt történelemszemléletek birtokában kell átkutatnunk, hanem a szellemtudományos és vallási-filozófiai impulzusokkal együtt is taglalnunk kell, hogy kielégítő magyarázatot dolgozhassunk ki. Mert eredetileg éppen ezek a behatások nyomták rá bélyegüket az orvostudományra, és minden, a gyógyításra vonatkozó régi tudás gyakorlatilag az ókori misztériumiskolák ismereteiből származott.

A szellemi élet különböző irányzatai számára azonban fontosak voltak a hatalmi politika befolyásai is, csakúgy, mint a nem mindig nyilvánosan munkálkodó tömörülések hosszú időre tervezett kultúr-impulzusai, melyeknek az volt a célja, hogy nemzedékeken keresztül legyen formáló hatásuk a kultúra felvételére.

Általánosan ismert dolog, hogy egyetemeink belső szervezetét és főiskolai képzésünket a tudomány minden területén, de különösen a természettudományos szemléletet, a korai középkor folyamán (711-1492) Európa déli és nyugati részein tartózkodó arabok vezették be, és az ott keletkezett európai szellemi központoktól vették azután át más népek. A nyugati világban minden tudományos felfogásnak és a főiskolai képzés szokásos módszereinek máig ez az alapja, a gondolkodásnak még ma is ez a belső szerkezete.

Kevésbé ismert azonban az a körülmény, hogy a világ tudományos szemlélete és az ember Univerzummal való kapcsolatba hozatalának szellemi módja egyáltalán nem az araboktól ered, hanem előzásiai hadviselő és hódító hadjárataik alkalmával vették át a Krisztus előtti és utáni idők összes tudományának korabeli fellegvárából, a mezopotámiai Gondishapurból, néhány elképzelésüknek és hajlamaiknak megfelelően átalakítva. A túlnyomórészt orvosi és természettudományos szellemtudomány és világnézet azonban még csak nem is itt jött létre, hanem úgy alakították ki, hogy az évszázadok fo-

lyamán felvették az akadémiába a kedvező és kedvezőtlen politikai viszonyok miatt a Föld minden tájáról elűzött tudósokat és beavatottakat, akik túlnyomórészt a római birodalomból és a hozzá tartozó területekről, de különösen Görögországból érkeztek oda.

Gondishapur mindenkori uralkodójának meg kellett adnia, hogyan tartsák nyilván, rendezzék el és foglalják össze a legfontosabb tudományágakba, az orvostudományba, a kémiába, a filozófiába és a csillagászatba az emberiség akkori teljes tudását és a misztériumok bölcsességét. Rendkívüli erőfeszítésekre és ráfordításokra vállalkoztak, egyetemeiket és könyvtárakat alapítottak, hogy a tudás kincseit továbbadhassák mindenkinek, aki csak kívánta. A gyógyítás művészetét a tudomány legmagasabb fokú területeként tanították, és tanulmányozása előfeltételeként átfogó ismereteket követeltek meg az összes természettudományban, a csillagászatban, az asztrológiában, a filozófiában, a vallások tudományában, de a szellemtudományban és az ezoterikus tudományokban is. Azért volt a legtekintélyesebb szakmai réteg az orvosi, mert tudománya nem csupán az összes természeti törvény és kozmikus hatás ismeretén alapult, hanem megkövetelt még egy különleges, intuitív képességet is: átfogó tudásával az orvos megállapíthatta és meggyógyíthatta az emberek betegségeit.

Gondishapur létrejötte

Az Európára egészen a középkorig hatással lévő szellemi központ, Gondishapur létrejötte csak akkor érthető, ha a régi

és az új világ, a még fennálló római birodalomban meglévő és a vele ellentétben álló összes erők áramlatait tekintetbe vesszük. A Golgotai Eseményt követő első évszázadok folyamán délről terjeszkedve a keresztény gondolkodás formáinak erős befolyása jött létre, teljesen más természetű szociális elképzelésekkel együtt, s mivel jelentős ír erők támogatásával Germániában viszonylag korán befogadták őket, kialakult egy északról a római központba tartó, érezhető szellemi hatás is. Keleten növekedőben lévő okkult impulzusok hívták fel magukra a figyelmet, fenyegetve a római világbirodalom biztonságát.

Míg ennek következtében a római császárok Jézus Krisztus földi működését követően még gondterhelten tekintettek Germánia felé, a 3. században már a nagyobbik, a „perzsa veszély” is fenyegetett Keletről, Gondishapur felől. Róma már régóta a kiharcolt világbirodalom központja volt, és a császárság, ill. a császárság kultúrájának később szükségszerű hanyatlásához vezető jelenségeket egyre világosabban mutatta.

Gyengeségüket érezték a császárok maguk is, és emiatt egyre jobban és jobban fáradoztak azon, hogy tudást és támogatást kapjanak Perzsia terjeszkedésben lévő erős Nap-misztériumától. Ezért jelentek meg folyvást a cészárok *Heliogabalosz*, az emesabeli naptemplom legfőbb papja előtt, szinte mágikus erővel vonzva oda, hogy megmentsék csökkenő belső külpolitikai hatalmukat az óperzsa misztériumbölcsesség segítségével.

Így jött létre a perzsa szellemi légkör világraszóló jelentősége, amely a római birodalomban a 3. század Mithrász-misztériumaiban érte el tetőpontját, mint az óperzsa Zarathusztra-féle Nap-vallás megváltoztatott és többé már nem időszerű formájának újraélesztése.

Ugyanebben az időben e vallás papjainak és mágusainak útmutatása alapján és az ő vezetésükkel rohanta le Mezopotámiában a párthus királyok uralmon lévő dinasztiaját a mondáktól övezett *Ardasher*, a híres Szasszan király egyik unokája, és megalapította a később ugyancsak ezen mágusok által vezetett Szasszanida Birodalmat, melynek növekvő ereje és jelentősége a legsúlyosabb fenyegetést jelentette a római birodalomra. A szasszanidák második királya, *I. Shapur* (242-272) a szakadék szélére juttatta a rómaiakat, amikor csapatai egészen Szíriáig és a Földközi-tengerig nyomultak, majd 262-ben lerombolták a híres várost, Antiochiát, és magát *Valeriánusz* császárt is foglyul ejtették. Shapur a hadjáratok során több várost is alapított, és azonnal be is telepítette őket elhurcolt antiochiabeliekkel. Róla nevezték el a legfontosabb és legnagyobb várost, amely a későbbiek folyamán kultúrtörténeti és tudományos befolyása ré-

vén szerte a világon jelentőségre tett szert évszázadokon át. Így lett a szasszanida birodalom második fővárosa *Gondishapur*, Szúzától keletre. Ma már csupán romhalmaz Beth-Lapat vagy Lapeta néven, ha ugyan a 80-as évek iráni-iraki háborús eseményei nem tették teljesen egyenlővé a föld színével.

A mágus-hierarchia székhelye

Gondishapur hosszú ideig a perzsa mágus-hierarchia székhelye volt, amely átvette a Zarathusztra-féle régi és mélyseges tudást, de egy visszamaradott formában, az időközben a krisztusi impulzus révén beállott egyetemes átalakulás figyelembevételével nélkül élesztette fel. Hatalmuk megerősítése érdekében a szasszanida mágusok végzetesen összekeverték Nap-kultuszukat az óperzsa Ormuzd szellemének misztériumbölcsességével, és ezzel a zarathusztra vallásban egykor élt régi Krisztus-megismerés átalakult egy időszámításunk utáni Krisztus-ellenességé¹, és így nyilatkozott meg, eltorzítva, mint *Gondishapur impulzusa*.

Félelmetes volt az intő jel, amely ennek kialakulását mutatta. A nagy beavatottnak, *Maninak* el kellett menekülnie, amikor rá merészelt mutatni I. Shapur király időszerűtlen útjára. Mikor pedig később visszatért Indiából, Kínából és más országokból, istenkáromlással vádolta őt a szasszanida papság, és az időközben trónra került *I. Bahram* király keresztre feszítette, majd lenyűzött és kitömött bőrét a város kapujára függesztette, követőit, a manicheusokat pedig fejvel lefelé, élve temették a földbe.

A gnosztikus tudástól függetlenül, az ilyen cselekedetekből felismerhető a mágiának, mint a Krisztus-ellenességet mozgató erő egyik részének alakulása is, és megsejthető, hogy az emberiség boldogulására vagy szerencsétlenségére milyen hatása lehet.

A görög kultúra évszázadok óta kiterjedt már a Földközi-tenger egész vidékére, szellemi magatartásával együtt, s a klasszikus hellenizmus fővárosa és kulturális központja *Alexandria* lett. Az összes korabeli tudományokat gyakorolták itt, beleszámítva a kozmikus ismereteket is. E tudományokra rányomta bélyegét a gnózis mélyseges tudása, valamint *Arisztotelész* gondolkodásmódja. Bennük összetalálkoztak és kiegészültek egymással a makrokozmosz elemei tudományoknak nevezett természettudományok, és mivel észlelték és elismerték még a teremtő és irányító erőket, az eget a földdel még szellemtudományos módon kapcsolták össze.

A római császárok számára az érdekeikkel és felfogásukkal szemben álló ilyen irányú gondolatok a belőlük következő elképzelésekkel egyetemben el-

1 Az első Zarathustra – kb. Kr. e. 5000 évvel – a fenséges Napszellem, a Kozmikus Ige (*Vohu manah*) megismerésére alapozta vallását, és hirdette, hogy ez a Napszellem egyszer majd leszáll az emberekhez, hogy megváltsa őket a sötétségben való tévelygéstől. Később ugyanez az egyetlen Napszellem Jézusban testesült meg. De ezt sajnos már nem ismerte fel a dekadens zoroasztrizmus. Manes vagy Mani, a manicheizmus megalapítója azonban igen. (T. Cs. jegyzetei)

viselhetetlenek voltak. Éppen ezért az alexandriai akadémia hatalmas és mindenre kiterjedő szellemiségét minden értékes kultúr-megnyilatkozásával együtt a római impérializmus fokozatosan kiirtotta, még a legfinomabb és legkézzelfoghatóbb formájában is, képviselőit pedig önkényes intézkedésekkel és erőszakkal kiűzték az országból.

Konstantinosz 324-ben megparancsolta ugyan, hogy állami fennhatóság alatt el kell ismerni a keresztény vallást, pogány templomokat be is zárattott és halálbüntetéssel fenyegette a „pogány babonáságot”, de az ő értelmezésétől függött, hogy mi pogány és mi nem, intézkedései pedig egyértelműen az arisztotelészi gondolkodás és oktatás módszerei ellen irányultak.

A híres eleuziszi misztériumokat betiltották, a zseniális filozófusnőt, Arisztotelész követőjét, *Hüpathiát* a csöcselékkal szaggattatták szét az utcán, Edesszában bezárták a perzsa akadémiát, és Monte Cassinón állami közreműködéssel lerombolták az utolsó és legnagyobb Apolló-templomot, a később szentté avatott *Benediktinusz* ugyanolyan híres könyvtárával együtt. *I. Jusztiniánusz* (482-565), keletrómai császár Athénban bezáratta Platon akadémiáját, és nemcsak az összes tanárok fizetését vonta meg, hanem minden állami támogatást is. Sokszor még állampolgárságukat sem fogadta el. A törvényen kívül helyezett és elüldözött tudósok, filozófusok és beavatottak kénytelenek voltak elmenekülni, és velük együtt az örök ellenségnél, a perzsáknál talált befogadásra, védelemre és fejlődési lehetőségre a római birodalomból száműzött tudomány és bölcsesség is².

A tudományok kivonulása

Így ment veszendőbe a Nyugat számára minden fontos ismeret, tudományos vívmány és gnosztikus tudás, s amikor Alexandriában a pótolhatatlan

művekkel együtt tűz pusztította el a legrégebbi könyvtárat (389), maradéktalanul összeomlott a korabeli világ tudásának temploma, melyet a legnagyobb és legfőbb méltóságú szellemek hoztak létre, s ez a tudás fokozatosan feledésbe merült. A római császárok vígasztalan szellemi pusztaságot hagytak hátra maguk után – legnagyobb része Jusztiniánusz császárnak volt ebben, annak ellenére, hogy pl. az ő nevéhez fűződik a Hagia Sophia felépítése is.

Juliánusz császár (361-363) kortársa, *II. Shapur* király viszont befogadott minden elűzött tudóst, ápolta a kultúrát és a tudást, lefordíttatta a görög-keresztény orvos, *Theodórosz* híres orvosi műveit, és így számos más könyvvel együtt minden perzsa, indiai és görög bölcsesség – utóbbival *Hippokratész* orvostudománya is – Gondishapurba került. A szasszanida királyoknak köszönhető, hogy e közlések rendelkezésre állnak még ma is. Így az akadémiának rendelkezésére állt már a 4. században minden misztérium világméretű ezoterikus-orvosi tudása, és a világba hosszú időn át onnan kiinduló csodálatra méltó gyógyítástudománynak és -művészetnek alapját alkotta, amelyre az orvostudomány valamennyi alapfogalma épült.

Az akadémiának nagy pártfogója lett a perzsák későbbi királya, a híres görög tudós, *bizánci Sztephanosznak* egyik tanítványa, *Khoszrau Nurshivan*, másképp *I. Chosroes* is (531-580). Ezt a valóban

2 A kereszténység korai korszakának ilyen irányú küzdelmei mögött két törekvés állott. Az egyik, hogy a keresztényeknek meg kellett világítaniuk, hogy Krisztus által szellemi változás állt be a korábbi időkhöz képest, másfelől pedig az embert új módon kellett kapcsolatba hozni a szellemi világgal – ez utóbbi törekvésében régóta megrekedt az egyház. A korábbi misztériumok természetesen-kozmoszon keresztül megnyilvánuló tartalmaival szemben – sokszor jobb lett volna velük együtt – arról beszéltek, hogy az összes szellemi erők forrása, Krisztus jelent meg a Földön, és összekötötte magát az emberiség fejlődésével, azaz napszerű lényéből a magasabb éntudat, a magasabb élet fejlődőképes szikráit oltotta az emberbe (Kol. 3,10-11). Ez volt az individuális tudattal megáldott szabad emberi lény születésének kezdete, még ha természetesen nem is zökkenőmentesen történt, s a „mag” nem hullt mindig jó földre.

királyi filozófust és tudóst sokszor azért sorolják – helytelenül – Gondishapur alapítói közé, mert döntéseinek az akadémia fejlődésére lényegbevágó jelentősége volt. Nemcsak indiai és kínai tudósokat hívott meg az időközben több ezer hallgatót számláló egyetemére, hanem a kiutasított tudósoknak is változatlanul menedéket és hivatásszerű megélhetést nyújtott. Időben és szellemiek terén ellenpólusa és ellenfele, I. Jusztiniánusz császár meg is tett minden tőle telhetőt, hogy a tudományt és a bölcsességet elűzze Ázsiába. Jusztiniánusz hivatali ideje alatt a hellén templomi bölcsesség legutolsó hordozóját is átkergették a tudományok szasszanida védelmezőjéhez, rendeletei és törvényei jogaitól megfosztottak, kiközösítettek és még halállal is fenyegettek minden „nem-keresztény” embert, de a manicheusokat és a nesztorianusokat is.

Bár a felszínen, a nép előtt az ún. „eretnekeket” vádolták azzal, hogy a római császár hatalma előtt nem akarnak fejet hajtani és a világ keresztény felfogása előtt sem, de az intézkedésekkel Platón gondolkodásmódjának és világszemléletének képviselőire és Arisztotelész követőire gondoltak. Ezért található olyan sok filozófus az üldözött és kivándorolt tudósok között, így többek között *Damaszkiosz*, *Szimplikiosz*, *Eulamiosz*, *Philopónosz*, *Urániosz*, *Diogenész*, *Hermiász*, *Priszkhiónosz*, *Izidórosz*, és az alexandriai misztériumbölcsék két további tanítványa, *Ammóniosz* és *Jamblikhosz*.

A gondishapuri akadémián elsősorban a görög és az indiai tudományok összes fontos és ritka művét fordították le szír és más nyelvekre, és elhelyezték őket a könyvtárban. Ebben Khoszrau királynak a kor két híres orvosa szolgált megfelelő szaktudással rendelkező fordítóként: az ind *Burzweih* és az Alexandriában tanult *riszainai Szargisz*, szír pap és orvos. A régi misztériumhelyekről származó tudással és tapasztalattal fordították le, magyarázták és regisztrálták az ókor összes természettudományos és alkimista művét, Platón és Arisztotelész, *Dionüsziosz Areopagita* és az ismert görög orvosok minden közzétett művét. Így került az akadémiába és szellemi központba az akkori világ teljes és gyűjteményes tudománya, amely kiegészült az emberiség történetében hagyományos gnózzissal. Ez volt a túlhaladott zarathusztrai misztériumbölcsesség legnagyobb és legbefolyásosabb korszaka, amelyben bár ugyanúgy nem vették fel ténylegesen az ezoterikus tudást, mint a Föld keresztény impulzusát, de az antik ezoterikus tudásnak itt volt az utolsó fizikai megnyilatkozása és összegrzése.

Ekkor dél felől lelkes arabok hatalmas serege kezdett behatolni a perzsa birodalomba. *Mohammed* (571–632), az arab látnok hozta működésbe vallásos fanatizmustól hajtott mozgalmukat, amely kezdeti időszakában elég erős volt ahhoz, hogy Egyiptomon és Szírián át érkezve megsemmisítsék a perzsák egész birodalmát, a perzsa misztériumokat és erőit. 635-ben meghódították Damaszkuszt és Jeruzsálemet, 641-ben Alexandriát és Gondishapurt.

De a két folyam országa, Mezopotámia tudományának több ezer éves impulzusát nem tették tönkre mégsem: *Kálid ben Muávija* kalifa (661–680) felkarolta, és ettől kezdve megváltoztatva élt tovább. A kalifát *Marianosz*, szír szerzetes avatta be a hármas egységet képező tudományok, az orvoslás, az alkémia és az asztrológia ősrégi titkaiba, és ez arra indította őt, hogy a történelem első muzulmánjaként lefordíttassa arab nyelvre a túlnyomórészt görög bölcsesség összegyűjtött műveit.

Így került az arabokhoz a világgrszóló és rendezett tudástömeg, amely azután muzulmán elképzelések szerint megváltoztatott formában még Franciaországba és Angliába is eljutott későbbi hódításaik folyamán. Elterjesztésében minden idők két leghíresebb ezoterikusa vett részt: a 8. században a Damaszkusz-ból származott *Al-Dzsafar*, majd egy évszázaddal később az ugyanolyan képzettségű *Al-Dzsabir*, aki nálunk ismertebb volt latin nevén, mint Geber. Utóbbi az alkémiában szinte egyedüli tekintély volt Európában, egészen a 18. századig, és befolyása a természettudományok fejlődésére alapvető volt. Valóban egyike volt a Kelet titkos tudományait a nyugati emberekhez közvetítő legnagyobb és legegységesebb keleti tudósoknak, miközben az arab bölcsesség fontos szempontjaiként különösen az asztrológiát és az alkémiát vezette be a tudományos gyógyászatba.

Az arab kultúra és tudomány Gondishapurban példátlan fejlődésnek indult és híre messzi földre terjedt *Harun al-Rashid* (786–809) és fia, *Al-Mámun* (813–833) kalifák idején. Alig akad olyan uralkodó, aki a tudományért, kultúráért, a művészetekért és a jólétért csak valami hasonlót is teljesített volna, miközben valóban kortársaik javára fordították az egyetemen kidolgozott összes vívmányokat. Ismét a gyógyászat iránt érdeklődtek a legerősebben, és Harun al-Rashid kórházakat, csillagvizsgálókat, könyvtárakat és főiskolákat létesített. Tudósok seregei utazták be államköltségen az egész világot, Kínáig, Indiáig, Afrikáig és Schleswig-Holsteinig, hogy tanulmányokat végezzenek és tudományos műveket vásároljanak³.

3 Fontos még megemlíteni, hogy Mámun szervezte meg 827-ben az iszlám inkvizíciót, a mihná, s ugyancsak ő tette államvallássá uralkodása alatt a mutaziliták („igazhívők”) racionalista iszlám irányzatát, amely pusztán az észre alapozta a vallási dolgokról való tudást.

Most szinte minden könyvet lefordítottak minden ismert nyelvről, s hogy milyen jelentőséget tulajdonítottak az orvostudományi irodalomnak, ez kiderül a lefordított *Hippokratész*, *Dioszkoridész*, *Galénosz*, *Tralleszi Alexandrosz*, *Szetgiosz* és *Gurgiosz Boht-Jeshu* írásaiból, és abból, amit róluk írtak⁴.

Görög misztériumbölcesség arab köntösben

Így hatolt be az ógörögök bölcessége és szellemi magatartása Gondishapur tanítómestereinek közvetítésével az arab világba. A túlságosan is intellektuális absztrakciókra hajlamos szemita arabok befogadták ugyan ezt a tudást, de eredeti értelméhez képest átalakították, miközben az arab nyelv görögötől idegen szellemébe erőtítették bele a görög filozófiát, a gondolkodás arisztotelészi formáit és az ezoterikus tudományt. Természetellenes módon olvadt össze az imaginációk kiforrott és régi bölcessége a szemiták hűvösen számító materialista intellektualitásával⁵, amely a görögök éleselméjű észleléseit fogadta el csupán. Nem sokkal több maradt meg az egész Teremtés anyagában és amögött megismert formáló szellem körüli tudásból, és az érzékfeletti erők megérezhető hatásaiból sem, mert az „ésszerűbb” elképzelések elől ezeknek ki kellett térniük.

Élveboncolás és a kereszténység elutasítása

Két nagyon különböző, alapvető összetevő jellemezte az arabok perzsa-görög tudományát. Elsősorban az, hogy a Mindenség és az Ember tagolásának hagyományos okkult-gnosztikus formáját – amely tagolás teljesen csak érzékfeletti nézőpontból érthető meg, mert ebben észlelhetők az összes anyagok mögött okokként működő erők – megváltoztatta, és úgy vitte tovább. Azon kívül az arab elképzelések következményeképpen egyre jobban kialakult egy ezzel a felfogásmóddal ellentétes alkotóelem, amelynek a tudomány minden ágában bár éles, de kizárólag csak az észlelésre támaszkodó, a szellemi hatásokat szándékosan mellőző, és kizárólag csak a jelenségek érzékekkel felfogható fizikai formáinak megítélésével megelégedő megfigyelés és kísérletezés a kutatómódszere.

Az ezoterikus tudás és a megismerés szellemtudományos módszereinek egészen a feledésbe merü-

lésig növekvő elhanyagolása során alakult ki a „természet megfigyelésének” ma még kizárólagos kutatóformája, melyre ráépült később egy olyan orvostudomány, amely funkcionálisan az összes élőlényeket egy nevezőre hozza és az embert, mint fejlődőképes egyedet egynek veszi az állattal.

A gondolkodásnak ezt a két formáját még megközelítőleg azonos mértékben képviselte fordításaikkal és kommentárjaikkal a két szír orvos, *Jahja ben Masszaveih* és *Hunein ben Izsák*, akik bevezették az arab világba az egész görög tudományos gondolkodást⁶. De saját műveiknél látható már, hogy a megismerés kétfelé kezd ágazni. Hunein egyfelől teozófusként vagy okkultistaként szólal meg bennük, másfelől valóban ő volt az orvostudomány történetében az első orvos, akiről megörökítették, hogy élve boncolt, ami az előbbi eszmekincssel összeegyeztethetetlen.

Ezenkívül a nála idézett, általa kiválasztott tudósok könyveiben szembevetődő a kereszténységhez való problematikus és elutasító viszonyulásuk is, melynek oka valójában megismerőképességükben, az *angyalok szellemi világának* – így hívták akkor az égboltot – vallásosan különbözőképp indokolt szemléletmódjában és a számukra nem korlátlanul befogadható keresztény-ezoterikus közlésekben lehetett. Gyűjteményében ezért idéz kizárólag csak pogány jeles mondásokat és a Testamentumokból egyetlen egyet sem, de *Salamon*, *Dávid*, *Sirah*, *Jób*, vagy *János* és *Pál* kijelentéseit sem, valamint a keresztény egyházatyák és filozófusok, *Kelemen*, *Origenész* vagy *Ágoston* interpretációit sem, akik pedig a tudományban mindannyian elismert szerepet játszottak.

Ugyancsak sokatmondó ebben a vonatkozásban, hogy Gondishapurban lefordították ugyan arabra az összes újplatonikus szerzőt, de a keresztény eszmekincsnek úgyszólván egyetlen művét sem. Az ókori tudás kincsesládájából így rekesztettek ki mindent, amit Krisztus szelleme áthatott, és ami az ember felépítéséről és a Mindenségben való helyzetéről előrehaladottabb, átfogó közléseket tartalmazott. Egyre jobban ahhoz igazodtak, hogy a fizikai világban érzékelés útján történő megfigyeléssel lehet és kell megszerezni a tudást. Így az előzőleg még formáló, szervező és fenntartó életprincípiumoknak megismert kozmikus-szellemi erőket annyira el is hanyagolták, hogy végül feledésbe merültek, miközben mindent tanítottak, ami anyagi, és biológiai funkciója van. Ennek ellenére az, amit az akadémia szakterületén, az orvostudományban teljesítettek kiváló volt, és nem csupán ana-

4 Utóbbi szír keresztény, Mámun kalifa orvosa, és a gondishapuri kórház vezetője volt. A Boht-Jesu, vagy Buhtisu család mintegy kétszáz éven át több neves orvost adott az abbaszida kalifátusnak – miközben bizonyára fizették a más vallásúaknak kötelező évi türelmi adót, a dzsijját (v. ö. Nizámi Arúzi, *Ritkaságok gyűjteménye*, Bp. 1984.)

5 Meg kell jegyezni, hogy az iszlám ezotériája, a szúfi, hasonlóképpen agnosztikus és az ember szellemi énjét tagadó, mint a „sharija”, az iszlám „széles útja”.

6 A másik legjelentősebb fordító és tudós Thabit ibn Qurrah, másképp al-Harrani volt (836-901), aki a bagdadi Bölcesség Iskolájában tevékenykedett. Gyakran idézték a XIII. század gondolkodói, köztük Roger Bacon és Albertus Magnus, de még Wolfram von Eschenbach Pazivaljában is felbukkan a neve (XIII. fejezet).

tómiai, fiziológiai értelemben tanították az emberi test tagolódását, hanem túlnyomórészt belülről ellenőrzött és irányított együttesnek tekintették, anélkül azonban, hogy – mint azelőtt – érzékfeletti szellemi erőit kapcsolatba hozták volna a fejlődő formálódással és az ellenőrzött irányítással. A növényvilág gyógyszer-tana, a táplálkozás diatetikája és az oroszkópia lettek az oktatott gyógyításművészet fő ágai. Utóbbi alatt nagyjából a mai vizeletvizsgálat értendő, mely a szervezet anyagcsere-folyamataiba lényegbevonó betekintést nyújt.

Az orvoslás egyik fellegette

Mindezek tökéletes tudása számított az orvoslás művészetének. Korábban még tudták, hogy az emberi test „kemizmus” – a szervezet kémiai és fiziológiai folyamatainak együttese – a többi élőlényekétől alapvető módon eltér, hiszen tökéletes, önmagában lezárt, mikrokozmosz szellemi lénynek egyedül az embert ismerték el, akinél a fizikai és a fiziológiai szervezetet – melyet nemcsak a kozmikus-bolygóközi hatások irányítanak és befolyásolnak, hanem saját szellemi erőik is – egy éterikus *kemizmus-princípium* szabályozza. A fejlettebb misztériumtudás ismerte és meg is nevezte úgy az emberi szervek és funkciók konkrét kapcsolatait az őket mindenkor meghatározó és formáló bolygóerőkkel, mint ez utóbbiak hatásait az ember egész belső felépítésének „kemizmusára”. De a bolygók erőinek az állatok, a növények és a természeti anyagok belső felépítésére való behatásait is ismerte és megnevezte a misztérium-bölcsesség.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy akkoriban a „bolygók erőinek” fogalmát nem elvont és fizikai értelemben vették, mint ma, hanem szellemi-hierarchikus lények bolygókon keresztül tevékeny erőit értették alatta, akiket egyházi szóhasználatnál az *angyali hierarchiáknak* neveztek. Az emberiségnek ez az ősrégi ismerete a Gondishapurban összegyűjtött különböző misztériumbölcsességekben rejlett, és a gyógyítóművészet, valamint minden alkémia, asztrológia és filozófia alapjának tekintették. Ezeket elválaszthatatlanul összetartozónak tekintették és azt tartották, hogy az emberi betegségek diagnosztikája és terápiája a tudásnak csak ezeken az egymást kölcsönösen kiegészítő ágain nyugodhat. Tudták, hogy az összes olyan erő, amelyek a természetből, a világegyetemből és az emberi szellemből hatnak a biológiai organizációra, az éteri princípiumon keresztül nyilvánulnak meg, melyet az élet igazi, maradandó és szervező formájának tartottak. A fizikai világnak ezek az erői és anyagai, amelyeket az éter-test szabályoz, a fogantatástól a halálig állandóan váltokozva és megújulva áramlanak át a szervezeten a táplálkozás, az anyagcsere és a kiválasztás folyamataiban, hogy az ember érzékfeletti formáját mintegy anyaggal töltsék ki, fenntartsák és regenerálják.

Az ember szellemi-éterikus lényét tekintették tu-

lajdonképpen az élet és egészség forrásának, az idegen anyagoknak a testen történő áthaladását pedig a betegség potenciális okozójának. A gyógyítás művészetének célja egyrészt az egészségnek a megelőzés értelmében vett fenntartása volt, másrészt az „anyagcsere” megfelelő táplálkozással, pszichoterápiával és gyógyszer-terápiával intézkedésekkel szabályozott helyreállítása. A személyes tapasztalatokat és titkokat akkoriban is csak élőszóval lehetett a tanártól a tanítványra átruházni, hozzáállástól és felfogóképességtől függően. De a kozmikus törvényszerűségek és az ember éteri mivoltának orvosi értését megismerhetjük már a könyvekben lefektetett tudásból is. Egy olyanfajta tudás ez, amely újabb formában kezd ismét bevonulni az orvostudományba, több ezer éves feledés után.

Az orvosok tudása Nyugatra kerül

A gyógyítás művészetének ezek az ismeretei az arabok terjeszkedési folyamán kerültek Észak-Afrikán keresztül Spanyol- és Franciaországba, valamint Itáliába, ahol a helyi természetes gyógy módokkal szemben fölényben is voltak, és az ottani kultúráktól átalakított, személyes véleményekhez kötött módon vették őket át és azután általánosan oktatták, főként szír keresztények, valamint zsidók latin fordításai alapján. Az európai embereket tehát szinte kizárólag csak a Gondishapurból eredő orvostudománnyal ápolták és kezelték egészen a 16. századig, ennek következtében az orvostudomány hosszú ideig az arabok és a zsidók kiváltsága maradt. A bécsi egyetem orvosi karának még a 15. század közepén is érvényben lévő, 1389-es statútuma mutatja meg, mekkora befolyása és milyen jelentősége volt nálunk még a középkorban is a mezopotámiai akadémia impulzusának:

„Minden hallgatónak, aki a baccalaureus-fokozatot elnyerni kívánja, bizonyosságot kell róla tennie, hogy hallgatta Avicenna 1. és 4. kánonját, Raze (El-Razi) 9. könyvét, és Johannitius (El Hunein latin neve) 'Ars Commentatae' -ját.”

De annak ellenére, hogy a híres *Konsztantinusz Afrikanusz*, miután hosszasan tartózkodott Afrikában és Keleten, egy orvos-iskolát alapított Salernóban az arab orvostudomány számára és ellátta orvosokkal egész Itáliát;

– annak ellenére, hogy az ugyancsak ismert orvosok, *El Razi* és *Ibn Sziná* (latinosan Avicenna) nagy sikerrel működtek Spanyol- és Franciaországban;

– annak ellenére, hogy a nagy filozófusnak és orvosnak, *Ibn Rosdnak* (Averroes, 1126-1198), hasonlóképpen sikerrel tevékenykedő tanítványával, *Muza ben Meimunnal* együtt különféle tanári állásai voltak, valamint Averroes „Colliget” (Gyűjtemény) című, az arab orvostudomány teljes felépítéséről szóló, sokszor és sok nyelvre lefordított könyve ellenére;

– végül *Abu Szál*, *Al Fabiri* és *Isza ben Jahja*, zseniális arab orvosok és tanárok működése ellenére

is, néhány száz évig tartott csak, míg teljesen feledésbe merültek a már megváltoztatott, és szellemi tartalmuktól messzemenően megfosztva átruházott szellemtudományos orvosi ismeretek. A tudomány új formái megpróbálták kizárólag csak materialista, természettudományos alapon kutatni az embert. Az ember kapcsolatait az őt körülvevő természeti világokkal, a gyógyítás ebből következő lehetséges formáival együtt ugyanígy elfelejtették, környezetétől elszigetelten vizsgálták az embert, és már a Mindenséggel való kapcsolatait sem ismerték fel. Ez volt a kezdete a ma tetőző tudományos felfogásnak, amely nemcsak azt veti el, hogy az emberi szervezet az egész Teremtés részeként lelki-szellemi úton jön létre és fogan meg, hanem az egyéni és szellemi valamint a fizikai felépítésre ható, irányító kozmikus befolyást is tagadja.

Az orvosi és fiziológiai összefüggések megítélésének alapja a szervezet külön vizsgált területekre és funkciókra történő felosztása és szétdarabolása, földi, kémiai-fizikai törvények szerinti alkotóelemeire bontásának megértése lett, anélkül, hogy ezzel a hatásmódokat és az irányított szerveződést meg lehetne ismerni, vagy meg lehetne magyarázni. Ennek a felfogásnak a következményei a kutatás tisztán csak kísérleti, klinikai és fiziológiai módszerei lettek, miközben az ember és az állat közvégyenlőségjeltevé az ember fizikumára ható szellemi befolyás lehetőségét elvetették és nem vették már többé tekintetbe az élőlények szellemi-lelki felépítésében meg-lévő különbségeket.

A szellemi tartalom eltávolítása

A Gondishapurban a Kr. u. 2. századtól összegyűjtött egykori misztériumtudásból tehát az első, a perzsa átvétel alkalmával a keresztény gondolatkinccs nagy részét rekesztették ki, hogy később, a külső körülmények és a gondolkodásmód második megváltozásakor újból átalakuljanak az ismeretek, immár az arabok elképzelései és mentalitása következtében. Ami azután maradványként még fennmaradt a szellemtudományból, továbbá az ember és más élőlények kozmológiai építkezésének elemi ismeretei és a teremtő-fenntartó erőkkkel való kapcsolataik

az élettartamuk folyamán, mindez a korai és a későközépkorban maradéktalanul veszendőbe ment az oktatott tudományokban.

A hajdani Gondishapur kerülőútján ily módon az arabokon keresztül a később Európába újból visszaérkezett egykor hatalmas tudásban alig volt már valami, ami az eredeti görög-gnosztikus és keresztény-ezoterikus ismeretekkel közös lett volna. Bár a mai tudomány jogosan tekinti eredetének a ránk ruházott arab természet- és orvostudomány elképzeléseit, de ezt természetesen anélkül teszi, hogy a minőség időközben történt megváltozását el akarná ismerni és megfelelőképp értékelni kívánná.

Az így keletkezett tudomány az ember intellektuális fogalmi képességét tudta csupán kialakítani, de egy olyan érzéket, amellyel felvehetné a kapcsolatot a szellemi világgal, s amely azt a tudást közvetítené, mely a bölcsességhez szükséges, már nem alakíthatott ki. Az Európa szellemi életébe beköltözött ilyen gondolkodásmódok és a megismerés ilyen jellegű módszerei túl korán juttatták túlsúlyra az intellektus működését, amely csupán a fizikailag megnyilvánuló természetet képes felfogni, és a valóságos szellemi világ megismerését megakadályozza. Hatalmasak voltak, és ma is azok az efféle törekvések, mert az intellektualizmus hatalmát megérező és fel is használó nem-tudatos góghöz vezetnek, de nem veszik észre az intellektus alkalmatlan voltát a környező világ szellemi valóságába történő behatoláshoz.

Így jött létre korunkban a tudománynak az a formája, amely elvi alapokon bizonyítja az anyagi valóságot, de már nem ismeri fel a „valóságok” reális szellemi formáját. A „természet megismerésének” ez a módja ezért a szemléletek, magyarázatok és fogalmak nagyszerű rendszerét építette fel a kézzelfogható anyagi világról, de az anyagi világot formáló szellemiségbe és annak erőhatásaiba nem tudja közvetíteni a betekintést. Ez olyan, mintha egy építkezés esetében tagadnánk az ötletet adó, a tervező, az építész és a statikus szellemi munkáját.

Természetesen a muzulmán gondolkodásmód következtében az ember Teremtésben való helyzetéről is alapvető nézetváltozás állott be: pusztán csak a földi „emberállat” pecsétjét ütötték rá. A gondolkodás személyesen egyéni képességét és a szellemi világból érkező hatások befogadását ugyanúgy elvitatták tőle, mint ahogy tagadták a mindennapi tuda-

7 Az Európára ható középkori arab impulzus taglalása mellett ugyanakkor meg kell vizsgálni azt is, hogy miért volt ekkora hatása ennek az impulzusnak a befogadókra. Mint a tanulmány elején láttuk, a kereszténység nagyban előkészítette a talajt az arabizmus számára, azáltal, hogy küzdött az ókorból fennmaradt érzékfeletti szemléletek, megismerési módok ellen (ld. előző jegyzet). Ezt sajnálatos módon a saját ezotériájával is megtette, és a konfesszionalizmuson kívül egyre kevésbé nyújtott eszközt a lelkeknek az érzékfeletti átéléséhez és ezáltal a belső fejlődéshez. Annál is inkább, mert a 8-9. századtól kezdődően a magasabb világok észlelésétől való elszakadás jelei figyelhetők meg az emberiség fejlődésében. Ennek volt extrém kezdeti megnyilatkozása a híres 869. évi konstantinápolyi zsinat határozata arról, hogy az embernek nincs halhatatlan szellemi lénytagja, amely összekapcsolja a szellemi-isteni világgal, hanem csak halandó lelke és teste. Bár ezen a vonalon kialakult a kereszténységnek egy külső és már jó ideje stagnáló megnyilatkozása, amely képtelen megismertetni az emberrel a benne és a világban működő szellemet – noha ennek filozófiai korrekciója már Aquinói Tamás számára is fontos volt –, azonban maga a krisztusi impulzus, mint az emberi fejlődés középponti erőforrása és az „Igazság Szelleme” (Jn. 14.16-20.), hatékony maradt, akár a hivatalos eklézsiától függetlenül is.

tán kívüli megismerés lehetőségét, gondolkodásának a szellem területére hatoló önállóan produktív erejét és azt is, hogy halhatatlan emberi én-lénye van. Csúpan teremtménynek való, földhözragadt, a kézzelfoghatóan anyagira vonatkozó ítélőképességet és intellektuális tudást feltételeztek róla, mint továbbfejlődött állati ösztönt, és ezzel lefokozták földhöz kötött állapotemberi lényé. Különböző természettudományos és népszerű értelmezésekben még ma is ez a szemléletmód képezi alapját az ember kutatásának anélkül, hogy az ember szellemileg önálló voltára tekintettel lennének.

A fejlődés egyik keresztény-ezoterikus impulzusa

De bárhol és bármikor nem megfelelő erők nyúlnak az emberiség fejlődésébe, nincsenek messze a segítséget nyújtó pártfogók sem. Emiatt jött létre a középkorban a fejlődésnek egy, a kártékony hatások megszüntetését és átalakítását célzó hatalmas impulzusa, amikor a mélységesen keresztény Aquinói Tamás (1225-1274) az időszerűtlen, egyoldalú, és en-

nek következtében nem helytálló tudomány felfogásával szemben a zseniális Arisztotelész szellemtudományos ismereteinek tárházából kovácsolt fegyvert. Rámutatva az averroisták: Arisztotelész-torzításaira és helyreállítva az ember tévesen értelmezett lét- és gondolkodásformáját bebizonyította, hogy az embernek önálló kozmikus-szellemi lénye van, amely mikrokozmosz emberi lényének legfelső tagja, amelynek személyesen fejlődő hatása van biológiai szervezetre, sorsa lefolyására, s amely által képes önmaga és a világ szellemi alapjainak megismerésére.

Később Rudolf Steiner – aki az antropozófiai gyógyászat kialakításával máig sikeres gyógymódok, gyógyszerterápiák és klinikák alapjait rakta le –, ezt az egyéni szellemi princípiumot úgy határozta meg a teljesen kibontakozott emberben, mint ami őt az állapot fölé emeli és ezzel együtt indokolja nagyobb felelősségét is a teremtményekkel és az egész Teremtéssel szemben: ez a gondolkodás intuitív képességében önmagát megélt emberi én ereje és szabadsága, az erre lehetőséget ajándékozó Krisztus fényével és melegével a középpontjában.

Fordította: Göllöntsér Márton

Faludy György

Arab tanárral sakkozom

„Kemény ágyékok, lágy agyak; szellem helyett bagzó anyag és várfalak, mik sárfalak: ez a mi átkunk,” – mondja. – „Sakk! Mitőlünk jött az egyetem, az algebra, a kémia meg a trubadúr-szerelem. Mi néztünk éjjel csillagot, pároltunk rózsaitatot, míg székhelyünk Sevilla volt. S mi van ma? Hatszáz éve nem írt egy jó sort senkisé. A rothadás mindent megölt. Bevalljam, hogy irigylem önt?”

Huszonyolc báb az asztalon. – „Ne irigykedjék oly nagyon. Földrészem épp most pusztul el és rom marad ha újra kel. Salakban állunk fültővig és gyárkémények füstölik a boldogságot. Szabadok leszünk, hogy gyári kacatot gyűjtsünk, míg zsíros ülepek lelkünkől főznek üzletet. S a híres metropoliszok? Kinn fény, beton, üveg. Belül izony, hisztéria, piszok. Hozzá a halál hegedül. Fejezzük be döntetlenül.”

(Marokkó, 1940-41)

Domáldra visszanézve

Most Domáldon csend van. Érik a ponyik alma.
Bolyai János – az igazság volt katonája,
nézz magadba.

A számadás órája eljött:
míg minden ember célja ültetni egy fát,
TE kivágtál egy erdőt¹.

Hitted:
két pont között az egyenes út a legrövidebb,
de e kerek földről érintőként lelőgnak
az egyenesek!

Hitted:
a Mindenség egyetlen Isteni Rendjét
végül tetten éred.
De kinek is kellett négy-elemű
imagináris mennyiséged?

Képzetes sugarú világod képleteit
hiába képezted le e sík tartományra,
egyedül voltál,
egyedül maradtál:
suhogott feletted
a gömbháromszögek fekete kaszája.

Hát megtörtén, gyáván, betegen e sors-vetett
hurokban lettél önkéntes száműzött
e jog-szerént jussodban...
Minden tetted, minden nap-tűzű szándék
mögött jött a fényeddel arányban
keményedő árnyék.

De lehetett volna másképp?

Talán, ha ott, akkor hajlottál volna,
ma élhetnél Bécsben –
álcázva osztrák janicsárnak
segíthetnél e népen!

Ki tudja, hogy lett volna jobb.

Hisz egyaránt elveti a nép
Bolyai Jánost,
ki nem munkáját osztja – csak kenyérét.²

s azt is, ami jót
kiügyeskedtek néki Bécsben a maszkosok.³

Nem elvont abszolút igazságra
(matematikára)
lenne itt szükség – jóra oktató szavakra!
Bolyai János – a jóság jövőendő katonája,
nézz magadba!

Most Domáldon csend van. De érik a magja.

(1834-1846. Domáld)

Töredékek a technológia tanárhoz

Egyre tökéletesebb kemencéid mellett
egyre gyakrabban vacog a lelkem,
Apám.

Láttam a gőzvasút ablakából kibámulók meredt
tekintetét:
vajon mennyivel bölcsebbek ők a görögöknél,
kik az Akadémosz sétányain csevegtek?

Egyre nagyobb lakomák közt, egyre kisebb eszmék
közt kanyarog az út.

Mindig-többet szédületben rohan az emberi nem
sebesülő
léptekkel maga végső veszélyére!

Csak kis melegséget kértünk,
de nem Szaharát!

Az ember szükségletei helyett
vágyait kielégíteni
veszélyes cél.

Nagy szerencse, hogy lelkünk nem köti
testünkhöz a gravitáció.

Tükörcsapdák lövik vissza óhajtott arcképeit
tövisglóriásan.

A mítoszok felvonják vitorláik.

1 Valós tény. Domáldon vágatta ki az erdőt.

2 Ez egyik nagy fájdalma: „a paraszt csak a kapálást, kaszálást, szóval kézi munkát nevezi dolognak; az írás neki nem dolog.” (B.J.)

3 Itt a II. Józseffel kapcsolatos meditációira utalunk, akiről kimutatja, hogy erőszakosan akarta boldogítani az embereket, megkérdésük nélkül, s így azok is szembehelyezkedtek vele, kiknek érdeke lett volna a reformok keresztülvitele.

Fehér M. Jenő

A GYÓGYÍTÓ SÁMÁN

Képek a középkori magyar sámáninkvizíció történetéből

Fehér Máttyás Jenő, domonkosrendi szerzetes-történész 1968-ban különös könyvet jelentetett meg Buenos Airesben, „Középkori magyar inkvizíció” címmel. A kötet alapjául az általa „Kassai Kódex”-nek nevezett iratok anyaga szolgált, mely főként az 1222. évtől megkezdődő inkvizíció, „hitvédelmi” perek latin nyelvű jegyzőkönyveit tartalmazta a 16. század elejéig bezárólag. A dokumentumok egy 17. századi másolatban maradtak fenn, melynek nyomára Fehér M. Jenő 1942-ben akadt a kassai Dóm-plébánia kódexgyűjteményében, majd 1945-ben a Kassa melletti Miszlóka plébániáján meg is találta, és – az akkori viszonytárgyos körülmények között – másolatot készített róla. Az eredetit, melyet „Collectio Dominicana” és „Syngrapha” néven jegyezték, azután elhelyezte a budapesti domonkos kolostor könyvtárában, ahonnan később nyoma veszett a szerencsétlen politikai viszonyok következtében (1950-ben a kommunista rezsim feloszlatta a domonkos rendet is, és könyvtárait elkobozta). Fehér M. Jenő páratlan ismertetése – mely több ponton megerősíti az eredeti, hun-székita-szabir őstörténetünk, ill. a manicheizmus itteni elterjedtségének bizonyítékait (ld. még Götz László nagy életművét Püski Sándor kiadásában) – hiteles képet ad a magyar őshagyomány még meglévő korabeli nyomairól, a sámánok életéről, gyógyításairól csakúgy, mint a manicheus („kukurbita”) és pogány kúnok, beginák, bogumilek és besenyők szokás- és hitvilágáról, gyakran egy jobb kort idéző közösségi-szociális felfogásukról, harcaikról és üldöztetésükről. Az itt közölt részlet is rávilágít arra a problematikára, amelyet „A gondishapuri akadémia” érint. Nevezetesen: a kereszténység legnemesebb eszméit részben eltorzító középkori egyház – főként a nem magyar származású inkvizítorok révén – hogyan nyújtott öntudatlanul segédkezet az orvoslást évszázadokra befolyásoló egyoldalúan materialisztikus „gondishapuri impulzusnak” azáltal, hogy a magyar tátosokat ősi gyógy módjaikkal, ember- és természetismeretükkel együtt üldözte, kiirtandónak nyilvánította. Régi történet ez, de fontos tanulságai vannak a mai kor, a lélek ébredésének rejtett kincseit őrző mai magyarság számára: újra kell értékelnünk az átfogóbb megközelítésmódok lehetőségét mind az orvoslás, mind pedig az élet más területein. Itt szeretnénk köszönetet mondani Hoppál Mihály etnográfusnak, hogy a „SÁMÁNOK – Lelkek és jelképek” című nagyszerű munkájából válogathattuk a következő néhány oldal képanyagát.

Tóth Csaba

A sámánok¹ az áldozati szertartásokon, sorskutató jövendöléseken kívül az emberi és állati betegségek gyógyítását is gyakorolták. Mondhatnánk, hogy a 13. század második felében szinte már majdnem kizárólagosan csak ezt a másodlagos tevékenységet végezték, s így cseppet sem meglepő, ha 83 jegyzőkönyvnek majd mindegyike kuruzslással, engedély nélküli gyógyítással, bűbájossággal stb. vádolja a sámánokat. A hitvédelmi inkvizíciók hovatovább már csak a ki-

rályi, vagy városi *physicus*-ok, azaz orvosok érdekvédelmét szolgálták.

A 13. századi magyar egészségügyi fejlődésben kétségtelenül nagy megtorpanást jelenthetett a tatárjárás. Utána már a salernói és párisi egyetemeken végző orvosok, legalábbis a nagyobb városokban, úgy ahogy ellátták a legszükségesebbeket. Nem is annyira az orvosok mennyiségét, hanem minőségét bírálta Paulus Hungarus (az egyik első, és a magyar hagyományoknak még jórészt kedvező hazai főink-

¹ A latin eredetiben mindenütt a „magus” megjelölés szerepel, amit Fehér M. Jenő természetesen „sámánok”-ra fordít.

vizítor), aki maga is szembetegségben szenvedett, mint annyi középkori szerzetes, és inkább értékelte az ősi soron megmaradt és lappangó, nemzedékről-nemzedékre átmentett, talán évezredek „arcanumokat”, egy-egy gyógyfűkeveréket, csontheglesztést, a friss legelőn felfúvódott szarvasmarhák „köpölyözéssel” való gyógyítását. Az egyszerű nép félelemmel vegyes tisztelettel, de nagyobb bizalommal volt ezekhez a sámánokhoz, mint az elméletileg talán képzett, külföldi egyetemeket végzett

MONGOL SÁMÁN (BÓ)

orvosokhoz. Talán a beteg kezelését övező titokzatos, mitikus cselekmények, a „ráolvasások” mágikus hatása, a gyakorta alkalmazott vontatott, egyhangú, litániaszerű recitálások, vagy kezdetleges zenei készségek kerítették évszázadokat is átvészelő nimbuszt a nép egyszerű fia, a gyógyító sámán köré. Sokszor „thaumaturgusnak”, „csodatévőnek” nevezik. Főképpen nagy tekintélye volt a pásztorkodással, halászattal és egyéb ősi foglalkozással életüket tengető sámánoknak.

A királyi fizikusok; mint II. Endre király híres orvosa, a Szentföldet is megjárta és sok arab arkánnummal megrakodott *Sándor*, a tudós, ferences szerzetes létére orvosként működő *János fráter*, IV. Béla családi orvosa, a mindig egészséges *Gellért mester* csak pár esetben szerepelnek a sámánok ellen vezetett perekben. Később a kun időkben, *Ladolfus* és *Desiderius* mesterek, az olasz földről hozzánk származott *Guarcián*, de főképpen Kun László orvosa, *Szakállas Lőrinc* (Barbatus), aki a kunok között erősen elterjedt vérbaj ellen küzdött, több esetben követeltek kemény ítéletet a szerintük kuruzsló sámánok ellen.

A nép, a tanúvallomások szerint, nyíltan színt vallott, ha az inkvizíció tagjai olyan kérdést tettek fel, hogy miért nem mentek az orvosokhoz: a válasz szerint a sámán jobban érti a mesterségét. Hogy az orvosokat mi vezette, hogy olyan határozottan igyekeztek gátat vetni a sámánok természetes gyógymódjainak, azt nagyon könnyű elképzelni. Minden esetben olvassuk a kérdést, amit a tanúkhöz intéz a vizsgáló bizottság: kért-e, elfogadott-e valamit a sá-

mán a beteg kezeléseért? A 83 jegyzőkönyv közül egyetlen egy esetben hangzott el az igenlő válasz, *Kelemen Márk* ajkáról, a zalamegyei Szentgyörgyfalván *Degesd* sámán ellen lefolyt perben: a vádlott az *elhullott állatok szarvait* kérte és fogadta el.

A sámánok gyógyítási művészete egyéni volt, egyik a másiktól elütött, bár mindegyik nemzedékről-nemzedékre, apáról-fiúra öröklődött. Így volt ez *Boksa fia Boksa* esetében, ahol az egyik tanú szerint a vádlott hevített kö-

veket dobált a vízbe, és a felszálló gőzzel gyógyított reumatikus betegségeket. Négy nemzedéken örökölte ezt a sajátos módszert, amelyben nagy szerepet vitt a gőzölés után a *szénapakolás* is.

Ha figyelembe vesszük, hogy a négy generáció közel kétszázéves múltba nyúlik vissza, akkor a Szent István korabeli gyógyító sámánok művészetét mentette át egy család, a bakonyi Boksaék makkoltató nemzedéke. A honfoglaló magyarság mozgó, sűrűn vándorló életformája mellett, nagyobb felkészültség és berendezés nélkül alkalmazhatta ezt az ősi izzasztó gyógymódszert.

Az orvoslás művészetét a sámánok gyakorlattal adták tovább fiaiknak, néha pedig, mint a periratok mondják, a segédeknek (famuli), alacsonyabb rendű sámánoknak. Ilyenek voltak a *harsány*, a *bács*, a *regus*, a *magoc*, *ulu*, *kám*, *daruc*, *boksa*, *bő* stb. *Deleng* sámán esete a legjobb példa erre, akit 1268-ban *Ompudus* mester, *Sicardus* és *Scela fia Miklós* kunbíró valóságos monstre perben vettek pergőtűz alá a sárospataki várban. Itt szerepelnek *regusok*, *bácsok* stb., akik mind vallanak az ítélszék előtt és beismerik, hogy *discendi causa*, a tanulás kedvéért követték *Deleng* magócot gyógyító körútjain.

A gyógyításokat szakrális cselekmények, énekek, zenebonák, ráolvasások kísérték, a sarkokban, szögletekben és a ház körül pedig lármaverés, vagy ahogy a katolikus egyház alkalmazza még ma is, az „ördögűzés”.

A sámán tehát néha született, néha „lett” azáltal, hogy hivatására felkészült valamelyik öreg, híresneves mester mellett, apránként elsajátítva annak tu-

SZIBÉRIAI TÖRÖK SÁMÁNDOB

MONGOL SÁMÁNISTEN

A DOB BELSŐ OLDALA

dását, arkánumait. Egy régi jogszokás, vagy talán helyi rendelkezés szerint Veszprém környékén, Bakonyban és Zalában a *pristaldusok*² kötelessége volt szigorúan szemmeltartani a családokban született hetediket, ha az fiú lett.

Magasabb egyházi parancsra személyesen kellett a „hetedik fiút” keresztvíz alá tartania és ellenőriznie, hogy a sámánok hozzá ne férközhessenek. *Bolkhas Lóránt* királyi jobbágy tanúsága szerint *Boksa* mágus ellen 1252-ben Thepei (?) falucskában Veszprém megyében lezajlott inkvizíciós perben maga a tanú is köteles lett volna sámán lenni az „*isteni gondviselés szerint hetedik gyermek lévén, és ezért a thepei pristaldus személyesen vitte a keresztelőforrásra, amikor a gyermek esztét használni még nem tudta.*”

A sámánkodásnak volt a régieknél egy egészen külön szava, a gyógyítást körülvevő „ördögűzés” megjelölésére: a *sigér*. Értelme valójában a „tisztátalan, a gonosz eltávolítása” volt. Hogy ez a szó a mai zsiger szóval azonos, ahhoz semmi kétség nem fér. A sámán gyógyító tevékenységének alapeleme a tisztátalanság eltüntetése és a gonosz szellemek elűzése volt. Ezt mutatja a sokféle mosakodás, öblítés és egyéb mozzanatok a sámánhit ceremóniáiban. „A tisztaság fél egészség” alapján állottak ezek a természetes gyógymódokat gyakorló, sokszor a kurukszlás vádjával illetett egyszerű emberek, és maga-

sabb orvosi felkészültség nélkül, néha mehökkentő eredményeket tudtak felmutatni³.

A perekben szereplő gyógyító sámánok elleni vádak alapján megállapíthatjuk, hogy a diagnózis helyes megállapítására néha egészen mai módszereket alkalmaztak. *Győri Jakab* ügyében például szerepel a vádak között, hogy a beteg ütőerét tapogatta, lázát mérte, füleit a betegek mezítelen mellére hajtotta, hogy szívverésüket meghallgassa, torokvizsgálatot tartott, sőt a szem szivárványhártyájából igyekezett a betegség okát meghatározni. Két sámán nő testvér, *Petra* és *Paula* pedig férjeikkel együtt sámánkodva, már ismerték a vizelet-vizsgálatot, s a vizelet sűrűségének foka szerint következtettek különféle betegségekre⁴.

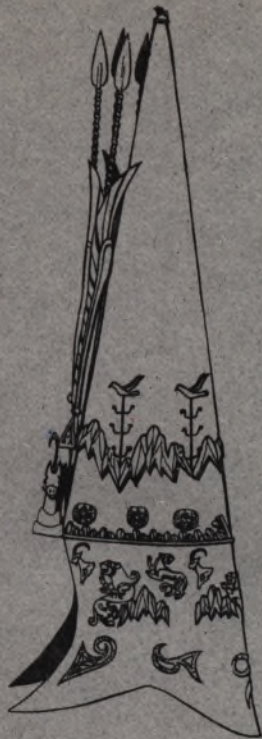
A kálnokpusztai *Lőrinc fia Tuba* azzal botránkozott meg a keresztényeket, hogy a „vizelet színe szerint” következtetett a betegség okára, éppúgy, mint a túróc megyei királyi hálósok falujának mágusa, *Bardus* is.

Az inkvizíció orvosainak azon célja, hogy elítéljék a vádlott sámánt, bizonyos esetekben meghiúsult a bíráción, vagy a perekben elnöklő királyi comeseken, sőt a domonkosrendi inkvizítorok magukon, akik nem engedték a vádlottat elítélni. *Chitár fia Boksa*, aki a szivárványhártya-diagnózist alkalmazta és eredményei feltűnően jók voltak, *Simon* mester, a

- 2 A *pristaldus* név kétségtelenül az asszír-perzsa *perstar*, tűztisztelő (*ignicola*) névből veszi eredetét, mint középkori tisztségneveink közül nagyon sok más szavunk. A *perstar-pristaldus* név görög-latin megfelelője az *archidiaconus*, magyarul *esperes*, *öspörös*. A *pristaldus* egyházkormányzati és hitvédelmi feladatairól sok adatunk szól és ez abban nyilvánult, hogy a papság erkölcsi életét, a hívők keresztény magatartását ellenőrizzé. (v. ö. Padányi, *Dentumagyarica*, p. 151-154.)
- 3 Az ősmagyarország tisztálkodását, higiéniáját Padányi Viktor, *Dentumagyarica c. munkája* részletesen taglalja. Hozzáteszük, hogy az általa festett állapot még csak a honfoglaláskori idők elmaradott Európáját idézi, pedig nyugaton sokáig nem változott a helyzet. Így amikor II. Endre magyar király leányát, a kis Erzsébetet Thüringiába küldte jegyesével, Lajossal 1216-ban, bizonyára ismerte a nem kielégítő nyugati higiéniai viszonyokat, és ezért adott leányának hozományul egy „ezüst fürdőkádat”, melyet az egész akkori németiség szájtátva bámult az egykorú krónikák szerint.
- 4 A vizeletvizsgálat ősi ázsiai eredetű, a görög Hippokratésztól az arabok közvetítésével a salernói egyetem orvosi fakultására kerüléséig, tudományosan alapon A. Mieli dolgozta fel (*El mundo islamico*, I-II. Buenos Aires, 1946.). A magyar sámánok azonban kétségtelenül „első kézből” kaphatták ezt a tudásukat, hiszen kultúrérintkezéseink nyugati behatásai az egyszerű nép fiait már csak azért sem érhatték el, mert azok minden nyugatit, mint „keresztény-gyanúsát” éppúgy elvetettek, mint az inkvizítorok minden keletit.

SÁMÁN FEJDÍSZ

SZAKA/SZKÍTA FEJEDELMI SÜVEG EGY KAZAKISZTÁNI SÍRLELETBŐL. MEGTALÁLHATÓ RAJTA A MADARASVÉGŰ SÁMÁNFAK EGYIK KORAI ÁBRÁZOLÁSA.

SÁMÁN FEJDÍSZ

budai kolostor főnöke rávette, hogy lépjen be a szerzetbe és tudományát fejlessze tovább⁵.

Amennyire „modern” volt a sámánok diagnózisa, olyan volt a gyakorlatuk is a gyógyítás terén. Felismerve a betegség igazi okát és megállapítva előrehaladottságát, természetes magabiztossággal indították meg a gyógyítás folyamatát. Mai szemmel nézve egy Kneipp vagy egy Priessnitz forradalmat csinált a hidegvíz-kúrával, pedig ezt a módszert már sámánok is alkalmazták. Káld község aggastyán mágusa, *Badhur* vizespakolásokkal, zuhanyokkal gyógyított. Bár néha ezek a gyógyítási eljárások baulul sikerültek, mint a már említett kálnokpusztai *Tuba* sámán ügyéből ismerjük, hogy betegének vizespakolást és egyúttal gőzölést rendelt, de a hozzátartozók ügyetlen hozzá nem értése folytán a kezelt beteg megfulladt; vagy mint a szintén szerencsétlenséggel végződő Hében eset, amikor a beteget tetőtől-talpig becsavaró takaró meggyulladt, és a beteg belehalt égési sebeibe. Hogy a gyógyítás e módja mégis általában sikeres volt, ezt mutatja *Vízpakasz Harsány* pere, aki egész Sárospatak, sőt Tokaj-Hegyalja messze-híres, hidegvízzel gyógyító sámánja volt.

A sok betegség között, amely a jegyzőkönyvekben szerepel és a tanúvallomásokból reánk maradt, gyakori volt a gyermekeket tizedelő torokgyík, amelyet már akkoriban is így hívtak népi nyelven. *Benedek* nádor, V. István udvarbírája és *Gellért* inkvizítor vádolják *Bodor fia Cheb* mágust 1265-ben, *Uzafia Péter* somogyi comes és *Vasvári László* inkvizítor pedig *Olbod fia Baksát*, hogy lázkezelésben a „kemencébe tették a gyermekeket, akik ott fullad-

tak meg”. A gyermekek kemencébe tétele láz ellen egész Európában elterjedt gyógyítási módszer volt, és a jegyzőkönyvek tanúsága szerint a sietve hívott sámánok már későn érkeztek a félelmetes „gyík” gyógyítására.

Ósi magyar nyelven, vagy talán kun szavakkal jelölik meg a különféle tanúvallomások a következő betegségeket: *qorsag*, ami valamilyen bélbaj, ami felfúvódással jár. A szarvasmarhák egyik gyakori betegsége is ez, melyet a tavaszi friss legelőn kapnak. Sámánjaink faszélen szűrt vizet rendel-

tek ellene, felforralva. A *yuz* valamiféle fülbajt jelölt és a gyógyítására a tetőrózsa húsos leveleinek kipréselt levét csepegtették a fájó fülbe. *Purke* egy égési seb, vagy bőrbetegség volt, amire a sok orvosságot ismerő *Ercol*, meszleni sámán olvasztott gúnársírt rendelt. A *zamug* az öregek betegsége lehetett, mert akiket kezeltek vele, mind nagyon idősek voltak. A *suklan* a terhes asszonyok szédülése volt, hasonlóképpen a *niéva*, az abortusz népi szava, valamint az *arta*, a meddőség.

Szülések körüli bonyodalmakkal is találkozunk. A tanúvallomások szerint az volt az általános szokás, hogy a 13. századbéli magyar asszony – még ha keresztény is volt – a küszöbre ülve, vagy fektetve hozta világra magzatát. A szokás csak erősödött a tatárjárás után, amiből arra következtetünk, hogy a kun befolyás, vagy pedig a korábbi századokban lapangó, és az egyházi ellenőrzés hiánya miatt feléledt ősi magyar szokás volt. A jegyzőkönyvek vallomásaiból látni fogjuk, hogy milyen ceremóniák között születtek a régi kis magyarok, akiket az ősi nagycsalád életközösségébe a „küszöbön át” vezettek be.

Gyermekhalandóságra a 83 jegyzőkönyvben csak

5 *Kassai Kódex*, Anno 1279: „...conversus ad ordinem”, ami azt jelentette, hogy a „conversus” testvérek sorába, tehát nem a papi rendbe lépett.

három esetben akadunk. Szent Gálon, a királyi agárszok (caniferi) falujában 1278-ban fordul elő mind a három, amikor *Arta* sámánöt vad alá fogják, hogy olyan orvosságokat adott az asszonyoknak, hogy a gyerekek halva születtek.

Sűrűn előforduló szerencsétlenség a 13. században, hogy az apró csecsemőket a fáradt és vigyázatlan anyák éjszaka vagy alvás közben agyonnyomják. Ma már nehéz az ilyen szerencsétlenség körülményeit rekonstruálni, de elterjedt dolog lehetett, mert külön, a pápának fenntartott kiközösítéssel sújtották az amúgy is szerencsétlen anyát. *Sicardus* inkvizítor kinevezésében a pápa rendkívül kiemeli azt a lehetőséget, hogy miként járjon el a gyermeküket agyonnyomó anyákkal. *Árpád-házi Szent Margit* szenttéavatási jegyzőkönyvében is szerepel egy ilyen eset, amikor a szerencsétlen anya, aki agyonnyomta csecsemőjét, a nemrégiben meghalt királyleány sírjára fektette gyermekét, ahol aztán a magához tért. Az eset gyakorisága azt sejteti, hogy a 13. századi anyák hátukon hordták csecsemőiket a házimunka közben és így történhetek a szerencsétlenségek. Ilyen esete volt Borbála és Kolumba asszonyoknak, akik mint tanúk szerepeltek *Ágota* és *Marsa* sámánok perében egy sümegi monstreperben, amely *Pósa fia Nana*, a királyi halászok (retiferi) comese és *Marcellus fráter* vezetésével zajlott.

Nagyon elterjedt betegség volt a szembaj sok fajtája is, a szerzetesi, káptalani sorokon jobban, mint az egyszerű népnél. A középkor szokása szerint világitásnál, gyertyafénynél, gyantás fáklyánál éjfélig olvasó, kézzel írott könyvekből zsolozsmákat recitáló szerzetesek, vagy kódexeket másoló szorgos kámszások bizony eléggé igénybe vették szemük erejét. Nem csoda, hogy magát a szemüveget is egy inkvizítor rendi, azaz domonkos szerzetes, az olasz *Alessandro Spina* fedezte fel a 13. században. Paulus Hungarus sűrűn használja példázatként a szembetegségeket rosszul gyógyító „fizikusokat”, kiemelve a természetes gyógymóddal szemeket ápoló sámánok előnyeit (Kassai Kódex, „Monita Magistri Pauli”, De collirio). A *lippitudo oculorum* gyakori betegséget a sámánok „szent forrás” vizével gyógyították, mint *Ithe* mágus, aki maga is „praktizált” a csanaki forrásvízzel.

Szentkirályházán *Ják* mester kunbíró és *László* fráter, a vásvári kolostor inkvizítora előtt *Sama* ellen indított vizsgálatnál a tanúk útján feltárják, hogy

a népi nyelven *Erwag* (Érvágó?) néven nevezett sámán *hályog-operációkra* is vetemedett. *Demeter*, Szent Mihály káptalan cselédje szerint, akin a műtétet végrehajtotta, a legjobb eredménnyel tette. Ugyanilyen ügyes kezű szemorvos volt a sáros megyei Borberek „villában” *Chene fia Furkus* sámán is 1235-ben. Róla *Moys* nádor és *Simon* fráter, valamint két meg nem nevezett orvos jelenlétében nem kisebb tanú vallotta, mint fráter *Blasius*, a turuli Ágoston-rendi barátok főnöke, hogy csodatevő, mert neki is leoperálta Isten segítségével, *Dea adiutante*, szeméről a hályogot, mint *sokaknak másoknak*.

Az említett tanú hét társa a kihallgatásnál „szentnek” nevezték a sámánt, pedig az még a „yotenni” nevében gyógyított, és arkánumait botra róva őrizte, mindenkiktől rejtve.

Egész különleges helyet foglalnak el a népi betegségek sorában a szentek nevével jelölt kórok. Legrettegettebb a *morbus sancti Lazari*, a lepra, melynek első nyomait már Szent István korából ismerjük, az esztergomi kórház nevéből („Zent Lassar Sigini”). A nép féltelme a leprásoktól nagy volt, és ahol azok megjelentek, rögtön híruk ment. A hozzátartozók igyekez-

tek rejtegetni betegeiket és nagyobb emberi csoportosulásokban, városokban rejtették el őket. *Hanis* csemp perében az egyik tanú szerint Győrbe is becsempészték a kórt.

A szentlázár-betegség gyógyítása elől a sámánok sokszor igyekeztek kitérni, mert csak a megjelölt kórházakban, az erre kiszemelt betegápoló rend tagjainak volt joguk velük foglalkozni. Az esztergomi lepra-kórházon kívül a sárospataki és a nagyszabeni lepra-telepekről tudunk a sámánper tanúvallomásaiból. Ahol a betegség felütötte fejét, ki kellett tűzni a fekete zászlót jeladasként a veszedelemre.

Szent Illés baja is gyakorta szerepel, és pedig embert, állatot egyaránt megtámadó kór gyanánt. A csanaki perben *Hanis* sámán a győri püspök testvérét, Kisajtódon *Káld*, a somogyi Merke faluban *Chitár fia Boksa* gyógyítottak ki Szent Illés bajából betegeket és lovakat. A túrócme gyei királyi hálósok falvainak egyikében is volt Szent Illés-forrás, ahol a beteg lovakat mosogatták, mint azt *Farcasy*, fehérvári prépost és *Marcellus* inkvizítor előtt több tanú vallotta, a *Magóc fia Bordas* és *Bő fia Jos* elleni perben 1268-ban. Ugyanilyen gyógyforrás létezéséről tanúskodnak Csatkán *Móric* tárnokmester és

SZIBÉRIAI TÖRÖK SÁMÁNDÓB

Cyprián inkvizitor előtt a *Lattomas fia Leuko* perében kihallgatott tanúk.

Miután a Szent Illés kultuszának nyomai vannak őseink kievi várában, ahol temploma is volt, és a patkoló kovácsok védőszentje lévén minden jel arra mutat, hogy az ősi ázsiai mítikus kovácskirály hagyományai éltek tovább benne⁶.

A János-lovagok vagy ispotályosok félig katonai, félig papi-betegápoló szerzetes-rendje – amely kórházakat tartott fenn Magyarországon és különösen nagy érdemei vannak az akkoriban és az Anjou-korban kitört és egész Európát megtizedelő fekete himlő idején – különösen féltékeny volt a sámánokra az *incisio corporis*, vagyis a műtéti beavatkozások miatt, melyet több neves sámán sikerrel alkalmazott a hozzátartozók sürgetésére. *Farcasy*, fehérvári prépost, a királyi udvar vicekancellárja, és *Marcellus* a túrócmegyei királyi hálósok falvaiban a Vág mentén, többek között azért vádolták ördögi praktikával *Bardást*, „mágóciát”⁷, mert kelevényeket, daganatokat merészelt felvágni. *Bardás* sámán vádlistája az összes között a legsommásabb, mert a 18 tanú vallomásából olyan sokszerű tevékenységre következtethetünk, hogy csak valami rendkívüli rosszakarat vihette őt az inkvizíció elé.

Országos ügy lett *Rajag fia Ladumer* és a besenyő *Boksa* „csodatevő” sámánok peréből, akiket az inkvizíció már elítélt ugyan, de valaki a hívek közül a Nyulak-szigeten élő domonkosrendi királyleányt, Margitot sikerrel rávette, hogy közbelépjen az érdekükben. V. István, aki nagyon szerette nővérét, Margitot, új vizsgálatot rendelt el, és kiküldte Megyerre *Sup* comest, *Nemel* királyi tisztet és *Miklós* frátert, a Nyulak-szigeti kolostor lelkészét és gazdasági ügyeinek intézőjét. Érdekes megemlíteni, hogy Margit királyleány alamizsnát küld a sámánoknak, és kéri őket, hogy gyógyítsák tovább a szegényeket.

A sok háborúskodás, amely a 13. századot végigkísérte, sok halottat, sebesültet, nyomorékot jelentett a magyarság életében. A hadakat kísérték a királyi és főnemesi udvarok orvosai, akik azonnal kéznél voltak, ha szükség volt rájuk. Az egyszerűbb

hadnépet néha csak a „kuruzslók”, vagy tábori felcserek vették az elsősegély hevenyészett kezelésébe. A sámánok ilyen esetben nemcsak megtűrt, de egyenesen kívánatos elemei voltak a hadseregnek. Főleg a nyílveszők kihúzásában voltak ilyenkor nagymesterek. Köewesd nevű faluban a „thaumaturgus” *Ebed* sámán perében tanúskodó *Mád nembeli Rycolf* comes a vádlott védelmében vallotta, hogy Baksa György seregében Podolinnál nyíl fúródott a lábába, és senki nem merte kihúzni, csak a vádlott, aki ugyanebben a csatában a harc bevégeztével sokak életét mentette meg azzal, hogy a nyílhegyeket kitepte sebeikből.

Ugyanezeket vallotta *Tumbold* nembéli *Benedek Borkus fia Marcellus* kun sámánról. *Myke fia Márton*, sárosi comes vállába egy tatár nyíla fúródott, amikor Halicsban 1287-ben csatáztak. Kísérete már elveszettnek hitte és magára hagyta, de *Miklós fia Borch* sámán, aki az íjjászok között szolgált, észre vette, hogy él, és kirántotta a sebből a nyíl betörött hegyét.

A magyar hitvédelmi intézmény biztosai az inkvizíció lényegét a sámánokkal szemben a népi gyógyítások, kuruzslások írtásában látták. Valójában ez volt a lényeges különbség a nyugati országok ilyen irányú pereivel szemben. Nyugaton a betegségek gyógyításával, kuruzslással foglalkozókat egyszerűen boszorkányság vádjával égették meg. Ezt a nagy különbséget minden kétségen felül nagyon kidomborította a magyar sámánok valóban meglepő „szaktudása” az egykorú orvosokkal szemben is.

Ma már nehéz lenne megállapítani tudásuk forrását, bár sok adat arra mutat, hogy egy ősrégi, magas fokú kultúrának és a puszták népeinek sok évszázados öröksége folytán jutottak hozzá.

Összegezve a gyógyító sámán tevékenységéről szóló adatainkat, elismeréssel tartozunk ezen eltűnt, a természet titkait tudó egyszerű emberek emlékének, hiszen gyakran századokkal előre megsejtették azokat a gyógymódokat, amelyeket a mai orvostudomány használ.

6 A kievi Szent Illés templom, *Cerkova Sv. Elie*, a *Nestor-féle ősi orosz krónika* adatai szerint a Dnyeper keleti partján állt, közel ahhoz a helyhez, ahol a nagy szigetek után a folyam két ága újra egyesül, kissé északabbra az ősi magyar udvarhelytől, *Ugorskojé*től. A *Nestor-krónika* 881-ben már létezőnek mondja a templomot, tehát a honfoglalás előtti magyarság idejében állnia kellett. A templom „titulusa” Szent Illés, de nem a bibliai Illés prófétáról, hanem a chorassanbeli Merw város legelső püspökéről, aki már kb. Kr. u. 200-ban ott alapította székhelyét. *Al-Biruni* híres *Chronológiájában* megemlíti, hogy a *Melchiták* főpapja *Merwben* lakott és később ünnepét április 25-én tartották. Az Illés-templom sokszor szerepel az első oroszok történetében, és a 13. században mint „magyar örökséget” emlegetik. A *Tarján-törzs*, amely a kievi fégyverkovács-központ felügyelője volt, fejlesztette tovább a Szent Illés-kultuszt, amely a középkori francia kovácsoknak is védőszentje, és a lovak gyógyítójaként szerepel.

7 A „mágóc” szó ebben az esetben a besenyő telepek sámánját jelenti, és egyben mutatja, hogy a középkorban is ismert és használt szó volt, amelyet megbélyegző értelemben használtak, mint a besenyők nevével vagy foglalkozásával összefüggő neveket, mint pl. a *pecér*. Mivel a besenyők sorából kerültek ki nagyjából a királyi és monostori halászok, a ma is használatos *pece* (hal), *pecézni*, *pecézni* (halászni) szavaink is a besenyő népnévből eredhetnek. A túrócmegyei és vágvölgyi halászok is besenyők voltak. A „mágóc” pedig szintén megbélyegző értelemben fordul elő az ótörök nyelvben, egy újgur átírásban: „...ol moguclorqa tas bisiknig bulunginta...” (ezeknek a mágócoknak adott egy formátlan követ, in: *Bang, Zur Kritik und Erklarung der Berliner Uigurischen Turfanfragmente*, 1915.)

AZ ÁLLATGYÓGYÍTÓ SÁMÁN

A sámánnak az állatok védelme terén is nagy szerepe volt. Az ősi foglalkozással, az állattenyésztéssel élő-haló középkori magyarság fiai egy-egy szerencsétlen, dögvészes esztendő után hosszú időre koldusbotra juthattak volna. Állandó veszélyérzetükben, hogy valami ártás, verés ne érje jószágaikat, maguk közelében akarták látni az állati betegségekkel szemben szerintük védelmet nyújtó sámánokat. Így a bakonyi őstölgyesek makkoltató kondásai, a Hanság és Csallóköz pákászhai, halászhai, vagy a királyi hódászok saját maguknak tartottak sámánokat. A veszprém- megyei és zalai sámánok, amikor az „erdei embereket” elkísérték makkoltató kiszállásaikra, egyúttal a régi tradíciókat is továbbadták, tanították a fiatalságot népük dicső tetteire, megénekelve, elmesélve nekik a hajdankor nagyjainak vitézségét, vándorlásait és valószínűleg vallási hiedelmeit is. A legelemibb tudásra is ezek az egyszerű emberek tanították az egészen fiatal gyermekeket, mint azt több peradatból láthatjuk. Ekkor adták át nemzedékről-nemzedékre azt a tudást is, amely a nemzet vagytonát, az állatállományt, lábasjószágot védő óvintézkedésekből állt. Nagyon sok, még ma is élő népszokás – pl. a faszén a jószág ivóvályújában stb. – már szerepel a 13. század sámánjainak „állategészségügyi programjában”, hogy a víz által terjedő betegségeknek gátat vessenek.

Az állatszaporulat különös gondját képezte az ősi foglalkozásokat űző földnépének, és a sámánok ezt a terhet igyekeztek levenni a régi titkokat, varázsfogásokat nem ismerők vállairól. *Hetesi Mihály* királyi vadász vallomásából tudjuk, hogy a fizgoi *Boksa* mágus és három társa, *Badhur*, *Delkó* és *Nuwes* ismerték az állatbetegségeket és azok orvosszereit. Miután a sertésenyésztés egyedüli zsírforrása volt népünknek, amely a növényi olajat és zsíradékot nem nagyon ismerte, nagy gondot fordított a sertés szaporulatára és felhízlalására. A táplálkozás eme elsőrangú fontosságú tényezőjét egész sor szertartással, ünneppel vették körül, mint a gazdasági jólét biztosítékát. Ezeknek a szertartásoknak és ünnepeknek a papja pedig a sámán volt, nem mint hiedelmek, vallási nézetek vagy babonák hordozója, hanem az ésszerű állattenyésztés tudatos művelője és irányítója, aki tevékenyen kivette részét a kondások, makkoltatók munkájából.

A Szent György-nap a korai középkor óta mint a tavasz kezdete nagy szerepet játszott a magyar kondások életében is. Ekkor a sámánok minden koca, emse után átadtak a tulajdonosaiknak egy-egy *gorgolo* vesszőcskét, amely nyírfagally vagy fűzfa fiatal hajtása volt. A vádiratokban sűrűn szerepel a „gorgolo”, a ma is használt görgöl, görget szinonimájaként, amely szavak a sertés párosodását jelentik és

kétségtelenül kapcsolatban állnak a tavaszi pázások idején megtartott Szent György-nap névadójával, s így nem ősi magyar eredetű szó lehet, hanem honfoglalás kori. Hasonlóképpen az ősi takaralások bevégezte után Szent Mihály ünnepén a hízlalásra szánt sertéseket „miskárolták”. A meddő sertés, az „arta”, mai nevén az ártány, kezelési módjára is tudtak a bakonyi kondások „kádenciát”. A két ünnep, a tavaszi és őszi „lovasszentek” napja mindig nagy élmény volt az állattenyésztő ősök életében, és ezekből a sámánok is kivették részüket. Gulyások, csikósok, kondások Szent György napján álltak „szolgálatba”, és szegődésük Szent Mihályig tartott a rideg marha mellett. Elválaszthatatlanul hozzátartoztak ezek a „szegődések” a sámánok tennivalójához is, mert pl. Szent Gál, bakonyi falu „tenyércsapó”, azaz jótálló tanúja a sámán volt, aki előtt szerződéseket kötöttek az állattenyésztés ősi formáját művelő magyarok, akik nagyobb bizalommal voltak ehhez a „jogbiztosítékhoz”, mint a káptalani vagy egyéb hiteshelyek nótáriusaihoz. Sok példát tudunk felsorolni a jegyzőkönyvekből, ahol a sámánra hivatkoznak mint tanúnak az adás-vételnél, sőt határjárásnál is⁸. Az egyszerű nép számára, amely az írásbeliséget még a 14. században sem vette igénybe, a sámánok előtt adott szó szent és sérthetetlen volt. *Ompudus* mester és *Sycardus* inkvizítor előtt folyt le *Chiko* nagymágus, *Bod fia Harsány* és társai ellen egy inkvizíciós eljárás, amelyben a sok vallási és gyógyítási probléma mellett még egy súlyos vád is szerepel: a lókötés. A lótolvajt, *János* nevezetű jobbágyot jobbkeze levágására ítélték, s miután egy nagy értékű lóról volt szó, melyet *Chebreg comes* vásárolt meg, öt márkát adva érte a tolvajnak, *Chiko*, öreg mágus tanúságtétele mentette meg a cömetest az orgazdaság gyanújától. Az esetről maga *Chebreg comes*, Damassalföldjének birtokosa számolt be a mágus és társai javára az ellenük vezetett perben 1252-ben.

Az állatorvos sámán tevékenysége mellett meg kell említenünk azt a kétségtelenül érdekes, és ma már naivnak látszó eljárást a lovak párosítására azzal, hogy *szélirányban varázsfüvel bedörzsölték a kancák farka alját és szabadon engedték a csődörök előtt*. Mindezt természetesen nem mint vádat vallják a tanúk a *Degesd*, zalai mágus ellen folyt perben, hanem mint hozzáértést, azzal a nagyrebecsüléssel, amelyben még ma is részesülnek a magyar falvak gyógykovácsai. A sertésvágás szertartásos mozzanatait a hótakaróba burkolt hajnali magyar falvakon is ők végzik. A mestert, aki a vágást és a hús feldolgozását végzi, a dunántúli végeken „böllérnek” nevezték, s a böllér talán a sámánizmus hiedelmeiben élő altai rokon népek „bö”-je, sámánja, a mai magyar „bölc” szóval egy töről szakasztott kivirágzása egy ősi, lassan a feledés ködébe hulló nyelvrék.

Hogy teljes legyen a kép az állatokat gyógyító

8 A Merse-nemzetségnek az ajtódiakkal folytatott vámpereiben szerepel egy Mocha nevű sámán, akinek a tanúságtételét „testimonum qualificatum”-nak, azaz különösen fontosnak minősítik.

sámánról, egy ma már talán megmosolyogtató adat: a tejét lassan elapasztó tehenet azzal ösztökélte továbbtejelésre már 1280-ban *Degezd* mágus, hogy „flautát”, valami fuvolaszerű készséget dugott a tehén farka alá, s azt fújta (per anum), míg az állat tőgye felduzzadt, hogy több tejet adjon. Hogy ez eredményes volt, azt a tanú, Kusdi Simon szűcsmester vallomásának lelkes szavaiból biztosra vehetjük. Ugyanez a tanú említi, hogy a sámán a „méheknek is tudott énekelni”, és ha a pogány szokásokat kiszorítani szándékozó „áldás”-sorozat méhekre szóló hamvasan naív és gyermekien természetes imáját – sajnos már csak keresztény átírásban – olvassuk, kiérezhetjük a régi sámán méhcsalogató varázsénekének a szövegét, úgy, ahogy az a Paulus Hungarus ajánlotta szövegben szerepel, most mai nyelvre lefordítva: „Kényszerítlek téged, méhek Anyja, az élő Istenre, és reád olvasom a megváltó Isten erejét, hogy se nagyon magasan, se nagyon hosszasan ne szálldossál, hanem minél gyorsabban telepedjél egész népeddel erre a fára. Itt van néked egy jó kaptárocsonka, ahol Isten nevében szorgosan dolgozzál, hogy nekünk az Isten házában viaszoddal világítsál. A mi Urunk Jézus Krisztus ereje által, Amen.”

**A LÁTÓD FIA HANIS SÁMÁN ÉS TÁRSAI
ELLEN A GYŐR MELLETTI CSANAK
FALUBAN FOLYTATOTT ELJÁRÁS
JEGYZŐKÖNYVE, 1272. OKTÓBER 23-ÁN
(Részlet)**

Ex diligenti scrutinio et inquisitione facta per Dominum comitem MOYS Supruniensem (sic!) et iudicem Comanorum, necnon et magistrum SYMONEM de beati Nicolai Budensis ordinis praedicatorum et inquisitorem Regni Hungarie et auditore causarum contre fidem in presentia piorum doctorum in medicina et physicorum Domini Regis Alberto et Marci, contra magum HANIS Fily Latodet sequaces eius in Villa Chanach prope castrum Jaurini conmorantium propter mentium falsitatem quam usi sunt roborem dandi corporis infirmorum hymnis, cantationibus in animos credulos superstitionem sembrantes. Dicitur enim, quod accusatus in villis et oppidis necnon et in suburbis dictae civitatis Jauriensis simul cum famulis plures infirmos gravi infirmitate laborantes visitavi; item: uri-

nas eorum tam coniunctim, quam dicisim videndo observavit; item: infirmorum corpus et membra palpavit; item: et quod post haec acta et facta dictis infirmis cyrupos dedit ad potendum; item: exorcismum practicavit contra spiritus malignos; item: pudoris transgressit limitem mulieres infirmas in lecto visitando et corpus, mammas, ventrem etc. palpando; item: dicebat et dixit ipsis infirmis: „Si mihi credideritis, ego vos sanabo in nomine Hekit; item: in curatione infirmorum pecuniam pro salario accipit saepius. – Ex comisione domini Regis datum et in mandatis ut si res taliter se haberet et magus HANIS filyus Latod de veracitate accusationis condemnatinem (sic!).... ipsi perpetuum silentium imponeretur, instrumenta, insignia et scripta, si tenet, comburentur ne temeritas et audacia eius remaneat impunita. Testes omnes nominati in inquisitione iuraverunt, quod nec gratia, nec odio vel timore laborati sunt sed propter veritatem secundum monita magistri Pauli. ...

Moys úr, Sopron ispánja, a kománok bírása, Simon mester, a budai Szent Miklós kolostor domonkosrendi perjele, Magyarországon a hit-tisztaság védője és vizsgálóbiztosa szorgos vizsgálatából és inkvizíciójából leírt adatok, amelyeket a király úr kegyes orvos doktorainak és fizikusainak, Albert és Márkus uraknak jelenlétében Látód fia Hanis mágus és társai ellen felvettek Csanak faluban, a győri vár közelében, ahol a vádlottak laknak és vádoltatnak elméjük hamissága miatt, amellyel visszaélnék, énekekkel, himnuszokkal akarván visszaadni a betegek testi erejét, a hiszékeny emberek lelkeiben babonát terjesztve.

Beszélik, hogy a vádlott a falvakban és az említett Győr külvárosaiban és telepein társaival együtt sok súlyos betegséggel küszködött meglátogat, azoknak vizeletét összegyűjtve, vagy külön-külön megvizsgálja, hasonlóképpen, hogy a betegeknek testét és tagjait megtapogatja, majd a betegeknek szirupokat ad inni, hogy a gonosz lelkek ellen gyakorolja az ördögűzést, hasonlóképpen, hogy túllép a szeméremzés határán azzal, hogy a női betegeket ágyaiknál meglátogatja, testüket, melleiket, hasukat megérinti, hogy a betegeknek mondta és mondja: *En téged meggyógyítalak HAKIT nevében, ha hiszel nekem...*⁹, hasonlóképpen, hogy a betegek gyógyításáért pénzt fogad el.

Királyi megbízásból és kifejezett parancsból, ha a vádak valóban bizonyulnának és Látód fia Hanis a vádak valódisága alapján elmarasztaltatna, akkor...örök hallgatásra kényszerítetik, eszközei, jelvényei, írásai, ha ilyenek vannak, megégettetnek, nehogy a vádlott gyarlósága és merészsége büntetlenül

9 Elgondolkodtató adalék ehhez a „Hakit” névhez, hogy az ősi Mezopotámiában Inanna-Istar és Dumuzi-Tammúz istenek tiszteletére rendezték a látványos újévi, általában tavaszi Akitu-ünnepet a természet újjászületését és a világ teremtésének mozzanatait megjelenítve. Az Enuma-Elis eposz, amely Marduk istenség győzelmét zengi, az Akitu-ünnepen való előadás céljára készült. (Ld. Hahn István, *Istenek és népek*, Bp. 1980. p. 94-95. – T. Cs.)

maradjon. Az inkvizíció alatt megnevezett tanúk mindnyájan esküt tettek, hogy sem barátság, sem gyűlölet, sem félelem nem vezeti őket, hanem egyedül az igazság.

ELSŐ TANÚ: Mócs fia Márk, a győri püspök íjásza, megkérdezte, hogy ismeri-e a vádlottat és társait a jelen ügyben, mire ő azt válaszolja, hogy Hanis mágust ismeri, de társait csak látásból. Arra a kérdésre, hogy mit tud a vádlott gyógyításairól, elmondja, hogy a nemrégiben végigszenvedett betegségében, Keresztelő Szent János születésének napja körül, Hanis mágus meglátogatta őt betegágyánál, megnőzte és megvizsgálta vizeletét, és oly szorgosan gondozta őt, hogy azt hiszi, ha Isten és az említett sámán nem lettek volna segítségére, az említett betegségből nem gyógyult volna ki. A megszűnt betegség *szent Vitus dühe* volt, amelyet veszett kutya harapása okozott. Arra a kérdésre, hogy a gyógyításnak voltak-e jelenlevő tanúi, azt válaszolta, hogy jelen voltak a felesége, Marcel fia, leánya Borbála, valamint Harsan, akit a nép nyelve bács (bachus) néven illet, és Duru, az említett Hanis szolgája. A sámán bére felől a tanú azt vallja, hogy a vádlott semmiféle pénzről nem akart tudni, amit ajánlottak neki. A betegségek fajairól, melyeket a sámán gyógyítani szokott, a tanú nem tudta felsorolni, mert nagyon sokféle azok száma. A vádlott gyógyító művészetéről úgy nyilatkozott, hogy a sámán, aki őt nagyon sokszor meglátogatta a vár melletti házában, jobban gyógyít, mint a városban lévő orvosok. Az ördögűzésről nem tud semmit, és nem hallotta Hakit szellem nevét senkitől sem említeni. Az orvosságok minéműségéről csak annyit tud, hogy a sámán neki egy italfélét adott, egy világosszínű folyadékot, amelyet népi nyelven *somának* neveznek. Mielőtt őt megittatták volna, Harsan bács előzőleg megízlelte azokat. A mágus famulusainak a tenivalóiról a tanú azt mondotta, hogy egyikük litániákat énekelt, míg a másik, a Duru nevezetű a gyógyfűkeveréket készítette el és minden szükséges készség odanyújtásával segédkezett. A gyógyítás költségére vonatkozólag azt vallotta, hogy sem maga az említett Hanis, sem segédei semmiféle pénzt nem akartak elfogadni. Arra a kérdésre, hogy amiket elmondott barátságból vagy gyűlöletből vagy más valami okból mondotta-e, azt válaszolta, hogy esküje szerint csak a való igazságért mondotta.

MÁSODIK TANÚ: Lőrinc fia Domonkos. A várfalon kívülálló faházban, a sertés vásártérhez közel lakó tanút megidéztek, feleskették Szent György katoná ünnepéhez közel eső kedden. A vádlottakat ismeri, mert azok, mint mondotta, mindig jót cselekszenek. A vádlottak gyógyításairól és hitéről azt mondotta, hogy amikor fejfájással és fülbajjal betegen feküdt a rossz kenyér miatt, Hanis meglátogatta őt, miközben Szent György vesszőit osztogatták szét a népnek a szomszéd falvakban, s ez alkalommal megtapintotta érverését, hogy a betegségének az okát megállapíthassa. Megvizsgálta vizeletét is, majd hangos szóval hívta segédeit, akikkel

együtt olyan gondosan ápolta őt, hogy italaitól hamarosan visszanyerte egészségét. Arra a kérdésre, hogy milyen italokat adtak neki, válasza az volt, hogy Hanis olyan italt adott neki, melyet Harsan gyógyfüvek főzetéből kevert, éneket recitálva, s amely három színből állt. Az első valami zöldes színű, a második világosabb, és a harmadik olyan volt, mint a kristálytiszt víz, de hogy mimódon keverték össze őket, nem tudja, csak azt látta, hogy a füvek nevei nyílra voltak feljegyezve, amelyet a mágus a tegezében hordott. Arra, hogy Hanis és társai szoktak-e betegeket látogatni, igenlően válaszolt. Megkérdezte, hogy ismer-e olyan betegeket, akiket a sámán meggyógyított, felsorolta Sebestyén urat, a püspök vérszerinti testvérét, akit *ydropica* betegségétől szabadított meg, amikor az említett úr a kórházból visszatérve a Szent Illés-bájának mondott nyavalyában szenvedett, hasonlóképpen Orbán katonát, a királyi udvarnokok falujából, akit *strumosa* betegségéből gyógyított meg. A gyógyításait kísérő szertartásokról azt vallja a tanú, hogy hangos szóval litániákat énekelt, segítségül hívta a szentek neveit, főképen Hakit nevét említette. Hogy ki az a Hakit, a tanú biztonsággal nem tudta ugyan, de hallotta, hogy a sötétség szelleme és nagyon gonosz. Megkérdezték tőle, hogy Hanis pénzszerzés szándékával látogatta-e meg, azt válaszolta, hogy az általa felajánlott pénzt a sámán visszautasította.

HARMADIK TANÚ: Ubad fia Jakab szűcsmester, aki Győr városában lakik, a Rába-parthoz közel álló „Zarándokok Kapujánál”. A tanút elővezetik, megesketik és kérdezik, hogy mit tud az említett Hanis gyógyításairól, s azt válaszolja, hogy mikor ő a legutóbbi negyvennapos böjt idején kezdődő és egészen Keresztelő Szent János születésének ünnepéig tartó időközben súlyos betegségben szenvedett és végtagsait megmozdítani is képtelen volt, meglátogatta őt Bálint mester, az orvosi tudományok doktora és hasonlóképp Gyárfás és Márton fizikusok, és mindnyájan odaítélték őt a halálnak. Erre ő elvitette magát az említett Hanis házába, Csanak faluba, ahol rövidebb ideig maradt, s mint mondja, csodatevő gondossággal és bölcsességgel gyakorolja orvosi művészetét, és minden látogatóját különbség nélkül gyógyítja. Később az említett Hanis meglátogatta őt a rábaparti fürdőház mellett, ahol a sámán és segédje, Harsan, akit a nép nevének bácsnak neveznek, csináltak neki különféle szirupokat, betegszobájában fűrosztítotték, és *struphakat*(?) alkalmaztak, testét gyakran megkenték kenettel és oly gondosan ápolták, hogy kigyógyult betegségéből. Hanis tisztességére vonatkozó kérdésekre, hogy vajon nem lépte-e át a szeméremérzés határát, amikor beteg asszonyokat látogatott meg, s természet által elrejtett szemérmert szemlélt, amiket férfinek látnia nem szabad, sem azokat megvizsgálni, sem kezeit, melleit, hasát, lábát, stb. tapintani, mint ő cselekedte, mire a tanú válasza az, hogy ezelőtt sok asszonyt inkább hagyta meghalni, semhogy betegségek titkát felfedték vol-

na férfiak előtt, mindezt az asszonyi nem tisztességének és szemérmének védelmére. Emiatt sok asszony pusztult el, nem akarván, hogy orvosok tudomást szerezzenek rejtett betegségeikről, mint erről Győrben már közszájon járó hír volt, hogy egyes dőrék, ostobák, és a régi sámánok tudományát megvető emberek, akik a betegségeket titokban akarták tartani, behurcolták a városba *Szent Lázár nyavalóját*, amelyet a nép nyelvén leprának neveznek. A nevezett mágus gyógyításainak hatásairól kérdezve, a tanú válasza az, hogy Hanis nagyon jártas ebben a művészetben, éppen ezért jobb, ha megengedik neki a praktizálást, semhogy a betegek elhaljanak. Arra a kérdésre, hogy a vádlott abban a reményben látogatta-e meg a betegeket, hogy tőlük pénzt szerezzen, a tanú válasza az, hogy erről nem tud, de azt tudja, hogy őtöle sok unszolás után fogadta csak el az adományt a következő szavakkal: *Egyet elfogadok százat neked adok*. A mágus segédeinek a gyógyítás alatti tevékenységéről a tanú azt mondotta, hogy az egyik énekelve és zenélve olyan hatást váltott ki tehetségével, hogy a hallgatóságot észveszejtő izgalomba tudta sodorni, a másik pedig az orvosságok és italok keverésével működött közre.

NEGYEDIK TANÚ: Gergely, sarukészítő, győri polgár, aki az itt létező prédikátor testvérek kolostora közelében lakik, elővezetve, felesketve és megkérdezve, hogy ismeri-e a vádlottakat, mondja, hogy magát Hanist nagyon jól ismeri, de segédeit csak látásból. A vádlott gyógyításairól a tanú azt vallja, hogy amikor ő a veséivel volt beteg és a fizikusok kezébe került, a felesége hallotta beszélni a piacon a püspök katonáját, Gyárfást, hogy őt és másokat az említett Hanis az Isten segítségével meggyógyította betegségeikből. Akkor a felesége elhívatta a sámánt az ő házába, aki, mikor megérkezett, azonnal megvizsgálta vizeletét, megtapintotta érverését. Míg ezek történtek, csináltatott neki valami folyadékot többféle gyógyfűből, mint a *nepita*, az *ebulo nigra*(?), és más hasonlókból, amelyeket nem ismert föl – hogy vele megittassák. Amikor az ital készen volt, olyan undort váltott ki belőle, hogy nem akarta azt meginni. Megkérdezték a tanút saját betegségének meggyógyítása felől, mire ő azt válaszolta, hogy a nevezett Hanis utasítására a felesége tüzet rakott faszénből az ő testhossza és szélessége méretére, amely tűzre aztán sokféle gyógyfüvet szórt, s mikor az illatos fűvek hamuvá oszlottak, elseperték a parázst, és a még meleg földre fektették őt, amíg bőséges verejték öntötte el egész testét. Ezekután vászonlepedőbe csavarva ágyba fektették, mialatt a

sámán segédje élénk hangon énekelt. Megkérdezték tőle, hogy kötött-e megállapodást a sámánnal, hogy őt ápolja betegségében és házában látogassa, mire a megkérdezett nemlegesen válaszolt. Tudakolták tőle azt is, hogy szokott-e a sámán és segédje Győr városában és a környező falvakban betegeket látogatni, mire a tanú azt válaszolta, hogy nagyon sokan hívják őket házaikhoz a betegek, mert szerintük a sámán jártasabb a tudományban, mint az orvos magisterek, vagy a király úr fizikusai.

ÖTÖDIK TANÚ: a Csanak faluban lakozó Orsolya, Dénes özvegye aki esküje szerint vallva elmondotta, hogy a nemrégiben múlt Szent Kristóf ünnep körül nagy láz öntötte el, betegségében meglátogatták az orvos magisterek, többek között egy fráter a Szent János ispotályosok közül, úgyszintén a boldog emlékü király volt orvosa, Albert mester és még mások, akik azonban nem tudtak rajta segíteni. A betegség annyira hatalmába kerítette, hogy az említett ünnepet követő szerdán már beszélőképességét is elveszítette, és az orvosok már halottnak vélték. Így is történt volna, ha az említett Hanis sámán meg nem jelenik házában, aki mihelyt megérkezett, azonnal megvizsgálta a vizeletét, megtapintotta érverését, majd először valami átlátszó folyadékot, utána egyfajta szirupot adott neki inni, és ottmaradt alvókamrájában ápolására. Ezekután oly nagy gonddal kezelte őt, hogy Isten segítségével ma egészséges és teljesen elmúlt a láza. A bizottság tudakolta tőle, hogy látta-e, hogy a vádlott sámán és segédje másokat is meglátogatott a városban, vagy a környező falvakban gyógyítás céljából, mire a kérdezett azt válaszolta, hogy ő személyesen nem látta, de másoktól hallotta, hogy sokakat gyógyítottak. A gyógyítás lefolyására vonatkozólag még elmondotta, hogy amikor a sámán belépett a betegszobájába, botjával a négy égtáj felé ütött, az élelmiszerekre, ruhákra és mindennemű használati szerekre valami folyadékot hintett, a küszöböt ujjával tisztelettel érintette, és élénk szóval énekelt a gonosz szellemek ellen, mondván: *Hakit, Hakit, távozz ebből a házból, hogy sem föld felett, sem föld alatt ne legyen semmi hatalmad...*, és más ehhez hasonlókat. Arra a kérdésre, hogy a vádlott sámán pénzért vagy más anyagi előnyökért látogatta-e őt meg, a tanú válasza az volt, hogy a nevezett Hanis nem kért semmit és a neki felkínált pénzt is visszautasította (...) (*Ez a per szerencséjére „contra fidem nihil est” [a hit ellen nincs panasz] záradékkal végződött, és a mágust és társait „csak” elzárásra ítélték.*)

A Szeplőtelen Fogantatástól a Feltámadásig

*Zubovits-Györkös Erzsébet szoborkiállítását megnyitja
Bartos Tibor Decsen, 1994. Gyümölcsoltó hetében*

Szeplőtelen Fogantatástól Feltámadásig! Hőj! Nem sok kedvvel indultam el ekkora csodákat ígérő kiállítást nyitni ebbe a református fészekbe. Tudom igaz, ha csudát lát, csudálkozik a református is. S én kezdtem, amint ezeket a szobrokat az éjjel kicsomagoltuk és kiraktuk ide. Láttak már nőt bronzot önteni? Bronzból szobrot? Nahát. Ha először láttak, szinte már nem is lesz csuda, ha a szobrok jók. Azon meg éppen elfelejté-
nének csudálkozni, hogy viaszveszejtéssel öntődtek, ahogyan szobrot már nem önt senki, se férfi, se nő, mert ezzel üreges-réteges, voltaképpen bronzrétes-mesterséggel Benvenuto Cellini remekelt utoljára, ha igaz. Azt is elfelejté-
nének első csudálkozásunkban, hogy a reneszánsz mesterséghez idomultak a mai szobrok is.

Aki szobrász a gipszét odacsapja az öntőnek azzal, hogy tegyen belőle bronzot, az annyit ér, mint a fotóművész, aki az Ofotértbe adja előhívni a művészetét. De még mennyire, hogy rögtönzött a szobrásznő, amíg elképzelésének első agyagbájából sok-sok ravasz öntőmozzanaton át eljutott ezekhez! Nem, engem is a második csudálkozás akkor fogott el, amikor a szobrokról szobrászunkra bámultam s elgondoltam, miket láttam-hallottam a kiállítás megrendezése előtt hamarjában itt Decsen. Csudálkozásomban benne volt majd harmincéves barátságom a szobrásznővel, huszonvalahány éves ismeretségem Deccsel, és hogy egyszerre megértettem: a kiállítás alkalmasabb helyen nem is nyílhatott volna. Anyai jogú helyi társadalom - magyarán nem, de érthetőben: matriarchátus nyomait fedeztem fel helyi mendemondákban, tárgyi emlékekben, amikor először fordultam meg itt, a magyar társadalom ki tudja hányadik átpofozásának idején - az első átpofozás előtt fele hal, fele víz Sárköz fővárosában. Tegnap pedig előben láthattam ismét az anyajogúságot, százhusznál több évvel azután, hogy az ármentesítésnek nevezett országos lecsapolásban halálos sebet kapott a Sárköz, néprajzi kutatóink szerint. Olyan nőuralmat láttam itt, mint a szobrásznő házában. És szobrai közt. Meg a csodái közt, a szűznemzés gyümölcsoltó

gyakorlatiasságában. Tudjuk persze, hogy az apajognál régibb az anyajog, meg azt is, hogy a Szeplőtelen Fogantatástól Feltámadásig való Krisztusnál régebb a Madonna örök tisztelete. Mondák ködébe vesző görög istennők sokaságát egy ezredévvél Krisztus születése előtt néhány egyéniséggé kovácsolták volna a mitológusok, így lett Héra, Artemisz, Afrodité, Démétér egyistennő. A kereszténység terjedvén majd Mária palástja takarta el ezeket az örökkévaló természeti istennőket úgy, ahogy. Mert közös tulajdonosságuk az volt, hogy esendő szerelmesüket szülték újjá az évszakok forgásában, halandó férfi-istenek képében. Mária viszont örökkévalót szült és úgy tett, az Atya-Fiú-Szentlélekkel már teljes keresztény háromság mintha elnyomta volna a Természetet újra meg újraszülő anyaiszent. Azonban a keresztényi hitben fontos anyajogi mozzanatok maradtak. Hozsanna, hozsanna a Dávid fiának - anyja után járt a Messiásnak csak. Jessze fája családi csúcsán Mária ül a zsidóknak ígért megváltó gyermekkel. Józsefnek, az anyakönyvi apának Mária következő négy fiához és két lányához több köze lehetett már, de Jézus apja: az Atya a Szentlélek által. Vallja is fiúi büszkeséggel később, hogy „én és az Atya egy vagyunk”. Viszont a kánai menyegzőn már pimaszul hárítja el anyját: „Mi dolgom véled, asszony?” Én Mária helyében egy csárdás pofont lemértem volna Neki, mondván: Ha velem nincs dolgod, Dávid királlyal sincs, és akkor lóttak az iparengedélynek! Nem tudni aztán, az anya kárpótolta-e magát a fiúi vallás kakaskodásáért gyertya szentelői, sarlós, gyümölcsoltó, rabváltó, olvasós és egyéb női hasznoságaival, vagy köpönyege feslett-e föl s pogány istennők kerültek elő megint. Helyi szerepeiket megmondolván ez a hihetőbb. Hiszen nem mindegy, hogy a katolikus hívó a Kármelhegyi Boldogasszonyhoz, a Lourdes-i vagy a Zelli Máriához, czestochowai fekete képéhez vagy máriapócsi változatához fohászodik-e. Nem volt mindegy kiváltképp, hogy az 1808-1821-i mexikói szabadságharcban a guadalupai Szüzanyához szolt-e a fohász vagy a guadalajaraihoz. Mert a guadalupaihoz a forradalmárok kö-

nyörögtek, a guadalajarahoz a királyiak, s ahogy az egyik fél a másikat kardélre hányta, úgy hányták tüzre egymás Máriás lobogóit is. A forradalmi-királyi Máriák mögött két ellenséges azték istennő húzódott meg persze. Ellenségeskedésük átvészelte Amerika felfedezését és a Máriává keresztelkedést egyaránt. A helyi Mária-kultuszokban pogány visszarendeződést látni világszerte. Az elmúlt évszázadban a Magyarországon alakult kegyes egyletek, intézmények négyötöde szolgálja Mária tiszteletét, az 577 újabb katolikus egyházközösségek közül Mária a védője 415-nek. A terebélyesedő anyaisten-hittel lépést kellett tartani mind a művészetnek, mind a legendának. Akár a Madonnát ábrázolni keresztényi szigorúsággal egyszem gyermekével az ölében, akár a Szent Családot a tapintatosan háttérbe vonuló Józseffel, voltaképpen csak jelezve, hogy a képek zsidó tilalmán se essen csorba, meg az Irás nélkül szüköldő szegények is érzéketességhez jussanak – hogyan? A keleti kereszténységben még fest valahogy az Istenanya piros matracon, a Boldogasszony Agya s előtte a Boldogasszony Papucsá, hogy ha a gyermekágyból kilép, a Szépasszonyok rontásába ne lépjen, ahogy a szegedi nemzet magyarázza a kettős teremtés bogumil hite szerint. Egyébként, ha a Gyermek szoptatása bujaság - és ha a művészet Temesvári Pelbárt mesterre is hallgatott volna, és fekete hajú Madonnát nem fest, mert egyetlen gondolatokra ingerel, se szókét, mert buta? De se a legendák, se a művészet nem hallgatott ilyen tanácsra. Inkább szaporítottak a tiszteletre méltó nőkn.

A meddő asszonyok és mindennapos női munkák, fonás-szövés-csipkeverés őrszentje Anna, Krisztus öreganyja, mikor húszéves várakozás után Máriát

megszülte és vén férjét, Joákimot eltemette, harminchat esztendő özevegyként Istennek rendeléséből Kleofás-hoz méne, kitől született egy Mária nevű lánya ugyancsak. Majd kimúlván e világból Kleofás is, Istennek kiváltképpen való rendeléséből, mint a legenda elbeszéli, egy Salomásnak nevezett férfiúval kötteté be a fejét harmadszor is, s abban már semmi szokatlan, hogy tőle való harmadik leánygyermekét is Mária nyerő nevével nevezte. Ehhez a legendához fűzte a művészet a Szent Atyafiság ábrázolásait, amelyeken már nincs illedelem – Anna unokáinak serege hancúrozik apró állatkák és kiborult bilik között. Csupán férfiakat nem látni e képeken vagy anynyira háttérben, mint a szűkebb Szent Család ábrázolásain. A Mettercia – Anna harmadmagával, a gyerekek Máriával és a gyerekek Jézussal a térdén – a *trinitium* nevét is kapta, a három nőét. Mintha nő lett volna Jézus is. Maguk a Madonnák pedig egyre szépülnek a szobrászok vésője, a festők ecsete nyomán. Mint a mi szemünkben is. Eszerint használ a szemnek az öregedés. S kivált, hogy a Szent-Kleofás-minő-szaporaság kora is elmúlt minálunk. A pápa tilalmazhatja a nők papságát maiglan Pál apostolra hivatkozva, hogy dolguk az engedelmesség, nem a cifrázkodás. Papoljanak a férfiak, mondják a nők, és a szomszédos Ausztriában minden harmadik maga neveli gyermekét, Németországban az elmúlt tíz évben ötszöröseire növekedett a női cégalapítók száma. Szász Károly püspök, amikor immár százhusz éve kipredikálta Decsen a templomban viháncoló lányokat, a díszes női viseletet és az ótestamentumi szőlőtőéhez éppen nem fogható szaporulatukat, meggondolhatott volna egy s más. Például, hogy ezek a jókedvű nők választották lelkészeiket és tanítóikat a férfirokonok útján mindig. Mégis volt a Sárköznek református főiskolája már a török alatt. Viszont az élet vízének lecsapolóját, az inzsellért nem nők választották.

Hogy a szomszédos Ete hajdani temploma tövéből az ásátas skófiomos díszű sárközi fodorvaszón ingeket, ezüstkapcsos női ruhákat ásott elő, a férfisírokból viszont csak posztó, széles bőrv, bocskor s efféle került ki, éppoly díztelen, mint amit a püspök négy évszázad múltán a hatalmas későgótikus templom presbiter urain látott. A templom elődjét Szent Ilona tiszteletére építették, Nagy Konstantin császár anyjára – s az nem jutott szomorú özvegyiségére, nem is fogant szűzen, hanem miután elvált fejtől, fia társ-császárnőként emelte maga mellé. S végül, meggondolhatta volna, hogy a szőlő és más gyümölcs oltva terem. Ebben az oltásban voltak nagymesterek a sárközi nők s ezért nem is veszett ki a szabad vízi világ népe innen mind a mai napig. Férfi-vallással és kakas-társadalommal egyaránt sikeresen dacol. Zubovits-Györkös Erzsébet szobraiból is ezt a sikeres dacot olvasom. Akár az ájtatos programból kirúgó Táncospárt ha nézem – a férfi bronzba vetült árnyékképe a párjának – akár azt a Piétának nevezett szoborcsoportot, amely az oltáriszentség tiszteletével együtt bukant fel Európában és szob-

rászati vagy anatómiai lehetetlenség máig. Borzalmas voltaképp, hogy Mária a térdére fektetve siratja kínhalált halt harmincéves fiát. Nagy lombár ember hanyatt egy összetört nő térdén hullamereven – vagy legyen nagy lombár nő, akinek a térdére odafér egy többsincs férfi? Viaszveszejtő szobrásznőnk a bronz elvékonyításának lehetőségével élve a gyászoló Máriát emeli ki a jelenetből győztesen. A bronz rétesben és néma üregeiben elvész az öntvény szemünknek ismerős súlyossága. Mária az örökké újraszülő természet bizalmát árasztja, Krisztus lehullott levél, elrontott szent játékszer. Igazi decsi szobor. Én is a kiállításra a decsi Madonnáknak ajánlom.

(a közönség arcát kutatva közben) Mintha a szőke feje felbukkant volna a lépcsőn állók közt, de már nem látom. Alig megérkeztem tegnap délután, szaladtam hozzá, mert az itt elhangzó mindenfélék végző megerősítését önla kerestem. Otthon is találtam, beszélgettem vele meg a férjével vagy egy órát és megtudtam a magamét. Aztán visszatértem a Faluházba, rendezgettük a kiállítást, ravasz keresztkérdéseket tettem fel a segédkezőknek, a betérő Nagytiszteletű Urnak és későéjszakára, mire végeztünk, olyan bizonyos lettem a decsi matriarchátusban, mint a szobrokéban, vagy mint ahogy itt állok most mindannyiuk kiállításának tárt üvegajtájában. Allok az iparostól festővé, grafikussá, szobrászá vedlett, Györkös Erzsébetből Z. Györkös Erzsébetté majd Zubovits Gy. Erzsébetté vedlett kiállító mellett. Nemigen történik, hogy nőismerősei nyomát szakmáik változtatása során vesztíte el az ember, de akárhányszor elveszíti férjke nevének cserélgetése folytán. A mi szobrászunk nem férjek nevét váltogatta, holott ment eleget férjhez – már-már férjhez járt, annyit. Mégis ha számítógépes adattárából a „férjezett-e” kérdést hívnám le, csakis az lehetne a válasz: „nem jellemző”. Az ipar is régi özvegyekre volt jellemző. De bármilyen csábító életszakasz az özvegyiség a tisztelő segédurak meg a takaros címkézett befőttek közt, ezt sem pályázta meg ő, akit házi keresztiségemben Vasfazéknak neveztem el a kutyakeményiségéért már harminc éve. Hát nem fecsegek ki itt. Sem azt, hogy láttam olyan pillanataiban is, mint a sárközi vasfazekat, ha elejtik. Mert azt grafitos agyagból korongozzák és törékeny.

De az én Vasfazekam ilyenkor sem törött, hanem átvedlett. Családi nevének megtoldása is ilyen nehéz órájában szolgált vigaszául. Megtudta, hogy nagyapja volt az a legendás huszártiszt, Zubovits Fedor, aki magaszterkesztette fegyvereivel harcolt Garibaldi oldalán, majd Egyiptomban ugyancsak maga szervezte dromedáros dandárjával, sőt még az első világháborúban is szárazföldi torpedójával, a mai Scud és Patriot rakéták őseivel. Keserűségünkben vigasz egy kis rakéta gondolata is. Érkezik közösségek életfolyama is olyan bökkenőkhöz, mint a művészt. A kedv mindig jó, még jobb az ajzottság, legjobb az ihlet, ha ezekkel természeti és emberi környezetünk kínál. Legfeljebb csavarni kell az ajándékot nyújtó kézen

olykor. Étél-ital, öröm, szaporulat, gyarapodás volt a szent folyama a gyerekkori örökkévalóságoknak – rokonoknak, búcsúknak, szüreteknek, disznótoroknak mindaddig, amíg életünk tájai változatlan maradtak. A haladásnak nevezett rém azonban mind kérlelhetetlenebbül gázolja ezt az emlékvilágot, falja régi ízeit, szaggatja természetes kapcsolatait – ezért gyakori a közösség és művész karcsavargatása. A sárközi nép nem élhet és örülhet úgy, mint azelőtt, míg a vizet ki nem rántották alóla. A háborúban falvainak népe összefutott, nádasokba bújt, és meg-egyeznie talán jobban sikerült, mint békében. A teljes Sárköz népét magába fogadó óriástemplomot itt a Dózsa parasztháború után három évvel fejezték be szemöldökének felirata szerint. A múzsákat csak a természetet és zsebünket egyaránt sarcoló haladás hallgattatja el. Az erkölcsös adóhivatal. Ezért ültem ki ma délután a gemenci erdő sűrűjébe, akár a haramja, mélézni, mi lesz itt az elhallgatni valóm. Ugy döntöttem végül, elhallgatom én a kemény szőke asszonyt is, akinek feje fölbukkant a lépcsőn állók közt. Kár volt nem följönnie e csöndes ünneplésbe, hiszen a decsi Madonnáknak eleje ő. Honnan veszem? Az amerikai haladás egyik velem vénült számkivetettje él Budapesten. Ahogy olcsó gyártólélékül a miénk tántorogtak kifele, úgy tántorodtak Európába az amerikai gondolkodás és művészet elvesztett nemzedékei, egymás után. Gyökeret eresztetni bajos itt is, ott is. Ez az amerikai Budapesten apróhirdetést dobott föl keménykezű nőért, mondjuk matriarcháért, aki ellátná az ő baját. A nemi guszpusok kereslet-kínálatában Dominának hívják az ilyen nőt, akárcsak a Decsbe olvadt szomszédos Asszonyfalvát hívták latinul. De Pest, a bűnös Budapest nem válaszolt a hirdetésre hetekig. Jellemző, állapította meg az amerikai. Kakas-erkölcsű országban a nők az örömeiket is elszenvedik. Csakhogy alig kimondta, hozta a posta az egyetlen jelentkezést. Decsről. Az amerikai kétkedően utazott le, tolmáccsal, de a kemény decsi asszonyság még a tolmács baját is ellátta. Kettejük eredményes látogatását az asszonyság Pestre utazása követte, méghozzá férje társaságában. Így álltak a dolgok, ha ez a találó szó, mikor

kultuszminiszterünkkel, az akkori Andrásfalvy Bertalannal az ártéri vízművelés szabad világának közös életéről és munkájáról beszélgettem – s ő, a Sárköz pompás ismerője kimondta, hogy a néprajztudomány semmiféle tanulsággal nem szolgálhat a kiszikkasztott táj életére keltéséhez. Talán megmérgekedtem, hogy tehetetlen állok az egyetlen emberrel szemközt, aki a nagytáblás pusztásodás megállításában tudna mondani okosat igenis, és előhozakodtam az amerikai hirdetésével meg a decsi jelentkezéssel, amiből a magnetofon tanúsága szerint ez sült ki (3. Part, 1991 ősze, 8. szám):

– S lehet igaz – mondom – hogy Szekszárdon a Garay Szálló előtt a piacon nemcsak portékájukat kellették a menyecskék, hanem magukat is, hogy drága népviseletükhöz megkeressék a rávalót? Mégsem futottak el bádogvárosokba a Sárközből, hanem ott teremteték ki a pénzt, helyben. Ilyen volt a sokat szidott sárközi asszonyuralom. Volt? Képzeld, egy régesrégii amerikai barátom, különös nemi guszthusú ember, elhatározta mostanában, hogy minálunk tesz hirdetését az újságba, hátha az ő guszthusához találna rokonlelket.

– Már milyen guszthusához?

– Nemi guszthusához. Nem kapott választ egy darabig. De egyszer hozza, lobogtatja az egyetlen egyet és lelkendezik: El nem gondolod, honnan jött, ez a hely nem is tudom, rajta-e a térképen! Nézem. Decsről, a sárköz fővárosából kapta. Vagyis a teljes Budapest, teli vállalkozó férfival és nővel, ha dollárul szólnak hozzájuk, nem válaszol, de egy decsi asszony tollat ragad. Le is utazott a barátom hozzá, és mint hallom, megtalálta amit keresett. Én nem lepődtem meg igazán, hiszen a magyar próbaházasságok korai iskolája is Decs volt, és a nagycsaládban csoportos házasságok éltek ... nem a huncutságáért, hanem mert a vízművelés másféle erőfeszítés, mint a földművelés.

– Hát én itt tudatlan vagyok, mert kicsit romantikusnak és túlzottnak érzem, amit te mondtál, akár a Garay Szállóról...

– No, megírta azt Kovách Aladár, Csalagovits, elmennydörögte Szász Károly püspök a decsi reformata eklézsiának.

– Nem, nem hiszem... Azért az életben ez lehet, így igaz... de nem foglalkoztam ezzel a kérdéssel. Valóban, a szexuális szabadosság bizonyos mértékig együtt jár egy raffináltabb szexuális kultúrával is, amit én nem kötnék kollektív vagy nem kollektív gondolkodáshoz. Én tiltakoznék az ellen, hogy te itt már megint gruppenszextről beszéltél... Nem tudom, jól értettem-e...

– Hogy a vízművelő közösség életében gyökerezett-e az erkölcs, amikor még nem házaspárok vívták privát kenyérharcukat...?

Barom vagy, biztosítottak benső barátaim. Legkatalikusabb kultuszminiszterünket próbálad történeteiddel szórakoztatni? Vagy a decsi műértőket? - nyilalt belém az erdő sűrűjében. Hogy társadalmuk mitől ketyeg, ők tudják – és ha te is tudod, ne avasd bele az erkölcsi főhatóságot, az adóhivatalt. Andrásfalvyval meg majd akkor beszéljess, mikor már nem kell nyilatkoznia. Adott sok méllázni valót a látogatás is a vállalkozó szőke asszonyéknál. Amint az asszony acélkék szeme a szemembe mélyedt, elgondolkoztam, hogy Decs eredetileg mégis Deutsch lehetett, nem besenyő. Az ám, a német nevelőnm! Nézz a szemembe, kicsim. S két ujjal emeli az államot. Főlnőtt lányai közül a jelenlévő órá ütött. Férje vérekes szem és keserű bajusz nélkül is a törökös tunyaság képe – amerikai látogatójuk a „vesztes” szóval jellemezte – csakhát hol a nyertes a mai világban? S mi magyarok jobban tudjuk, hogy nem az a legény, aki adja. Beszélgetésünkből nehéz sorban élő embereket ismertem meg. Hajnalban lódulnak dolgozni, nem henyélkedés közben agyalnak huncutságokat. A domina bájitalát anyja decsi konyháján főzték, református vallását is anyjától vette az asszony. Apja „külföldi” volt, ahogy itt a vízhozta idegent nevezték. Külföldi a férje is, pedig tősgyökeres decsi névre hallgat. Esembe jutnak a gyümölcsoltó boldog asszonyok a sárközi vízvilágból. Artéri vadalanyokra oltottak rá, csak vesszőt kellett szerezni hozzá. A Sárköz teli mesékkel török lányokról, akik erre vagy arra a kútra jártak. Széles Magyarországon török lányokról nem hallani mesét másutt. Hazajárt a gaz török nemző indulatában, vagy a török lányok jártak addig a kútra, mígnem aztán? Decsen virágzó családokról sepegik, hogy törökök. Némelyikről azt is hallottam, jöttek hozzájuk Törökországból és ástak a diófájuk alatt, ahol a kincs található. Ilyeneket Bulgáriában hallottam a legközelebb, meg talán Boszniában? Csakhogy ott lőnek. A decsi asszonyok köténye többet eltakar, úgy látszik, mint a bosnyáké.

A törökös férj úgy hallgat, mint másutt az asszony, ahol az asztalnál férfiak viszik a szót üzletről vagy politikáról. Mégsem gondolnám, hogy a férj pelenkázta a lányokat az alkalmak 49,49%-ban, és ő mosogatott az ebéd után, míg az asszony a vacsoraedényt vállalta a nőjogostól házasság szabályai szerint. Ezek

vacak ügyek. Ilyen életben nincs annyi feszültség, amennyinek nemek közt lenni kell, hogy a kedvük megmaradjon egymáshoz. A házasság áldozatának sem látszik egyikük sem. Az országban szokásostól eltérő felálláshoz, ha igaz, a teljes Decs tartja a hátát. A századfordulón az volt itt a szokás, hogy termény-felvásárlókkal, utazó ügynökökkel az asszonyok tárgyaltak, hivatalos ügyekben ők kilincseltek akár Pestig. Nem színezném, mi történt, mi nem a Garay Szállóban, de nem is tagadnám körmöm szakadtáig. Annyit a két szememmel látok, hogy ennek a szőke asszonynak a lába nem piciny virágtipró, a keze nem kacsó, az orrát is alighanem épp akkora zsebkendőbe fújja, mint a férje, hiszen miért termelne taknyot kevesebbet és csipkére méltót? Nem törleszkedik férjéhez azzal, hogy te hatalmasz, te aljasz cábitó, én majd hadom magamot. Talán Decs a vize helyén ringó búzamezők idejében sem ismerte a nevelőnőt – inkább a bábának lehetett akkora tekintélye, mintha ez az asszony szétnéz köztünk.

Nem csoda, hogy másutt, kakas-törvényű társadalmakban boszorkánynak volt kikiáltva és csúfondáros mondóka is járt rá – a kecskének négy lába, mind kurvából lesz a bába – mert a szüléshez vagy a magzat *elűsztatásához* egyaránt értettek, vagy éppen megköttették a férfierőt, ezért pusztította őket a kakas-társadalom minden vallás-adta lehetőségével. Igaz, a bábák nem estek meg – őket nem tettük tönkre, nem pazarolták ránk az ifjúságukat s ezért nem ők adták be a válókeresefek nagyobb felét – mint ahogy ezt az asszonyt sem hinném, hogy veri vagy megkényszeríti a férje, amiért művelt nyugati nőkhöz hasonlóan női házakba kellene vonulnia, és nem fog a munkahelyétől kártérítést követelni, mert egy kolléga a seggébe csípett. S jut eszembe, a férje sem birizgálta a leánygyerekeket, pedig ez a művelt nyugat legújabb bűne – Kaliforniától az angliai Cleveland grófságig és Hessenig válnak vádlottakká apák, nevelőtestületek, kisvárosi közösségek. Hát itt nem, az olyan biztos, mint ahogy a decsi Faluházában állok, egyik feleмен Vasfazékkal, másik feleмен Cecillel, az igazgatóval. Ő azonban nem hölgy, hanem úr. Nem úgy, mint Tormay Cécile. Tudom, hallgatott már férfi is Cecil névre, például a nagy angol gyarmatosító, Rhodes, akiről a mai Zimbabwét nevezték el a századfordulón az angolok. S persze nő volt eredetileg Démétér is, de mire Dömötör lett belőle, akkora bajusza szökött, mint Cecilnek itt mellettem. Vág is a bajusza, úgy látom. Nőuralom vagy nem, számít ez Decsen is. Hogy mit, tőle nem tudom meg, mert vagy igen elfoglalt ember, vagy illetlen kíváncsiságot sejt bennem. A Nagy Oroszlán-nő hegye alján élő nőjogú kínai törzs, akiket Vetélőjáratónak neveznek, az például nem tűri a tudakozódást apáik felől. Minden éltesebb férfit bácsiznak, mint engemet a kínai piacon. Mennyire nem mesélne akkor Cecil a szekszárdi hetipiac mai forgalmáról! De tudom Cecil nélkül is, hogy az erkölcsök nem javulnak a kerek világon Krisztus születése óta. Sőt a korombélieket a természettudomány új ága, az összehasonlító viselkedéstan megtaníthatta, hogy az erköl-

cseink javulásához fűződő remény hiú. A kérelhetetlenül tárgyilagos Darwin is még úgy akarta látni, hogy az állatvilágban monogámia uralkodik, s a madárfigyelők közbülső évszázada is legfeljebb félrelépéseket jelzett azzal, hogy nem törvény a kivétel. Egy évtizede aztán az apasági perekben törvényesen hasznosított genetikai ujjlenyomat módszerét kezdték alkalmazni a szocio-biológusok, és mit ki nem derítettek! Hogy az addig kilenc-tizedében monogámnak hitt madarak fészkei bizony háromnegyedrészt nem a fészek ura által megtermékenyített tojásokat rejtik. Hanem, hanem? A fészket védő és fiókait tápláló pár a madárnász évadán különb génekért nézett szét, mint amilyet a nevelő gondoskodás kívánt.

A fényesfejű barátcinege-pár csupán költeni jár össze, szerelmi életét mind a kettő mással élte. Kivált az amerikai ornitológusokat rendítette meg, hogy a kékmadár, Maeterlinck rigója, amely az amerikai alkotmány boldogság kereső jogának jelképévé lett, és körbejárhatjuk érte a világot, de a magunk kertjében találjuk, monogám boldogságban – ez a disznó fereg színre ugyan a párjával játszik, de szertejár ő is boldogsága kerestében, a tojója idegen fészekbe is tojik kakkukmód, így aztán nemcsak az apa kétséges, hanem az anya is. A veréb meg a nyúl bujasága közmondásos. De hittük volna, hogy a jávorszarvas tehene több bikával bóg egyetlen napon? Nem különb nála az aranyos mokus. Sajna, sajna. Rokonunk – már akinek – a főemlős csimpánz nőténye meg éppen 135-ször képes kutyázkodni, amíg egyszer megtermékenyül. 135-tel! Hitet kellene beléjük plántálnunk, s akkor javíthatnánk értékrendjünkön – vallásháborúk rendezésével, nem csak Észak-Írországból és Boszniából. De hogyan hozzák be a Harmincéves háború és a Hétéves háború hatalmas hátrányát? Ha szertelen természetünkkel elégedetlenek vagyunk, leghelyesebb, ha reklamációkkal a Gyártóhoz fordulunk. Az ondóban köbmilliméterenként húszmillió sejt törekszik megtermékenyíteni egyetlen petesejtet. Alkalmanként mintegy háromszázmillió indul belőlük rohamra és kétszáznál több a cél közelébe sem ér. Ha vág a bajusz. Ha azonban kirántják alóla

előbb a vizet, majd a földet és beton bugatókretrecek emeleteire kényszerítik föl kékmadarat keresni, közben súlyos erkölcsi szemöldökkel verik és teljesítményt hajszolnának ki belőle, kókad a bajusz. Nincs ki a 20000000/köbmilliméter. A szenvedélybetegségek, a stressz, a sebesség – a video, a computer és egyéb kéjgépek a női természetet is elégtelenségben hagyják, s ha egy bajusz nem vág, majd vág a sok. De ha meg is fogan, ki is hordják a magzatot, társadalom kell hozzá, hogy föl nőjön. Az anyaországhoz csatlakozott NDK-ban, azaz a fordulat óta Uj Tartományokban 64%-kal esett vissza a szaporulat, és a gyerekkori valamint a tíz-huszonéves pusztulás épp annyival nőtt. S ha kihordták, megszülték, átvészelték a szülés utáni depressziót a nők, részvevő közösség nélkül az unalmat építik bástyává a káosz és az elektronikus ingeráradat ellen, és rajtávesztenek. Éppen, amikor egy nyugat-dunántúli faluban egy asszony a központi fűtés kazánjában elemésztette három gyermekét, egy német jogász-pszichológusnő efféle nőket vizsgált és arra jutott, hogy mindannyian a legjobb anyák igyekeztek lenni és inkább az vált rögeszméjüké, hogy nem a legjobbak. Hogy a gyilkossággal voltaképpen megváltanak gyermekeiket egy rossz anyától. Szász Károlynak, a zengő szavú püspöknek és mérsékelt tehetségű műfordítónak tehát innen üzenjük: jobb egy gyermek a bölcsőben, mint három a kazánban.

Szép gyerekek muzsikálnak a kiállítás elé itt, igaz, csak kvartett, nem szimfonikus zenekar. És ép testű, ép arcú a közönség. A mokány Cecilnek a párja szemében az a kicsattanó asszony, a református eklézsia konyhaművésze, aki majd a megnyitó után benünkét etet. A Nagytiszteletű Ur presbitereként ajánlotta. Csak annyit kérdeztem tőle, nem irigyli-e az ura, hogy nem ő ül a tanácssteremben az olajba festett vagy daguerrotípián díszlő bajszos múlt századiak alatt. Neki ura nincs, felelte a presbiter asszony. De presbiter a nénje is. Aztán elkérte Vasfazakamtól a tanácssterem falára azt a pompás ceruzarajzát, amit egy boton járó decsi nénéről készített. A fekete-fehér vonalak közül csak a bot fejéhez szorított kendője jajdul ki

vörösen és kacéran, amint a néne a hajdankorára valló félfordulattal hátrapillant.

(*öreg este*) Nyitottunk, töltekeztünk, barátkoztunk, majd ideje lett a hazatakarodásnak. Ebben egyet értett mindenki, csupán az ünnevelt Vasfazék s néhány helyi hölgy nem, akik az alkalomra föltették volna még szent Anna kontyát. Én a kocsink oldalában megvettem a lábamat, hogy ennyi elég volt az elégből, és Vasfazék barátja is csatlakozott hozzám. Talán közös életünkben először mondott ellent és hivatkozhatott nemcsak rám, hanem arra is, hogy józanság kell a vezetéshez. Álltunk csendes gondolkodásban a fák alján, mint a bűnjelek, és szinte rossz lelkiismerettel köszöntünk rá a párját hazafelé terelő első ismerős asszonyra. A többit már nem is nagyon láttuk meg, mert miért tartozik miránk, külföldiekre, kit visznek haza, mint a régi decsi szőlőpásztorleányok a hálótanyájukra? A Vasfazék fia elporzott a menyasszonyával, nem keresi a konfliktusokat – hát mi hőbörögjünk itt ketten józanul, hogy ki milyen rózsát szakajtott, olyat szaguljon, amíg berúgik a drága nagysasszony és visszajön nótázva? Gondolkodunk inkább. Mindjárt kél a szőke domina, gondoltam az ég alját kémelve. S az a gondolat megint tiszteletet parancsolt rám. Itt nem válogathatnak a lehetőségek közt. A keserves munkájukhoz kedvvel kell ébredniük. Nem állhatnak tovább szerencsét próbálni. Hányan hányták-vetették magukat a fülem hallatára: nekik ugyan ne mondja senki, hogy a nagyvilágon e kívül... csakhát válságban a világgazdaság, így aztán duzzogva maradnak. S hány kutató meg más divatos egyéniség számára van hely igenis, azért ő megy, áldja vagy verje a sors keze a butákat! Megfordul-e ilyesmi a nagyerkölcsűek fejében? Hogy a vándormadár is előbb belepusztul a haladásba, mint hogy kivándorlómadár legyen. Igaz, az élete lehetőségeit jobban megforgatja addig. Az emberek vegyi békeharca során több pusztult a tojónál kakas a madárvilágból is, de a biológusok megfigyelik, hogy sirályok, szürkeludak párosan költenek a fészükön mindenütt. Azt is megállapították, hogy némelyikben több a tojás, mint amennyit egy tojó rakott volna bele. Majd kiderül, hogy a költésben és a nevelésben két tojó váltogatja egymást, ketten is tojnak az egy fészekbe. Leszbikus sirályok, leszbikus szürkeludak. A gúnár-szerepű még a tollát is gúnárosra növeszti. Pítélnek mind a ketten holmi kóbor ficerékkal, de a rajuk területe és rangrendje sértetlen. Politikusok a déltengeri ajakos halak is. Az alfa-hímek gyöngülésével-pusztultával a rangelső nőstények ugranak be rajvezetőkné, és petevezetékükből herét eresztenek. Ha a közösségüknek kell, pöcse lesz a menyasszonynak. Amikor Eszéket ágyúzták, mondom a csöndességnek, idáig elhallatszott. Az oktalan nőstény pedig hímmé vedlése árán is a közösséget védi, mert tudja – nem hiszi, minek? – hogy legjobbjait nem élteti sem a véres harc, sem a halálos béke.

képmuzsika, fényírás, hangrovás

Beszélgetés Hartvándi Jenővel,
a győri MEDIAWAVE-fesztivál
főszervezőjével

Tolnay Imre: *Hogy is kezdődött?*

Hartvándi Jenő: Győrben volt egy nemzetközi amatőrfilm-fesztivál, két-háromévente, így 8-9 zajlott le belőle. Ez egy szocialista repi fesztivál volt, főleg a kelet-európai országokból érkeztek filmekkel. Természetesen mindig becsúsztak minőségi munkák is, hiszen ezek az amatőrfilm-fesztiválok valamennyire földalatti dolgok voltak. Lengyelországból például jöttek cenzúra nélküli filmek is, talán ez volt a legliberálisabb szocialista ország ezen a téren. Nyugatról nem lehetett filmeket szerezni, legfeljebb egy-két osztrák vagy német munka keveredett hozzánk. Akkoriban már mi is filmeztünk, közben a régi gárda megöregedett, kiszállt. Hogy kinek, minek csináltunk filmeket? Magunknak meg egymásnak. A régi fesztivál arra alapozódott, hogy a megyei meg a városi tanács összedobott valamit,

*A régi fesztivál arra alapozódott,
hogy a megyei meg a városi
tanács összedobott valamit,
ez volt a pénzügyi alap. Erről
hamarosan kiderült, hogy nincs.*

ez volt a pénzügyi alap. Erről hamarosan kiderült, hogy nincs. A rendszerváltás ekkoriban kezdődött, a régi gárda már nem, az új még nem mert adni pénzt. Csoda hogy meg tudtuk csinálni az első Mediawave-t.

T. I.: *De azért arra már elég sokan eljöttek szerte a világból.*

H. J.: Hát igen, voltak nemzetközi szervezési tapasztalataink. Lázár Károllyal, a nyolcvanas években szerveztünk Győrben néhány rangos nemzetközi jazzkoncertet. Filmes téren ilyen múltunk, nem volt, de önszorgalomból filmes címekeket gyűjtöttünk, így jutottunk el sok helyre a témában.

T. I.: *Azért nem kevés ellensége volt az ügynek ugye?*

H. J.: Megkerestük a város polgármesterét, aki tanárember lévén jól letorkolt bennünket, ami nem volt olyan furcsa tőle, csak mi már azért nem voltunk gyerekek. Azt mondta, hogy a film nem művészet és majd ha rendesen viselkedünk meg bizonyítunk, akkor számíthatunk támogatásra. Nekünk ez nem igazán tetszett... Mégis belefogtunk, igaz hogy a város kezdetől fogva adott helyet a fesztiválhoz, ezzel támogatott! A témák, melyek később kategóriákká váltak a fesztiválon, szinte adták önmagukat. Például a kisebbségi film, mely nemcsak etnikai értelemben jelzi, hogy főleg Európa ezen felében milyen problémák vannak. Főként eleinte aránytalanul nagy tömegben érkeztek videók, kísérleti videók, rövidfilmek, pedig a kiírás nem korlátozta a film-hordozót. Vannak szép számmal video fesztiválok a nagyvilágban, ahol ezeket nyomatják, de ez úgy tűnt, hogy nem a mi világunk. Nem is az volt a fontos, hogy ne video legyen, hanem a filmes gondolkodás.

T. I.: *Kissé kritikai kérdés. Valahol nonszensz – erről már beszélgettünk – hogy összegyűlünk barátok és ismeretlenek rengetegen a fesztiválon ahol peregnék a filmek, kiállítások, koncertek, előadások vannak, s itt végül úgy alakul, hogy a kiválogatott több százból (!) az ember alig lát néhányat, hiszen befogadni se lehet többet. A kérdés, hogyan jutnak el ezek a filmek azokhoz, akikhez el kéne jussanak?*

H. J.: Viszont attól fesztivál egy fesztivál, hogy nem tart örökké, sűríti az eseményeket, ettől van fesztivál-hangulata, ami örök dilemma, mert a befogadás ellen hat.

T. I.: *A gond az, hogy távoli, még általunk is alig ismert országokból, vagy alig-országokból fiatal lelkes figurák elküldenek a nekik „Nyugatnak” számító térfélre, Győrbe filmeket, amiken éveket dolgoztak, fillérekből. Itt megnézi néhány ember, aztán bekerül egy táriba és/vagy visszakerül hozzájuk. Egy filmnek azért biztatóbb utat kellene bejárnia, nem?*

H. J.: A fesztivál egyrészt egy mustra, ahová ha betéved valaki, ráakadhat valamire, vagy amit keres

Novápuszta, 1993.

azt filmkockákon megtalálhatja. A másik fő szerepe a Mediawawe-nek, hogy azért a közönségen kívül összejön a szakma, a TV, meg a forgalmazók, így a negyedik fesztiválra eljutottunk oda, hogy a Duna TV-től kezdve sok helyről nyüzsögtek itt a különféle hazai és külföldi tévétársaságok, forgalmazók, hogy vennének anyagokat. Ezeknek a műveknek szinte ez az egy lehetősége, hogy közönség elé kerüljenek. Úgyhogy ha nincs egy ilyen fesztivál, ezek soha nem jutnak el hozzánk, vagy ilyen helyekre. Ezenkívül a legjobb filmeket mi megpróbáljuk futtatni, filmbemutatókat csinálunk sokfelé. Például most volt egy tábor Novápusztán, ahol középiskolásoknak, főiskolásoknak volt bemutató a Mediawawe díjnyertes filmjeiből. Például a tavalyi orosz díjnyertes nagy vitákat váltott ki a fiatalokból, akik nem szoktak ilyen filmeket nézni. Több ilyen tábor van az országban, de itt ez főleg gyakorlati munkára irányul, ahol filmes megoldásokat tanulmányoznak filmekben keresztül, aztán filmeket kell készíteniük, idén tizenhét készült. Harmincfős „válogatott” csapat volt, többet technikailag se lehetne bírní, négy vágófelszereléssel dolgoztunk, többmillió eszköztököt innen-onnan kölcsönvéve.

T. I.: *Igaz, hogy jó táborokat, főleg nyáron, nem szoktak városok közepébe szervezni, de ismerve munkáitokat, a Mediawawe sose akart a nagymenő-nagyvárosi fesztiválokra hasonlítani, ezért filmek, koncertek bemutatásával Novápuszta falucskát is híven „belakjátok”. Ezek nem véletlenek ugye?*

H. J.: Persze. A városi fesztiválokon mindig belefáradnak az emberek a műsornézésbe és bár nem az egzotikum a cél, de egy falu nyújtotta hangulat mindig felfrissíti a távoli vagy közeli vendéget. Célunk ráirányítani a figyelmet a falura, a természetre. Ami mellett a városi ember elmegy, vagy csak stilizáltan látja

meg. Elmegy Szentendrére vagy a Balatonra és lát egy skanzenkultúrát. Novápuszta egy élő, bájos, lepusztult kis magyar falu, melynek a kastélya is olyan, hogy múlt századi hangulata mellett őrzi a KISZ-táborok kopott vidámságát, szóval nem olyan, mint amilyennek Németországban kell lennie egy kastélynak. Sok filmfesztiválra járunk, főleg mostanában, mint például a Krakkói rövidfilmfesztivál, a Szentpétervári dokumentumfilm-fesztivál, mely most már teljesen nyitott. Ezeket óriási épületekben rendezik több párhuzamos vetítéssel, melyeken alig lézeng 30-40 ember. Este nyolc után viszont nem tud a látogató mit kezdeni magával, nincs hova mennie. Nálunk elég nagy szerepet kapnak a társ-művészeti produkciók is, amitől hangulata van az egésznek.

T. I.: *Szóval a falunál maradvá, nem véletlen a kötődés a népművészethez, a mindenkori népkultúrához, az örök kísérletezés hagyományához.*

H. J.: Mindig zavart, hogy nálunk úgy elkülönülnek a művészeti ágak. Nem vagyok képzett ember, ösztönösen közeledem a művészetekhez és közeledtem mindig is. Képzőművészek, zenészek, tollforgatók, filmesek, táncosok, színészek nem sokat tudtak egymásról, szerencsére ez mára sokat változott, sok helyen jó értelemben átcsap az ellenkezőjébe. Vagy például a jazz-zeneben se a populárisat, az amerikai kerestem-kerestük, hanem egy „mélyebb hangzást”. Ezt Szabados György hozta be a hazai jazzbe, illetve a saját zenéjébe, és az a mélyebb réteg a népzene volt. A magyar és a nem csak magyar népzene, ezzel a gyökerekhez fordul. E mozgalom második generációja Dresch Mihály, Grensó István meg a többiek. Velük együtt jártunk le egyre többet a Vajdaságba, ők zenélni, mi filmezni. Úgy tűnt, az ottani művészeti élet nyitottabb, mint az itteni. Kiderült, hogy az ottani írók szívesen lépnek fel zenészekkel,

például a Grecsó Pistinek sok estje volt olyanokkal mint Tolnai Ottó, Balázs Attila, Sziveri János, aki azóta meghalt. Vagy említhetném Bicskei Zoltánt, aki író és grafikus is, vagy Tolnai Lea mozgásszínházat. Fő megnyilvánulási fórumuk az Új Symposium című folyóirat volt, talán a közelmúlt egyik leg-rangosabb magyar nyelvű művészeti lapja, melyet később be is tiltottak, nem engedték be a magyar vámszervek.

T. I.: *Visszatérve a filmre, nemrég csináltak egy ősszmagyar filmfesztivált Marosvásárhelyen...*

H. J.: Igen, ez tavaly decemberben volt. A Vajdaság után egyre többet jártunk Erdélybe, Moldvába, népzene-gyűjtőkkel együtt, filmezni. Odakint sokféle baráti kapcsolatra tettünk szert, ezekre épült ez a marosvásárhelyi fesztivál.

T. I.: *Filmtémákban mire?*

H. J.: A magyar nyelvterületre összpontosító, össz nemzeteti filmfesztivál akart lenni, hogy megmutassuk, nemcsak Magyarországon készülnek jó magyar nyelvű filmek. Kevesen tudják, hogy Jugoszláviában a Tito-időkből is csináltak minőségi magyar filmeket. Furcsa, hogy ezeket egy itteni kíváncsi nem tudja megnézni, sokan a Duna TV-t sem tudják fogni itthon, én se. Ez az alkotómunka gyakorlatilag Erdélyre és a volt Jugoszláviára korlátozódott. Ami meglepő, az Szlovákia, hogy ott nem készült nem-hogy jó játékfilm, de a pozsonyi TV magyar adásának erőteljesebb programja se. A filmezésen keresztül kiderült, hogy sokminden ma se úgy van, ahogy a propaganda mutatja és hogy nemcsak úgy lehet valamit bemutatni, ahogy a mindenkor propaganda szeretné.

T. I.: *Látjuk, hogy mozik zárnak be, másutt nyitnak*

...fesztiválunk a marginális filmek szemléje, ahova nem várunk hollywoodi játékfilmeket...

ki, teljesen új arculattal. Mintha ez a műfaj egyrészt letűnőben, másrészt átalakulóban lenne. Hogy látod a mozi jövőjét, hiszen például a video eléggé szobaműfaj?

H. J.: Vannak egyrészt a népszerű amerikai tömegfilmek, amik eltartanak mozikat és vannak művészmozik, amik kifejezetten a veszteségre épülnek, melyeket támogatásokból tartanak fenn. Ezek a mozi fennmaradási lehetőségei, bár ez még csak a játékfilm. A nem játékfilmek, melyek nem sorolhatók sehova, teljesen kiszorultak a mozikból. Például itt ez a díjnyertes Belov-család, amely se nem játékfilm, se nem dokumentumfilm, valamilyen köztes kategória, nem vetíti le egy mozi sem. Úgyhogy fesztiválunk a marginális filmek szemléje, ahova nem várunk hollywoodi játékfilmeket, nem várunk 90 per-

Jana Sevchikova: Jakub

Pavlikovski: Szerb eposz

cés játékfilmeket se, mert azok helye megvan a mozikban.

T. I.: A fesztivál filmjei pont témájuknál fogva gyakran kötődnek egy olyan kultúrához, ami már nincs. Valahogy ünnep-esemény volt elmenni régebben moziba, színházba, ezek a filmek meg inkább olyan helyeken hozzáférhetőek, mint egy klub vagy egy lakás, ami ezt az esemény-hangulatot visszaadni nem tudja. Vagy vissza tudja?

H. J.: Nem. De nincs más lehetőség, van az art-mozi-hálózat, vagy a Mediawave, vagy a film-bemutatók, amiket szervezünk Szabadkától Marosvásárhelyig. De ugyanakkor a nagy tömegekhez csak a tévén keresztül tud eljutni, ahol meg sokszor el-sikkad, mégis ez a reményünk, hiszen a TV-k egyre szaporodnak, anyagra van szükségük, ki kell találniuk, milyen formában. És azért van ezekre a filmekre igény, nem igaz az, hogy nem akar senki ilyen filmeket nézni.

Sergei Lisenko: A lezárt határ

T. I.: A rábapatonai Bilibáncs-fesztiválnak, tábor-nak -amit szintén ti szerveztetek – népi hagyomány őrzés volt a fő célja, hogy történt ez?

H. J.: Ez is olyan kifejezés, amire nem találunk jobbat, mert nem azt akarjuk, ami a néprajzi táborokban van, hogy népdalt meg népszokásokat tanítanak különböző didaktikus módszerekkel. Volt földház-készítés, sátorépítés, agyagégetés, üvegfüvés, gyöngyözés, földben sütés. Gyimesi muzsikások játszottak, teknővájó cigány mutatta be mesterségét, a táborlakók végig együtt voltak velük. Tehát a népi kultúrának a szellemiségét szeretnénk megfogni az előbb említett szokatlan élethelyzetekben, ami biztos hogy sokkal nehezebb dolog, mint bemutatókat tartani. És nem biztos, hogy attól jó valami, ha úgy jelenik meg, ahogy egy szakkönyvben le van írva. Valószínűleg nem ettől hiteles valami.

T. I.: Köszönöm a beszélgetést.

GYŐR Az EGYETLEN olyan hely Magyarországon, ahová a világ 46 országából közel 500 vizuális alkotást neveztek a MEDIAWAVE fesztiválra. A filmek és videók Észak- és Dél-Amerika, Nyugat-, Kelet- és Dél-Európa országaiból, Indiából, Ausztráliából, Zimbabwéből és ázsiai országokból érkeztek. Számos film kisebbségi sorban élők alkotása vagy kisebbségi problémákról szól.

NOVÁKPUSZTA Az EGYETLEN olyan hely Győr közelében, ahol bográcsgulyás gőzében abált ghánai zenészek húzzák a talpalávalót. Mimesek, komédiások, köcsögdudások és csujjogatók paradicsoma.

MEDIAWAVE Az EGYETLEN olyan fesztivál, ahol a versengő művek között látható a legújabb kelet-európai filmek egyedülálló válogatása. Ez az EGYETLEN olyan fesztivál, ahol élő performance-ok, installációk és koncertek frissítik a filmnézéstől megfáradt nagydíjű közönséget.

GYŐR is the ONLY town in Hungary where some 500 visual productions have arrived from 46 countries and the best of these will be presented at the MEDIAWAVE festival. Films and videos have been sent from countries of North & South America, Western, Eastern & Southern Europe, from India, Australia, Zimbabwe and Asia countries. Several productions were prepared by artists living in a minority group or these works show such people's life.

NOVÁKPUSZTA is the ONLY community near Győr where Ghanaian musicians simmered in the steam of goulash will play the music for dance. This is a paradise of mime and comedy actors, jar drum players and heigh-ho singers.

MEDIAWAVE is the ONLY festival where a unique selection of recent Eastern European productions will be presented amongst the great number of works in competition. This is the ONLY festival where are the Publicum can refresh by live performances, installations and concerts.

Információ/Information:

MEDIAWAVE - Soproni utca 45, H-9028 Győr, Hungary

Tel.: (36-96) 431-131

Fax: (36-96) 431-559, 315-285

MEDIAWAVE
FÉNYİRÓK FESZTIVÁLJA

JOGHÉZAG A JOGÁLLAMON

Mottó:

A „létező” jogállamok
a „környezet” – azaz létfölté-
teleink – vonatkozásában nem
viselkednek jogállamként.

A jól működő parlamentarizmushoz szerve-
sen hozzá tartozik a lobbik működése.
A lobbik „terhétől” a parlamentarizmus
nem szabadulhat, hiszen a pártok támogatói
– a szavazók – joggal tesznek javaslatokat képvisel-
őknek, ill. méltán kérhetik számon érdekeik képvi-
seletét. A két legjellegzetesebb és legbefolyásosabb
lobbitípus a vállalkozói, mely gazdasági hatalma,
anyagi lehetőségei révén gyakorol nyomást a hona-
tyákra és a kormányra; valamint a szakszervezeti,
mely nagy tagsága révén teszi ezt. Ha a képviselők
vagy a kormányzó politikusok nem e csoportok el-
várásai szerint lépnek föl, az anyagi és szavazati tá-
mogás megvonásának kilátásba helyezésével tud-
nak a lobbik hatást elérni. E lobbik hatalmát még
növeli, hogy a legnagyobb tömegtájékoztatói eszkö-
zök jelentős része – néhol mindegyike – az ő kezük-
ben vagy tagjaik kezében van, egyrészt közvetlenül,
másrészt a kiadóvállalatokkal és a médiatulajdono-
sokkal való gazdasági érdekösszefonódások okán.

Pompásan is működik ez a rendszer, hiszen az
egyik lobbik a másikat ellensúlyozza, a lobbik egymás
hatalmát kölcsönösen korlátozzák. Ám van egy élet-
veszélyes hézag e rendszerben: *csak a részérdekek
érvényesítésére, arányos kifejezésére képes.* Ha a
részérdekek az állami vagy egyetemes ér-
dekek rovására profitálhatnak – különösen, ha
egyébként egymással csatározó részérdekek egy
ilyen ügy elleni érdekességbe kerülnek – *a kérdéses
állami érdek teljesen kiszolgáltatottá válik,
és semmi sem védi hatékonyan.* Állami érdek
például a jogállamiság, a jogbiztonság. Ámde a par-
lamentari demokrácia – fölismerve, hogy a többpárti
rendszer és a szervezkedés szabadsága *önmagában
csak szükséges, de nem elegendő* garanciát jelent –
létrehozta a jogbiztonság *külön, független biztosíté-
kainak* rendszerét, mely a hatalommegosztás struk-
túrájában kiegyensúlyozott, szabályozott kölcsönha-
tásban él a parlamenttel. E biztosíték-rendszer meg-
teremtése azért is történelmi zökkenőmentesen,
mert előzményei, kezdeményei megvoltak, szüksé-

gességéről nem kellett a közvéleményt meggyőzni
és az anyagi részérdekeltségek ellenegységfrontját
sem hívta életre, mert a kérdés nem szorosan anyagi
természetű.

Nem így egy másik, fizikailag-biológiailag még
alapvetőbb állami érdek vonatkozásában: *a
környezet – azaz a létforrások – védelmének kérdé-
sében. Ezt semmilyen független biztosítékrendszer
nem védi.* A közvélemény reklámok és szenzációk
között elhalkuló hangja is alig, vagy csak verbálisan
– hisztérikusan. Nemcsak a meghatározó lobbik köz-
vetlen, és ebben egységes ellenállása miatt. A rövid-
távú gazdasági érdekek csoportjainak koalíciója (saj-
tóbefolyása és reklámhadjárata során) úgy tud hatni
az átlagpolgárra, hogy annak rövidtávú anyagi érde-
keit létföltételeinek féltése ellen játssza ki.

Nem elvetemültségből, hanem az üzleti érdekek
automatikus érvényesülése folytán, kihasználva a
demokrácia és környezetvédelem kapcsolata közötti
jelenlegi hézagot. Ne feledjük, *a rövidtávú érdekek
préze statisztikai mértékben ugyanolyan kényszerítő
erőnek bizonyult a demokráciákban, mint a diktatú-
rákban a börtön és a gumibot.* Aki ellenáll, azt ha-
tósági bántalmazás nem éri – ám a többség *törvény-
szerűen nem tud ellenállni.* Joggal állíthatjuk, hogy
*a demokratikus jogállamok jelenlegi rendszere a kör-
nyezetvédelem vonatkozásában veszélyesen elma-
radt önmaga fejlett intézményrendszerétől és a kö-
rülmények egyre katasztrófálisabb alakulásától.*

A zöld pártok – már ahol ilyenek a parlamentbe
jutottak – valójában csak „fügefalevelek” e rend-
szeren, a lobbiháttérben és gazdasági érdekeltég-
háttérben strukturális fedezetük nincs, lehetőségeik
igen behatároltak. E pártok úgyszólván a levegőben
lógnek – részeredményeik ellenére. Társadalmi be-
folyásuk (esetleges) lassú növekedésének és a kör-
nyezet tisztításának ollója reménytelenül nyílik.
A részérdekek és egy általános érdek küzdelme
esetén ez logikus következmény is, ha az általános
érdek hatékony érvényesítését csak speciális pártra
bízjuk. A helyzet épp oly abszurd, mintha a jogál-
lamiság védelmét *csak* egy speciálisan „jogállam-
védő pártra” bízánk, és a külön, független bizto-
sítékrendszert megszüntetnénk. Arról a Magyar-
országon alig ismert körülményről sem szabad
megfeledkeznünk, hogy a (nyugat-európai) „zöld”
pártok *nem is olyan zöldek, mint hinnénk.* Első-
sorban radikális baloldali eszméket képviselnek,
melyek közé a környezetvédelem nem utolsósorban
polgárelles, polgárpukkasztó lehetőségei miatt
került. (Léteznek persze kisebb jobboldali-radikális
„zöld” pártocskák is.) Valójában a „zöldek” is
rétegpárt és részérdekeket képvisel: elsősorban
társadalmi peremcsoportok érdekeit (külföldiekét,
a létminimum alatt élőket, feministákét, homo-
szexuálisokét stb. , akiknek a környezet védelméhez
nem sok közük van. A környezetvédelem és a „zöld”
név maga csak úgy szokott e pártokhoz tartozni,
mint a karácsonyfadísz a karácsonyfához. Maga a
„zöldek” példája is mutatja: *a részérdekek képvise-*

letére összpontosító parlamenti többpártrendszer még a legnagyobb jóakarattal sem alkalmas a rövidtávú részérdekkel szembekeült alapvető egyetemes érdekek képviselésére, legyen az az osztársadalmi érdek akár a legalapvetőbb. (A tisztán ökológiai beállítottságú pártok – mint pl. a német Herbert Gruhl Ökológus Demokrata Pártja – még a szavazatok 1%-át sem szokták megkapni!)

A Nyugaton is növekvő környezeti válság illusztrálja az elmondottakat. Szabadjon itt kitérnem arra, hogy a kelet-európai reményekkel ellentétben a környezet állapota Nyugaton csak egyes részterületeken jobb, ám még ezeken is katasztrófális – és ezt a részleges eredményt elsősorban a szemet, mérgező hulladékok, környezetkárosító gyártási folyamatok java részének a szegényebb országokba történő exportálásával érik el. Am *számos területen a Nyugat megelőz bennünket a környezetrombolásban*. Közreadhatnám most az erről összeállított igen-igen hosszú listát, ehelyett csak egy jellemző példát mondom: *Ausztriában* például több évtizedes harc ellenére *nincs még egyetlen egy nemzeti park sem*, és az ellenérdekeltektől éppen ezeket a területeket aszfaltozzák, betonozzák, „fejlesztik” és építik tönkre a legbőszebben; a helyi lakosság ősi építészeti stílusát, „elmaradottként” pellengézik ki, propaganda-hadjárral ráveszik őket jellegzetes, tájba illő épületeik lebontására, melyek helyébe ízléstelen szérialakóházak kerülnek, (Burgerlandi volt falunk szociáldemokrata polgármestere e napokban rendelt buldózzert(!), hogy szüleitől örökölt árkaftos tornácú magyaros erdőszelei parasztházát lerombolja, mert az „nem modern”, egy előljárónak viszont „jó példát” kell mutatnia. A példa terjed. Falunk szinte mindegyik stílusos parasztházára ez a sors vár.)

A tapasztalatok szerint valamennyi beruházás, vállalkozás, árufeleség, eszköz, anyag, sőt adórendszer mellett *kínálkozik egy vagy több környezetbarát változat vagy kompromisszum, mely nemritkán olcsóbb, sőt osztársadalmi vonatkozásban gazdaságosabb*. Jó példa erre az „atomerőmű – vagy vízierőmű” hamis alternatívával szemben az áramtermelés és fölhasználás hatékonyságának, valamint a szigetelési megoldások (pl. jobb hűtőszekrény szigetelések) fejlesztése, mely a jelenlegi felhasználható árammennyiséget *olcsóbban* megkésztérezhetné, mint új erőművek építésével tehetnének. Minden környezeti dilemmában vannak legalább potenciális megoldások. A probléma éppen az, hogy az *az arányos jogállami, társadalmi tényező hiányzik, mely ezeknek a változatoknak, az ilyen arányú kutatásoknak esélyt adna, azok versenyképességét segítené*.

A jogállamiság – parlamentarizmuson és a szervezkedés szabadságán túli – biztosítékainak mintá-

jára, de még egyszerűbb módon megalkotható az emberi létfeltételek védelmének hatékony, a parlamentarizmushoz szervesen illeszkedő arányos biztosítóka. A politikai és gazdasági szférától független, szigorúan pártatlan környezetvédő – szószólói intézmény létrehozására van szükség, mely az országgyűlés munkájában részt venne; tagjai *valamennyi országgyűlési képviselői joggal rendelkeznének – a szavazás jogát kivéve*. Továbbá súlyos kérdésekben vétőt is emelhetne, különleges javaslatokat tehetne, melyeket csak a parlament utasíthatna vissza alapos indokkal, abszolút vagy kétharmados többséggel. Így életfeltételeink védelme megfelelően kifejezésre jutna, ugyanakkor a parlament kontrollja védene annak esetleges túlértékelésével szemben.

A környezetvédelmi szószólói intézmény a demokratikus jogállam klasszikus megosztása szerint egy negyedik hatalmi ágként működne. Nem hiszem, hogy bárki kisebb jelentőségűnek memé itélni már pusztuló életfeltételeink és gyermekeink életfeltételeinek védelmét, mint a jogbiztonság garanciáit. Ahogy elképzelhetetlen igaz demokrácia jogbiztonság nélkül, úgy a létforrások védelmének *külön, arányos biztosítékrendszer nélkül is csak hamis jogbiztonság létezhet*. Jogbiztonság létbiztonság nélkül? Demokrácia és gazdagodás a gyerekeink, unokáink kizsákmányolásából és alapvető jogaik semmibe vételével? Csak ma volna jog, igazság, méltányosság, holnap nem? Miféle demokrácia az, mely a holnap terhére kínálja mindezt? A mechanikusan alkalmazott többségi elvnek némely helyzetben nincs legitimitása. Nem dönthet arról sem népszavazás, sem más fórum, hogy pl. jogfosztottá tegyünk egy nyelvi kisebbséget vagy sem. Ez egyszerűen *nem többségi kérdés*. Így a szavukat (még) hallatni nem tudók rovására sem játszhatunk „demokráciát”.

A kérdés gyakorlati nehézsége persze éppen az, hogy a hiányzó környezetvédelmi biztosítékok létrehozása azért is a lehetetlennel határos az olajozottan működő parlamentarizmusban, mert a környezet védelmével ellenkező részérdekek koalíciója uralja a törvényhozást, és a tömegtájékoztatásban betöltött, anyagi eszközökben is megnyilvánuló túlerejük elsöprő. Hangsúlyozom, *nem közönséges korrupcióra gondolok, hanem éppen a jól működő parlamentarizmus és a rövidtávú érdekmechanizmusok természetes, spontán, még csak nem is kitervelt automatizmusára*. Ezért paradox módon *csakis a parlamentarizmus közvetlen bevezetése előtt vagy működésének legelején hozható létre az említett biztosíték*. Azért is szükséges ezt hangsúlyozni, mert ma úgy érezzük: először legyen végre igazi parlamenti demokrácia, nemzeti függetlenség, s aztán elkezdhetjük a többi probléma fölszámolását. Csakhogy ez a helyzet és a vele járó naív hiedelmek végzetes csap-

* 1994 ápr 24-én alakul meg az első: a Fertő-tavi(!). Ez sem lenne, ha nem előzte volna meg a magyar kihívás, és nem harcol érte 30 éven át Festetics Antal.

dát rejtenek: az „igazi” demokratikus jogállam csak a negyedik tényezővel együtt, egyszerre jöhet létre, később a már említett kényszermechanizmusok elvágják annak útját, hogy a jogállam a környezet – a mindenki szabad prédája – vonatkozásban is létrehozza megfelelő garanciáit.

Megértem, hogy a mai politikai csatározások közepette e problémára alig vagy egyáltalán nincs ideje a közélet legismertebb szereplőinek. Mégis mindent meg kell tennünk, tenniük azért, hogy a demokratikus és független Magyarországot ne te-

messe maga alá a szemét és beton, hogy ne a szenny okozta légúti és rákbetegségek, a krónikus mérge-zések legyenek az új „magyar betegség”. Vagy job-bik esetben a sikerült gazdasági reformokat ne kelljen 7-8 év múlva előről kezdenünk a *most új-ból öngyilkos módon kialakított hibás struktúrák miatt.*

Az ép környezet puszta védelmének joga még messze nem azonos magához az ép környezethez való alapvető emberi joggal.

Nemcsak az előbbit – az utóbbit is garantálni kell.

Bolyai János

A Bika jegyében

*Micsoda emberfeletti ktn
így éldegélni éveim:
szárnyas szellem, beteg testtel –
korlátok közt ismerszik a mester.*

*A folyókat hát agyag-falak
közé szorítom:
itt folytatok tovább;*

*az erdőket búza-falak
közé szorítom:
itt nőjetelek tovább;*

*az utcákat város-falak
közé szorítom:
itt épüljetelek tovább;*

*az embereket törvény-falak
közé szorítom:
itt éljetelek tovább;*

*az eszméket csont-falak
közé szorítom:
itt zúgjátok tovább...*

*Jaj, belepusztul az okos ebbe,
megél az ostobább.*

(1824 nyara, Temesvár)

Környezet-képek és nevelés

A hazai iskolákban történő környezeti nevelés a globális környezeti katasztrófák kofóniáját túlszárnyalni kívánó fuvolafutam. A többség környezetközömbösségét tagadó pedagógus-kisebbségek, mint gettóknak az egyre élénkebb lázadások, kiobbantják a hazai pedagógia új paradigmájaként a helyi környezeti nevelés szabadító forradalmát. A csupasz majom példátlanul elszaporodott. Hordáiból kultúrák és népek fejlődtek. Amíg az emberiség alig egytizede dúskál, elhasználja a Föld energiakészletének nyolcvan százalékát, fogyasztói allűrjeivel pazarol, a reklámok feltűzelte vágyakozásait követően a kiüresedett csömörtől szenved, addig az emberek több, mint kétharmada éheznek és átlagosan harminckét évesen meghal. A világtengerek, a levegő és a talaj elszennyezettsége, a természet eltűnő sokfélesége, a globális klímaváltozás és a kilyukadó ózonpajzs kezezik azt az előadást, amelynek főszereplője az a faj, amelyik „kigondolkodta” magát a természetből.

A környezeti nevelés horizontja

A mindennapi szokásaink, az értékrendünk, az életvitelünk megváltoztatására van szükség. A környezettudatos magatartás kialakulását és elterjedését tűzi ki célul a környezeti nevelés. Ennek magva az erkölcs formálása. Remélhetjük, hogy a harmadik évezred polgára alapvető erkölcsi értéknek tételezi a környezethez való viszonyt. Annak alapján ítélik meg majd egymást a tizenévesek, hogy mennyire élnek környezetbarát életet és milyen mértékben természetvédők. A környezettudatos magatartás célja a jövő biztosítása a Földegész számára.

Az egyén környezettudatos magatartása hátterében a környezeti attitűdök állnak. Cselekvéseink indítékait, értékrendünket és szokásaink sokaságát titokzatos, tudattalanunkban örvénylő erők gerjesztik. Kultúránk hagyományai, az életmód minták belénk-vésődött üzenete rögzíti nemzedékről-nemzedékre cselekvéseink, életvitelünk környezeti vonatkozásait. A fémtömegcikkéért földkérget szétbontó erőszak, az elektromosságért kőszénhegyeket elfüstölő mohóság, az éhínség kétségbeesése miatt felégetett esőerdők képei az emberi gőg és önzés megnyilvánul-

nulásai. Az állatokhoz és növényekhez, a csillagokhoz és a patakok vizéhez fűződő érzelmeinket nemcsak a személyes tapasztalás, hanem a mítoszok és művészetek is alakítják. A létezés teljes-ségének erejét, a környezet fenségességét sugárzó erővel hirdeti a természet élménye, egy-egy emberarcú település személyessége és formaköltészete.

A környezet-kép

Az iskoláskorban kialakuló kettős tudat széthasítja a kisgyermekkorú világkép sejtelmesen önmagába-zárt egységét. A valóság-tudat és a mesetudat iskolásaink számára kettős naprendszerű galaxis. A valóság-tudat által épített képek és információk a környezet korlátozott érvényességű, ám evidenciákra épülő rendszereit hozzák létre. A tantárgyak köre, a szaktárgyi megismerés logikája következetes szívóssággal építgeti apró téglákkal a végtelen bonyolult hiperstruktúrát: a környezet-egész tudati tükörcsépét. A kép pontatlan és töredékes, még a késői felnőttkorban is tettenérhető óriási fehér foltjai, torzításai. Környezetünket a tantárgyak hagyományos tudományközpontú tantervei a megismerés és a tudomány logikája szerint tördelik darabokká. Vizsgálataink során kisiskolásoktól kértük, hogy rajzolják le a környezetet. A sokszáz rajzon a fák-keretek, vagy városi utcaképek jelentek meg, attól függően, hogy falusi vagy városi gyerekek rajzolták. A környezet-kép gyerekeink számára általában töredékeket, szilánkokat és forgácsot jelent. Csak fokozatosan alakul ki az időben és térben távolabbi dolgok és folyamatok képe, ismerete és belső kapcsolatai. A rajzokról általánosan hiányzott a lényeg: a gyerekek igen ritkán rajzolták bele környezetükbe önmagukat. Ez utal a kapcsolat bizonytalanságára, a rész-egész reláció hiányára. A mítoszok hatása mára elyengült. Évezredek örökségünket veszítjük el, ha elfelejtjük, hogy részei vagyunk a nagy Egésznek. A realitástudat az ember korlátozott racionalitását feltölti pontosnak remélt információk tömegével, amelyek csak kivételesen állnak össze működőképes és szépséget sugárzó környezetképpé.

Az iskolás mesetudata visszaszorul a személyes szféra intimitásába. Alig van olyan helyzet, amely-

ben nyilvánosságot kaphat. A tanterveinkből fokozatosan kiszorulnak a mesék, a költői alkotások, a művészeti vagy technikai teremtés, az alkotó kreativitás világa. A NAT (Nemzeti Alaptanterv) legutóbb publikált változatában a „játék” szó egyetlen egy helyen, a szabadidővel kapcsolatosan volt olvasható. A környezetkép a mesetudattal válhatna ismét teljessé. A racionális énünk szenved a költészet, látomások játéka és varázslatai nélkül.

A környezetvédők hagyományosan indultos és fenyegető sokk-terápiát alkalmaznak. 1962-ben megjelent Rachel Carlson: A néma tavasz című könyve indította ezt az apokaliptikus propagandát. A pusztulás konkrét képei, adatai mindannyiunkban halálfélelmet idéznek. A savas esőtől kisárgult fenyvesek, az olajszenyitől megfeketedett madártemek a tengerparton, a nemzeti park területén az, agyaruktól megfosztott elefánthullák, Csernobil fotóalbuma és videokazettái sokszorosan felülmúlják hatásukban a social-fiction-ból kifejlődött speciális filmműfajt, az eco-fiction-t.

A környezetvédők szelíd természet-költészete, Ansel Adams antik szépségű fotói, John Muir vízesekekről megírt esszéi, Mednyánszky tájfestésze, Monet tavorozsái, Egy József irizáló fény-víz játéka himnikus rajongásról és az egybeolvadás szeretetéről szólnak. Gyerekeinket az álmatlanságba és rettegésbe kergeti az a katasztrófa propaganda, amely a hazai- és a világsajtó szenzációt gyártó zsumálterroristáinak környezetvédelemre borzoló erőszak-terméke. A hazai tanulók jövőképét feltáró kutatások számos adatot kínálnak a mai gyerekek sötét, vészjóslóan komor jövő látványairól. Ifjúságkutatók állítják: az európai 1968-as ifjúsági mozgalmak rózsaszínű Barbie majális volt ahhoz a földrengés-szerű robbanáshoz képest, amelynek pokolgépe már kegyeg tizenéveseink világképében. Joggal hiszik a mai serdülők: környezetüket apáik nemzedéke tette tönkre és a felnőttek tehetetlenül áthárítják a jobbítás gondját és terhét a fiakra és lányokra. Sohasem látott generációs háború embriója fejlődik az ezredforduló méhében. A félelem és a reszketés képeit egyre erőteljesebben használják a nemzetközi környezetvédők a globális fenyegetésekkel kapcsolatosan. János jelenéseihez hasonló képek villannak a képernyőkön, középkori világvéget jövendőlköz frazeológiája lép elének a statisztikai adatsorok táblázatainak. 1992-ben volt a XX. század legalacsonyabb születésszáma Magyarországon, 2020-ra mindössze 9 és félmillióan leszünk. Szigetköz kiszáradt füzesei, a leégett kiskúnsági ősborkás, az összedőlő öreg belvárosi lakóház, a bankrablók által combonlőtt rendőr, a szomszédban évek óta tartó háború képei bevésődnek tudattalanunk mélyeire és környezetképünk egyre sötétebb és riasztóbb lesz. Tanulságos, hogy az USA-ban, Japánban, Nyugat-Európa sok-sok galériájában újra és újra feltűnnek a tájképek, a természetfotók, a csendéletek. A természet szépségeibe beavató művek folyamatosan ébren tartják a bizakodást és hitet.

Gyerekeink környezetképeit nemcsak a sajtóforrások, az erőteljes hatásokra törő környezetvédelmi látvány-bombák szaggatják, hanem a számítógépes programfejlesztő biznisz harsány színezésű és szintetizátor bömbölésekkel kísért ökológiai játéka. A világhírűvé vált Civilization, a Simearth, a Simlife és más stratégiai játékok az élet keletkezését, az evolúció forgószínpadát idézik a szürreálisan szédítő időgyorsulások és tértágítások dramaturgiájával. A sokórás játékok során az ősóceán vízből létrejönnek az élet ázalékai, játszhatunk a hőmérséklet és a ősvulkanizmus, az oxigén és a soksejtű növénykolóniák kölcsönhatásaival. Majd kultúrák születnek és összezsapnak, hadüzenet és békekötés között választhat a játékos, miközben ősi csatadalok zúgnak, kardcsattogás zeng, a képernyőt elönti a programozható világtörténelem. A látvány a vadak színvilágát is megszegyeníti, a világ forgatókönyvei kaleidoszkópszerűen válnak mámorító szoftver-diszkóvá. A gyerekek világképének részévé válik a számítógépek játékkultúrája, a super színkeverésű monitorokra meredő tizenéveseink retinájára egy mágikus erejű látvány-világ vetül. A képregény hekatombán és videótomegen csiszolódott elektronikus látvány és mozdulattervezők könnyedén lenyúlják a hazai taneszközpiac megfáradt és takarékosagra intett illusztrátorait.

Az iskola környezet-képei

A valóság széttört cserepeit gyerekeinkkel megérett hazai közoktatás hivatalosan listázott taneszközei, a szertárak poros, százados avíttágot üzenő demonstrációs eszköztára már nem tudják fenntartani a közelmúltban még hozsannázott tudomány hamis diadalát, a természetet aratott győzelmét ünneplő emberiség hurrá-optimizmusát. A tankönyvek és a munkafüzetek környezet-képei sematikus felrevezetnek. A kémia, a földrajz, a környezetismeret, a történelem és egyéb tankönyvek csak apró betűs kiegészítőkben hordoznak halvány utalásokat a társadalmak okozta környezeti károkról és veszedelmekről. Az ábraanyagok érzelemszegény, riasztóan sivár képi világa tankönyvszagú kuliszává torzítja a valóságot. A tantermek falait elborítják a vigyorgó mikiegerek és a polgárt fogyasztóvá csábító reklámparaszinériájának vizuális blöffjei. Egy-egy szaktanteremben, néhány osztályterem és óvodai csoportszoba falain megjelennek természetfotók, poszterek és fotó-naptárak. A természet legendáit varázslattá nemesítő képek gyanúsak, mintha a reklámparaszinériából kerültek volna elő. Az erdei idill, a sziklák zordon hidegsége, a tenger azúrkek hullámai az utazási irodák levegőjét is felidéznek.

A tantermek falain foszladozó térképek túlnyomó többsége még a vasfüggönyös Európát ábrázolják, Szovjetuniótól, Jugoszláviától. Az iskolák általában elszegényedett, környezetközömbös, vagy környezetüket még tovább rongáló, pusztító intézmény-

nyek. A túlszűfolt terekben gyakori a tömegesség okozta agresszió és magány. Az elhanyagolt és lepusztult bútorzat a környezet sivárságát, a médiák reklám-színtereitől kontrasztosan eltérő szegénységet képviseli. A gyerektömegek által kényszerűen fogyasztott expresszív hirdetések klipjein felvillanó irodatermek, mosolygó Pepsi-érzések, hibátlan mosolyok és erotikával befuttatott édességek, rózsaszín habfürdőben édelgő szerelmespár képei hazug ideálokat festenek. Az iskolai WC-k többnyire balkáni színvonala, a csöpögő vagy kiszáradt csapok, a máladózó vakolat a beázás foltjaival, az elhanyagolt szobanövények szoros kapcsolatban vannak az idő és az energia pocsékolásával, a félig sem teleírt füzetek szemébe dobásával, a szegénység és a tékozlás ördögi kétarcúságával. Van-e lehetőség az iskola környezet-javítására? Feltűnnek programok, helyi tantervek, amelyek a tárgykultúra, a téralkotás kreatív lehetőségeit igyekeznek pedagógiailag kiaknázni, ám mi lesz a jövőjük, a fennmaradásuk sorsa? Álom-e az, hogy az iskolakörnyezet terei és tárgyai környezetkultúrát, a környezetbarát életvitel szépségét és erkölcsét képviseljék? A gyerekek taneszközei, a pedagógusok által használt oktatástechnika, a takarítók és karbantartók munkaeszközei és munkakultúrája kell, hogy képviselje a környezeti nevelés konkrét szintjét és nyers erejét. Az iskolaszervezet nehezen „zöldül”, hiszen a környezettudatos magatartás a mindennapok apró szokásainak sokaságából szerveződik. Az ördög a részletekben van: a tantervek és tankönyvek világával bíbelődve gondolkunk kell arra, hogy mi a fontosabb környezeti nevelési szempontból: amit az egészséges étkezésről tanítunk a tanteremben vagy amit az étkezőben megesszünk.

A környezet képek a tanulók és a pedagógusok álmaiban

A gyerekek ábrándjaiban a vágyak beteljesülnek, a jók győznek, a gonoszak elbuknak. A sárga tenger-alattjáró vidám éneke szétkergeti a szörnyeket, a szivárvány ívére felkapaszkodnak a vörös könyvek lapjairól életre keltett állatok és növények. A mai gyerekek környezet-képében a valóság-hű elemek és a hit által teremtett bizonyosság egyaránt szükséges. A szépség és a szörnyeteg harca kozmikus méretűvé tágul. Új erkölcsi rendnek kell megszületnie a társadalom fenntarthatósága érdekében. Sokak szerint ez meddő utópia, hiszen Mefisztó dala az egész világ eladhatóságáról máig cseng a fülünkben. Az iskolákba beköltöző ökológiai kultúra nem fityeghet a helyi közösség ünnepi ruházatán, mint egy ezüst pityke. A környezetkultúra a magatartás belső szabályozására épül. Meg kell találnunk a megfelelő módszereket és pedagógiai eszközöket a belső szabályozás kiépítéséhez és folyamatos működéséhez. A környezet-képek minden bizonnyal részt vesznek e belső rendszer életében, mint személyes viszonyulások, érzelmek és indítékok. Mindazok, akik képekkel és

a művészettel foglalkoznak, segítőtársaink e folyamatban. A vizualitás révén ragadjuk meg a látható világot – és válunk tehetségünkkel képek alkotójává, amelyekkel élményeink képeit hozzuk létre. A környezet-teremtő alkotás lehetősége, a tér- és tárgyalakítás, a technikai kultúra ökonómiájának és ökológiájának szépsége pedagógiai ígéret és kihívás. Hivatásunk etikai alapja arra kötelez, hogy adjuk át növendékeinknek a jövő szeretetét, a vállukra gurult problémák megoldásához minden hitünket, bizalmunkat és tehetségünket.

CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG

A magyar család-, gyermek-, és ifjúságvédelem kéthavi szakmai folyóirata,

Szerkesztőség: 1032 Budapest, Zápor u. 45-47.

Postacím: 1300 Budapest Pf. 23.

Tel/fax: 1887-104

Bankszámlaszám: OTP Bp. III. ker. (218-98031) 504-3089-8

Szeretnénk részt vállalni a bizonytalanságok megszüntetésében, a család- és gyermekvédelem döntéshozóinak befolyásolásában. Lapunk nyitott: minden hasznos, gondolatébresztő javaslatot, kezdeményezést szívesen veszünk és érdeklődéssel várunk.

Őn is érdekelt – legyen a szerzőnk, olvasónk, támogatónk! Kérésére lapunkból ingyenes mutatószámot küldünk! *Egyes szám ára 125 Ft, az éves előfizetési díj 600 Ft.* A szerkesztőség levelezési címe: *Család, gyermek, ifjúság*, 1300 Budapest, Pf. 23.

Megjelent

az *esély* 1994/3.száma

A TARTALOMBÓL:

Kovács Ilona:

Jövedelemelosztás és jövedelem-egyenlőtlenség az Egyesült Államokban

Jacek Kuron:

Válaszúton

Fridli Judit-Pelle Andrea-Rácz József:

Kábítószerfogyasztás és büntetőpolitika

Murányi István:

Drog-fogyasztás szabolcs-szatmár-bereg megyei középiskolások körében

Vita a szociális munkás szerepéről

Az *Esély* kapható a nagyobb könyvesboltokban Budapesten. Címünk: 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/b-c., ELTE Szoc. pol. Tanszék Tel.: 266-9833/2298 m.

Előfizetés egy évre 480 Ft, egy szám ára 80 Ft.

Menny, pokol és tisztítóhely

Dr. Szász Ilmával beszélget Bors Mari

Bors Mari: *Hozzád jövet a villamoson elnéztem az embereket, és olyan érzésem támadt, hogy tulajdonképpen bármelyikük lehetne riportalany, főleg, ha jó mélyre ásnánk. De Téged olyan embernek ismertelek meg, akiből árad a teljesség, a lelki gazdagság „mélyreásás nélkül is”. Ki vagy te, Ilma?*

Dr. Szász Ilma: Nyilván egy ember vagyok, aki sokat keresgéltem, hogy találjak az életemben egy teljesebb, mélyebb értelmet, mint amit úgy általában az ember számára az iskola és a közvetlen környezete nyújt. A sok keresgélésnek lecsapódott visszfényét érezheted, hogyha ilyen megtisztelő jelzőkkel illetesz. Ha polgári kategóriákat mondanék, akkor Dr. Szász Ilma vagyok végzettségemre nézve orvos. Kutató biokémikusként, dolgoztam a Hematológiai Intézetben – tulajdonképpen erre adódott lehetőségem az akkori társadalomban. Mikor gimnazista voltam, úgy éreztem, hogy tudom, mi szeretnék lenni, és azt most is helytállónak tartom: akkor „valláslélektanászként” határoztam meg. Amikor érettségiztem, akkor szüntették meg a pszichológia-oktatást, úgyhogy nem lehettem az ebben az országban, helyette lettem természettudományos kutató, amit lehetett csinálni tisztességgel, és amiért tulajdonképpen hála vagyok a sorsomnak. Ezáltal nyílt ki előttem a nagyvilág, természettudományos kongresszusok, konferenciák, tanulmányutak formájában. Szerencsés voltam és bejártam Európát, Amerikát, Izraelt, Japánt. Megnyílt előttem a nagyvilág mondom, beleértve a könyveit, amiket nagy szorgalommal hoztam be magammal. Ha kimentem külföldre koffernyi könyvvel jöttem vissza. Még a vámosok is rájöttek, hogy pl. buddhista könyveket hozok, de hogy hogy nem, nem lett belőle soha kellemetlenségem. Nemcsak könyveket kerestem természetesen, hanem embereket is. Az már egy kicsit nehezebb, és zűrzavarosabb ügy, hogy megfelelő minőségű embert, példaképet, tanítót, ideált találjon az ember..., de ha nagyon-nagyon konzekvensen keressük, nagyon hosszú ideig, akkor idővel megérkeznek. Tulajdonképpen az első angliai tanulmányutamon majdnem csodával határos módon találkoztam egy ilyen em-

berrel, aki egyébként „*A világ nagy misztikusai és bölcsei*” antológiában szerepel és aki 15 éven keresztül szellemi fejlődésemet irányította. Azt követően pedig mondjuk a legnagyobb találkozásaim két hindu irányzatnak a nagynevű, nagyon tiszta, magas szellemiséget képviselő mesterei voltak, akik közül az egyiknek a praxisát is folytatom és ez, úgy érzem, hogy belülről tényleg nagy átalakulást hozott bennem létre. A hindu irányzaton kívül természetesen a keresztény irányzat is mélyen érdekelt, hiszen ebbe születtem, nyilván nem véletlenül. Ennek nagyon tiszta, magas variánsát is kerestem, s ezt az ember automatikusan nem kapja meg a saját környezetében – hát nekem is messzire kellett mennem érte. Egy cisztercita apáca, *Bernadette Roberts* személyében találtam meg. Ő Los Angeles mellett Santa Monicában él, – szerintem korunk legnagyobb misztikusa –, magas szintű élményeit három könyvben írta le. Az ő közvetítésével értettem meg a kereszténység mai üzenetét, úgy, ahogy ő a keleti tanításokkal és a pszichológiának a legszellemibb irányzatával, a jungiánus pszichológiával egyeztette. Ő illusztrációként minden egyes könyvéhez *bingeni Hildegárd* látomásait választotta. Didaktikusan, képszerűen a hititkokat én is Hildegard von Bingen közvetítésével kaptam meg és mondhatni reveláció volt számomra, hogy egy láthatatlan világot szimbolikusan ilyen mértékben láthatóvá, majdnem hogy kézzelfoghatóvá lehet tenni. Ezek voltak a fő keleti, nyugati, tudományos pszichológiai irányzatok, amikből úgy érzem, hogy számomra most már összeállt egy világkép, amire támaszkodhatom. Mivel a rendszerváltás után második diplomaként megszerezhető volt a mentálhigiéné, tehát a pszichológiának egy alkalmazott válfaja, azt elvégeztem, hogy a szabályos tudományos irányzatnak is ismerője legyek és mondjuk ennek birtokában az érdeklődőknek igyekszem elmondani azt, amit én kerestem és találtam az elmúlt évtizedekben. Egyrészt mentálhigiénés szakrendelésem van egyik mentálhigiénés gondozóban, másrészt pedig érdeklődők számára tanfolyamokat, meditációs köröket, előadásokat tartok és ilyen módon pró-

bálok problémáinkra közös választ kapni és közös tapasztalatainkat kicserélni.

Bors Mari: *Én egy meditációs, tarot-kártyát elemző körben találkoztam Veled először. Amikor magyaráztad a kártyán lévő szimbólumok jelentését, vagy a meditációs képek szimbolikáját, megdöbbenett az a biztos, pontos tudás, amely ebben a témakörben is a Tiéd.*

Dr. Szász Ilma: Orvos lévén a pszichiátriai társaság továbbképző kurzusain vettem részt, öt éven át minden szimbólumterápiával kapcsolatos tanfolyamot elvégeztem *Süle Ferenc* és *Koronkay Bertalan*, két neves jungiánus pszichoterapeuta vezetése alatt. E módszer népszerűsített válfaját próbálom csoportjaimban az érdeklődő értelmes hallgatók rendelkezésére bocsátani és úgy látom, hogy sikerrel, mert nagyon nagy fellelvőkészsége van az embereknek.

Bors Mari: *Azt hiszem, az önmegismerés egyik igen fontos lehetősége az asztrológia ismerete. Amikor néhány problémámról beszéltem Neked, te azt mondtad, írjam le a születési adataimat, s egy*

jól értelmezhető horoszkópot kaptam a kezembe pár hét múlva. Ez a tudás is a birtokodban van?

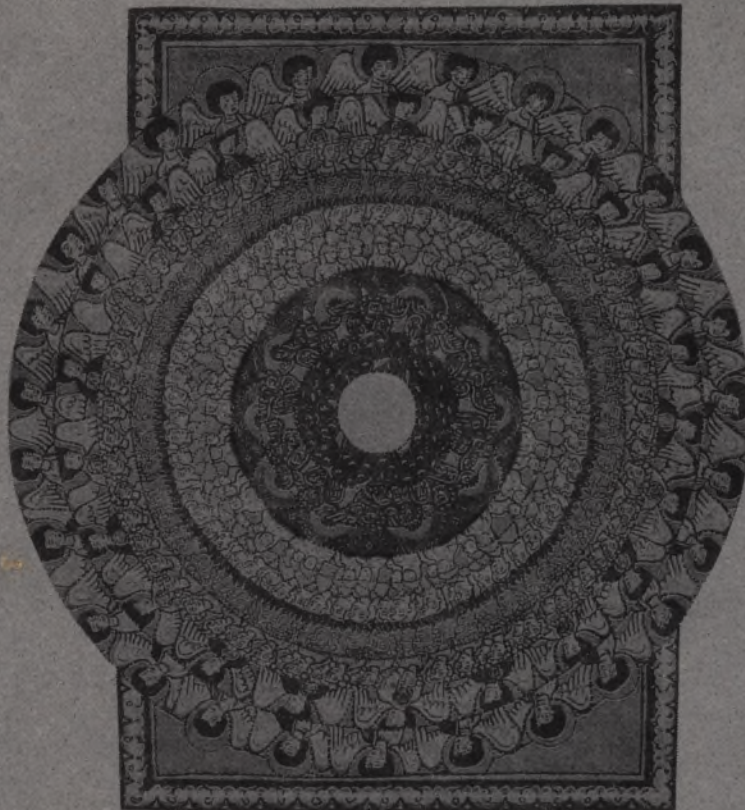
Dr. Szász Ilma: Tulajdonképpen ezt csak autodiakta módon sajátítottam el. Jártam egy neves asztrológus által vezetett körbe minden hónapban egyszer egy időben. Ez volt az irányítás éveken keresztül. Amiből tanulni lehet az az ember saját horoszkópja és a közvetlen környezetének a horoszkópja, ha ezeket állandóan figyelemmel kíséri, főleg az élet különböző buktatóiban, végül kikristályosodik az, hogy mennyire van az égbe írva, ami nekünk úgy tűnik, mintha véletlenül történnék. Én az ezoterikus módszerek közül mondjuk ezt érzem a legkönnyebben értékelhetőnek, mert tényleg objektív kritériumok alapján ítélnünk, míg a többi módszernél sokkal több beleérzés, mondhatni sokkal több egyéni

adottság kell ahhoz, hogy értékelni tudjuk a jelenségeket.

Bors Mari: *Nemrégiben olvastam egy könyvet, amelynek az volt a címe, hogy „Félelem nélküli élet”. Ez egy kifejezetten keresztény könyv, de igen jól értesült minden más tanítás terén is. Az alaptézise az volt, hogy az imádságon kívül minden más (meditáció, asztrológia, imagináció, tarot stb.) a sátán műve... Mi erről a véleményed?*

Dr. Szász Ilma: Szóval is, is... így is van és nem egészen van így. Minden nagy vallás alapvető tanításával messze-

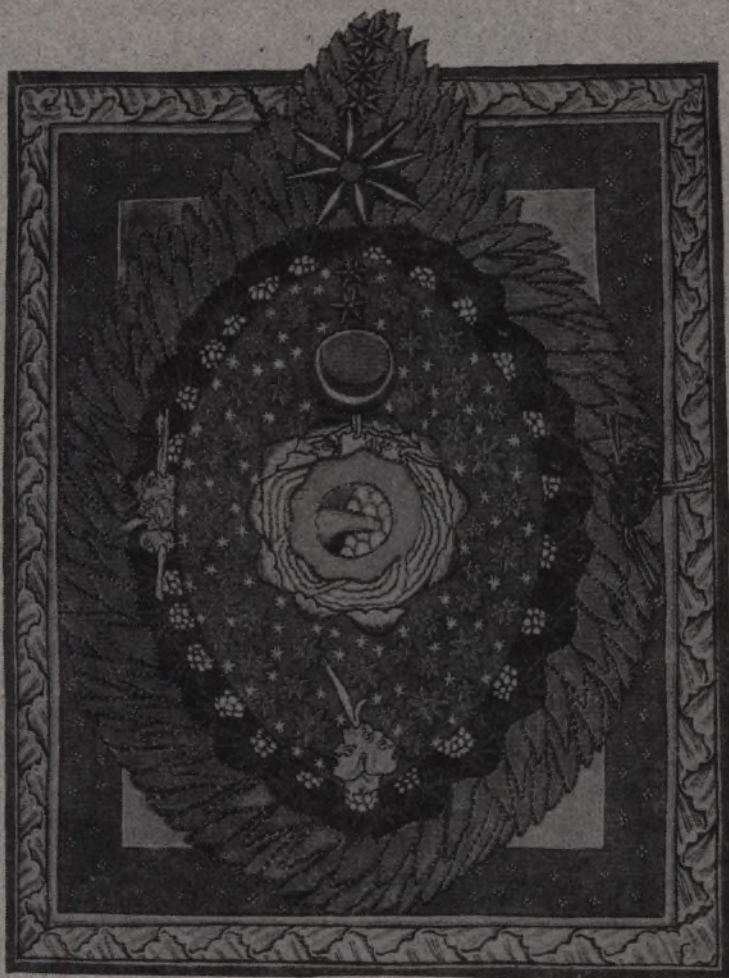
menően egyetértetek, miszerint a félelem nélküli életnek az lenne az előfeltétele, hogy a legeslegmagasabb szellemi hatalomra fenntartás nélkül ráhagyatkozunk, olyan mértékben, hogy tényleg hagyjuk magunkra hatni, – tudva azt, hogy a hatásának célja és értelme van, és feltétlen, gyermeki bizalommal éljük le az életünket. Ha tényleg így tudnánk élni, akkor semminemű jóslatra és varázslatra nem lenne szükségünk. Valóban helytelennek tartom, hogy az élet ősforrásával, szellemi alapjával meg-

Az angyali karok és rendek

szakadt kapcsolatunk helyett a jövőnket jóslásokra akarjuk építeni, hogy megtudjuk, mit tegyünk, és varázslatokkal akarjuk kivitelezni, hogy amiről azt hisszük, helyes, azt mi elővarázsolhassuk. Ezek hamis fények. Van egy „Lucifer Verus”, egy „Igaz Fényhozó” és egy „Lucifer Falsus”, egy „Hamis Fényhozó”, – mindaz, ami a legőseredetibb szellemi erővel nem tart kapcsolatot, attól elszakadt, az bizony bűnös. Az ezekhez a pótszerekhez folyamodik, amik hamis fényt adnak és hamis útra vezetnek.

Úgyhogy mindazok a megmozdulások, és ez a többség, melyek itt a materialista szellemi elsötétülésből most éppen felvillóznak és felviláglanak, ezekkel a hamis fényekkel él. Ezt sajnálatosnak tartom, de úgy látszik hogy a sötétségből csak pislákoló fényeken keresztül lehet kijutni, úgyhogy el kell fo-

Az Univerzum tojása

gadnom, hogy az emberiség többsége először jósnőhöz fog járni és azért rakatja ki a tarot kártyát, azért dobja ki az I Ching-et, hogy megtudja, másnap milyen üzleti tárgyalásba bocsátkozzék, vagy ne bocsátkozzék, és hány óra, hány perckor akarja letenni a vizsgáját vagy ne akarja letenni a vizsgáját... Én úgy hiszem hogy ez elkerülhetetlen köztes út. De nagyon remélem, hogy minél többen, minél hamarabb keresztüljutnak ezen a mocsaras ingoványon és tényleg követni fogják az eredeti elveket, a legtisztábbra való teljes ráhagyatkozást, ami által tudom, hogy mit kell tennem, mert meghallom a tiszta sugallatokat. Ennek eléréséhez viszont igénybe vehetek komoly spirituális önismereti rendszereket, mint amilyen például a tarot – és minden olyan információt, amelyet rendelkezésünkre bocsátott az Isten, hogy tanuljuk meg a kozmosz rendjét és összefüggéseit.

Amit ránk bízott, ismerjük meg. Egyrészt egy abszolút ráhagyatkozásra van szükség, másrészt azokat a talantomokat, amikkel ellátott, műveljük ki. A kettőt együtt lehet jól gyümölcsöztetni annak érdekében, hogy betöltsük a küldetésünket...

Bors Mari: *Hogy mitől más az, ahogy te foglal*

kozol asztrológiával, tarot-val, meditációval, ezt most lényegileg fogalmaztad meg. Van ennek gyakorlati, érzékelhető különbsége is a többiekhez képest?

Dr. Szász Ilma: Sokszor fáj, amit kérnek tőlem, amit szeretnének, s azt többnyire nem is elégítem ki és akkor, akinek ez nem megfelelő, azok szépen elmennek, hiszen bőven vannak olyanok, akik kielégítik... Tehát lehet, hogy amit ajánlok az tényleg más mint a többségé, ez világnézeti alapállásomból ered, úgy érzem, így kell ezt a területet megközelíteni.

Bors Mari: *Mit szólsz a New Age mozgalomhoz, könyvekhez, elméletekhez, tanokhoz, amelyek most elborítanak bennünket?*

Dr. Szász Ilma: Ez is, mint minden, egy széles legyezőt képez. Van egy sötét-értéktelen oldala, van egy egészen magas, kivilágító, és aztán sok finom vegyes. Itt inkább az a baj, hogy az áradat elöntötte a piacot és ki, amit meglát, azt megveszi. A megdöbbentő az, hogy az emberek mennyire nem kritikusak és egymásnak szögesen ellentétes állítások esetén is, egyik nap az egyikért lelkesedik, másik nap a másikért és nem tűnik fel, hogy nem lehet mind a kettő egyszerre csodálatos. Bízom benne, hogy a különböző iskolák fellett és között kialakul majd valami irányító elv, ami valamennyire rávi-

lágít, hogy mi az, amit tényleg érdemes követni és felhívja a figyelmet, hogy fogadjunk mindent kritikusán. Ütköztessük, ami ütközik. Az a szerencse, hogy ami nem teljesen igaz, az ellentmondásos. *D. E. Hardingtól*, első nagy mesteremtől tanultam, hogy minden nagy vallásnak van egy közös magva, ami a misztikus tapasztalásból ered és az ugyanazt mondja. Ez az igazság. Az összes többi, ami ezen a rétegen kívül van, az kisebb-nagyobb mértékben egymásnak ellentmond és jó, hogy ellentmond. Azért van ez, hogy ütköztessük, mert vagy nem igaz, vagy csak arra a korra, csak arra a helyre érvényes és ránk nem. Ezért jó, hogy egy csomó ellentmondásos tanítást kapunk, hogy az embert felnevelje, felnőtte tegye. Ítélem meg, hogy tegnap nem ugyanazt olvastam, mint ma, próbáljam ütköztetni, s ha ezt nem tudom megtenni, akkor keressek valakit, aki képes ütköztetni, de végül alakuljon ki a saját véleményem, amit el tudok fogadni, amit aztán majd módosítok, amikor jönnek újabb impulzusok, de közelítsen az egyre inkább az igazsághoz. Az a közös mag, ami egy irányba mutat az közelíti meg legjobban az igazságot.

Bors Mari: *Mostanában egyre inkább megoszlanak a vélemények Jézus személyéről is. Mondanál erről nekünk valamit?*

Dr. Szász Ilma: Bizony mondanék. Amit mondok, az Bernadette Roberts véleményét követi. Először nem a kereszténység oldaláról közelítettem a szellemi kutatást, hanem a keleti tanok és a buddhizmus oldaláról, és ha onnan nézem, akkor úgy kellene tekintenem Jézust is, mind a többi istenembert, avatárát, egyet a sok küldött közül. Roberts nem ezt mondja, hanem azt, hogy vegyük komolyan, amit a Biblia állít Jézusról, márpedig azt, hogy Ő a második Ádám, új teremtés. Különbözik a többi istenembertől, hiszen ő valóban először lépett a Földre, senkinek sem a reinkarnációja, nem a 12. megnyilatkozása ennek meg annak a személynek, hanem neki az a specifikus küldetése, hogy demonstrálja, hogy egyetlen egy élet alatt lehet testet öltetni és visszatérni, felszállni a mennyekbe. Mivel, hogy ezt demonstrálni képes volt, a lelki megváltásunkat végrehajtotta. Azóta az emberi lélek e kegyelmi aktus, tehát érdemének az elfogadása révén az alvilágból kiszabadulva beléphet a tisztítóhelyre és később visszatérhet a mennyországba; tehát megnyílt számára az út az alvilágból felfelé. Ezért nem hirdeti Jézus az újraszületést, a reinkarnációt. Egy kegyelmi utat hirdet, hogy a reinkarnáció bukási veszélyei nélkül az ő kegyelme, mint előleg igénybevételével az ember felemelkedjen és részese legyen a feltámadásnak, amit Ő előttünk demonstrált. Tehát küldetését specifikusnak tartom, Őt tekintem az emberiség Megváltójának, Messiásának, a kegyelmi korszak kialakítójának.

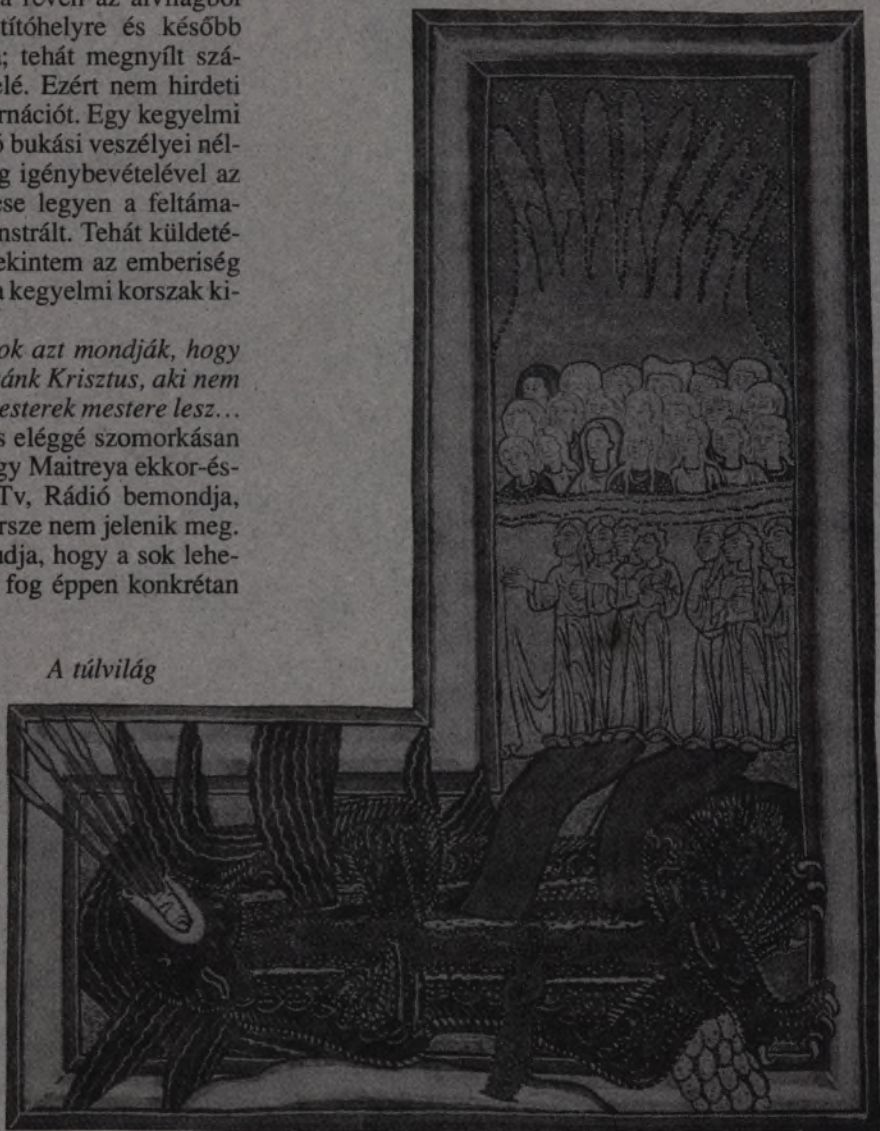
Bors Mari: *A new-age tanok azt mondják, hogy valamikor 2000 felé eljön hozzánk Krisztus, aki nem egyenlő Jézussal, hanem ő a mesterek mestere lesz...*

Dr. Szász Ilma: Ismerem és eléggé szomorkásan veszem ezeket a jóslatokat, hogy Maitreya ekkor-és-akkor megjelenik nekünk, a Tv, Rádió bemondja, hogy meg fog jelenni, aztán persze nem jelenik meg. Egyedül a mindentudó Isten tudja, hogy a sok lehetőség közül a jövőben melyik fog éppen konkrétan beteljesedni. Mindenki más bizonytalan ebben, mert különböző variánsok aszerint teljesednek be, ahogy az előzmények, az előfeltételek alakulnak. Tehát, aki nem mindentudó, az nem tudja, hogy a látható több variáns közül melyik valósul meg. „Ne kutassátok az időpontokat, nem tudjátok, hogy mi mikor jön el”. Már a Szentlélekkel teljes apostolok is zűrzavarban voltak e téren; mindegyikük a saját életében várta volna vissza Jézus Krisztusát. A történel-

met visszapörgetve azért azt lehet látni, hogy egy-egy nagyobb világ korszak – kétezer egyszáz évet értek ezalatt – mindig megkapta a maga nagyon nagy, magas szintű Isteni tanítómesterét. A Halak korszak elején érkezett Jézus, akit Krisztusnak neveznek.

Most a Vízöntő korszaknak az elején vagyunk és én biztos vagyok benne, hogy a vízöntő kor is meg fogja kapni a maga nagy szellemi tanítóját, de hogy mikor, azt nem tudom, mert száz év, 500 év az Isten előtt nem sokat számít. Azt sem tudom megmondani, hogy a Jézus Krisztus még egyszer testet ölt-e, vagy sem. Én valószínűbbnek tartom, hogy nem. Ő úgy mondta, hogy: „Nem hagyalak titeket árván, veletek vagyok a világ végezetéig minden napon.” Én ezt egy szellemi-lelki jelenlétként értelmezem és azt hiszem, hogy Ő maga testileg nem fog még egyszer megjelenni, csak mibennünk. Ő úgy mondta, hogy az ő királysága nem e világból való – de ha ez a világ mégis az Ő királyságává válnék, én lennék a legboldogabb.

A túlvilág

Bors Mari: *Ha mégis valaki megjelenik a televízióban, rádióban, ahogy mondják, honnan fogjuk tudni biztosan, hogy ő nem ő...?*

Dr. Szász Ilma: Nagyon nehezen fogjuk tudni, mert az egy magas intellektusú szellem lesz és a jóslatok szerint megtéveszti, ha lehet még a választottakat is. Tehát egy nagyon komoly vajúdás kapcsán lehet megkülönböztetni. A Keresztény tanítás szerint a Szent Szellem egyik kegyelmi ajándéka a szellemek megkülönböztetésének a képessége. Tehát az istenségtől elszakadt emberi szellem minél inkább visszakötődik az Istenséghez, annál inkább telítődik meg Szent Szellemmel, s amilyen mértékben ez megtörténik, olyan mértékben tud különbséget tenni a szellemek között és a kulcsa ennek az engedelmesség. A Szent Szellem sugallatain túl a saját józan eszünk és a legmagasabb szintű szent iratokkal való egyeztetés a segítségünk.

Bors Mari: *Óledben itt egy vastag paksaméta, rajzokkal, illusztrációkkal. Mire készülsz most és hol lehet veled találkozni a közeljövőben?*

Dr. Szász Ilma: Egy két éve futó kedves csoportomnak zárófoglalkozására készülök. A tarot nagy arkánumát befejezve egy magas szintű önismerteti út előízeként mondanám el a menny és pokol szerkezetét. A kép, amit meditálni fognak, vetített kép lesz, diapozitív, Bingeni Hildegardnak egy látomása a különböző angyali karokról és rendekről, ami a mennyországnak a felosztását színeit, fényeit, funkcióit nagyon-nagyon sokoldalúan mutatja be. Kísérő szöveggént egy másik nagy látnoknak, Swedenborgnak a könyvét, a „Menny és pokol”-t fogom ismertetni, ami nagyon inspirált és olyan érzékletesen, kézzelfoghatóan mutatja be a nem látható világokat, hogy az a sablon, amit már úgy ununk, hogy az angyalok csak ott üldögélnek és szárnyukat csattogtatva dicsérik az Istent, egyszer csak valami élő, eleven, pezsgő szellemi valósággá válik. Ezt próbálnám egyrészt záróakkordként, másrészt pedig egy következő új témakörnek a megpendítéseként elmondani ennek a csoportnak.

Bors Mari: *Említetted itt közben, hogy a menny és pokol között van a tisztítóhely. Ez lenne a Föld, ugye?*

A mennybemenetel

borús területekre költözött, hogy az aktivitását kifejtse. Néha van az embereknek olyan érzése, hogy mintha most több ördögi látogatónk lenne, de ehhez majd idő kell, hogy visszapillantassunk történelmi korunkra...

Bors Mari: *Köszönöm a beszélgetést és további jó öntisztítást-öntisztulást kívánok mindannyiunknak...*

(A képek forrása: „Ich hörte die Stimme und sah” - Visionen von Hildegard von Bingen, Hrsg. S. W. Dietrich, Christophorus Verlag, Freiburg, 1989. & Illuminations of H. of B., Commentary by Matthew Fox, Santa Fe, é. n.)

Bolyai János jegyzeteiből

*Azt hiszem, hiába keresitek a hontalanság
ellenanyagát a kövekben, a fában –
csak aki másodszor született, tudja, milyen más
a világ – egy nem késő simogatásban.*

*

*Félig bevonva zörög az éjben
bordáink zsalugátere;
kinéz a világ a benti éjbe,
zúg a tüdőfák ege –
újholdra áll a szív ormótlan.*

*

*Menekülj a könnyörülettől!
Dobd el a szájalmat magadtól!
TE légy a jóság!*

*

*A megszorításra váró kezek melege
elolvaszthatna egy jéghegyet.*

*

*Az őszi fák között a hold
üres varjűfészek.*

A KÉSŐÚJKOR JÓZANSÁGA, I-II.

Válogatta és szerkesztette: TILLMANN J. A.

Göncöl Kiadó, 1994., 213 old. megvásárolható 249+285 Ft-ért a jobb/nagyobb könyvesboltokban és a Katalizátor Iroda könyvstandjainál.

A „haladás” nagy mítoszának múltával beköszöntött a kijózanodás kora. A tudomány és technika egykor ünnepezt vívmányai egyre kétségesebbé válnak. A környezet s benne az ember károsodása immár közismert. Kevésbé feltárt az a mód, ahogy a tudomány és technika hatását kifejti, ahogy egyre újabb és újabb kutatásokat és fejlesztéseket kényszerít ki ellenőrizhetetlenné vált önmozgása, ahogy az élet távoli területeit – a képzelettel a gondolkodáson át az életmódig – óriási gépezetébe vonja és a hatalma alá veti.

E válogatás híres és kevésbé híres szerzői eme feltáró-tudatosító munkára adnak példát. Különösen fontos ez egy olyan világban, melyet továbbra is a tudományos-technikai káprázat vakjai és világtalanjai vezérelnek, s kiváltképp fontos írásaik megismerése tájainkon, ahol eddig a dialektikus és történelmi dadaizmus államvallása, ma pedig a nyugati „haladás” tegnapelőtti mítoszai akadályozták és akadályozzák a tisztánlátást.

Az előszóból:

„Az élet valamennyi szférájában megmutatókozó állagromlás közül... valószínűleg a szellemi alakzatoké a legveszedelmesebb, mert a veszély észlelésének és tudatosításának lehetőségét ássa alá. A szellem bomlástermékei, melyek az újkori 'eszmék', a szellem-, a társadalom- és természettudományok egyre gyorsabban szaporodó és avuló elméleteinek kimúlása után maradnak hátra, rátapadnak a nyelvre, beleeszik magukat a gondolkodás mélyrétegeibe, világképük szilánkjai beárnyékolják a látómezőt. Az újkorban lezajlott folyamatok megértésének ezért az egyik előfeltétele a szellemi hagyománynak e hulladékhalmaztól való megszabadítása.”

Négy pont között az ötödik

„1991-92-ben filmszociológiai kutatást végeztünk egy magyarországi leánynevelő intézetben, a „képmény filmek” hatása az ifjúkori személyiségre témában 12-18 éves, nehezen nevelhető leányok között (Mozgó Világ, 1993/7 49-66.). A leányok tudat- és létszférájában való megismeréshez a másfél-két órás mélyinterjúk módszerét használtuk. Ezek leíró-tényyszerű, illetve gyónó-vallomások beállítottaságúak voltak. E mikrocsoport véleményeiben – erősen szubjektív voltuk ellenére is – tipikus társadalmi erővonalak, magatartások, életmodellek rajzolódnak ki. Nevezhetjük e hosszú monológokat – Kapitány Gábor–Kapitány Ágnes után (Bennünk a társadalom, Bp. 1979.) – „tudatfotó-montázsoknak”, olyan sajátos önarcképeknek, amely alkalmas lehet arra, hogy az ütközésekből, megtisztító „gyónásokból”, a hangsúlyozott és ki nem mondott konfliktusokból társadalmunk egyes alapdrámái körvonalazódjanak.

Ösztönlét

„Tanítottam aput vezetni, én ültem hátul a kocsi-ban. Jött egy nagy hajtűkanyar, s én magyaráztam neki. Én mondtam neki, hogy most a gázra, most a fékre, meg ilyen marhaságokat. Magyaráztam neki, ő meg rámfigyelt. É. ott ült az ölében, Á. meg mellette. Akkoriban jöttek be azok a nagy TIR kamionok Magyarországra. Bementünk alá. Én élek, nekem csak egy platinám van. A medencecsontom darabokra ment... Mondjuk nem úgy, mert elfér bennem. Á.-nak szétment a feje, É.-n átment a kormány, engem totálra belenyomott a hátsóüléské, apu kiesett. Ő járt ugyan még a legrosszabbul. Attól függetlenül, hogy a két tesóm meghalt. Olyan hely nincs rajta, ahol nincs felvágva... Mikor egy hét múlva magamhoz tértem, akkor már el is temették őket. Azóta vagyok én anyunak a kedvence. De volt már olyan, hogy apu a szemembe vágta, hogy 'te gyilkos'. Mert én tanítottam vezetni.”

„Én az állatkínzásban is nagyon, de nagyon bele tudom élni magam. Már hatéves koromban kínoztam az állatokat: a békát kiszögelttem. Eszembe jutott

például, hogy most ki kell nyírni a kutyát vagy a macskát. Az intézetben a másik helyen úgy volt, hogy találtunk egy fekete macskát: megfürdettük, aztán kicentriztem. Megdöglött. Én kiskoromban megfogtam a kígyót, a békát, meg a gyíkot, aztán hypóba mártogattam őket. Én ezeket nagyon élvezem, meg a túsúrásokat is. Szeretem magamat kínozni. (...) Az egyik lány nekem adta a fülbevalóját, de nem volt kifúrva a fülem. Én meg csak átfúrtam. Csak úgy (...) Látom, hogy vérzik, minden, s az nagyon jó érzés... Voltam Edda koncerten is... és amikor verekedtem, minden leállt, mindenki engem nézett, s az jajj istenem!, olyan öröm volt.”

„Már sokszor azt hittem, hogy az életben is vannak olyan emberek, akik valójában nem is emberek, hanem valamilyen lények. Tehát hiszek abban, hogy nemcsak emberek vannak meg állatok, hanem valami más lény is van. Az a más lény, lehet hogy nekünk csúnya, de egyébként nem.”

„A törülköző miatt összeveszett F. A. K. I.-vel, s először megrugdosta, bevitte a fürdőszobába, megint megrugdosta. Utána a K. I. el kezdte verni a H.-t, akkor már jött a száján a vér, s utána az F. A. (pár pillanat volt az egész, míg a nevelők meg én elfordultunk), megfogta H.-nek a fejét, földhöz verte, akkor eltört neki az arccsontja, meg koponyasérülése lett neki.”

„Régebben a durvaság elment odáig, hogy a nevelőjét megfojtotta. Most már csak feljeleníti becsületsértésért.”

„A verekedés durva, vagy éppen visszaadjuk egymásnak. Szóval élet-halál kérdés.”

„Kinyitjuk az ablakot, s ott elkezdünk kiabálni. Ezt hívjuk ablakolásnak.”

„Vannak azok a literes, rostos ivóleves dobozok. Abból 0,5-ös injekciós tűvel ki kell szívni az ivólevet és szépen, amikor kifogyott minden akkor ugyanazzal a tűvel vissza bele a vadászpálinkát, bármit. Ezt nem tudják a kapunál. Megrázzák, jól van. A cigit legtöbbször bugyiban szokták behozni.”

„Mikor kimegyünk az udvarra nekem jelent fél szabadságot, de én akkor mindig úgy érzem magam

mint a birkák, meg a tehének, akiket kihajtanak a legelőre, és a pásztorok vigyáznak rá, nehogy elkorboljanak.”

„Ha előttem lenne két kiló ragasztó, én elszívnám. Csak az a fő, hogy csavarlazító legyen. Mert az a legjobb. Mesélték nekem, hogy egy szobában voltunk, oszt így körben ültek. Mert voltak akik nem szipóztak. S mikor végeztem, s körülnéztem, tiszta vérbe volt a szemem, s akkor mondták, hogy miket mondtam: nézzétek lányok! A négy sarokban piros porschék repülnek. Meg olyan, hogy ne szállj fel a buszra, mert béka lóg ki a szádból. Mindenféle tájakat képzeltem, oszt mentem fürödni, oszt fejest ugrottam a fürdőkádba, hogy betört a fejem...”

„Trágár szavakat használunk egymás között. Ami jön, ami szívünkben van, kiadjuk, mindent: „kurva anyád”, „te buzi”, „lankadt csöcsű”, „pina szőre”, ... akkor meg nagyon begurul az illető, és nekem jön, s akkor jó... Sokszor az tudatos.”

„Luk, luk, mindegy, hogy kivel, csak ne legyen benne darázs. Van pokróc is meg vödör is a világon.”

„Volt egy korszakom, amikor azt terveztem, hogy az M. E.-t hogyan fogom kiirtani. Felírtam egy papírra, de utána meggondoltam magam... Felakasztom, felnégyelem, megmérgezem, feldarabolom. Aztán áthúztam, mer' ez nem tetszett. Aztán úgy döntöttem, végül is élni hagyom.”

Álom

„Általában jókat álmodok. De nekem a jóból kifacsarodik egy kis rossz.” Elmegyek és akkor találkozok egy férfival, aki mindig eljött hozzám, s fehér lovon jött. Ilyenekről álmodok. Akkor olyan szép álmaim vannak, hogy minden olyan jól sikerül. Amikor minden jól sikerülne, akkor itt van ez, hogy állj!”

„Valamelyik nap azt álmodtam, hogy mentem az utcán, és átmentem egy másik utcába, s egy gyönyörű, egy nagyon szép utca volt. De az már nem utca volt, hanem egy másik város. És átmentem, s ott az emberek mind engem néztek, mert ott úgy volt, hogy engemet senki sem ismert. És akkor az volt a feltétel, hogy csak akkor lehet a városban maradni, hogyha felmegyünk a színpadra, és akkor ott békaügetést csinálunk 10 körbe. És én megcsináltam ezt. És akkor abból a színpadból kígyóemberek bújtak elő, és én rettenetesen megijedtem. S azok azután faalakokat és faárnyékokat öltözték ki, s én megláttam egy szép férfit, és akkor odaszaladtam hozzá, meg ő is odaszaladt hozzám, s azt mondta: de jó, hogy rólam álmodtam, hogy rólad álmodtam.

Oszt akkor minden megvan, már gyerekeim is van, megint megnő a pocakom, minden, és akkor amikor már megvan, de egy újabb telefon kell, akkor azt mondják, hogy nem. Mert már azt mondják, hogy volt, hogy ne cseréljék mindig. Szóval ez nekem úgy jön ki, hogy megszakad az álom. De aztán folytatódik, de itt megszakad. Nem ébredek fel, csak megszakad.”

„...lebegtem, meg álmodtam. Olyanokat láttam: filmkockák jöttek eléem, mintha videóra vennék...”

Volt egy olyan esetem, szipóztam, nagyon erősen beszipóztam, akkor olyanokat láttam, hogy van ez a Ré-málom az Elm utcában, a Freddy visszatér... az a rémkép énnekem, hogy én szerepeltem a Nancy helyében, aki a filmen van, aki megpróbál megküzdeni Freddyvel... meg olyanokat láttam, ez is mintha videószzerű lett volna: megyek, egyszer megyek, elképzelem magamban, hogy megyek, aztán eléem terem ez a Sátán, és elkezdi nekem mondani. „Már pedig Te meghalsz!... Én nem, vagy hogy mondják ezt, érzetem, hogy járok a földön rendesen, csak teljesen nem tudtam magamról, hogy én ki vagyok.”

„Egy történet, egy filmszerű; én voltam a főszereplő. Volt eleje és vége, zárt történet volt. Én voltam a középpontban, meg a barátom. A barátommal harcolt a gonosz erő. Én voltam a jó, a másik a gonosz..., mint a Hegylakóban... A jó ügye az Isten, a gonosz meg a Sátán. Nem tudom, nem nagyon hiszek benne, de szóval már bebizonyosodtam arról, hogy van! Nekem kell a rosszal harcolni azért, hogy maradjon valami a világból. S akkor van egy középpont, az én vagyok, maga meg ugye a Gonosz, de egy olyan középpont, aki bennünket megpróbál szétválasztani, s az maga az Isten.”

Másság, deviancia

„Nem tudom megtartani, amikor Isten azt mondja, hogyha engem megbántanak, én ne bántsam őt meg... És én ezt nem tudom valahogy visszatartani! Ha valaki nem ad nekem, akkor én se adok neki! Ilyeneket nem tudok betartani. Van aki akarja, s még sem tudja. Szerintem attól még az nem rossz.”

„Mikor idekerültem, akkor nagyon sok volt ilyen, hogy farcoltunk. Bementem a fürdőszobába, oszt csoportosan farcoltak. Én kérdeztem tőlük, hogy miért csinálják. Mondták, hogy szeretik a vért látni, és hogy őket ez megnyugtatja. És mondtam nekik, hogy mire jó ez. És hogyha felnőtök és gyereketek lesz? Nem mondhatod neki, hogy beleestél egy üvegbe vagy valami. És mondták, hogy majd rájössz te is, hogyha ennyi csapáson keresztül mész. És valahogy én odaşóltam nekik, hogy én már többön keresztül mentem, mint tik. Hiába, hogy nem voltam intézetbe, de nekem nagyon keserű volt az életem... Már a 2-es, az leszokott róla, de még mostanában is láttam ilyet, hogy valakinek a keze össze van darabolva.”

„Nem az, hogy félelem! Hanem belegondolok, hogyha most megölöm magam, akkor mi lesz, és elgondolom, hogy én a koporsóba ott vagyok és anyuék ott állnak mellettem, fölöttem a sírba, oszt akkor mégis megcsinálom, már unom a rohadt életet. Gyógyszerrel próbáltam. Sokat ittam, aztán beszédtem a gyógyszereket. Két percen múlt az életem, csak az a rohadt köcsög orvos benyomta a csövet a torkomba.”

„Például én az égéstől nem félek. A kezemet tűzbe rakom, meg ilyesmi. Már kipróbáltuk, hogy az öngyújtót ki meddig bírja. Én mindig csaltam, mert sprayt fújtam a kezemre, oszt az égett le. 8x4-et kell

ráfújni, ami továbbtart, vagy desodort egy picit, s az is ég, vagy 5-10 percig. Én mindig azokat szoktam. De a szappan az leég egy fél másodperc alatt, szóval ezért inkább mink nem is próbáljuk.”

„Én szívtam egy percig a csavarlazítót, az rettentő erős, és én egy 3-4 percig robotnak éreztem magam, mint a robotok. N., ő meg a háborúban érezte magát. Mentek haza és mondták, hogy vigyázz!, feküdj!, aknázza van!. A másik, az a habos torta tetején volt. A negyedik, az mindig moziba járt. Volt olyan, aki felment az angyalokhoz. Ilyenek.”

„B. R.-t is belevitték ebbe a szipózásba. Miután megszökött a kertészetből. Mikor tisztult kifele, mesélte, hogy nézzed Juci! Ott a szörnnyeteg, zavad el a sátánistákat! Én gyűlölöm őket! S én mondom neki, hogy te Rita! Itt nincsenek sátánisták! Aztán elkezdte sorolni, hogy rávették arra, hogy szipózzon, mert különben megverik. Nagyon nevetett a Rita, ha valamit mondtunk neki, csak vigyorgott. Ráöntöttem a hátára egy pohár vizet, de azon is csak nevetett. Aztán azt mondta, hogy úristen!, már megint itt vannak a szörnnyek. Zavad őket el! Utána meg az angyalokkal álmodott, szóval mindenfajta képek jöttek elé.”

„Nekem akkor jó, mert kikapcsolok, és nem érdekel semmi és senki... Nekem egy esemény zajlik le. Egyszer azt álmodtam, arra emlékszem legszívesebben vissza, hogy egyszer Pesten voltam, és egy fának a levelei elszíneződtek, és lepotyogtak, és néztem utána a füvet,... és az egyik csaj lerúgott a lépcsőn, kiszakadt a nadrágom, piszkos lettem... Nem érdekelt, futottam tovább, hogy tudtam, hogy úgyis el fog kapni.”

„Csipogott a kábítóanyag hatására... nyitva volt az ablak, s azt látta, hogy esett előtte a hó, meg az eső, és sütött a nap. Ébren volt. Csak ezt látta, kint nem ez történt.” „Amikor kipróbáltam a szipót, plafonnak néztem a kriptát. Madárhangot hallottam, meg ilyeneket: „Gyere, ne félj!” Vörös és kék színeket láttam.”

Pusztító szülők, pusztuló otthonok

„Ha én édesanyámmal találkoznék felrúgnám, mint a gép. Szóval anyám meg se akart szülni, apám volt a szülőorvosom. Otthon a lakásban születtem. Pár hónapos koromban anyám meg akart fojtani, azóta apám nevelt albérletben. Apu dolgozott, és minden kiesett a kezéből. Érezte, hogy velem valami baj van, szóval nem tudott így dolgozni. S a főnökétől kikért egyszer egy nap szabadságot, azt mondta: had menjek haza, majd bepótolja. Beleegyezett a főnöke, és így tudott megmenteni. Mire belépett a lakásba, már állítólag kék-zöld voltam. Szóval már majdnem meghaltam. Sok házassága volt anyunak. Le is zárták. Már volt egy gyermekgyilkossága. Egy nyolchónapos gyereket lábánál a kezébe fogva az út széléhez vert. Ő az én testvérem volt. Hat testvéremet ismerek anyámtól.”

„...anyám terhes volt egy másik kisgyerekekkel, aki

meghalt. Apám ki akarta nyírni anyámat, ki akarta készíteni. Édesanyám oldalba szúrta. Egyből orvos, minden. Meg is gyógyították. Felépült, anyámat agyba-főbe rugdosta. Megint kórházba került, felépült. Ez ment nyolc éven keresztül. Meg olyan volt, hogy engem az is hidegen hagyott, hogy apám mit csinált anyámmal: farkaskutyával megizéltette, meg ilyenek. Meg a slagot nyomta fel anyámnak, oszt akkor visszaüvöltött a gyerek. Így halt meg élve. Engem nem tudott kint hagyni apu, inkább bevitt a szülőszobába engemet, vagyis hát beengedtek, s megnéztem, hogy szül meg anyám. S az nagyon rossz volt, hogy jön a gyerek, s vízhányog van a fején, feje helyett a nyakán, s két szem ott lubickol bent. Két szem, semmi más.”

„Édesapámtól soha nem kaptam egy csokit, nem soha. Édesanyám meg szégyellte az utcán, azt mondta, hogy ne menjek vele az utcán, mert én fekete vagyok, meg ilyeneket... Soha nem éreztem azt, hogy vannak szüleim, csak szimbólumok... 10-12 éves koromban mentem a gazdaságba dolgozni az apámmal, s ha elköltöttem 5 forintot, az apám megvert, kikötött a szőlőbe és megvert... De addig is míg iskolában voltam, biztonságban éreztem magam. Úgy éreztem, nyugodt vagyok. Nem bánt senki. S amikor már eljött a dél, akkor mindig azon gondolkodtam az iskolában is, hogy Istenem miért fogok hogyan megint kikapni? Mert mindig kikaptam.”

„Itt mindenki csavargás, betörés, lopás, bűncselekmények, meg ilyenek végezt került ide. Emberölési kísérletem is volt. Engem például hidegen hagy az is, ha bent a csoportban megölnének valakit. Engem itt egy vagy két lány érdekel, mert azok olyanok, mint a testvéreim.”

„Három éves sem voltam még. A szüleim autóbalesetben meghaltak, ezért kerültem intézetbe. Van egy ikertestvérem. De engem egyszer örökbefogadtak. Még kicsi voltam, nem tudtam, hogy ők a nevelőszüleim. Azt hittem, hogy ők az igaziak. Tizenhárom éves koromban elolvastam egy csomó papírt, s akkor tudtam meg, hogy ők nem igazi szüleim. Pont akkor tudtam meg, hogy mi van, amikor kamaszodni kezdtem. Ezután elterveztem, hogy kiképezem anyuékat. Mindent megpróbáltam a testvéremmel. Lecserépeztük a szomszéd házát, meg ehhez hasonló dolgok. Bosszantottuk a szomszédokat, meg mit tudom én. Anyuék először megpróbáltak ütéssel megnevelni, de nem jött össze. Annál durvább lettem hozzájuk, így jobb, de hiányoznak. De így nem vagyok hozzájuk lekötve.”

„Volt egy élményem, hogy nálunk születésnapom alkalmából benyomtunk egy pornót. A feketepiacon vettük. Már az elején ott mindenki mindent csinált, s a fiúknak már az elején megtetszett. Mondtam, hogy ott a szobám, vonuljatok félre, de az ágyról szedjétek le mindent. Az ágyon csináljátok, ne a parkettán, mert az nyikorog, s feljönnek a szomszédok, oszt kapunk. Ez apámnál volt, négy szobája volt. Kivittük a TV-t, meg mindent a nappaliba, hogy legyen hely, mer' rengetegen voltunk ott. Voltunk

Szexualitás

vagy hatvanan-hetvenen, oszt szépen sorjában mindenki elment. Mondjuk én hoppon maradtam, mert a barátom eljött ugyan, de elaludt. Nálunk ez nem volt újság. Nekünk akkor ragasztó, minden, kaja, pia, minden volt. Szülők is otthon voltak, minden. De nekem nem mertek szólni ezért. Mindenki úgy jött, hogy fiú-lány, de vótak, akik ott jöttek össze. Még cserélték is egymást. Szóval majdnem minden lány körbejárt mindenkin. Úgy voltak, hogy két-három nap, oszt már váltották egymást.”

„Attól, hogy kikerülök, viszont nagyon félek. A haláltól, attól viszont nem félek. Mondjuk lehet, hogyha anyáékhoz kerülnék, akkor rossz lenne, vagy olyan fiút fognék ki, aki üt-vág. De én sose hagynám magamat, az biztos.”

„Félek attól, hogyha kimegyek, rám mi vár. Hogy fogok megélni!”

„Egy lakás, legalább másfél szobás, fürdő, WC, melegvíz, hidegvíz – minden megvan. Állóbútorok, TV, magnó, rádió. Meg ilyenek. Ez az otthon. Másoknál még az számítana, hogy gyerek. De ha meglátok egy kisgyereket, a szívem megszakad érte. Még ez az egy, amin megbírok hatódni. De belegondolok, hogyha nekem lenne, akkor nem járhatnék el szórakozni, akkor a szaros pelenkákat, hűgös pelenkákat moshatnám állandóan! Isten ments!”

„1974... születtem. Édesapám 74 november 26-án meghalt, így aztán anyámra maradtam, anyám 6 éves koromban elment, jobban mondva meghalt, de még az előtt volt neki egy élettársa, vele nevelkedtem, amíg 14 éves nem lettem, s aztán apám erőszakoskodott, én nem engedtem magamat, így aztán azt mondta, hogy menjek el a bátyjához, mert ő nem hajlandó tovább nevelni. Csak annyit mondott nekem, hogy Budapesten lakik, többet nem mondott, s én el is mentem magam, aztán elkaptak a rendőrök és bevittek. Igazoltatni akartak, de én nem tudtam igazolni magam, így aztán bevittek a Róbert Károly Intézetbe. Onnan mentem a Szolnoki Gyermekvárosba, a szolnoki GYIVI-be. Onnan átvittek a gyermekvárosba, ottan mindig szökdöstem. Osztán átvittek Kisújszállásra, a Mikes út 2-be, onnan meg hoztak ide, miért nem engedtek el anyám sírjához, oszt állandóan szökdöstem. Nevelő sem volt hajlandó, hogy elvigyem az anyám sírjához. Ide 1990. április 20-a táján kerültem. Én beteg ember vagyok, lassan már mindenem beteg. Epilepsziás vagyok, de még nem biztos... Megverte, meg is szúrtak egyszer késsel. Én is felvágtam az ereimet, mert nem engedtek el az anyám sírjához. Öngyilkos szerettem volna lenni, azért csináltam, hogy meghaljak. Sokszor begyógyszereztem...”

Nagyon egyedül érzem magam, a barátommal is szakítottam. Már megvolt volna az esküvő is, csak terhes voltam tőle, és elment a gyerek – utána meg ott hagyott. S azért várok rá, hogy visszajöjjön. Csak rá számítok...”

„Arról, hogy nyolc éves koromban megerőszkolnak, nem álmodtam volna. Benne van a szervezetenben, de nem tudok róla álmodni... Nyolc éves koromban veszítettem el a szüzességemet, nemi erőszak által. Tizenhét-tizenkilenc éves volt az illető. De nem ítélték el, mert nem volt beszámítható. Rossz nyomot hagyott bennem, félek az élettől. Félek attól, hogy ha kimegyek rám mi vár. Másodsor tizenegy éves koromban voltam férfival. Lefeküdtem vele, és szerettem nagyon azt a srácot. Még utána három évig jártam vele, de csak kétszer feküdtünk le. Jó is meg rossz is volt. Mert az az érzés, mikor elveszítettem a szüzességemet, az mindig bennem volt. Ez a mai napig bennem van.”

„Engem 11 éves koromban megerőszkoltak... Én férjhez menni soha! Akkor még másképp gondolkoztam. Aztán 12-13 éves koromban lett volna egy élettársam. Volt is. De én az mellett szenvedtem rengeteget, s én inkább lemondtam, hogy én gyermeket nem. Most vagyok 13 éves. Én már azt is átéltem, hogy kirugdossák belőlem a gyereket. Nekem már lenne 1 éves fiam. De nem lett belőle kaparás, csak amíg már fel nem buktam, szabályosan kék-zöld voltam. Előjöttek rajtam olyan foltok. Sajnos mindig olyan embereket fogok ki, hogy... de most ez a barátom, aki van az egészen más, mert ezt inkább én szoktam ütni. Elviseli, nem tehet mást. Igaz, hogy kaptam tőle két hatalmas pofont, de az nekem elég volt. Én gyűlölöm, éppen ezért ütöm. Többször voltam már vele úgy, hogy ágyba is. Gyűlölöm. Kedves, meg nyalizik... Én éppen azért nem tudok vele kijönni, mert a horoszkópunk is ugyanaz. Nekem a nyilas lenne. De ő is hal. Hu! Majdnem mindennap verekedések voltak. Szegény anyjáék, már nem bírták ép idegzettel kiállni. Állandóan kék-zöld volt.”

Szerelem, házasság

„Mi gyűlöljük egymást, és mégis hozzá kell menni... Családom, meg a fiú családja, amikor én megszülettem ezt így leírták: én neki köteles vagyok hozzá menni, és ő is hozzám... Én úgysem fogok hozzá menni, vagy agyonverem, vagy megölöm, mert utálok. Egy nagyon csúnya gyerek, de szemét is. Én olyannal nem akarok még egyszer járnai, mert lop, embereket is öl, csak úgy hobbiból, meg ilyenek. Sátánista. Tizenhat éves korától börtönben volt... most is ott van benn, emberölésért. Ki engedték, hogy megpróbálják, hogy ilyen itt kinn, és izé... az egyezséget a szüleim kötötték vagyoni alapon. Például a fater meghalt: rögtön 2 millió a ház, meg a kocsis, meg a cucc, ami ott van benn, akkor meghalna anyám, rájönne az a ház, akkor rájönne pár százezer forint... Ezt erkölcstelennek tartom. Olyanhoz menni, akit nem szeretek.”

„Az a rossz a férfiakban, ha valamilyen betegséged van, egyből azt gondolja, hogy annyit basztál, hogy

nem lehet gyereked, aztán elküldi a csajt... nem mind-egyik, de a legtöbb ilyen.”

„A fiúk tudnak még szeretni, de másképp, mint régen. Nem tudják kimutatni.”

„Összevesztem a Jóskával, a vőlegényemmel. Ő előbb csalt meg mint én őt. Azt írtam nem is olyan régen: egy:egy. Szóval, hogy ő is megcsalt. Én legalább egy fiúval csaltam meg, ő meg hat nővel. A fiúkra nem lehet elmondani, hogy cafrika?”

„A szülés fájdalmát el tudnám viselni, mert én már kétszer kényszerből szültem meg. Nekem két terhességem volt. De én megmondtam, hogy a kaparásnál el ne altassanak. Isten ments! Én azt hittem, hogy a műtét olyan, hogy síri csend van, meg minden, oszt fenéket: vicc-mesélés. Szabályosan. Én ahogy fenn voltam, hát a fájdalmat túrtam. Kérdezték: „Fáj?”, mondom: „nem”. Megnyomták jó mélyen. Mondom, nem fáj. Akkor olyan volt, hogy meséltek egy viccet, és akkor elkezdtem én is röhögni rajta, és csak csodálkoztak rajtam, hogy így bírom a fájdalmat.

Hát bírom a fájdalmat, oszt kész.” „Ez itt annyiban otthonunk, hogy megvan az ágyam, ruhám, cipőm, kajám, oszt kifűjt. Az intézet, ha nem is tartós értéket ad, de megtanítja velünk, hogy mi az élet, hogy hogy kell gazdálkodni...”

„Nyáron meg mikor a munkások itt dolgoztak, jön be az egyik lány, hogy te, szeretkeztem!”

„Valamikor nagyon rossz híre volt ennek az intézetnek, s minket ezért lenéznek... Ujjal mutogatnak ránk.”

„De én nem akarok férjhez menni, hogy én gyereket vegyek a hátamra?! Isten ments! Az nekem nem kell semmi, de semmi pénzért. Én egyedül akarok élni. Hogy reggel felkelni, oszt lefőzni neki a kávé, meg ilyesmi? Ah! Nem! Na, oké! A takarítás, mosás, főzés, az én dolgom lenne, de a többi az övé.”

„Nagyon akarok különbözni attól a családtól, ahol felnőttem. Nem szeretném, ha az én gyermekeim is olyan helyzetbe kerülnének, mint én. Meg akarom változtatni a családot... Nem tudok már félni. Ennél rosszabb csapás már úgysem érhet.”

„Én a házasságot nagy hazugságnak tartom. Már nincs szerintem akkora értéke, mint régen volt.”

„Szeretném befejezni a 8 osztályt. Még két év hía van. Szakmát akarok, és tovább még nem tudom. Szerintem mindenki szeretné megmutatni, hogy értékes ember de nincs rá képessége.”

Halál

„A halálról gondolkodom sokat, főleg amikor beveszek nyugtatót, amikor elalszom... Sokszor álmodom, hogy a menyországba jutok: fény van, meg pompa, a pokolba feketeség, rosszaság.”

„Kint voltam Halottak napján apu sírjánál. Hazamentem, lefeküdtem. Lehet, hogy képzelődtem... Apu arcképe fehér köralakban jelent meg az ablakon. Mondta apu: „Miért nem fekszel már le? Nagyon késő van!” „Fekszem már.” – válaszoltam neki, s

utána kapcsoltam, hogy régen meghalt... Utána nagyon félttem.”

„Anyám meg szokott jelenni nekem. Meg. De akkor nagyon félek. De közben örülök is neki, hogy megjelenik nekem, de amikor rádöbbenek, hogy meghalt, akkor félek. Akkor a félelem beleköltözik a szívembe.”

Isten és Sátán

„Szerintem azok, akik a sátánban hisznek, hisznek Istenben is. Akik Istenben hisznek, hisznek az ördögben is. Volt mondjuk, amikor én hívő voltam. Mert anyukáék katolikusok, és kénytelen voltam bér-mádkodni, de meg volt olyan, hogy tényleg hittem Istenben, és mindenki Istennek könyvelte el, hogy a múltkor felmehettem Pestre. Mondta az egyik lány, hogy imádkozott értem, de én az akaraterőmmel érhettem el, hogy elmentem Pestre, mert én akartam. Én szerintem, ha egy ember valamit akar, azt elérheti. Mondjuk volt amikor nagyon hittem a lélek-vándorlásban. Szóval én ilyen kicsapongó ember vagyok. Még a mai napig is hiszek benne, hogy egy ember, hogyha meghal, van más élet.”

„Olvastam egy sátánista könyvet. A barátnőm vonzódott a sátánizmushoz, de aztán én jó útra térítettem, hogy Istenben higgyen. A sátán csak rosszat akart neki, halálra ítélte egy idő után, és olvastam benne, hogy 96-ban kitör a második világháború, és 2000-ben meg eljön a földre a sátán. De én sem vagyok a sátánistákhoz tartozó. Nem tudom, vannak-e itt sátánisták.”

„Én is hittem benne elég sokáig. Egy évig. Tudom, hogy Istennek az egyik szolgálója volt, aki ellene fordult, és az a rossz, hogy féltik az emberek, pont karácsonykor a gyereket, mert akkor áldoznak fel a sátánisták embereket. Meg sok mindenki volt, aki a sátán idézése miatt halt meg. Pl.: ha háború lenné, én is azt a sátánra fognám. Mert pl.: itt van Ádám és Éva. Évát rávette a kígyó, hogy egyen az almából. És az Éva Ádámot, hogy harapjon az almából.”

„Szombaton van a sátán születésnapja. Tizenötven voltak. Mindig ugyanazt csinálták: pohárból itták egymás véré... a sátán egy Valamiből lett, egy Valami teremtette... hosszú a haja, a mesebeli ördöghöz hasonlít, nincs szarva. Hosszú piros-fekete nadrág, sima bőrdzseki. Télen is... szüleim tudják, de nem tudnak velem mit csinálni.”

„1991. december 24-e.: lányokat öltek. Egy lány többet jelent, mert ők gyöngébbek. Megfenyegették a családot, a rendőrök elrejtőztek. A lányokat megölték. A sátánisták szoktak halottat idézni. Kell hozzá egy égő gyertya, egy négyszögletű kő, legalább 5 ember, és kell, hogy a könyök összeérjen. Mindenkinek akármilyen szemre kell gondolnia, ha nem gondol, megszakítja a kört, vagy ugyanúgy, ha nem ér össze a könyök. Aki idézi a sátánt, az hallja is. Valakinek meg kell, hogy jelenjen éjfél után. Mikor a gyertya sötétké lángrú lesz, megszólal egy hang, a gyertyalángja egy helyben áll és forog.”

„Csak a cigányok mocskosak. Ebben benne van minden, aki mocskos... jól eldöngetik a cigányokat, csak nem ölik meg őket. Alapfokon ez is barbarizmus.”

„Soha nem vertünk meg csoportosan senkit... Egy egy ellen játszik. Nem szóltunk bele... vissza kell ütni, nem szabad félni.”

„A sátánizmus a náciaktól származik...”

„Amit Hitler a zsidókkal csinált, mi azt csináljuk a cigányokkal. Csak Petinek, a vezetőnek volt horogkeresztje. A többiek nem voltak hajlandók a testükre tetováltatni.”

„Isten meghatározhatatlan, nincs formája.”

„Istent láttam: sötét háttérben, hófehér háromszög volt, elől fehér-sárga alappal.”

„Lehunytam a szemem, s akkor fény jelent meg, titokzatos árnyékok, mintha jönnének felém... kicsit féltem. Volt olyan fényes háromszög és benne volt ilyen három alak. Én mindig úgy éreztem, hogy most eljönnek értem, elveszek.”

„Egyszer teljesen kikapcsoltam az agyam és láttam, hogy van előttem valami lepedő, valami olyasféle, fekete és abban van valami nagy fehér. És akkor arra gondoltam, hogy az Isten. És akkor felébredtem és gyorsan kinyitottam a szememet, és akkor folyt rólam a víz. És ha nagyon akarok valamit, akkor az be is teljesül.”

„...néha gondolok arra, hogy milyen a menyorszámban, a lelkem feltámadna, valaki a hátam mögött elkezd beszélni, éjjel megjelenik álmomban, és azt mondja: gyere velem... Mert sokszor van ilyen fantáziálás, sokszor a pokolból jönnek, csak akkor mennek el, ha rendes keresztet vetnek az ajtóra. Sokszor fönt vannak, meg nyitva van a szemük, beszélgetnek, de ők nem hallják, amit én hallok. Sokszor hallom, hogy este össze-vissza kiabálnak a lányok. Annyira félnek, rettegnek, hogy most mi lesz, hogy engem meg fog ölni!... Az egyik lánynak az anyja csak úgy jött be, hogy rendes Isten keresztet rajzolt az ajtóra, meg az ablakra gyertyát tett. Ha a sátán keresztje van, bejön.”

Szeretet, hol a hangod?

„A szeretetet itt megpróbáljuk pótolni, de nem jön össze.”

„Én elviselni sok mindent elviseltem, de én mikor bekerültem az intézetbe sírtam. Sírtam, éjjel-nappal sírtam, meg ringatóztam, olyan voltam, mint egy abnormális.”

„A bal szememre nem látok, megvakultam... de pl.: tegnap este néztük a Bajnok-ot. Én 10 perc után sírtam. És a legvégén ordítottam, és mondtam, hogy úristen ez nem lehet igaz... Én olyan ember vagyok, ha egy kismadarat látok, és nem csivitel, ahogy neki kellene, akkor odamegyek és megnézem, hogy mi a baja, és hogyha tudna beszélni, akkor meg is kérdezném tőle, hogy mi a baja. Szóval, én egy ilyen ember vagyok, hogy... én ugyanazért kerültem ide, mint a

legtöbb gyerek, mert szöktem. De én tudtam, hogy én más vagyok, mint a többi.”

„Nagyon rossz körülmények között laktam. Utána átkerültem a nagynénémhez, ott sajnos nem bírtam már idegekkel. Utána átmentem a nagymamámhoz, és ott két éves szakközépiskolába jártam, és azt ott hagytam, és utána virágkötészetre szerettem volna jelentkezni. És a nevelőszülő-felügyelő azt mondta, hogy tud egyet, de az leánynevelő intézet, és én azt mondtam neki, hogy nem baj. Én nem voltam olyan, hogy zsebes, vagy ilyenek. De ezzel a szabadságtól fosztottam meg magam, viszont nagyon rossz körülmények között éltem. Az édesanyám ivott nagymértékben. Az édesapámtól már nagyon régen elvált anyu, 9 éve. Szóval nagyon restelltük azt, hogy az anyu iszik, többen voltunk testvérek, és szeretnünk volna tanulni. Bonyolult volt nekünk ez az egész, hogy láttuk, hogy iszik és, hogy teljesen tönkreteszi. Szóval nekünk is már nagyon tönkretette az idegünket, és mi azt választottuk, hogy vagy intézetbe, vagy valamelyik testvérhez kerüljünk. (Már heten vagyunk testvérek.) Utána persze ő maga él tovább, ő nem foglalkozik velünk.

De a nagynénémnél problémák voltak. Nyolcadikos voltam, mikor odakerültem. Ott kezdtem Tiszazugon a nyolcadikat, és rengeteg állata volt neki: szarvasmarha, bika, sertések, és negyedháromkor keltünk. Az állatokat elláttuk, a fejéshez készülődtünk, trágyáztunk, s utána el kellett vinni a tejescsarnokba a tejet, és utána mentünk az iskolába. Szóval ez így kezdődött, aztán fél kettőkor hazajöttünk az iskolából, utána vittük a teheneket le legelni, és jóformán alig volt tanulási időnk.

Van egy öcsém és egy húgom, azok ott vannak a nagynénémnél. Ők bírják így. Nekik nem kellett annyit csinálni, mint nekem, meg én nagyon szeretek tanulni.

Miután meghalt anyunak a bátyja, mondta az orvos, hogy nagyon vigyázzanak, mert az idegösszeomlás szélén vagyok. És addig nem volt ilyen problémám, mert nagyon sok türelmem volt, de most valahogy összegyűlt. Amikor szipóznak, vagy farcolnak, mindig az van bennem, hiába próbálok beavatkozni, hogy én nem szólok rájuk. Pedig szoktam valahogy mondani, hogy tegyétek le!... Van egy vőlegényem, őrá mindenképpen számítani fogok.

Itt nincsenek személyes kapcsolataim, hasonló gondolkodásúakra nem nagyon találok. Itt saját magamra maradok. De szerencsére a többiek azért sokszor hallgatnak rám. Sok feszültség van bennem. Nagyon sokszor volt – otthon is bennem van –, hogyha hazamentem eltáv.-ról, akkor már nem bírtam annyira idegekkel, és megfogtam egy poharat, és olyan erő állt belém, hogy összeroppantottam.”

„Itt benn megvédjük egymást... odakinn viszont nem.”

„Fiútestvérem van. Én három éves korom óta nem láttam a testvéremet, s amikor megláttam én nem akartam elhinni, hogy Istenem, ő nekem a testvérem. Szőke hajú, kék szeme van. Mondjuk, csak anyámról

vagyunk testvérek, mert az öcsém, mikor az apám kiment külföldre, az anyám az apám édestestvérével teremtett kapcsolatot és P. tőle származik. De én úgy érzem, hogy én lelkileg mindig össze vagyok törve. Engem sok minden megviselt már. Megtanultam egy-két dolgot. De talán úgy érzem, hogy a testvérem ha mellettem lenne, ő talán még fel tudna támasztani. Azér' tanulok itt, mer 18 éves korom után egyszer a testvéreimet magamhoz szeretném venni, s mindegy, hogy bármit kell érte tennem, de ahhoz, hogy én megkaphassam őt, nekem nagyon kemény próbák elé kell állni, de véghez fogom vinni, szóval nekem csak ez az életcélom van most."

Bölcsességek

„Öt pont a kezem, mint a börtön. Négy fal közt egy ember, és középen ő.”

„Megtanultam az állandó félelmet, meg lehet szokni.”

„A jó és a rossz az összetett dolog. Abban a pillanatban jó, hogy be vagyok kábulva, meg anyám kínja, utána meg jézusom, de kár volt.”

„A jó az kevesebb ideig tart, mint a rossz.”

„A dolgoknak kettős értelme van. Egyszerre jó és rossz is lehet.”

„A félelem furcsa, de mindennapi.”

„Félelmetes, ami nem normális.”

„Olyan mintha a félelem egy gyerek lenne, és szorítaná állandóan a szívemet.”

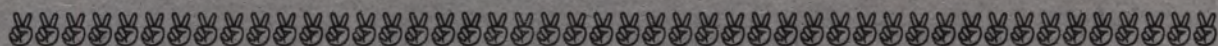
„Mindenkinek ugyanolyan a lelke.”

„Ha betartanánk azt, amit a 10 parancsolat, akkor mindenki hőtt bűnös lenne!”

„Egy nőnek a kincse addig érdekes, amíg a poén el nem sül.”

„Te, ha a társadalom olyan, hogy nekem ölnöm kell, hogy életben maradjak, igenis ölnöm kell!”

„Már az is bűn, hogy rosszat gondolunk valakiről és nem mondjuk meg neki. De az emberek többsége nem játszik nyílt lapokkal.”

Könyveink azoknak az olvasó népeknek szólnak – kortól, nemtől és bármitől függetlenül –, akik egy kicsit megunták a mega-bestsellereket, s valami derűset, vidámat, lelket építőt szeretnének olvasni. Könyveink kaphatók mindenhol, ahol könyv kapható, de megrendelhetők is!

MEGRENDELŐLAP

1. **Benjamin Hoff: Micimackó és a Tao** .. pld. 367 Ft
2. **Benjamin Hoff: Malacka és a Tao**..... pld. 297 Ft
3. **A. A. Milne: Micsoda négy nap!** pld. 347 Ft
Karinthy Frigyes fordításában
(Nem gyerekkönyv!)
4. **Lao-ce: Tao Te King** pld. 397 Ft
Weöres Sándor fordításában. A kötet tartalmazza Tőkei Ferenc prózafordítását is.
5. **Hermann Hesse: Demian** pld. 357 Ft

A könyveket utánvétellel fizetem.
A postaköltség a kiadó ajándéka.

Név:

Cím:

Tericum Kiadó, 1277 Budapest, Pf. 39.
Telefon: 136-2013; 177-1568
Fax: 136-2013

Hermann
HESSE

DEMIAN

„Nem az a dolgunk, hogy kitaláljunk magunknak egy sorsot, hanem az, hogy megtaláljuk a sajátunkat, s azt teljességgel és töretlenül éljük végig.” Ez az alapgondolat szövi át a XX. század egyik legnagyobb írója, a Nobel-díjas Hermann Hesse regényét.

Az ember élete lehetőség, hogy megtalálja az utat, amely elvezeti a sorsához. De rábízhatjuk-e magunkat a sorsra? És ha ez a sors bűnökre csábít, ha sötétségbe visz, ha eltávolít a tiszta és fényes világtól? Bűn-e a bűn? Jó-e a jó? Van-e szabad akaratunk? Létezik-e Isten, s ha igen, milyen ő? Mi az igazi szeretet? Amikor lelkünk mélyére nézünk, rájövünk, hogy hasonló kérdésekkel és kétségekkel vívódunk mi is.

Megjelenése óta a *Demian* méltó helyet foglal el a világirodalom gyöngyszemei között. Magyarul most olvasható először.

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Dominick Dunne:

A kellemetlen nőszemély
– regény –

Luciano De Crescenzo:

A görög filozófia története

– olvasmányos, humoros, szórakoztató –
William Wharton:

A párizsi szerelmesek

– regény –

Farkas János:
PERLEKEDŐ TUDÁSELMÉLETEK
Gondolat Kiadó+BME Szociológiai Tanszék kiadása,
1994., 178 old. ára 328 Ft

„Samuel Bowles, a radikális amerikai közgazdász szerint az ökonómusok egyszerre papok és mérnökök. Homokozójuk a gazdaság, azaz a közgazdaság teoretikusai az absztrakció homokozójában játszadoznak. A közgazdaságtudomány a hatvanas években számtalan irányzatra bomlott, majd napjainkra súlyos, talán a végzetes válság állapotába jutott. De az összes társadalomtudomány, amely axiómákból eredő deduktív okfejtéssel dolgozik, összekeveri a kívánatosat a valósággal. A közgazdászok, a politológusok, történészek és szociológusok szakértelme ezért mond csődöt többnyire, amikor tanácsot akarnak adni a társadalmi-gazdasági bajok orvoslására. Ám a természettudományok esetében is közel hasonló módon vetődnek fel azon problémák, melyek igazságtartalmukra, bizonyítottságukra, megbízhatóságukra vonatkoznak. Az utóbbi egy-két évtizedben drámai módon rendült meg a tudományos megismerés alapjaiba vetett bizalom. Megkérdőjeleződik ama egyetemes racionalitásnak az érvényessége, amelyre egész európai kultúránk, a felvilágosodás eszméjéből táplálkozó tudományos-technikai fejlődésünk idáig támaszkodott.”

A szerző áttekinti a modern tudáselméleti irányzatokat, széleskörű leírást ad a „megismerés világválságának” nevezett jelenségről, végül saját paradox és eredeti megállapításait összegzi.

Bolyai János jegyzeteiből

A történelem megbetegít,
majd utána ápol.
Csak a halál-kín(in) gyógyít
meg e váltólázótól.

*

Ki magyarzza meg már
ez országnyi vak, csodaváró zarándoknak,
merre járnak?

*

Nem szabad, ki a más által kivívt
szabadságba lép be.
Hiába beszél felállásról, ha a hálától
megroggyan a térde.

*

Tüzes szeretőnk, forradalom,
álmatlan forgolódsz az éjben,
s mi horkolunk oldaladon?

*

Minden megváltás csak önmegváltás.
Mindenki maga kell megvívja
egyszemélyes világháborúját.

*

E hold alatti világra testvériség kéne,
nem ősök s vezérek.

Ne rontsuk magunkat: a gyűlölség
pokoli erőmű.
Egymást rontani akarva se tudánk,
összenőtt testű ikrek.
Talán e síkon mégis jobb maradni
Krisztusként szelédnek.

A nyelvről

Labdázni az Isten terheivel könnyű,
a Mindenséget megváltani,
ám felemelni egyetlen csepp könnyet
bírnak-e a szavak szárnyai?

*

Hányszor elharaptad nyelved,
hogy egyszer majd megfelelhess!
De lesz-e majd, s lesz-e nyelved?

*

Óriási anyaméh a nyelv,
a sötétből ő szül a fényre. .
Általunk beszél.
Mi vagyunk e belső monológnak
hallható párbeszéde.

Válogatta: Tóth Csaba

Vassy Zoltán

Diákok véleménye különös jelenségekről

Egy felmérés eredményei

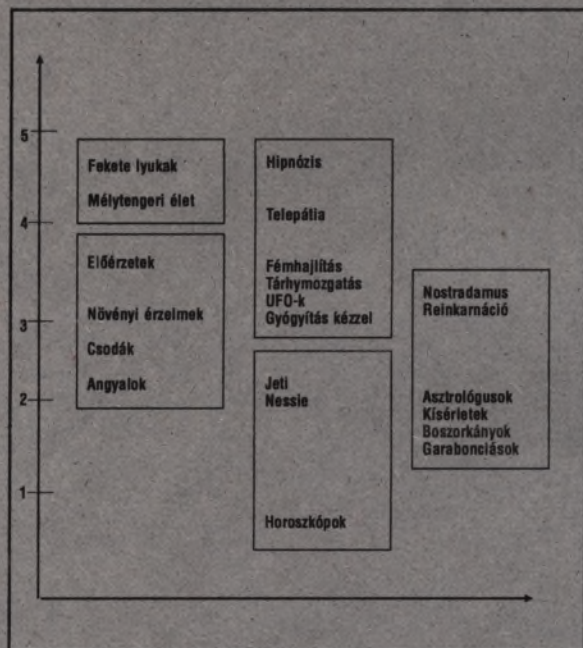
1992 szeptemberében 231 elsőéves egyetemistát kérdeztünk meg arról kérdőívben, hogy bizonyos, ma népszerű, de vitatott jelenségek létezésében hisznek-e. A megkérdezettek az Eötvös Lóránd Tudományegyetem fizika- és pszichológia szakosai, a Budapesti Műszaki Egyetem közlekedésmérnöki szakosai, továbbá a Semmelweis Orvostudományi Egyetem és a Közgazdasági Egyetem hallgatói voltak. Az érintett témák: telepátia, asztrológusok jóslatai, idegen civilizációk látogatásai, növények érzelmei, gyógyítás kézzel, megérintések következtetés nélkül, kísértetek, tárgymozgatás szellemi koncentrációval, jéti, a napilapok horoszkópjai, a Loch Ness-i szörny, Nostradamus jóslatai, fémhajlítás Geller-módrá, lélekvándorlás, garabonciások varázslatai. A kérdéseket állító formában fogalmaztuk meg, pl. „A növények éreznek fájdalmat”, „A napilapok horoszkópjai igazat mondanak” stb. Minden témában öt válasz lehetőség volt: „igaz”, „valószínűleg igaz”, „nem tudom”, „valószínűleg nem igaz” és „nem igaz”.

Összehasonlítás céljából beiktattunk három olyan jelenséget, amely az előzőkhöz hasonlóan különös, de már tudományosan elfogadottnak számít: fekete lyukak (olyan nagy tömegű égitestek, ahonnan a fény nem tud kijönni), hipnózis, és ismeretlen mélytengeri élőlények. Továbbá két olyat, amelyet a nálunk leggyakoribb katolikus vallás tényként kezel: angyalok, és csodás gyógyulások a keresztény kegyhelyeken. A rájuk vonatkozó kérdésekre ugyanúgy a fenti öt választ lehetett adni. Az eredmény a következő táblázaton látható, a hitre jellemző pontszámokat átlagolva. Egy-egy embernél és kérdésnél a „nem igaz” 1 pontot, a „valószínűleg nem igaz” 2 pontot ért, stb., az „igaz” 5 pontjáig bezáróan, és ezeket a pontszámokat átlagoltuk az összes megkérdezettre. Például a maximális pontot elért „fekete lyukak” átlagos pontszáma 4,53, kb. félúton az „igaz” és a „valószínűleg igaz” között, míg a sort az „újságok horoszkópjai” zárják átlag 1,28 ponttal.

Megvizsgáltuk, hogy a különféle jelenségekben való hit mértéke hogyan függ össze egymással. Például: aki elfogadja az előérzetek lehetőségét, az jobban hisz-e a fekete lyukak létezésében stb. Ezeket az összefüggéseket matematikailag (faktoranalízissel) kiértékelve létrejött néhány jelenség csoport, amelybe az egymással szorosan összefüggő jelenségek tartoznak (az eredmény a következő oldali ábrán látható).

1. Az egyes jelenségekben való hit pontátlagai:

Fekete lyukak	4,53
Hipnózis	4,48
Mélytengeri élet	4,17
Telepátia	4,05
Előérzetek	3,99
Fémhajlítás	3,50
Tárgymozgatás	3,21
UFO-k	3,16
Gyógyítás kézzel	3,05
Növényi érzelmek	2,97
Nostradamus	2,86
Keresztény csodák	2,85
Reinkarnáció	2,73
Jéti	2,34
Angyalok	2,13
Nessie	2,06
Asztrológusok, Jóslatok	1,94
Kísértetek	1,87
Boszorkányok	1,79
Garabonciások	1,47
Újsághoroszkópjok	1,28

Az egymással összefüggő témák csoportjai

A csoportok összetétele nagyjából megfelel annak, ami a közfelfogás alapján várható. Van egy „tudományos tények” csoport a fekete lyukkal és a mélytengeri élőlényekkel. Érdekes, hogy a hipnózis nem ebbe a csoportba került, hanem a talán „show-témák”-nak nevezhetőbe, együtt a telepátiával, a fémhajlítással, a tárgymozgatással, az UFO-k-al és a kézzelvezetett gyógyítással. Ezek tipikusan a Nulladik Típusú Találkozásokra és más, különös jelenségekre szakosodott TV-műsorok témái. Szintén jól elkülönült a többtől a tradicionális okkultizmus: Nostradamus, reinkarnáció, asztrológusok, kísérletek, boszorkányok és garabonciások. Hit-pontszámok sokkal kisebbek a show-témák pontszámainál, még a viszonylag nagy publicitást kapott Nostradamusé is. Az is természetes, hogy a jetti és Nessie közös csoportot alkot; a közük keveredett horoszkópokról meg kell jegyeznünk, hogy ilyen kis pontszámánál a csoportosítás már eléggé véletlenszerűen működik. A horoszkópok kérdésre a „nem igaz” válasz volt túlnyomó többségben, és néhány eltéréstől nem lehet megbízhatóan következtetni. Az ötödik csoport gyűjtő-jellegű az olyan témák számára, amelyek kimaradtak az előbbiekből; ide az előérzetek, a növényi érzelmek, a csodák és az angyalok kerültek. Érdekes, hogy a vallási tények nem váltak el olyan egyértelműen a többi jelenségtől, mint a tudományosak. Statisztikailag (korreláció-számítással) beigazolódtott, hogy azok a válaszolók hisznek nagyobb mértékben az angyalokban és a csodákban, akik a különös jelenségekben általában is hajlamosak jobban hinni. Bizonyos mértékig ez igaz az itt

szereplő tudományos tények és különös jelenségek viszonyára is de sokkal kevésbé. A kérdőív második részében a diákok saját tapasztalataira kérdeztünk rá néhány témában. Volt-e saját telepatikus élménye, találkozott-e földönkívüliekkel vagy járműveikkel, találkozott-e kísértetekkel, tapasztalt-e rejtélyes tárgymozgásokat saját környezetében, volt-e olyan megérzése, amely nem alapulhatott következtetésen de később mégis beigazolódtott. Ezekre a kérdésekkel igennel vagy nemmel lehetett válaszolni.

2. Tapasztalok.

Téma	személy	százalék
Előérzet	190	82
Telepátia	80	35
Tárgymozgatás	25	11
UFO	7	3
Kísértet	5	2

Itt két téma válik el élesen a többtől. Bevált előérzetei a megkérdezettek 82%-ának, telepatikus élményei 35%-ának voltak, a másik három témában a saját élmény ritka. Mint utólag kiderült, a bevált előérzetek magas számát részben okozhatta a kérdőív félreérthető fogalmazása: nem zártuk ki az olyan előérzeteket, amelyek a válaszoló szerint is csak véletlen egybeesésként váltak be. (Néhány válaszolót utólag megkérdeztünk erről, és akadtak ilyen esetek.) A hasonló külföldi felmérések szerint „igazinak” tartott előérzetek az emberek 20-40%-ánál fordulnak elő, és nagyjából ugyanennyien számolnak be velük történt telepátiáról. Eszerint a telepátia és az előérzetek viszonylag magas hitpontszámát (4,05, ill. 3,99) részben a saját tapasztalat indokolja, míg pl.: a tárgymozgatás és az UFO-k népszerűsége (3,21, ill. 3,16 pont) valószínűleg döntően a tömegkommunikációnak tulajdonítható. Megjegyezendő, hogy az UFO-k átlagos +,16 pontja alig tér el a semleges válasznak megfelelő 3 ponttól; ez azt jelenti, hogy nagyjából ugyanannyian hisznek a létezésükben, mint ahányan nem. Lényeges hívő-többlet a vizsgált különös jelenségek közül csak a telepátia, az előérzetek és a fémhajlítás esetében áll fenn. Megvizsgáltuk az esetleges összefüggést a különféle jelenségekben való hit mértéke és a diákoknak a felvételi vizsgán elért pontszáma között, de itt statisztikailag kimutatható tendencia nem mutatkozott. Igen kicsi, véletlenszerű különbségek voltak az egyetemek között is, az egyes jelenségek sorrendje (1. Táblázat) mindegyikében gyakorlatilag ugyanaz volt.

PARA vagy TUDOMÁNY?

MÓDOSULT TUDATÁLLAPOTOK

Beszámoló a tavasz és a nyár paratudományos rendezvényeiről

Kedves olvasók!

A tavaszi számban megjelent – Teremtők, vagy játékszerek – című írás folytatása a következő 3. Part AION rovatában jelenik meg. Kárpótlásként az alábbiakban részletes beszámolót közlünk a tavaszi és nyári paratudományos előadási napokról, melyek szellemisége az AION Alapítvány szellemiségéhez szorosan kötődik.

Paulinyi Tamás rovatszerkesztő

Korunkban sajátos világnézeti krízist tapasztalhatunk. A köztudatban is élő tudományos világkép egyre több olyan kérdéssel kerül szembe, melyekre sok esetben nem tud megfelelni. Ezek a kérdések az úgynevezett parajelenségekkel kapcsolatosak, vagyis azokkal az eseményekkel és megnyilvánulásokkal, amik jelenlegi tudományos ismereteinkkel nem magyarázhatók.

Ugyanakkor reneszánszukat élik az olyan vallási, misztikus ismeretelméleti megközelítések, amelyek ezekre a kérdésekre megnyugtató választ ígérnek. Ezek a válaszok azonban nem elégítik ki a kritikai racionalitás igényeit, mert lényegüket tekintve hitrendszerekre illetve tudományosan nem objektívizálható tapasztalatokra épülnek. A jelenkori megismerésnek ez a kettőssége, – a jelek szerint – inkább vezet egyfajta egyensúlytalansághoz, mint egy teljességében, összetettségében látott egységes világkép kialakulásához. Márpedig a tudomány, elsősorban a pszichológián keresztül, közelebb kerülhet az ember lélektanának alaposabb megismeréséhez, a pszichofizika és a tudományos parapszichológia legújabb ismeretei pedig az emberi elme és a környezet közötti, sokkal közvetlenebb kapcsolatokra mutatnak. A racionális és az intuitív megismerés integrált egészének kialakulásáig mindenképp hasznos lehet egy egymásra jobban és értőbben figyelő, egymást toleránsabban elfogadó nézőpont megismerése és gyakorlása. Ehhez nyújthat segítséget, az, az AION Alapítvány eszmeiségével szoros rokonságot vállaló rendezvénysorozat, amelynek egész napos programjain, május 21.-én a Budapest Kongresszusi Központban, illetve július 23.-án a Kertészeti Egyetem

Klubjában vehettek részt az érdeklődők. A rendezvénysorozat első és második részét is az az alapvető célkitűzés határozta meg, ami az emberi megismerés holisztikus útjait kívánja bemutatni a perifériális tudatjelenségek emberközpontú és közérthető tolmácsolásában. Így férnek meg kiegészítő egymás mellettiségben az egzakt természettudományos nézetek és a teozófia vallástörténeti analógiái, vagy akár egy előadáson belül a jungi és a védikus emberkép tudatmodelljei. Bár az előadók többségükben a pszichológia és a pszichiátria képviselőjeként szólaltak fel, a megközelítés sokoldalúságára jellemzően hallhattunk biofizikust és pszichofizikust, költőt és kutatómérnököt, csillagász-zenész-kozmológust és teozófust is az előadók között. További érdekessége a rendezvényi napoknak az a törekvése, amivel az előadott elméleteket gyakorlati bemutatókkal igyekeztek tapintható testközelségbe helyezni. Ennek jegyében a résztvevők megtapasztalhatták a szakszerűen vezetett hipnózis tudati élményét, részt vehettek vezetett relaxációban és zenés meditációban valamint műszeres bioenergia mérésen és egy, a közönség bevonásával tartott mikropszichokinetikus kísérletben is. A sorozat – további részeiben – tematikusan halad végig olyan témákon, mint az élet és a halál fizikája és metafizikája, a mesterséges intelligencia jövője és különleges lehetőségei, a tér és az idő, valamint a tudati működés különleges összefüggései. A fentiek szellemében bízunk abban, hogy rendezvényeinken ezekre a mindnyájunkat érintő kérdésekre, – az előadásokban és az azt követő beszélgetéseken – minél többen találnak választ, vagy legalábbis gondolataikhoz hasznos útmutatást. A rendezvényi napok témáinak és megközelítésmódjainak alaposabb áttekintéséhez az alábbiakban közöljük a rendezvényi napok előadásvázlatait:

***A Budapest Kongresszusi Központban,
május 21-én PARA vagy TUDOMÁNY?
címmel tartott rendezvényi nap kerekasztal
beszélgetésének vázlatát és előadói szinopszisa***

A kerekasztal beszélgetés témái a parajelenségek széles körét ölelték fel, melyeket kép és filmbejátszások alapján a kerekasztal résztvevői szakterüle-

tük szerinti megközelítésben kommentáltak illetve próbáltak megmagyarázni. A felsorakoztatott témák a következők voltak: telepátia és általában az érzékszerveken kívüli észlelések, pszichokinézis, tárgymozgatás, a véletlenek befolyásolása, a test abnormalis tűrőképessége pl. tűzönjárás, a módosult tudatállapotok szerepe a parajelenségek kialakulásánál, a transz, a médiumitás, és az emberi elme kapacitásának extrém lehetőségei, határai. A kerekasztal beszélgetést a nézők kérdéseire való válaszadás követte.

DR. KIRÁLY JÓZSEF

Parapszichológiai kutatások hazánkban és azok tanulságai.

A para-jelenségek irodalmi ábrázolásainak jelentős hazai hagyományai vannak (pl.: Jósika Miklós, Jókai Mór, Móricz Zsigmond egyes művei) Ezek bizonyítják, hogy nagyjaink már igen régen érzékenységet mutattak a para-jelenségcsoport iránt, másrészt ismételtlen illusztrálják hogy a művészet e téren megelőzte a tudományt, a tudományos pszichológiát, ill. annak „árnyéktudományát”, a parapszichológiát. Hazánkban, századunk első felében és a század-közepén néhány igen jelentős kezdeményezés és eredmény született a para-jelenségek vizsgálati módszertanában és értelmezésében. Igen figyelemreméltók az egykori néprajzi kutatások (pl. Róheim Géza), de nemzetközi visszhangjukban is értékesek voltak a hipnózisterápia előzményei. E hagyományok bátorítanak és egyben sugallják, hogy vizsgálataink meg kell feleljenek egy sor kritikai elvnek és módszertannak. Az egyes területeken – néprajz, sámánizmus, látnokok, mítoszok stb. – folyó hazai kutatásokat kevéssé ismerik a para-jelenségeket más oldalról megközelítő kutatók. E vizsgálatoknak specifikus nehézségei, buktatói, csapdái vannak, de léteznek elvek és módszerek, amelyek mérsékelhetik vagy megelőzhetik a tévedéseinket. Sürgetni kell a kutatásban és a gyakorlatban általánosan használt, de kevéssé tisztázott para-fogalmak kritikai megrostálását, tisztázását.

VASSY ZOLTÁN

A tudományos parapszichológia mai helyzete a világban.

A tudományos parapszichológia élőlények és környezetük közötti olyan kölcsönhatások vizsgálatával foglalkozik, amelyek nem magyarázhatók meg a szervezet és környezete közötti kapcsolattartás ismert módjaival. Ma a konkrét kutatások elsősorban a telepátia és rokonjelenségeire vonatkoznak. A terület szakmai szervezete az amerikai székhelyű Parapsychological Association, amely tagja az AA-AS-nek, az amerikai tudományos társaságok szö-

vetségének. Jelenleg 292 tagja van 30 országból, kb. 60%-uk doktori (Ph. D.) fokozattal rendelkezik. Ez a szervezet évente egy világkonferenciát tart, ahol a résztvevők létszáma általában 100 fő körüli. Legtekintélyesebb szakfolyóiratuknak a Journal of Parapsychology-t tartják, amelyet a durhami (Észak Karolina, USA) Institute of Parapsychology intézetben szerkesztenek. Negyedévenként jelenik meg, kb. 50% ban kísérletekről szóló szakcikkekkel, a másik 50% elméleti elemzés, filozófiai eszé, vitacikk vagy összefoglaló egy egy átfogó témáról. A JP cikkeit referálja a Psychological Abstracts. A tudományos parapszichológiát oktatják számos egyetemen és főiskolán, rendszerint mint speciális kurzus pszichológus hallgatóknak, többek között a budapesti ELTÉ-n is. Az utóbbi évtizedben végzett véleményfelmérések szerint a (mind természet – mind humán tudományokban működő) kutatók nagyjából kétharmada a telepátia és rokonjelenségeinek létezését bizonyítottnak vagy valószínűnek tartja. Döntő többségük szerint az ilyen jelenségek tudományos kutatására szükség van. Nem helytálló tehát az a nézet, amit nálunk a parafenomének propagálói terjesztenek, hogy a tudósok ezeket a jelenségeket dogmatikusan elutasítják. A józanul gondolkodó laikusokkal együtt csak a parajelenségként eladott bűvészműtárgyakat utasítják el. Annál is inkább, mivel a kísérletek során kiderült: ha a parafenoméneknek nem adnak csalásra lehetőséget, semmivel sem bizonyulnak tehetségesebbnek az átlagembereknél. Átlagemberek viszont pl. a telepátia képességével kis mértékben igen sokan rendelkeznek. Egyelőre a hatás erősítésére nem találtak olyan hatékony módot, hogy gyakorlati célokra alkalmazni lehessen, és pszichológiai vagy fizikai mechanizmusáról egyelőre igen keveset derítettek fel.

DR. DAUBNER BÉLA

Hipnoterápiás lehetőségek a módosult tudatállapotokban.

Az előadás bemutatta a tudattalan és a kollektív tudattalan jungi fogalmait, részletesen ismertette az árnyék, az anima, az animus és a kollektív tudattalan archetípusokkal teli eszmevilágát, érintve az Isten és a szellemvilág fogalmait. Az előadás taglalta a szinkronicitás elméletét és példákon keresztül igyekezett ezt a racionálisan nehezen érthető fogalmat megértetni. Az előadás részletesen ismertette a módosult tudatállapot jellemzőit, a különböző mentális technikák működését. Bemutatta a jóga hét egymásra épülő tudatszintjét és a meditáció lényegét, a transz állapot fő jellemzőit és a transz felhasználási lehetőségeit, a hipnózis létrehozásának egymásra következő lépéseit. Ezt követően a hallgatóság részére az előadó egy csoporthipnózis be-

mutatót tartott, amelyben mindenki résztvehetett. A bemutató felölelte a transz létrehozásának relaxációs módját, a transz mélyítését, az irányított imaginációt, korregressziót kellemes emlékre és egy időutazási lehetőséget nyújtott kellemes emlékek felidézésére a megváltozott idődimenzióban.

DR. GRANDPIERRE ATTILA
A tudatvilágok anyagi hordozói.
Egy tudati univerzum modellje

Az éber tudat fogalmi meghatározása alapján kimutatásra került, hogy a tudat, tevékenységében gyorsabb és hatékonyabb tudati tényezőkre épül. A kísérleti és elméleti biológia, és a pszichológia segítségével logikailag lettek meghatározva a következő a mélyebb tudati tényezők: a mélytudat, a genetikus tudat, és a kozmikus tudat. A négy tudatvilág együtt alkotja a belső világpiramist. Az egyes tudatszintek különböző időskálájú jelenségek segítségével működnek, az egyre mélyebb tudatok egyre gyorsabbak, így egyre könnyebb anyagi hordozóval gondolkodnak. A kvantummechanika Heisenberg-féle határozatlansági összefüggése alapján összefüggés áll fenn egy tudatszinthez tartozó agy fizikai mérete, a környezet időskálája és a gondolkodás anyagi hordozójának tömege között. A talált összefüggés alapján meghatározható pl.: az elektronnal gondolkodó makroszkopikus agy minimális mérete, ez a sejtek méretével esik egybe. Meghatározható az információhordozó hullám frekvenciája az egyes tudatszinteken. A felírt összefüggések alapján ezek a rádió, a látható és az ultraibolya tartományba esnek. Az elméletileg talált frekvenciákat kísérletileg is kimutatták. A kapott eredmények arra utalnak, hogy a kozmikus tudat a fizikai vákuum virtuális részecskéinek skalárhullámaival gondolkodik. A skalárhullámok rezonánsan, azonos frekvencián képesek az élő szervezetben elektromágneses hullámokat létrehozni, azokká átalakulni. Az elektromágneses hullámok a töltött elemi részecskékkel, így az elektronnal kölcsönhatva adhatják át információtartalmukat, s végül az elektronok az agyi ideghálózatok kiépítésében, a mikroáramkörök viselkedésében játszanak irányító szerepet. Az élő szervezetek jelentős szabad-energia tartalma lehetővé teszi a skalárhullámok energiával feltöltését úgy, hogy eközben az energia-megmaradás törvénye makroszkopikusan nem sérül. Az analízis eredményei arra utalnak, hogy a vákuum-agy leírt kölcsönhatása nem csupán lehetséges a fizikai törvények alapján, hanem ténylegesen kézenfekvő, és a folyamatok nagyságrendjei egybevágó az agyban lezajló fiziológiai, idegi folyamatokéval, valamint a kölcsönhatás minden lépése megalapozott energia- és információcserélő folyamatokon át jön létre.

PAULINYI TAMÁS

Ismeretelméletek integrációja. A tudományos és az ezoterikus világkép összehasonlítása.

A parapszichológia fogalmának sokféle értelmezése, rávilágít az ezekkel a területekkel foglalkozó megismerési utak között tapasztalható különbözőségekre is. Ezek a különbségek azonban, gyakran csak világnézeti és fogalmi különbségek, melyek mögött az emberi megismerés közös értékeit fedezhetjük föl. Ugyanakkor megnehezítik a kommunikációt, főként a szélsőségesen eltérő megismerési irányzatok, – mint például a természettudományos és az ezoterikus látásmód között. A két fő megismerési irányzat, – a tudomány racionális-analitikus és az ezoterika intuitív- hitbéli – megközelítése, analóg az egyénben is észlelhető bal és jobbfelelték gondolkodásmód fő jellemzőjével. Ezek a területek és viszonyítási rendszerek természetesen sosem működnek egymástól teljesen függetlenül, de esetenként komoly hangsúlyeltolódást figyelhetünk meg. Márpedig a parapszichológiai jelenségek megértését a tudat teljes tapasztalati lehetőségeinek ismerete és végső soron azok megélése nélkül, nehezen érhetjük el. A nagy tudományos felfedezések legtöbbször intuíciókból erednek és a transzcendens, ezoterikus világképnek is vannak saját logikai rendszerei. A probléma inkább az, hogy a két világkép fogalmi egymás közt többnyire értelmezhetetlenek, az ezoterika például a tudomány eszközeit a transzcendens világ leírásához alkalmatlannak találja. Ezzel szemben a tudományos gondolkodás általában teljes elutasítással áll az ezoterikus állítások valóságosságával foglalkozó kérdésekhez, jóllehet egy-pár idetartozónak vehető parajelenség létét a tudományos kísérletek már igazolták. Véleményem szerint, az emberi pszichikum struktúrált világát és az emberi megismerés sokoldalúságát szem előtt tartva, mindenképp érdemes lenne az eltérő világképekben mutatkozó analógiákra felfigyelni. Ez azért is indokolt lehet, mert a tudományos parapszichológia és a pszichofizika már rendelkezésre álló perifériális eredményei a telepátiáról, a pszichokinézisről a jövőérzékelésről, a szinkronicitásról, stb. – mintha lehetőséget adnának bizonyos, eddig filozófiai számító állítások objektívizálásához. Ilyen megközelítésben és hangsúlyozottan hipotetikus jelleggel kívántam előadásomban egymás mellé állítani a több ezer éves emberi tudás ezoterikus tanításait illetve a modern tudomány számomra valószínűleg idekapcsolható felfedezéseit. Lehetőségét látom egy új pszichofizikai alapokon nyugvó átfogó világkép kialakulásának, melyben az emberi pszichikumok egymással és a tárgyi valósággal való tisztázott viszonya olyan, a tudomány szempontjai szerint is objektív összefüggésekre világíthat rá, melyekről egyenlőre csak a vallásfilozófiák tudománytól távoli nyelven hallhatunk.

**A Kertészeti Egyetem Klubjában július 23-án
MÓDOSULT TUDATÁLLAPOTOK címmel
tartott rendezvényi nap előadásvázlatai:**

DR. KIRÁLY JÓZSEF

Médiumok-módosult tudatállapotban

Az okkultizmus, a parapszichológia kutatói régen észrevették, hogy a látnokok, médiumok (az okkultizmus alanyai) időnként – főképp a környezetüknek szánt közléseik idejében – „elrévültek”, vagyis szokatlan, a mindennapi tudatállapottól eltérő állapotba kerültek. Ezt a helyzetet egykoron transz-nak nevezték (leggyakoribb jelentése önkívület) s ez az állapot – pl. a spiritizmus felfogása szerint – alkalmas volt az „igazság” meglátására, „nem evilági” jelenségek megismerésére és az ezekről adott közlésekre. Az alvajáró szomnambulizmusa, a sámán rejtezkedése, a bolgár nestinár bódulata, a vallástörténet misztikusainak és pietistáinak extázisa, valamint az egyes meditációs állapotok között élettaniilag igen sok rokonság lehetséges. Az amerikai és a hazai hipnózis-kutatások a hipnózis lényegét is újrafogalmazták, szemben az egykori közfelfogással, nem az alvásban indultak ki, hanem abból, hogy hipnózisban az agy mindennapi hierarchikusan összcsoportosított működése átalakul. Az előadás keresi a közös vonásokat és a különbségeket ezekben az állapotokban, amelyek okai – az élettaniak mellett – környezeti. Ez annyit jelent, hogy az alany élményanyaga, emberi környezete, kultúrája határozza meg, hogy módosult agyi állapotokban milyen gondolatokkal, cselekvésekkel áll elő. A videóképekkel kísért korreferátum példákat szolgáltat e gondolatmenetre.

FARKAS LŐRINCÉNÉ

Agykontroll a mindennapokban

A Silva-féle agykontroll jelentősége abban rejlik, hogy az emberek tömegeinek képes segíteni személyiségfejlődésükben, pszichés és organikus problémáik megoldásában. Ez a módszer meglepő gyorsasággal képes megtanítani alkalmazóját a relaxált állapot elérésére és arra, hogy kreatívan használja az egyénben rejlő képességet. Rendszeres alkalmazása során alapvető szemléletváltás következik be, kialakul a pozitív gondolkodásmód, a problémák megoldandó feladatokként való kezelése. A módszer nagyon egyszerű technikáit bárki elsajátíthatja, és szabadon gazdagíthatja igényeinek megfelelően, külső segítség nélkül. Mivel nem vezet megváltozott tudatállapothoz, alkalmazása veszélytelennek tekinthető. A két agyfélteke egyidejű használata révén, megváltozik a tanulási folyamat. A beérkező információk egyidejűleg több helyen kódolódnak, így az ismeretek bevésése erősebbé, az egyén számára él-

vezetesebbé, a felidézés gyorsabbá és hatékonyabbá válik. Ennek a többszörös kódolásnak tudatosá tétele teszi lehetővé a problémák hatékony kezelését is. Szélesedik a megoldási alternatívák skálája, s így az egyén egyre több helyes döntés meghozatalára válik alkalmassá.

REICHER LÁSZLÓ

A meditációról Teozófiai szempontból

Ha az egész embert vesszük tekintetbe, mind a tér és idő dimenzióiban, mind a különféle energia és tudatszintjein, és nem csak azt a keresztmetszetet ahogyan fizikailag itt és most észlelhető, akkor rádöbbenhetünk, hogy az ember sokkal több, mint aminek látszik vagy jelenleg hiszi magát. A legegyszerűbb megfogalmazás az, hogy az ember szellem, lélek és test. A fizikai éber tudata az agyon át észlel, működik és nyilvánul meg az érzékszervek segítségével. Ha ezt kiterjesztjük az egész központi idegrendszerre és a koponyában lévő agyat a gerincben lévő folytatásával együtt tanulmányozzuk, az itt tapasztalható és mérhető elektromos működések figyelembevételével és azon erőterekkel és erővonalakkal együtt amelyeket ezek a működések létrehoznak, gerjesztenek, akkor a kaduceus bothoz hasonló elrendezést találhatunk, amely ősi szimbólum. Ha ehhez hozzávesszük mindazt, amit az utóbbi évtizedekben az agy két féltékéjével hoztak és hoznak kapcsolatba, akkor érthetőbbé válik, hogy mi a jelentősége az elcsendesedésnek, és az esetleg ezt követő elmélkedésnek, meditációnak. A könnyebb érthetőség miatt nevezzük észnek az emberi elmének és intellektusnak az agyon át és abban való működését. De az elme és az intellektus minden jel szerint más tér és idődimenziókban is működik. Ha ehhez még hozzávesszük az intuíció és a szellemi akarát magasabb, vagy ha úgy tetszik még magasabb működéseit, akkor megérthetjük, hogy milyen eltérő jellegű, természetű és finomságú emberi szintekről van, vagy lehet itt szó. Az extrovertált állapotból az introvertált tudatállapot például elcsendeséssel való létrehozása, nyugodt és harmonizált állapothoz vezet, és az lehet alkalmas az előbb említett emberi tudat és energiaszintek, erőterek összehangolására és a teljesebb, regeneráltabb ember megvalósítására. Viszont az elme állandó változásai és módosításai szinte lehetetlenné teszik az elmélyedt elmélkedést és meditációt. Tehát a meditáció ott kezdődik, ahol az elmét sikerült elcsendesíteni és összcsoportosítani, és abban az állapotban a tudatos figyelmet a lélek és szellem belsőbb régiói felé irányítani, a valóság közvetlenebb szemléletére és átélésére. Ez nevezhető elmélkedésnek, meditációnak, a révületnek is. A meditáció, az ember önismeretének és önmegvalósításának egyik legfontosabb módja. A fentebb említett testből, lélekből, szellemből összetett teljes em-

ber, sok jel szerint mikrokozmoszban analóg felépítettségű a makrokozmoszsal. A teste halandó, múlandó, a lélek viszonylag maradandó, és a szellem halhatatlan. Ezek megértésére, átélésére az elmélkedés, a meditáció látszik a legalkalmasabbnak. Korunkban a természettől eltávolodott és sok esetben elszakadt, az élet egységéből kiszakadt, elsivárosodott ember belső egészségessé válásához, regenerálódásához, emberibb emberré válásához, szinte elkerülhetetlenül szükséges az elmélyült tanulmányozás, az elmélkedés és a meditáció és az így fellelt, felismert, tapasztalt igazságok gyakorlati alkalmazása.

EGELY GYÖRGY

A tudatállapot hatása a szervezet bioenergetikai folyamataira

Régóta ismert tapasztalati tény, hogy a személyiség tudati állapota befolyásolja az egészségi állapotunkat. Számos eset ismeretes az orvosi irodalomban, amikor valaki egyébként jó egészségi állapotban valamilyen lelki probléma miatt súlyosan megbetegedett, meghalt. Ennek ellenkezője is igaz, avagy súlyos, végzetesnek ismert betegségekből is történnek felgyógyulások, vagy nagyon késői halál, mert a beteg nem akar meghalni, élni akar. A világháborúk alkalmával több esetről is beszámolnak orvosok, hogy több helyen szétlőtt, menthetetlennek ítélt katonák maradtak meg, mert mentalitásuk, küzdeni akarásuk jobb volt, mint sorstársaiké. Az esetek nagy részében ez a hatás visszavezethető a mentális hatás segítségével, az annak következményeként fellépő bioenergiára, vitalitásra „teremtőerőre”. A bioenergia, vagy életenergia a fizika szokásos eljárásaival kimérhető, a többi energiatípustól világosan elkülöníthető fizikai jelenség. A szerző által elkészített vitalitásmérő segítségével a bioenergia mérhetővé vált, szintje agyféltekékre lebontva kimutatható. Az eddig elvégzett nagyszámú mérés egyértelmű kapcsolatot mutatott ki, a személyiségjegyek (extrovertáltság-introvertáltság) valamint a környezeti tényezők (légszennyezettség, életmód, táp-

lálkozási szokások) között. A bioenergia vagy vitalitás, nemcsak a biológiában fontos, hanem valószínűleg a technikában is, itt is az energetikában. A tudatállapot a mérések biztonsága szerint nagyban befolyásolja a vitalitásszintet, de ez a tudatállapot szabályozható, s a kedvező állapot elérése megtanulható, gyakorlással jelentékenyen fejleszthető.

PAULINYI TAMÁS

A mandalameditációról

A mandala, mint meditációs eszköz, egyrészt a keleti vallásgyakorlatokban is hosszú idő óta használatos, másrészt a mandala technika lényege, vagyis a relaxált, módosult tudatállapot kiváltását segítő tekintetfixáció, a mai pszichológiában is ismert és alkalmazott. A mandalák legismertebb fajtái azok a központosan szerkesztett ábrák, (festmények, domborművek), amelyek szimmetrikus rajzainak szemlélése a tekintetet, mintegy pihentetően középre vonzza. A szemmozgások és a gondolati tartalmak között kölcsönhatás figyelhető meg, így a tekintet fixálásával könnyebbé válik kavargó gondolataink lecsendesítése, majd egy relaxált, meditációs

Sri Yantra

állapot kialakulása után hatékony koncentrációs gyakorlatok is végezhetőek. Nem lebecsülendő a mandala ábrák művészi értéke sem, melyeknek gyakorta igen gazdag a forma és színvilága. Bár a mandala-nézés rituális technikája sokkal elmélyültebb meditációs ismeretekre épül, valamint C. G. Jung feltételezése szerint ezek a formák különböző lelkiállapotok és vágyak archetipusos megtestesülései, – a mandala-meditáció laikus megközelítésben is mindennapos relaxációs gyakorlattá válhat. A mandala-meditáció légző gyakorlatokkal, relaxációs zenehallgatással, vagy például visszaszámlálásos módszerekkel is kiegészíthető. Az alábbiakban egy egyszerű gyakorlatot ismertetek, aminek rendszeres végzése segíti megőrizni, vagy visszanyerni lelki harmóniánkat, tudati kiegyensúlyozottságunkat. A meditációhoz teremtsük meg a szükséges feltételeket. Legcélszerűbb a reggeli ébredés után végezni, de alkalmas lehet rá a nap bármely nyugalmas negyedórája, ha annak zavartalanságát biztosítani tudjuk. Ehhez olyan helyet válasszunk, ahol a mandalával szemközt ülve azt legalább két méteres távolságból tudjuk szemlélni, az ablaknak, fényforrásnak háttal elhelyezkedve. A mandalaképet (amennyiben lehetséges) próbáljuk eleve valamennyire szimmetrikus környezetbe helyezni, például két kép, szekrény közé, asztal fölé, stb. Az ábrát olyan magasságban rögzítsük, hogy középpontja a meditáció alatt, szemmagasságunknál valamivel magasabban legyen. Ülhetünk széken, fotelban, törökülésben, a lényeg hogy kiválasztott pozíciónk a gyakorlat időtartama alatt kényelmesen tartható legyen. Ha relaxációs zenét is használunk, válasszunk halk kiegyensúlyozott ritmusú felvételt, a megvilágítás a mandalaképre irányuljon és ne legyen túl erős. A feltételek biztosítása után helyezkedjünk el kényelmesen, nyújtózzunk, igazgassuk el tagjainkat és pár pillanatra hunyjuk be szemünket. Ezután kezdjük el szemlélni a mandalaképet,

figyelmünket egyre inkább a középpontra koncentrálni. Ha szemünk már megállapodott, megkezdhetjük gondolataink lecsendesítését. Ehhez felhasználhatjuk légzésünk ritmusát, egy olyan gondolatársítással, ami szerint kilégzésünk szelíd szél, ami a középpontra irányulva szétfújja kavargó gondolataink felhőit. Ezt az asszociációt minden kilégzéssel tovább mélyítve lassan kitisztítjuk gondolatvilágunkat s ezzel egy szellemi nyugvóponthoz juthatunk, amit vizuálisan a mandala középpontjával azonosítunk. Ennek az állapotnak az elérése önmagában is komoly eredmény, s ennek rendszeres gyakorlása nyugtató, kiegyensúlyozó hatást fejt ki mindennapjainkban. Ez az állapot alkalmas arra is, hogy kínzó problémáinkat, megoldatlan, eldöntetlen kérdéseinket egy koncentrált, nyugodt figyelemben tudjuk szemügyre venni, melyben a lényegest a lényegtelenről türelmesen elkülönítve, rábukkanhatunk a megfelelő megoldásokra is.

Az előadásvázlatok közreadásával reméljük sikerült némi betekintést adni a rendezvények eszmeiségébe és programjaiba, s aki kedvet kapott a további előadásokon való részvételre annak figyelmébe ajánljuk a sorozat következő, – október 8.-ai rendezvényi napját, melynek tematikája alapvetően az élet utáni lét lehetőségé köré csoportosul. Az előadási nap így részletesen tárgyalja a halálközeli élmények jelentőségét, kitérve a túlélő tudatműködések lehetséges fizikai hátterére, a spirítiszta elméletek idevonatkozó analógiáira, és a túlvilágelméletek természet-tudományos megismerésének paradox helyzetére. A rendezvény sorozat hagyományteremtő felfogásában ez alkalommal is minél több oldalról kívánjuk ezt az egyébként kardinális lételméleti kérdéskört megközelíteni, így az előadók között egyaránt láthatjuk, hallhatjuk majd a pszichológia, az elméleti fizika, a filozófia, és a vallástörténet avatott képviselőit. A rendezvényekről és az októberi előadási napon való részvétel lehetőségeiről további információkat az IMAGO Bt. 221-31-13-as telefonszámán adunk.

P. T.

FIGYELEM! NEM MINDENNAPI ÁLLÁSLEHETŐSÉGEK!

1. Kultúrtörténeti expedíciós kutatócsoport főállású illetve részfoglalkozású **munkatársakat keres itthoni és/vagy utazó munkára.** Az expedíciók úticélja Belső-Ázsia. Orosz tárgyalóképes és lehetőleg török (esetleg angol vagy német) fordítói szintű nyelvtudás szükséges!

2. Ugyanez a kutatócsoport főállású ill. részfoglalkozású, – itthon dolgozó– általános rendszerszemlélettel, számítástechnikai ismeretekkel rendelkező **munkatársakat keres szervezői feladatok ellátására.** Olyan emberre van szükségünk, aki figyelemmel kíséri a számítástechnikai élet történéseit, újdonságait, önállóan dolgozik, kreatív, nagy teherbírási, képes átlátni a csoport munkáját.

A szerves műveltség és az egészséges életmód iránti érdeklődés előnyt jelent mindkét állás esetében.

Az önéletrajzokat „Sziklarajzok” jellegre a következő címre kérjük:
1399. Budapest. Pf.: 701/456

A Pálmaág rovat egyike a katolikus „máskéntgondolkodók” lehetőségeinek az egyházon zsarnokoskodók cenzúrájától szabad publikálásra. A pálmaág Jézus virágvasárnapi bevonulásakor egyrészt az öröm, dicsőítés, ima, másrészt (elébe terítve) a teherhordozás, kicsiség, szolgálat szimbóluma.

Simonyi Gyula

Szemben a dollárbilliárdos érdekekkel

A négy evangélium a félelemről

„Mi Atyánk, ... engedd el tartozásainkat, miképpen mi is elengedjük adósaink tartozásait.”

Miért akasztották fel Jézust és miért nem Ő akasztotta fel ellenségeit? Mert nem csak bátor volt, de erőszakmentes is. Szükség van-e még bátorságra, a nyílt diktatúra elmúltával? Igen, mert a világ megváltása nyomorúságától csak a bátor erőszakmentesség által megy előbbre. A Bokor Bázisközösség jövőre ünnepli létrejöttének félévszázados jubileumát. Jó alkalom annak alaposabb tanulmányozására, hogy mit jelent a Bibliában a Jubileumi Év, az ötvenedik év, amelynek hirdetése Jézus küldetésének középpontjában áll? Ehhez is hozzájárul ez az eredetileg 1979-ben készült, s eddig csak számozottan (a Karácsonyi Ajándékban, majd a Pálmaág füzetekben) megjelent tanulmány, amely jelen formájában 1993 nyár végén, három előadásban, dramatizálva hangzott el Csíksomlyón, a szokásos évi nagy katolikus ifjúsági találkozó főtémájaként.

1. BEVEZETÉS

1.1 A tanítványok megbotránkozása

Mt 26, 30: „A zsolnárt elénekelve kimentek az olajfák hegyére.”

Idáig még nincs semmi baj. Amíg csak énekelni kell együtt, amíg csak vallási szertartásokról van szó, addig megy minden rendben. De Jézus azt keresi, hogy kire lehet számítani, amikor áldozatosan szeretni kell.

Mt 26, 31-36: „Útközben Jézus megmondta: Ma éjszaka mindnyájan megbotránkoztok ... Péter fogadkozott: Ha mindnyájan megbotránkoznak is, én nem botránkozom meg soha! Jézus csak ennyit mondott: Bizony mondom neked, még ma éjjel, mielőtt a kakas szól, háromszor megtagadsz. Péter erősködött: Még ha meg

is kell veled halnom, akkor sem tagadlak meg! Ugyanígy beszélt a többi tanítvány is.”

Megbotránkozni ilyesmit jelent: „Nagyon-nagyon csalódtam benned! Egészen mást gondoltam rólad! Egészen mást hoztál, mint amit vártam tőled! Amit hoztál, az nem kell, az ostobaság, az borzalmas, nem kell és te sem kellesz.” Konkrétan ez a megbotránkozás akkor ment végbe, amikor Péter előrántja a kardot, de Jézus kapitulál, leteteti a fegyvert: „Tedd vissza hüvelyébe kardodat!” Abban a pillanatban a tanítványokban összeomlik minden, s akik még az előbb fogadkoztak, azok most mind elhagyják és elmenekülnek. Nem féltek a veszélytől, a kockázattól, a harctól, nem féltek volna a messiási háborúban akár meg is halni, de most megbotránkoztak. Nemzeti-vallási harcra nevelt fiatalok voltak, s a Jézussal töltött hosszú idő után is botránkozó volt számukra az erőszakmentesség. Amikor Jézus letetette velük a fegyvert, azt élték át, hogy Jézus elárulta a saját ügyét, a közös történelmi ügyüket, cserbenhagyta őket, hazaáruló lett. Nincs többé értelme semmiféle hősiességnek, egyáltalán semminek nincs már értelme.

1.2 A botránkozás veszélye

Akkor botránkozunk meg, ha nem értjük Isten gondolatait; ha nem értjük a világnak azt a legnagyobb törvényszerűségét, amely az einsteini általánosított világmépletnél sokkal alapvetőbben a leglényege a Teremtő gondolatának. Ezt a törvényszerűséget Jézus sokszorosan nyomatékoztatta:

Mt 10, 39; 16, 25; Mk 8, 35; L 9, 24; 16, 33; J 12, 25: „Aki meg akarja menteni életét ebben a világban, az elveszti. De aki elveszti értem és az evangéliumért, az megmenti az örök életre.”

Amíg ezt nem értjük meg, addig csak a megfelelő körülmény kell és máris megbotránkozunk és ilyeneket fogunk gondolni: „Hogy hagyhatja ezt az Isten? Hát nem tud megmenteni?” vagy: „A Szeretet Istene ilyet nem kíván! Ez felesleges túlzás, forrófejűség ...” vagy „Ezt nem lehetne elviselni!” – és hitünk megroppan, és elhagyjuk Őt, és menekülünk úgy, ahogy tudunk, a szeretés abbahagyásával.

1.3 A mi megbotránkozásunk

Az előbb kihagyunk a történetből egy részt, ahol Jézus az Ószövetséget idézi, mintegy igazolva, hogy ami nagycsütörtök éjszaka történik (a megbotránkozás és a szétfutás), az törvényszerű. Akkor viszont ránk is érvényes:

Mt 26.31: „*Írva van: Megverem a pástort és szétednek a nyájából a juhok!*”

Nézzetek körül! Ha most géppisztolyosok bukkannának elő, fognának körül, civilruhás nyomozók lépnének elő közülünk és letartóztatnák, elvinnék a vezetőiteket ... mi maradna a közösségi életből? Együtt maradtatok és csinálnátok tovább? Vagy messze kerülnétek a többiekkel, mint veszélyt hozó embereket?

Ez persze csak szóközi kérdés, hiszen a válasz meg van írva. Jézus nem is kérdés formájában beszél, hanem biztosra előrejelzi, hogy az Ő elfogatását tanítványainak szétszéledése követi. „*Bizony mondom neked, Péter, börtönbe visznek engem, és amikor kiszabadulok, nem akarsz majd megismerni, nem ülsz majd velem egy asztalhoz beszélgetni és vacsorázni, nem jössz majd el a közösségbe, mert veszélyesnek tartod majd a velem való kapcsolatot.*” Pedig az apostolok bátor férfiak voltak, életüket se féltették volna Izrael szabadságharcában elveszíteni, s Jézus maga volt a mesterük három évig. Mennyivel inkább érvényes tehát ránk is: ha valami zűr lesz, bár tudja majd mindenki, hogy semmi gonoszat nem tettünk, mégis szétrebben az egész társaság. Úgy szétrebben, hogy még tíz-húsz év múlva is tűzzel-vassal-remegéssel fogja tiltani a felnövő gyermekeit a kereszténység komolyanvételeől.

Ha viszont úgyis abbahagyjuk, mihelyt szembeke-rülünk az élet kemény realitásával, nem lenne jobb már most abbahagyni, amikor még nagyobb veszteségek nélkül kiléphetünk ebből az evangélium szerinti életből?

Vagy van valami különbség? Különbek lennénk a tanítványoknál, akiket Jézus a történet előtt egy-két órával a barátainak nevezett? Mit jelent az, hogy mi már a feltámadás és a pünkösöd után élünk? Mit jelent az, ha te, vagy én a saját személyes életünkben már megértettük a feltámadást és megéltük a pünkösödöt? Megéltük már, és megértettük már? Mennyire fenyeget minket a megbotránkozás és a szétszaladás veszélye?

Ezen az éjszakán Jézussal együtt virrasztva a jézusi sors következményét vállaló szeretetre, a szükségszerű szegénység-lenézettség-védtelesség-zaklatás négyes következménye ellenére-is-szeretetre akarunk készülni és erősödni. Isten kezébe adjuk magunkat és Őreá figyelünk, Aki velünk van a Szentírásban, a közösségben, a csendben, az imában, a rászorulóknak, övéinek történelmi példájában és a kenyérben.

2. A FÉLELEM BŰNBE VISZ

Mt 13, 20-21: „*A köves talajba hullott mag ... nem ver gyökeret. ... Amikor az isteni tanítás miatt szorongatás, üldözés éri, csakhamar eltántorodik.*”

A félelem olyan mint a kő a köves talajban: személyiségünk mélyén makacsul rejtőző erő. Nem bűn, hiszen nem mi akarjuk, sőt szeretnénk kiszabadulni a hatalmából, de a következményei sokszor bűnök.

„*Ne félj attól, hogy feleségül magadhoz vedd Máriát!*” – mondja álmában Szent Józsefnek az angyal (Mt 1, 20). Ne félj megtenni a jót! Ne félj megvédeni valakit a társadalmi kitaszítottságtól! – így szól az evangélium első üzenete a félelemről. A félelem kiűzheti a szívünk-ből a szeretetet, sőt nagy gonoszságra, gyűlöletre vihet: „*Vigyázzatok, ne kerítsen hatalmába benneteket a félelem! ... Sokan eltántorodnak a hitüktől, elárulják és gyűlölik egymást majd ... Sokakban kihűl a szeretet!*” (Mt 24, 6.10.12) Silone így ír az „Egy Istenszerető keresztény kalandja” c. drámában: „*De sok gazemberséget követtek már el a börtöntől való félelem ürügyén!*” Az aggodás, a félelem a pogányok életmódjába veti vissza a keresztényt: „*Mondom nektek: ne aggodjatok megélhetétek miatt, hogy mit esztek, sem testetek miatt, hogy mit vesztek fel ... Mert ezt a pogányok teszik a világban ... Ne félj, te maroknyi nyáj ...!*” (L 12, 22.30.32)

Isten ereje nem nyilvánulhat meg életünkben, ha nem tudjuk Őreá bízni magunkat, ha megijedünk, mint Péter a vízrelépéskor. (Mt 14, 30)

Nem leszünk Isten Országának jó munkásai, hanem mihasznának, lusta szolgának nevez és a külső sötétre vetett minket az Úr, ha „*félelmünkben elássuk a talentumainkat*” (L 19, 21; Mt 25, 25).

Apostoli küldetésünk, prófétai kiállásunk is lehetlenné válik, ha félünk. Amikor apostoli útra küld, ezért nyomatókossa sokszorosan Jézus: „*Ne féljete! Hiszen ... nincsen olyan titok, ami ki ne tudódnék ... mondjátok el fényes nappal ... hirdessétek a háztetőről! Ne féljetek ... Ne féljete! Aki megtagad az emberek előtt, azt én is megtagadom mennyei Atyám előtt!*” (Mt 10, 26-28.31.33; Mk 8, 38)

Vannak, akiket az igazság kutatásától tart vissza a félelem: Amikor Jézus másodszor jövendöli meg szenvedését, a tanítványok „*nemigen értették ugyan szava-it, de nem merték megkérdezni*” (Mk 9, 32; L 9, 45). Lehetne ugyan azt mondani, hogy a ledorongolástól féltek, amit Péter kapott az első szenvedésbejelentést követő szemrehányásért (Mk 8, 31-33), de Jézus aligha volt olyan indulatos, hogy egy egyszerű kérdés miatt haragra lobbanjon. Péter nem kérdezett, hanem szemrehányást tett Jézusnak. A tanítványok azért nem merték kérdezgetni, mert féltek, hogy meg kell érteniük, hogy Jézus valóban nem akarja az önvédelmet.

Arimateai Józsefnek bátorságra van szüksége, hogy bemenjen Pilátushoz és elkérje Jézus holttestét (Mk 15, 43). Le tudta győzni a zsidóktól való félelmét, amely miatt addig csak titokban volt Jézus tanítványa (J 19, 38). A jeruzsálemi nép azonban nem tudta legyőzni a félelmet: „*... a zsidóktól való félelmében senki sem beszélt nyíltan róla*” (J 7, 13). A vakonszületett

szülei is azért nem mertek tanúskodni Jézus csodájáról, mert „féltek a zsidóktól” (J 9, 22). „A tanács tagjai közül is sokan hittek benne, de a farizeusok miatt nem vallották be, nehogy kizárják őket a zsinagógákból. Mert többre tartották az emberek megbecsülését, mint az Isten dicsőségét.” (J 12, 42-3) A tanítványok Jézus halála után „ott, ahol együtt voltak, a zsidóktól való félelmükben bezárták az ajtót” (J 20, 19), de legalább nem széledtek szét.

Az asszonyok, akiknek húsvét hajnalán az angyal az üres sírban azt mondja: „Ne féljétek! ... Siessetek, mondjátok meg tanítványainak...” (Mk 16, 6-8), félelmükben elfutnak és senkinek sem szólnak semmiről.

Amikor Jézus megjelenik feltámadása után tanítványainak, azok még mindig „nem merték elhinni” (Lk 24, 41), talán egy újabb, még nagyobb csalódástól féltek, hogy Jézus feltámadása illúziónak bizonyul.

3. A FÉLELEM GYÓGYÍTÁSÁNAK GYÖKEREI

3.1 A hit

Mk 4, 40: „Miért féltek ennyire? Még mindig nincs bennetek hit?” J 14, 1:

„Ne legyen nyugtalan a szívetek! Higgyetek az Istenben és bennem is higgyetek!”

Láttuk, hogy a félelem milyen sok kis és nagy bűnnek és mulasztásnak a gyökere. Halljuk, hogy Jézus sokszorosan bátorít: Ne féljétek! Keressük hát az evangéliumban, hogy mi a félelem gyógyszere.

Sokszorosan dokumentálható, hogy a hit tesz minket szabadabbá a félelemtől. „Mit féltek, kishitűek?” (Mt 8, 26) „Te kishitű!” – korholja Jézus Pétert, amikor megjegy a vízrelépéskor. „Ne félj, csak higgy!” (Mk 5, 36; L 8, 5) – bátorítja Jézus Jairust.

3.2. Az istenfélelem

Mt 10, 28: „Ne féljétek azoktól, akik a testet megölik, a lelket azonban nem tudják megölni. Inkább attól féljétek, aki a kárhozatba vetve a testet is, a lelket is el tudja pusztítani!”

Kétségtelen, hogy Jézus egy nagyobb és más félelemmel is gyógyítja a félelmünket. Ez azonban nem azonos az istenfélelemmel. Nézzük először, mit tudunk az istenfélelemről.

Rendkívül különös a 3.1. pontot bevezető textus folytatása: „Miért féltek ennyire? Még mindig nincs bennetek hit? – Erre nagy félelem fogta el őket.” (Mk 4, 40-41) Hogyan? Jézus bátorítása után még nagyobb félelem fogta el a tanítványokat?

Ez egy egészen más félelem: az a döbbenet, amely a hatalmas Isten érezhető jelenlétében fogja el az embert. „Ki ez – kérdegették egymástól –, hogy még a szél és a tenger is engedelmeskedik neki?” (Mk 4, 41) Ez az „istenfélelem” és a hit kézenfogva járnak, és gyógyítják a félelmet. Ez is gazdagon dokumentálható.

Isten emberek közötti megnyilvánulásainak következménye az istenfélelem, a hittel, vagy ha az még nincs, akkor csodálkozással együtt: lásd a csodálatos halfogás (L 5, 9), viharlecsendesítés (Mk 4, 41; L 8,

25), a színváltozás (Mt 17, 6; Mk 9, 6; L 9, 34), a vérfolyásos asszony meggyógyulása (Mk 5, 33; L 8, 47), a béna meggyógyulása (Mt 9, 8), Jézus halálának körülményei (Mt 27, 54), és feltámadása (Mt 28, 4; L 24, 5.36), Keresztelő János születésének körülményei (L 1, 65), a naimi ifjú feltámasztása (L 7, 16), és más gyógyítások (pl. L 5, 26) eseteit.

3.3 A helytelen istenrémület

L 8, 37: „Annyira féltek, hogy kérték Jézust, távozzék.”

Sokszor nem helyes istenfélelem, hanem babonás istenrémület jelentkezik az emberekben. Ezért követi rendre a megjelent angyalok, vagy Jézus részéről a bátorítás: „Ne félj!” (Mt 14, 27; 17, 7; Mk 6, 49; 16, 6; L 1, 13; 2, 10; 5, 10; J 6, 20)

Az istenfélelem és az istenrémület közötti különbség fontosságát mutatja, hogy azok az asszonyok, akik az angyal bátorítása ellenére is féltek, elszabotálják a rájuk bízott hírvivői feladatot (Mk 16, 8); azok a gerázaiak, akiknek rémületét Jézus nem csökkenti, félelmükben elküldi Őt vidékükről (L 8, 36); és az Emmauszba tartó tanítványok az üres sírról szóló hírtől csupán megrémültek (L 24, 22), mint titokzatos-varázslatos jelenségtől. Ugyanakkor viszont ezek a „Ne féljétek!” felszólítások nem a helyes istenfélelmet akarják megszüntetni, hiszen a „gonosz bíró” az, aki „nem fél az Istentől” (L 18, 3), meg a Jézust káromló lator (L 23, 40), ill. Jézusról is feltételezik, amikor káromkodással vádolják (L 5, 21); a Noé idejében és Jézus idejében egyaránt Istennel nem törődőkre jellemző ez (Mt 24, 38). „Tudjuk, hogy Isten meghallgatja, aki istenfélő, és teljesíti akarátát.” (J 9, 31; vö. L 1, 50)

3.4 A Baj félelme

Most térjünk vissza a félelmet gyógyító félelemre. A 3.2 pont bevezető textusának párja Lukácsnál így szól:

L 12, 4-5: „Néktek, barátaimnak mondom: Ne féljétek azoktól, akik a testet ugyan megölik, de aztán semmi többet nem tehetnek. Megmondom én nektek, kitől féljétek. Attól féljétek, akinek – miután megölt –, ahhoz is van hatalma, hogy a pokolba taszítson benneteket. Igen, mondom nektek, tőle féljétek!”

Az istenrémület (amely torz istenképből, vagy Isten nem értéséből fakad) és az istenfélelem (Isten minde nekfeletti Hatalom, Erő, Úr voltának tudata, döbbenet, csodálat, imádás, elszánt követés) mellett megkülönböztethetünk egy harmadik transzcendens félelmet, amelyet így nevezünk: a Baj félelme.

Félünk az anyagi nehézségektől, a fájdalomtól, az emberek gonoszságától stb. Összefoglalóan: kisebb-nagyobb bajoktól félünk. Jézus arra szólít fel, hogy az egyetlen igazi, legnagyobb bajtól féljünk.

Egy-két példa arra, hogyan hat az életünkben konkrétan a Baj félelme. Amikor húzódozunk a megtéréstől, eszünkbe jutnak Pilátus vérengzésének áldozatai és Jézus szavai: „Ha nem tartotok bűnbánatot, éppúgy elvesztek ti is! Vagy az a tizennyolc ember, akikre rádőlt Silóban a torony és agyonzúzta őket, azt hiszitek, hogy bűnösek voltak, mint Jeruzsálem lakói közül

bárki? Mondom nektek, nem! De ha nem tartotok bűnbánatot, éppúgy elvesztek ti is mindnyájan!" (L 13, 3-5)

Amikor az anyagi biztonságunkért vagyunk gondban, vagy amikor léhán, gondatlanul élünk, Jézus így figyelmeztet: „Vigyázzatok, nehogy elnehezdedjék szívetek a mámorban, a tobzódásban, meg az élet gondjaiban és készületlenül érjen benneteket az a nap, mert mint a tör, úgy fog lecsapni a föld színeinek minden lakójára.” (L 21, 34-35) Az élet gondjaitól így szabadít meg egy nagyobb gond, „hogy megmeneküljétek attól, ami majd bekövetkezik és megállhatatok az Emberfiának színe előtt!” (L 21, 36)

A hűtlen intéző ezért érdemli meg urától a dicséretet és az okos jelzőt (L 16, 8), mert nem rövidlátóan van gondban önmagáért, hanem az izgatja, hogy mi lesz vele, ha „számot kell adnia” (16, 2). gy szabadít meg az „elszámolástól” való félelem az evilági megélhetéssel kapcsolatos félelemtől, s így tanulja meg az ember a „hamis mamont” helyesen felhasználni, barátok szerzésére. (L 16, 9)

Utolsó példaként a már idézett tanúságtétel: ha valaki fél a prófétai kiállástól, attól való még nagyobb félelmében, hogy az Úr megtagadja majd őt a mennyei Atya előtt (Mt 10, 33), mégis erőt vesz gyávaságán és nem emberi biztonságot keresve, hanem bizalmát az Úrba vetve meg tudja szívlelni Jézus parancsát: „Ne féljétek! ... mondjátok el fényes nappal ... hirdessétek a háztetőkről!” (Mt 10, 26-27)

4. A FÉLELEM POZITÍV SZEREPE: AZ ÓVATOSSÁG ÉRZÉKE

4.1 A félelem jelzés

Mt 2, 22: „Amikor (József) meghallotta, hogy Júdeában atyja, Heródes után Archaleusz uralkodik, félt odamenni, azért egy álmában kapott utasításra Galilea tartományba költözött.”

József nem menekült vissza Egyiptomba, hanem teljesítette az angyal parancsát („Menj Izrael földjére! És ő Izrael földjére ment.”) De hogy Izrael földjének melyik részén telepedjék le, abban az óvatosság is vezette. A fenti textus ama igen kevés evangéliumi helyek egyike, ahol az emberektől való félelem pozitív szerepet tölt be. A félelem ugyanis jelzés, a veszély jelzése, mint ahogy a fájdalom a szervezet sérülésének, betegségének jelzése. A fájdalom jelző szerepe igen fontos a gyógyításban. Hasonlóan az a félelem, amely nem irányítja az embert, csupán jelzi a veszélyt, fontos szerepet tölthet be az óvatosságban. Vizsgáljuk meg, mi a helye az óvatosságnak a keresztény ember életében.

4.2 A bűnös félelme az evilági erőktől

L 12, 58-59: „Amikor ellenfeleddel a bíróságra tartasz, útközben igyekezzél tőle megszabadulni, nehogy a bíró átadjon a poroszlónak, a poroszló meg a börtönbe vessen. Mondom neked, nem szabadulsz ki, míg az utolsó fillért is meg nem fizeted.” (Mt 5, 25-26)

A kereszténnyel is megtörténhet, hogy bűnös evilági törvényszegést követ el (vevés, ütés...). Jézus a börtön

töntől való félelmet is felhasználja annak motiválására, hogy engeszteljük ki azt, aki ellen vétkeztünk. Természetesen ezt nem csupán a félelem miatt kell megtennünk, hanem lelkiismeretből.

Az evangélium ugyanakkor megmutatja, hogy ez az evilági erőktől való félelem a nagy bűnösöket nem tartja vissza a bűntől. Heródes is félt a néptől, ezért nem ölette meg Keresztelő Jánost (Mt 14, 5), de később megölette. A zsidó vallási vezetők is azért halogatták egyre Jézus elfogatását, mert félték a néptől (Mt 21, 26.46; Mk 11, 19.32; 12, 12; L 20, 19; 22, 2), de végül is a rómaiaktól való félelmük még nagyobb volt (J 11, 48) és így elkövezték a gonoszúságot. Jézussal is csak azért nem mertek tovább vitatkozni (L 20, 40), mert szellemileg alulmaradtak, de ez a félelem nem tudta a belső megátalkodottságukat legyőzni. Pilátus is megijed, amikor meghallja, hogy Jézus az Isten Fiának mondja magát (J 19, 8), de ez a félelem nem tartja vissza az igazságtalan halálos ítélet kimondásától, mert a császártól még jobban fél (J 19, 13). A katonákat is csak egy pillanatra tartja vissza a félelem Jézus elfogatásától (J 16, 4-8). Az evilági erőktől való félelem tehát vihet pozitív irányba is, de ilyenkor is gyakran gyengének bizonyul a negatív irányba vivő félelmekkel szemben. A lelkiismeret mellett nem sok szerepe lehet az ilyen pozitív félelmeknek. Semmiképpen nem helyes, ha még a keresztények közötti problémákban is ilyen félelmek hoznak csak megoldást: Pál fölháborítónak tartja, ha a keresztények az egymás közti viszályakkal evilági bíróság elé mennek, ahelyett hogy a közösségen belül oldanák meg vagy akár elviselnék a károsodást. (1Kor 6, 1-8)

Ugyanígy nem helyes, ha nem lelkiismeretből, hanem csupán félelemből kerüljük a helytelen (azaz erőszakos és hatalmi értelemben vett) politizálást. A félelem ugyanis elveszi szabadságunkat a prófétai kiállásra, hogy a megfelelő helyzetekben „Istennek engedelmeskedjünk, ne az embereknek” (Csel 5, 29).

Jézus nem félt a hatalomtól. Amikor figyelmeztették, hogy Heródes meg akarja ölni, keményen válaszolt: „Mondjátok meg annak a rókának, hogy... csak harmadnap leszek készen.” (L 13, 31-33). Nem félelemből mondta a L 20, 25-öt: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami Istené.”. Ezzel a híres mondatával sokszor visszaéltek a hatalom iránti szolgálalkúság igazolására. Pedig épp ellenkezőleg, tökéletes példája az erőszakmentesség mindkét irányának, a nem félelemből fakadó apolitikusságnak: mert miközben elutasítja a forradalmi erőszakot (az adó teljes megtagadása, felszabadító harc), egyben elutasítja az állami erőszak kiszolgáltatását is (az adópénz császár-képmású, az ember Isten-képmású: a pénzt add vissza az államnak, de önmagadat nem adhatod az állam szolgálatára, csak Istennek).

4.3 Menekülés

Mt 10, 22: „Ha valamelyik városban majd üldöznek benneteket, meneküljétek a másikba.”

Mindig lesz hova menekülnünk (vö. Mt 10, 23). Menekülésre szólít fel Jézus Jeruzsálem ostromának idejére is (L 21, 21), pedig akkor (is) a menekülés

gyávaságnak, sőt hazaárulásnak számított. A juhok is elfutnak az idegen elől. (J 10, 5)

Ezt a menekülést, elfutást azonban össze ne tévesszük a szétfutással. A farkas azért jön, hogy szétkergesse a juhokat (J 10, 12). Jézus célja viszont az, hogy szeretetközösségbe gyűjtsön minket (L 11, 23). Ezt a célt megghiúsító, legrosszabb gyávaság az, amely még a közösségbe járástól is fél. Ne széledjünk szét, tartsunk össze a menekülésben is, az óvatosságban is, ha arra van szükség. A keveretlen okosság egyik fő erénye az összefogás.

Az őskeresztények az üldözések elől való menekülések során szétszóródtak a birodalomban, de bárhová kerültek, mindenhol összetartottak. Egyáltalán nem féltemek meg a menekülés során, hanem bátor tanúságtételük által éppen a szétszóródás folyamán terjedt el a kereszténység az egész birodalomban, mert bárhová kerültek, bátran építették a közösséget tovább.

4.4 Keveretlen okosság

Mt 10, 17: „*Legyetek okosak, mint a kígyók és keveretlenek, mint a galambok!*”

Azért van erre szükség, mert Jézus bárányokként küld minket farkasok közé (10, 15). Mit jelent ez az okosság és keveretlenség? Az az okos szolga egy másik példabeszédben, aki enni ad a háznépnek és nem üti-veri szolgatársait. (Mt 24, 49; L 12, 45) Jézus pedig így beszél magáról: „*Jön a világ fejedelme, de énbenem nincsen semmije.*” (J 14, 30)

Tehát az okosságban, célirányosságban a sátánéhoz hasonló intenzitásúaknak kell lennünk, de tartalmában az okosságunknak semmi köze sem lehet a sátán magatartásához. Jézus annak az ellenkezőjére szólít fel, hogy bárányokként a farkasok közt úgy próbáljunk megélni, hogy együtt üvöltünk velük, letompítjuk-elrejtjük keresztény létünk megnyilvánulásait és színlag fölveszünk némileg sátáni magatartásokat is. A keveretlen okosság ezzel szemben azt jelenti, hogy teljesen tisztán és teljes intenzitással éljük küldetésünket.

4.5 Óvatosság a küldetés érdekében

Mt 10, 17: „*Óvakodjatok az emberektől! Őrizkedjétek, legyetek résen.*” Jézus maga is így tesz: „*Amikor húsvétkor Jeruzsálemben tartózkodott, sokan hitték benne, mert látták a csodákat, amelyeket tett. Jézus azonban nem bízott bennük, mert ismerte mindnyájukat, s nem szorult rá, hogy bárki is fölvilágosítsa az emberről, tudta, hogy mi lakik az emberben.*” (J 2, 23)

„*(A főtanácsnak) eltökélt szándéka volt, hogy megölik. Jézus ezért nem járt többé nyíltan a zsidók között, hanem visszavonult a puszta szélén fekvő egyik városba, Efraímba, és ott tartózkodott tanítványaival.*” (J 11, 53-54)

Amikor a templomban tanított és többször is már a letartóztatásig, sőt a megkövezésig éleződött ki a helyzet, elrejtőzik. (J 8, 59; Mt 10, 31.39; 12, 36) Nem nyilvánosan, hanem titokban megy fel az ünnepre, és csak az ünnep felének eltelte után tanít nyíltan a templomban, mert tudja, hogy „halálra keresik”. (J 7, 10.14.25)

Példájából azonban jól látjuk az „óvakodjatok” és a „ne féljétek” helyes arányát: mint ahogy csak egyszer mondta az óvatosságot, és igen sokszor a bátorságot, ugyanúgy a gyakorlatában is csak akkor óvatoskodik, amikor már kimondták rá a halálos ítéletet, amikor már elküldték érte a letartóztató csapatot, amikor már halálra keresik. Ő akkor sem azért óvatos, mintha nem lenne kész a legnagyobb szeretetre, amely akár életét is adja (J 15, 13), hanem mert még időre van szüksége feladatainak elvégzéséhez (vö. J 7, 8).

Amikor feladatai szólítják, hiába jajongnak a tanítványok: „*Mester, most akartak megkövezni a zsidók, és ismét oda mégy?*” (J 11, 8) Hallgatósága is elhülve mondja: „*Nem ez az, akit meg akarnak ölni? És íme, nyilvánosan beszél...*” (J 7, 25-26) Jézusra a hihetetlen bátorság jellemző.

4.6 A titokfegyelem

J 7, 8-10: „*Én nem megyek föl... mondta... aztán mégis fölment.*”

Az óvatosságnak jellegzetes megnyilvánulása Jézus életében a titoktartás. Egyrészt titokban tartja és (általában sikertelenül) próbálja másokkal is titokban tartatni tartózkodási helyét és tetteit (pl. Mt 12, 16; Mk 1, 34.44; 5, 43; 7, 24; 9, 9 stb.), mert a híresztelések például akadályozhatták küldetésében (vö. Mk 1, 45). (Ugyanakkor a tanítását nem tartja s tartatja titokban, vö. Jn 18, 20.) Másrészt kérdésre sem mondja meg a választ, hanem megtagadja a válaszadást, amikor az óvatosság ezt kívánja: „*Nem mondom meg nektek...!*” (L 20, 6) Sőt, harmadrészt még attól sem vonakodik, hogy valótlant válaszoljon küldetése érdekében: „*Menjétek hát föl az ünnepre, én azonban nem megyek föl erre az ünnepre, mert még nem telt be az időm. Ezt mondta nekik és ott maradt Galileában. De azután, hogy testvérei fölmentek az ünnepre, ő maga is fölment, csak nem nyilvánosan, hanem titokban.*” (J 7, 8-10)

Jézus szóhasználatában az a hazugság, ami árt! Gondoljunk csak a hamis tanúkra, akik nem azért hamis tanúk, mintha nem mondanának igazat – hiszen igazat mondanak (Mt 26, 60-61; Mk 14, 57k) –, hanem mert gonoszul, szeretetellenesen, gyümölcstelenül beszélnek (Mt 12, 36). Ennek megfelelően ha a küldetés érdekében való óvatosság úgy kívánja, ha ártanánk vele, akkor nem mondjuk meg az igazat.

4.7 Mester és tanítvány felelőssége egymásért

J 17, 15: „*... óvd meg őket a gonosztól...*”

A mestert, a Pásztort a félelem nem is önmaga miatt gyöttri, hanem a rábízottakat félti. Jézus védi is övéit: „*Ha engem kerestek, ezeket engedjétek el!*” (J 18, 8) De úgy tűnik, csak átmenetileg védi őket, hiszen a jövődő üldözésről teljes nyugalommal tájékoztatja őket (pl. L 15, 18-21) és Péter kínhaláláról szóló szavait az apostolok már úgy fogadják, mint annak előrejelzését, „*hogy milyen halállal dicsőíti meg (Péter) Istent*” (J 21, 18-19).

Ennek fényében világos, hogy Jézus nem az üldözésektől való megóvásra gondol, hanem az Isten Országá számára való elvesztéstől őriz meg, amikor azt mondja: „*Atyám, tartsd meg őket a nevedben...*, hogy

egyek legyenek, mint mi. Amíg velük voltam, megőriztem őket a nevedben ..., megőriztem őket, senki más nem veszett el közülük, csak a kárhozát fia.” (J 17, 11-12)

A pásztor feladata tehát elsősorban az, hogy a szeretet el-nem-pusztítható életében tartsa meg, őrizze meg a rábizottakat, hiszen ezért imádkozhatunk Jézus nyomán: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy ővd meg őket a gonosztól ... Szenteld meg őket az igazságban ... Amint te a világba küldtél (– hogy biológiai életemet sem féltve szeressek és az Országot átplántáljam a Földre –), úgy küldöm én is őket a világba (– arra, hogy az Evangéliumért akár biológiai életüket is elveszítsék, és így őrizték meg el nem pusztítható, boldog szeretet-életüket –).” (J 17, 15-17-18) Másodsorban azonban a pásztornak a helyes óvatosság szellemében övéi evilági életét is védenie kell. Jézus ezt is megtette: a külső ellenfelekkel mindig Ő veszi fel a harcot, a tanítványok mindig mögéje húzódnak. (Jellegzetes példák a farizeusok támadása a bűnösökkel együtt evés és a kalásztépés eseteiben, ld. Mk 2, 16-17 és Mk 2, 24-27.) Jól ellátta ezt a védő szerepét, csak akkor készíti elő tanítványait az üldözésre, amikor nélküle kell helytállniuk: a próbaút előtt (Mt 10) és a szenvedése közeledtével (pl. J 15, 18). Ezt nyomatékozza is: „Kezdetben nem beszéltem erről, hiszen veletek voltam” (J 16, 4).

Az üldözés természetéből is következik ez, hiszen mindig a vezetőket, a legelkötelezettebbeket, a leghatékonyabbakat üldözik elsősorban. Olyan mértékben válik az ember célpontjává az üldözésnek, amilyen mértékben előrehalad a szeretetben, az elkötelezettségben Isten Országáért. A pásztornak tehát nem kell nagyon aggódnia övéiért: elsősorban Őrá vár a szenvedés, a rábizottakra pedig kisebb szolgálatuk mértékében (azaz nagyjából fejlettségük mértékében) kisebb szankciók.

(Kivétel volt ez alól a törvényszerűség alól a Severus-féle keresztényüldözés 202-ben, amikor nem azokat üldözték, akik keresztények voltak, hanem akik azzá váltak, a katekumeneket, hitújoncokat. Csodálatosan befogadták Isten erejét a még meg sem kereszteltek, amikor hősiessen és szilárdan vállalták a vértanúságot a még alig megismert Krisztusért.)

Az üldözés törvényszerűsége viszont egy fordított felelősséget is súlyossá tesz: a tanítványok felelősségét mesterükért. Hiszen óvatlanságuk, titoktartásuk lazasága, esetleges világi vétkeik, nem jézusi politizálásuk nemcsak ő magukra hoz veszélyt, hanem elsősorban tanítóikra, vezetőikre.

4.8 Óvatosság az örök életünk érdekében

L 12, 15: „Óvakodjatok az anyagiak szeretetétől...” Az „óvakodjatok” felszólítást nemcsak egyszer mondta Jézus. A többi előfordulásban azonban egészen más az értelme. A farizeusok és a szaduceusok kovásztól (tanításától, hatásától) (Mt 16, 6), konkrétan a képmutatástól (L 12, 1) kell óvakodnunk, amely képmutatás itt a tanúságtétel gyáva elszabotálását, a világosság véka alá rejtését jelenti (ld. a következő verseket). A díszruhás, főhelyeken ülő, a szegények adományai-

ból élő vallási vezetőktől kell óvakodnunk (Mk 12, 40, L 20, 45), valamint Heródes kovásztól (a hatalmi ideológiáktól) (Mk 8, 15). Ezenfelül óvakodnunk kell attól, hogy az anyagiakat szeressük, „mert nem az anyagiakban való bővelkedéstől függ az ember élete” (L 12, 15).

Láthatjuk, hogy Jézus ajkán az óvatosság pontosan az ellenkezőjét jelenti, mint a mi emberi gondolkodásunkban. Hiszen mi úgy óvatoskodunk, hogy Heródeshez és a hatalom ideológusaihoz és ideológiáihoz alakulunk, társadalmi nagysággal, pozícióval, anyagiakkal igyekszünk biztosítani magunkat, s legfőbb óvatosságunk az, hogy befogjuk a szánkat. Hogy világosan lássuk ennek az óvatosságnak és a Jézus által parancsolt, képmutatástól való óvakodásnak az óriási különbségét, ellentétét, olvassuk el összefüggően a Lukács evangéliumot 11, 37-től 12, 12-ig. Jézus példát mutat és utána elméleti alátámasztást ad a „ne szólj szám, nem fáj fejem” mondással ellentétes bölcsességre.

Ő „az Isten útját az igazsághoz híven tanította, nem volt tekintettel senki személyére, mert nem igazodott emberi tekintélyhez!” (Mt 22, 16) Óvakodnunk kell attól, hogy óvatosságból az Isten útját elferdítve tanítsuk! Óvakodnunk kell attól, hogy óvatosságból légvédelmi elsőtétítést csináljunk a „hegyen épült városban” (Mt 5, 14).

4.9 A két óvatosság összefüggése

Mt 26, 53: „Nem tudod, hogy kérhetnék akár tizenkét légió angyalnál is többet?”

Ennek az ellentétes két óvatosságnak a gyökerét jól mutatja az „óvakodjatok az emberektől” (Mt 10, 17) párhuzamos helye Márknál: „Vigyázzatok magatokra!” (Mk 13, 9) Mindkét felszólítás ugyanúgy folytatódik: „mert bíróság elé állítanak és a zsinagógákban megostoroznak, miattam királyok és helytartók elé állítanak...” „A nevemért mindenki gyűlölni fog benneteket. De aki mindvégig kitart, az üdvözlül.” (Mt 10, 17-18.22; Mk 13, 9.13)

Nem azért kell tehát vigyáznunk magunkra, nehogy bíróság elé állítsanak, nehogy a hatalmi vallásból kiközösítsenek stb., hanem azért, mert bíróság és papi tanács elé állítanak. Azért vigyázzunk magunkra, hogy mindvégig kitarassunk. A mi emberi óvatosságunk azt jelenti, hogy kerülünk mindent, ami az evilági életünkre, boldogulásunkra veszélyes. Jézus óvatossága pedig azt jelenti, hogy kerüljünk mindent, ami az üdvözülésünkre, az el nem pusztítható (csak bűneink által veszélyeztetett) szeretet-életünkre veszélyes.

Jézus úgy vigyázott magára, hogy elmenekült a királlyá tevés elől (Jn 6, 15). Úgy vigyázott magára, hogy nem kérte a tizenkét ezred angyal védelmét, nehogy letérjen az erőszakmentes szeretet útjáról (Mt 26, 53). Az emberi óvatosság csak annyiban érvényesülhet nálunk, amennyiben nem kell sátáni magatartásokat kevernünk az életünkbe. Amikor összefért a szeretettel, akkor vigyázott Jézus az evilági életére is, szelíden, minden erőszak nélkül kisiklott üldözői kezéből ill. szavaival lenyűgözte őket (pl. L 4, 30; J 7, 30.43-49) és a szelídségnek ez az ereje még akkor is védte Őt

egy pillanatra, amikor már odahelyezte az életét (J 16, 4-8).

5. JÉZUS MEGSZABADÍT A FÉLELEMTŐL

5.1 Előre megmondja, mi vár ránk

J 16, 1: „Azért mondom ezeket, nehogy majd megbotránkozzatok!” Miután végigkutatottuk, hogy mi az a kevés pozitív szerep, amit a félelem az életünkben játszhat, térjünk vissza oda, hogyan szabadít meg minket Jézus a félelemtől. Mint minden más téren, itt is a tanítás, az igazság közlése, a tudatosítás nagy szerepet játszik.

„Azért mondom ezeket, nehogy majd megbotránkozzatok ... Azért mondtam el ezeket, hogy ha majd eljön az óra, ezetekbe jusson, hogy előre megmondtam nektek.” (J 16, 1.4) Ugyanis az erőszakmentességből fakadó védtelenség (különösen a prófétai kiállásból következő üldözöttség állandó veszélyhelyzetében) a legnagyobb botránkozó Jézus tanításában: a Keresztelőnek is a börtönben támad kísértése a megbotránkozásra, a kételkedésre abban, hogy Jézus-e az Eljövendő, hiszen akkor miért nem szabadítja ki őt (Mt 11, 6; L 7, 23); az Ige miatt támadt szorongatás és üldözés okozza a köves-talaj-tanítvány eltántorodását (Mt 13, 21; Mk 4, 17); a védekezés elutasításakor botránkoznak meg a bátor, korábban hűséges és fogadkozó tanítványok (Mt 26, 31; Mk 14, 27); és az utolsó időkben is „sokan megbotránkoznak majd, mert minden nép számára gyűlöletesek lesznek a nevemért!” (Mt 24, 9-10).

A megbotránkozás elkerülésének alapja tehát az, hogy tisztában vagyunk sorsunkkal és annak értelmével, tudatosítjuk, hogy Jézus mit tanított erről. Lássuk sorban.

5.2 A kereszt: gyűlöletesség és védtelenség

L 14, 27: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét minden nap és úgy kövessen.”

Mivel Jézus kiválasztott bennünket a világból, ezért gyűlöl bennünket a világ, hiszen ha a világból valók volnánk, akkor a világ mint övéit szeretne minket. (J 15, 18-19) (Vigyázat, baj van a kereszténységünkkel, ha a világ szeret minket!) Mindenki előtt gyűlöletesek leszünk Jézus miatt (Mt 10, 22; 24, 29; Mk 13, 13; L 21, 17). Mivel Jézus átadta nekünk az Atya tanítását, ezért a világ meggyűlölt minket (J 17, 14). Ez a gyűlölet sok mindenben megnyilvánul. „Gyaláznak és hazudozva minden rosszat fognak rátok” (Mt 5, 11). Belzebubnak neveznek (Mt 10, 25). Kiközösítenek, kirekesztenek maguk közül és nevünket, mint valami gonosz, szégyenletes dolgot emlegetik az Emberfiáért (L 6, 22; 4, 29; J 16, 2). Letartóztatnak, bíróság elé hurcolnak, vallási épületeikben megostoroznak, helytartók és uralkodók elé hurcolnak (Mt 10, 17-19; Mk 13, 9). Jézus legkisebb testvérei közül lesznek börtönben (Mt 25, 36.39.43-44; L 22, 33; Mt 11, 3). Verés, ostromozás, kínzás (Mk 13, 9; Mt 10, 17; 23, 34) és kivégzés (Mt 10, 21; Mk 13, 12; L 21, 16; Mt 10, 28; L 12, 4; Mt 23, 34) zárja a sort.

Jézus tanítványait tehát gyakran üldözik, de ők soha

nem üldöztek s üldöznek másokat. Még vissza sem ütnek, amikor bántják őket.

Összefoglalóan a „kereszt” szó hordozza mindezt a tartalmat. A „kereszt” Jézus ajkán elsődlegesen a világ részéről a krisztusi embert érő üldözést jelenti, és semmiképpen sem a mindennapi élet terheit és a betegségeket, amit ma gyakran ezzel a szóval jelölünk (és amit átvitt értelemben természetesen mondhatunk keresztnek, de csak az elsődleges jelentés elhomályosítása nélkül!). Amikor Jézus a keresztről beszélt, ez a szó a hallgatósága számára semmi mást nem jelentett, mint „akasztófát”, a legkínzóbb és legmegalázóbb kivégzési módot. Jézus erről az akasztófáról mondta, hogy aki ezt nem veszi vállára, az nem méltó hozzá (Mt 10, 38), és hogy ennek vállunkra vevéséhez meg kell magunkat tagadni (Mt 16, 24; Mk 8, 34). (A mindennapi élet terheit és a betegségeket mindenki kénytelen hordani! Itt a Krisztusért vállalt kockázatról és zaklatásról van szó!)

Ez a keresztthordozás mindennapos (L 9, 23) kockázat és védtelenség, és ha valaki nem vállalja, nem lehet Jézus tanítványa (L 14, 27). El nem kerülhető, hogy így kövessük Jézust, hiszen „nem nagyobb a tanítványnak, ha olyan, mint a Mestere, s a szolgálónak, ha olyan, mint ura.” (Mt 10, 24-25)

Miért? Miért vár ilyen szörnyű sors a Földön a jogos Istenre és azokra, akiket sikerül megtanítania a jóságra?

5.3 „Bizonyítom, hogy gonoszak a tettei, ezért gyűlöl a világ”

Lk 1, 51-53: „Szétszórta a gögösöket, letaszította trónjukról a hatalmasokat, a kicsinyeket viszont fölemelte. Az éhezőket jóllakatta, de a gazdagokat üres kézzel küldte el.”

Miért gyűlölik, üldözik a keresztényeket, akik pedig még ellenségeiket is szeretik, nem tesznek rosszat senkinek? „Ok nélkül” – mondja még a Szentírás is (J 15, 25). „Melyik jótetemért akartok megkövezni?” „Ki vádolhat engem bűnről?” – kérdezte Jézus (J 10, 32; 8, 46).

Mégis, nagyon is valóságos oka van ennek a gyűlöletnek: Aki a Mammont szolgálja, az gyűlöli az Istent (Mt 6, 24; L 16, 13) és aki a gonoszat cselekszi, az gyűlöli a világosságot (J 3, 20). Jézus még konkrétan is megmondja a gyűlölet okát: „Bizonyítom, hogy gonoszak a világ tettei, ezért gyűlöl a világ” (J 7, 7). Tanítványainak is pusztá létükkel, de szavukkal és tetteikkel is ki kell állniuk a szegények, elnyomottak mellett, bizonyítaniuk, hogy gonoszak a világ tettei, s ezért gyűlölni fogja őket is a világ. Jól példázza Helder Camara brazil érsek sokat idézett mondása a jézusi küldetés két oldalát, a jótetteket és a prófétai fellépést: „Amikor kenyeret adok az éhezőknek, azt mondjátok, szent vagyok. De amikor megkérdem, miért nincs kenyereük az éhezőknek, azt mondjátok, kommunista (értsd: akasztanivaló lázító – S. Gy.) vagyok.” Ez utóbbi a jézusi küldetés legnehezebb része, konfliktussal, hírhedtséggel, üldözéssel jár. Ezért a keresztények nem is nagyon kívánják ebben követni Jézus példáját. Jól mutatja ezt például a Mária-tisztelet, amely – miközben

szentírási alapok nélküli vonások sokaságát ruhazza rá –, nemigen veszi tudomásul a fiatal Mária prófétai radikalitását. Ez a tinédzser zsidó lány, aki örömeiben dalol, mert kisbabája lesz, hihetetlenül kemény szavakkal énekel a társadalmi igazságtalanságok, a gazdagok és hatalmasok ellen. Emberi tevélyég az olyan Mária-tisztelet, amely nem a Szentírásban leírt tényeken alapul s nem merészeli fölfedezni és használni ezt a hangvételt. De miért olyan fontos a világ bűneinek bizonygatása, leleplezése? Annyira fontos, hogy ezért még az üldözést és a halált is vállalni kell? A keresztyén békés ember, aki Istenre hagyja az ítélezést, nem?

Igen, valóban: Istenre hagyja a bírói ítéletet és a végrehajtást: „Ne gyomláljátok ki a konkolyt, nehogy vele együtt kitépjétek a búzát is. Hagyjátok, hadd nőjön mind a kettő az aratásig.” (Mt 13, 29-30, vö. még pl. Mt 7, 1-2; Lk 6, 37). „Az aratás a világvége, az aratók az angyalok” – magyarázza Jézus a példabeszédet (Mt 13, 39). Az ember alkalmatlan az igazságszolgáltatásra, s ha bíraskodik, lesújt börtönnel, halálos ítélettel, háborúval, több kárt tesz, mint hasznot. Az emberi lelki ismeret a történelem szörnyű tapasztalatából, hogy a bíróságok és háborúk mennyi ártatlan vért ontottak, egyre szélesebb körben ráeszmél erre. Magyarországon az Alkotmánybíróság eltörölte a halálbüntetést, s az indoklásban szerepel az is, hogy az nem fér össze az élet tiszteletével.

Jézus maga sem azért jött (első eljövetelek, vö. Jn 5, 22.27), hogy ítélje a világot ebben a bírói értelemben (J 3, 17). Őt viszont halálra ítélték Isten és jogrend nevében a főpapok és a bírák. Tragikus, hogy egy bizonyos úgynevezett keresztyén gondolkodás még ebből sem tanult és semmibevette Jézus tiltását az ún. 'eretnekek' üldözése, az ún. 'igazságos' háború, az ún. 'igazságszolgáltatás' és halálbüntetés kérdéseiben. Bezzeg ha prófétai szót hall, azt nyomban el akarja hallgattatni azzal a téves idézéssel, hogy „Ne ítéljétek!”

Jézus igenis ítélkezett (Jn 5, 30; 8, 16; 9, 39; vö. Mt 12, 18), de csak erkölcsi értelemben, bármiféle erőszakos következmény nélkül. Tanítása szerint nekünk is ugyanígy, erőszakmentesen és igazságosan ítélniünk kell (Jn 7, 24), tanúsítanunk kell Isten ítéletét és akaratát (vö. pl. Jn 3, 19; 16, 8.11; Mt 23, 14). Jézus azért kapott akasztófát, nem pedig Béke Nobel-díjat, mert nem csak jót cselekedett, hanem a prófétai küldetést is föl vállalta. Ezt a kettőt soha nem lenne szabad szétválasztani, egymás ellen kijátszani.

5.4 „...miképpen mi is elengedjük adósaink tartozásait”.

Lk 4, 18-19: „Az Úr lelke arra kent föl és arra küldött engem, hogy jó hírt vigyek a szegényeknek, hirdessem a foglyoknak a szabadulást... hogy felszabadítsam az elnyomottakat, és hirdessem: elérkezett az Úr kegyelmi esztendeje.”

Jézus tehát elítélte a rosszat, de ennél sokkal többször a jó követelményeinek felmutatásával tanított. Végző soron az ököljog civilizációjával szemben a szeretet civilizációját hirdette. Ez azonban ugyanúgy halálos gyűlöletet vált ki az evilágból, mint a kritika. Mindjárt megértjük, miért.

Akikhez Jézus beszélt, azok az Ószövetségen nevelkedtek. A kifejezések ismerősek voltak számukra, tudták, miről van szó. Lássuk most azokat az ószövetségi részeket, amelyek ismeretét Jézus föltételezi, amikor az Úr kegyelmi esztendejét a küldetésének középpontjába állítja.

5Móz (Deut) 15, 1-15: „Minden hetedik esztendő végén el kell engedni az adósságot. Egy hitelező se követelje felebarátjától azt a kölcsönt, amit embertársának kölcsönadott, mert adósságelengedést hirdettek az Úrért... Ne legyen köztetek szegény, hiszen gazdagon megáld téged az Úr... De csak akkor, ha hallgatsz Istened szavára... Ha valaki elszegényedik testvéreid közül... ne légy kemény szívű és szűkmarkú, hanem légy hozzá bőkezű és adj neki szívesen kölcsönt, amiben szükséget szenved. Vigyázz, ne támadjon szívedben ilyen alávaló gondolat: közeledik a hetedik esztendő, az adósságelengedés éve. Ne nézd rossz szemmel szegény testvéredet, mert ha nem adsz neki, az Úrhoz kiált miattad és vétek fog terhelni téged. Adj neki szívesen és ne essék rosszul az, hogy adsz, mert éppen azért fogja megáldani Istened minden munkádat és minden szerzeményedet...”

Ha eladja magát neked valamelyik atyádfia, hat évig szolgáljon téged, de a hetedik évben bocsásd szabadon! Amikor szabadon bocsátod, ne üres kézzel küldd el, hanem lásd el bőven a nyájadból, a szerűdről és borsajtódból: adj neki abból, amivel megáldott téged Istened! Emlékezz arra, hogy rabszolgá voltál Egyiptomban, de kiváltott téged Istened!”

3Móz (Lev) 25, 8-55 „Számold hétszer hét esztendőt, negyvenkilenc évet... Legyen ez örömnép számotokra: mindenki kapja vissza birtokát és mindenki térjen vissza családjához...”

A föld eladása nem jelenti minden jog elvesztését, mivel a föld az enyém, ti meg csak jövevények és zsellérek vagytok nálam... Ha testvéred szűkös helyzetbe jut és el kell adnia birtokát, válthassa vissza ő maga vagy rokona... Ha nincs miből visszaváltania, az eladott birtok legyen a vedőé az örömnép évéig. Az örömnépkor azonban visszaszáll eredeti tulajdonosára... Ha atyádfia nyomorba jut melletted, segítsd őt, hogy mint jövevény vagy zsellér élhessen melletted. Ne vondd meg tőle a munkát, ne végy tőle kamatot, hanem féld Istenedet. Ne kölcsönözz neki pénzt azért, hogy hasznot húzz belőle, sem pedig ételt, hogy kamatostul kapd vissza... Ha atyádfia nyomorba jut és eladja magát neked, ne végeztess vele rabszolgamunkát. Napszámosként dolgozzon nálad az örömnép évéig. Akkor menjen el gyermekeivel együtt, térjen vissza nemzetségébe és kapja vissza atyáinak birtokát...”

Az adósság elengedése, a foglyok szabadon engedése, a birtokok visszaadása egy eredeti, testvériesen osztozó társadalom ötvenévenkénti helyreállítását szolgálja. Ez az Úr kegyelmi esztendeje. Isten Országá egyáltalán nem csupán lelki dolog, hanem éppen ez a testvéries osztozó társadalom. Ez áll Jézus küldetésének középpontjában. Ezzel a testvériesen osztozó társadalomideállal szemben áll az evilág, amelyben az erősek egyre többet szereznek, a gyengék egyre nagyobb nyomorba és szolgaságba jutnak, amelyben a

család, lakónegyed, falu, város, megye, ország és világ szintű igazságtalanságokat az erősebbek önkényét tükröző szabályokkal igazolják, és erőszakstruktúrákkal tartják fenn.

A kegyelem szintén nem csupán lelki dolog, hanem a hitelező könyörülése a fizetni nem tudó adóson és az erősebb könyörülése a kiszolgáltatott gyengében. Valóban kegyelemről van szó, hiszen ellenszolgáltatás nélkül engedik el az adósságot, a rabszolgát, adják vissza a birtokot. De valóban az Úr kegyelméről van szó, mert Ővé a föld és mindenki csak napszámos rajta. És Isten csak annak kegyelmez, aki kegyelmez embertársának. Hogy Isten kegyelme ebből a szempontból mennyire nem ingyenes, azt erősen kihangsúlyozza Jézus a szívtelen szolga példabeszédében: „*Átadta a poroszlóknak, mág meg nem fizette mind, amivel tartozott. gy tesz mennyei Atyátok is veletek, ha meg nem bocsátotok szívből embertársatoknak.*” (Mt 18, 35) S hogy ez a megbocsátás mennyire nem csupán lelki dolog, hanem konkrétan vonatkozik az anyagiakra is, döbbenetesen világos annak az imának a szószerinti fordításában, amit a leggyakrabban mondunk: „*S engedd el tartozásainkat, miképpen mi is elengedjük adóssaink tartozásait.*” (Mt 6, 12)

Jól halljuk? Mit keresnek a pénzügyek a Miatyánkban? Hiszen ott a bűnök megbocsátásáról van szó, nem?

De igen, a Miatyánk után Jézus a magyarázatában kiterjeszti az elengednivalók körét minden bűnre: „*Ha megbocsátjátok az embereknek, amit vétettek ellenetek, mennyei Atyátok is megbocsát nektek.*” (Mt 6, 14) De a Miatyánk szövegében valóban szószerint adósról és tartozásról van szó. Arról a testvéries társadalomról, amelyet a kegyelmi év parancsával Isten elrendelt, de amely helyett az evilág az ököljog társadalmát tartja fenn.

Amikor ezt a jézusi tanítást szembesítjük a valósággal, megérezhetjük, miért gyilkolták meg Jézust. Ragadjunk ki a szörnyűségek közül egy világ-szintűt. A Harmadik Világ össz adóssága 1982-ben 800 milliárd dollár volt. Tíz év alatt törlesztésként ennek több mint másfélszeresét, 1.3 billió dollárt fizettek ki, de a kamatokat a gazdag világ úgy állapítja meg, hogy az adósság mégis majdnem a kétszeresére nőtt: 1992-ben a szegény országok már 1.45 billió dollárral tartoznak. (SEEDlinks No. 9. May 1993) Ez az egyik alapvető oka annak, hogy a világon egyetlen óra alatt több mint ezer gyermek hal éhen.

Érezzük-e annak fontosságát, hogy a gazdag országok keresztényei megértsék, hogy mi áll az Úr imájában, amit oly gyakran elmondanak? Mi lesz annak a sorsa, aki rá meri idézni a Miatyánk szövegét az aktuális helyzetre: Isten csak olyan mértékben bocsátja meg bűneinket, amilyen mértékben elengedjük adóssaink tartozásait. Micsoda forradalmi mondat ez a tőzsdén, a bankban, a bíróságon, a parlamentben, a nemzetközi pénzvilágban? Mi lesz annak a sorsa, aki a százmilliárdos érdekekkel így szembemenetel?

De ki meri állítani, hogy Isten nem bocsát meg? Hiszen tudjuk, hogy Isten végtelenül irgalmas – hallhatjuk nyomban az ellenvetést. Bizony, nem Jézus szerető Atyja, hanem a gazdagok és hatalmasok önmaguk

megnyugtatóására kitalált bálvány a az isten, amelyről azt mondják, hogy mindent elnéz. Jézus ezzel szemben így beszél a szerető mennyei Atyáról: „*Ha nem bocsátok meg az embereknek, Atyátok sem bocsátja meg bűneiteket!*” (Mt 6, 15)

De ki meri ezt idézni? Ki meri idézni Jézusnak a gazdagokra, nevetőkre, körülhízelgettekre mondott jajsavait? Ki meri a Miatyánkot szószerint értelmezni? Ki meri Jézus követését fővállalni és hirdetni a jó hírt az éhezők százmillióinak, a szabadulást a foglyoknak és elnyomottaknak, hirdetni az Úr kegyelmi esztendejét? Ha a Léleknek, a Szeretet Lelkének, amely irgalomra indít, engedjük, hogy fölkenjen és elküldjön, akkor legyőzhetjük félelmünket.

5.5 Békés erőszakosok és békétlen erőszakmentesek

L 23, 5: „*Tanításával fellázítja a népet...*”

Természetesen senki nem szereti a konfliktust, s a keresztény ember különösen nem, hiszen a békesség emberének kell lennie. Így is van: az elnyomás, adósságbehajtás, fogolyörzés, tulajdonmegvédés, önvédelem erőszakszervezeteiben és háborúiban nyilvánvalóan nem szabad résztvenni, hiszen éppen ezek ellenkezőjére: a felszabadításra, adósságelengedésre, fogoly szabadon engedésre, anyagiakban való osztozásra, életét áldozni is kész ellenségszeretetre kapott meghívást és arra, hogy ezt tanítsa másoknak is. S ezeket a jó célokat se munkálhatja erőszakkal, hiszen láttuk, hogy Jézus szerint az ember nem alkalmas és ezért nem hivatott arra, hogy erőszakkal jót, igazságot tegyen. A keresztény tehát erőszakmentes, a békesség embere kell legyen.

De amikor Jézus kemény szavával fellép az erőszak és igazságtalanság strukturái ellen, óhatatlanul konfliktust, békétlenséget támaszt önmaga ellen. Az álkeresztények ezzel szemben elkerülik a konfliktust, békében vannak az erőszak intézményeivel (akár a hatalom, akár a forradalom oldalán), s ezzel (legalábbis hallgatólagosan) támogatják azt. (Pl. a 'békepapság': különbeke az egyházüldözőkkel, az üldözött keresztények cserbenhagyása, sokszor részvétel az üldözésben.) Így látszólag békések az erőszakot támogatók, s békétlenek az erőszak nélküli békéért munkálkodók. Az előbbieket 'jól fekszenek' (a hatalmasoknál), de rosszul alszanak – az utóbbiak 'rosszul fekszenek', de jól alszanak, mert belső békéjük van. „*Az én békémet adom nektek. Nem úgy adom, ahogyan a világ adja.*” (J 14, 27)

E látszólag ellentmondásos helyzetben a keresztényeket gyakran vádolják vagy gúnyolják azzal, hogy erőszakosan képviselik az erőszakmentességet. De akkor ez a vád Jézusra is érvényes: Ő hallatlanul keményen beszélt az erőszak strukturáinak fenntartóiról és hasznélvezőiről. Ilyen értelemben nem békét jött hozni (Mt 10, 34; L 12, 51), hanem széthúzást. Perében nem is csupán valamiféle szelídséget kérnek rajta számon, hanem egyenesen lázítással vádolják (L 23, 5.14). Pedig távol állt tőle minden erőszakos lázadás. Tanítása egészen más értelemben felszabadító, amint később még lesz szó róla.

A másik terület, ahol Jézus követése gyakran békétlenséget teremt, sajnos éppen a család. A rokonság általában azt várja a nagy egyéniségtől, hogy segítse őket az érvényesülés felé. S mivel a Jézus-tanítvány nem rokoni érdekközösségben, hanem egyetemes szeretetben gondolkodik, nemigen van becsülete övéi közt (Mt 13, 57). Sőt, nem elég hogy nem segíti őket, de még hírhedt is teszi a család nevét. Könnyen érheti rosszallás, zaklatás, üldözés a közeli rokonságot is a próféta miatt, őket is felelőssé teszik, hogy miért hagyják. Jézust is ezért akarták hazavinni a rokonai (Mk 3, 21.31). Az ószövetség még azt is előírta, hogy a rokonságnak kell a legelső követő dobni a hamisnak ítélt próféta kiirtásakor (Deut 13, 1-15).

Ebből 'érthető', hogy könnyen a saját családjá lesz az embernek a legnagyobb ellensége (L 12, 53; Mt 10, 21.34-38; Mk 13, 12; L 21, 16). (Pl. szülők kitagadják az örökségből gyermekeiket, vagy legalábbis megvonják tőlük az anyagi támogatást, ha megtudják, hogy komoly összegeket fordítanak az éhezők támogatására. Sírással és fenyegetéssel próbálják visszatartani gyermekeiket a hitük miatt rájuk váró böriön vállalásától, amely evilági szemmel súlyos szegény, sőt veszély lehet a családra.) Jézus sokszor hangsúlyozza ezt, nehogy tanítványainak prófétai küldetése a családjukhoz való alkalmazkodáson fusson zátonyra. Föl kell készítenie követőit a családon belüli konfliktusokra is, amelyek különösen nehezek, hiszen a keresztyény ember családjá a szeretet otthona kellene hogy legyen.

5.6 Az üldözöttség értelme

J 16, 21: „... örömben ... nem gondol többé gyötrelmeire.”

Nemcsak sorsunkat kell azonban tudatosítanunk, hanem annak értelmét is, a világnak azt a legfőbb törvényszerűségét, a Teremtő Istennek azt az alap gondolatát, amelyet az elején említettünk.

Keresztyénynek lenni azt jelenti, mint elfogadni Krisztustól az új életet, a szeretet életét, az Isten életét, az el-nem-pusztítható, a biológiai halállal meg nem szűnő örök életet, az Isten szeretetközösségében, Országában való életet, az egység életét, egységben Istennel és egymással, amikor Isten bennünk él és mi Őbenne...

Ez az élet lét-azonosság Jézussal, amelyből magatartás-azonosság (adás, szolgálat, prófétaság, erőszakmentesség) fejlődik ki. Ennek pedig negatív (szegénység, kicsiség, üldözöttség, védtelenség) és pozitív (százszor annyi testvér stb. és el-nem-pusztítható Élet) sors-azonosság a következménye (vö. Mk 10, 28-30), de a negatív rész mulandó, míg a pozitív örök. A keresztyény élet ennek az isteni életnek a kifejlődése: az újjászületésünkkel még csecsemő bennünk az új élet, s a biológiai életünk során titokzatosan növekszik azáltal, hogy nap mint nap tetteinkben „igen”-t mondunk a Szeretetre.

Azt gondoljuk, hogy ez az Élet tud fejlődni akkor is, ha elkerüljük a szenvedéseket? Úgy akarunk fejlődni, hogy semmi kockázatosat nem csinálunk, nem vállalunk? Ami kockázatos, az felesleges? Vajon ki lehet-e fejleszteni a test izmait erőfeszítések nélkül? Vagy talp-

raesetté válhat-e a gyerek, ha a széltől is óvjuk? Lehet-e szeretni anélkül, hogy adnánk a nyomorgóknak, vállalva a kockázatot, hogy magunk is szegényebbé leszünk? Lehet-e szeretni anélkül, hogy a fizetőképtelen rászorulókat szolgáljunk, vállalva a kockázatot, hogy lemaradunk a karrierharcban és társadalmilag alacsonyok leszünk? Lehet-e szeretni anélkül, hogy fölemel-nénk hangunkat az elnyomottakért, vállalva a kockázatot, hogy magunkra haragítjuk az elnyomókat? Lehet-e szeretni anélkül, hogy lemondjunk az erőszakról, vállalva a kockázatot, hogy bántásokat kell elviselnünk visszautés nélkül s akár meg is ölhetnek? Az Élet fejlődésének alaptörvényét fogalmazza meg Jézus ebben a hatszorosan nyomatékozott, szállóigévé vált paradoxonában:

Mt 10, 39; 16, 25; Mk 8, 35; L 9, 24; 17, 33; J 12, 25: „Aki meg akarja menteni életét, az elveszíti (az Életét). Aki viszont elveszíti (életét) énértem és az evangéliumért, az megmenti (Életét)!” Természetesen ropant fontos kulcsszó a mondatban az „énértem és az evangéliumért”! Nem akármért kell kockáztatni, szenvedni. Több más hasonlattal is szemlélteti ezt az alaptörvényt:

J 16, 21: „Az asszony is szomorú, aki szül, mert elérkezett az órája – amikor azonban megszületik a gyermeke, azon való örömben, hogy ember született a világra, nem gondol többé gyötrelmeire.”

J 12, 24: „Bizony, bizony mondom nektek, ha a búzázsem nem hull a földre és nem hal el, egymaga marad, de ha elhal, sok termést hoz!”

L 24, 26: „Hát nem ezeket kellett elszenvednie a Messiásnak, hogy bemehessen dicsőségébe?” Ne gondoljunk eme utóbbi idézet kapcsán olyasmire, hogy Jézus szenvedését Isten akarta volna, előre elrendelte volna. A Szőlősgazda nem arra küldte a Fiát, hogy a gonosz szőlőmunkások megöljék, hanem ellenkezőleg, így reménykedett: „A Fiamat talán csak megbecsülik!” (Mt 21, 37). Jézus nem azért jött, hogy meghaljon, hanem hogy összegyűjtsön (Mt 23, 37; vö. Mt 12, 30), szeretetre, szelídségre tanítsón. S ettől a céltól a halálos fenyegetés, sőt a kivégzés sem téríthette el. Példát mutatott arra, hogy a Szeretet még halálos veszélyben sem üt vissza, inkább meghal. Hiszen az Élete úgyszólván elpusztíthatatlan. Aki kitart az ellenségszeretetben, aki inkább mindent elszenved, semhogy erőszakhoz folyamodjon, az válik Isten gyermekévé (Mt 5, 44-45), az mehet be a dicsőségbe.

Ha tehát ennek az örök, boldog, isteni Életnek a fejlődését akarjuk munkálni magunkban, nem félhetünk attól, hogy netalántán valóban kifejlődik bennünk. Pedig ez a cél egybeesik az élet odaadásával, ahogyan a juhaimért életét adó Jó pásztor (J 10, 11) célul elének tűzte: „Az az én parancsom, hogy úgy szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket. Senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért!” (J 15, 12-13) A szenvedéssel tehát nemcsak a magunk örök Életét nyerjük meg, hanem másokért, barátainkért is valami nagyot teszünk, mint ahogy például Pál is, amikor annak ellenére, hogy üldözés járt érte, hirdette Krisztust és ezzel a szenvedést vállaló magatartásával „sokakat megnyert” a Krisztusban való élet számára.

Kihagyhatatlan harmadik értelme a keresztények mindent elviselésének az, hogy a gonosznak ellen nem állva, a pofont nem viszonzva munkálhatjuk a legvalóságosabban a békeséget az emberek között. Ennek a világot-kovácsolásnak távoli, mégis erős vonzása célja az izaiási remény: „... nem ölnék többé sehol...!” Mint Petőfi Apostolja, érezhetjük, hogy a Föld, e drága szőlőszem érettebbé lett minden kis napsugár rajta elhalása által.

„Bízatok, én legyőztem a világot!” (J 16, 33) Nem mi kezdtük ezt a küzdelmet! Isten évezredek művében veszünk részt. Ő velünk küzd, sőt valójában mi küzdünk Ővele. Ez az igazi realitás. „A Sátán kivettetett!” (L 10, 18) Kifelé szorul a világból. A vértanúk a történelem legmaradandóbb emberei (pl. V. Celesztin). Ennek megfelelően alázattal, nem kivagyí módon kell bátornak lennünk. Istené a bátorság bennünk.

5.7 Az igazi szabadság

L 4, 18: „Az Úr Lelke van rajtam, mert fölkent engem, elküldött, hogy ... hirdessem a foglyoknak a szabadságot, ... hogy felszabadítsam az elnyomottakat!”

A tudatosítás a tanítványok esetében nem bizonyult elegendőnek, megbotránkoztak a fegyverletételen és szétszaladtak a virrasztás éjszakáján. Még a feltámadás és a pünkösöd előtt voltak. Mit jelent nekünk, hogy mi utána vagyunk (ha egyéni és közösségi fejlődésünkben már utána vagyunk)?

„Ha kitartotok tanításomban, valóban tanítványaim lesztek; megismeritek az igazságot és az igazság szabaddá tesz titeket.” (J 8, 32) Egy – a tanítás befogadásából és megértéséből fakadó – további lépésről van tehát szó. De mi ez a szabadulás, felszabadítás, szabaddá tevés? Jézus miért mondta, hogy Izaiás jövendölése Ővele beteljesedett (J 4, 21), hiszen nem szabadított ki foglyokat, sem nem szabadította fel Izraelt vagy Izrael szegényeit?

„Jézus életének két leginkább felszabadító motívuma: az egyik Jézus hallatlan szuverenitása, amellyel relativizálta Mózes és a törvény tekintélyét; a másik a bűnösökkel, a diszkrimináltakkal való szolidaritása... Az a felszabadulási folyamat, amelyet Jézus előidézett, ütközött a nagytanács és Róma hatalmi érdekeivel. A Jézussal szembeni ellenállás ezért a legkeményebb erőszakig növekedett. Jézus elhatárolta magát a forradalmi erőszak híveitől, kizárt minden spekulációt az erőszakkal az Isten Országáért vívott küzdelemben, de nem adta fel a harcot.” (Smolik, Concilium 1969. 8. sz.)

„Jézust politikai okokból ítélték el, de nem azért, mintha Ő magát az egymást váltó hatalmaknak a helyére akarta volna tenni, hanem mivel a bármely hatalomgyakorló vagy arra törekvő osztállyal szemben tanúsított kritikai magatartása következtében az összes hatalomgyakorlók számára terhessé és elviselhetetlené vált.” (Gonzales-Ruiz, Concilium 1973. 4. sz.)

„Nem elegendő azt mondani, hogy Krisztus meghalt, hanem hogy megölték Őt! (Még hozzá az 'igazságszolgáltatás' gépezete által, bírói ítélettel! – S. Gy.) ... Ennek döntő jelentősége van, mert a feltámadás nem pusztán az élet természeti határától való szabadulás, hanem a történelmi-társadalmi korlától való megsza-

badulás!!! Az a megszabadítás, amelyet Ő hoz, nem egy terület vagy egy hatalmi pozíció visszahódítása, hanem felhívás egy hihetetlenül teljes szabadság megélésére- megvalósítására úgy, hogy ezáltal maga az uralmi viszonyok elve vált kérdésessé! ('Istennek kell engedelmessé, nem az embereknek!') A hatalom ebben a dologban nem tévedett: ezért az elutasító tevékenységéért ölte meg Jézust, bár tevékenységében nem volt semmi politikailag forradalmi.” (Garaudy, Concilium 1975. 4. sz.) De Jézus felszabadítása éppen ezáltal vált teljessé. A hatalom hatalmas öngólt lőtt, mert hiszen éppen akkor, amikor beváltotta fenyegetését, akkor vált nyilvánvalóvá, hogy fenyegetése üres szó és erőtlenség csupán. Jézus éppen halálával és feltámadásával tette befejezetté, amit szavaival, életével elkezdett: a hatalom relativizálását, minden emberi gonoszság és erőszak relativizálását. Bebizonyította, hogy egyedül Istené minden erő és hatalom, és Őmellette minden hatalom csak játékszer és erőtlenség.

5.8 Isten ereje

L 21, 16.18: „Kiszolgáltatok benneteket ... és némelyek meghalnak közületek... de nem vész el egy hajszál sem fejetekről.”

A szabadságnak ebből a csodálatos távlatából kezdhethetjük megérteni Jézusnak ezt a paradoxonát. Hiába veszítjük el az életünket, a nagybetűs Életünk meg nem sebezhető. Énünknek egy hajszálnyi baja sem eshet (L 12, 6-7; Mt 10, 29-31). Nagyon világosan fogalmazza ezt Jézus az egyik apokrif evangéliumban, ahol Péter közbeszól a bárány és a farkas hasonlatánál: „És ha a farkasok megölik a bárányokat?” Jézus válasza: „Semmit sem kell tartaniuk a bárányoknak haláluk után a farkasoktól!” Ugyanezt az isteni realitást kiáltja felénk a következő jézusi parancs: „Ne féljete azoktól, akik a testet ugyan megölik, de aztán semmi többet nem tehetnek!” (L 12, 4) Főnségesen mondja ki Krisztus szabadságunk végső alapját: L 10, 28-9:

„Örök életet adok nekik, nem vesznek el soha, nem ragadja ki őket a kezemből senki. Atyám adta őket nekem, s Ő mindenkinél nagyobb: Atyám kezéből nem ragadhat ki senki semmit!”

A feltámadás ennek a bizonyítéka, a pünkösöd pedig az életünké válása: már nemcsak értjük, hanem tesszük is, kitartunk a tanítás szerinti életben, a gyakorlat során egyre jobban megismerjük a tanítást, megtapasztaljuk, hogy működik, beválik. Isten megerősít minket, mint ahogy Jézust is: „Eljön az óra, s már itt is van, amikor szétszéledtek s magamra hagytok. De én nem vagyok egyedül, mert az Atya velem van.” (J 16, 32) Úgy tesz szabaddá minket, hogy bennünk él. „Én bennük, Te (Atyám) bennem.” (J 17, 23)

5.9 Bátorság az üldözöttségben és a békében

J 11, 16: „Menjünk mi is, haljunk meg Vele együtt!” Ezért van erejük Jézus bátorításainak: „Ne félj!” (J 12, 15) „Békémet adom..., ne nyugtalanodjék szívetek és ne csüggedjen!” (J 14, 27) „Üldözést szenvedtek, de bízatok, én legyőztem a világot!” (J 16, 33)

A legnagyobb veszély: anélkül, hogy egy ujjal hozzánk nyúlának, már pusztán a félelemtől eltántorol

valaki. Amikor békeidőben azt mérlegeljük, hogy „csinállok én olyan értékeset, amiért érdemes a nyugodt jólétemet, karrieremet, külső békémet, életemet elveszíteni?“, akkor még nem köteleztük el magunkat, még nincs hitünk.

„Csak az ismeretlentől fél az ember” – mondja Saint-Exupery. Ezért csodálatos Jézus ígérete, mert ha van hitünk, nem kell nyugtalanodnunk a jövő felől. A Lélek bátorságot szól majd a szánkából az üldözésben. (L 21, 14; Mk 13, 11; L 12, 11; Mt 10, 19). Az ember, ha nem is szüntetheti meg, de legyőzheti félelmét, ha „aggódva bár, de követi Jézust” (Mk 10, 32), hiszen Ő előttünk jár az üldözetésben, szavaiból-életéből ismerős úton kell járnunk. Ha előszörre akár remegő térdekkel is követésére merészkedünk, nem lesz többé ismeretlen előttünk a Szentlélek ereje. Nem vagyunk ráhagyva pusztán emberi erőinkre, mert célunk nem a félelem legyőzése, nem vagányságról van szó, hanem Isten törvénelmi művében éljük a Tőle kapott feladatot. Ha megmaradunk Istenben, minden helyzetben megkapjuk a szükséges segítséget, megerősítést, hogy meg tudjunk maradni a szeretet útján (Mk 14, 33; L 22, 43). Jézus imádkozott és teljesen belesimult Atyja akaratóba. Ezt kell tennünk a legapróbb dolgokban is, begyakorolva a nagy döntések percére. Pál, a sokszorosan üldözött, gyönyörű tanúságot tesz újra és újra Isten erejéről: „Ha Isten velünk, ki ellenünk?” „Ki ragadhat el minket Krisztus szeretetétől? Nyomor... életveszély... üldöztetés vagy kard? ... Mindenben diadalmaskodunk Óaltala, aki szeret minket.” (Róm 8, 32-37)

A krízishelyzetek ritkák. A helyzet ritkán enged meg nyílt üldözést. Még az első három században is, amelyről az a látszat, hogy folyamatos üldözés volt, a 250 év alatt (Nérótól Konstantinig, 64-től 313-ig) csupán tíz nagy üldözés volt, s az utolsót kivéve rövidek voltak. Így a 250 évből 220-230 (90%) békeévnék számított. A fenyegetések és a félelem azonban ebben a 90%-nyi békeidőben is megbénítja a gyávákat. Míg a bátrak, akik mindent készek vállalni Krisztusért, nyugodtan munkálkodhatnak. Aki fél, az nem mer tenni semmit és egész életét a rettegés igájában tölti. „Csak az érettségin túl legyek...”; „csak a felvételi sikerüljön...”; „csak a diploma a kezemben legyen...”; „csak azt a pozíciót elérjem...”; „csak a gyerekeimnek...” – ez a gyávák önbecsapása. Míg a bátrak, ha üldözést szenvednek is, épp ezáltal tapasztalják meg Isten erejét és ígéreteinek gazdagságát (Csel 5, 41). A békeidők bátorságát is megadja nekünk Az, Aki olyan csodálatos bátorsággal viselkedett („*Most akartak ott megkövezni a zsidók és újra odamész?*”) – hogy tanítványait is

magával ragadta („*Menjünk mi is, haljunk meg Vele együtt!*”). (J 11, 16)

5.10 Bátorság az emberiség pánikjaiban

L 21, 25-28: „... az emberek megdermednek a rémülettől és a világra zúduló szörnyűségek várásában...”

Isten nemcsak az üldözéstől való félelemtől tud megszabadítani, hanem a katasztrófától és a jövőtől való rettegéstől is. „*Ha majd háborúkról hallotok és háborús hírek terjednek, ne ijedjete meg!*” (Mk 13, 7; L 21, 9) „*Kétségbeesett rettegés lesz a népek között... az emberek megdermednek a rémülettől és a világra zúduló szörnyűségek várásában. A mindenség összetartó erői megrendülnek. Akkor majd meglátják az Emberfiát, amint jön nagy hatalommal és dicsőséggel. Amikor ez teljesedésbe kezd menni, nézzetek fel, és fejetekeket emeljétek fel, mert elérkezett megváltástok ideje.*” (L 21, 25-28) Ezeknek a szavaknak igen nagy jelentőségük van most, hogy az emberiséget az atomháború rémén kívül az ökológiai válság hasonlóan óriási veszélye is fenyegeti és amikor igen nagy szükség van arra, hogy a keresztyének minden félelem és pánik nélkül teljes intenzitással küzdjenek a szeretet (osztózas, szolidaritás, erőszakmentesség) civilizációjának megvalósításáért, éljék hivatásukat az emberiség érdekében.

6. HÁLAADÁS A BOLDOGSÁGÉRT

J 15, 10-11: „*Ha teljesítitek parancsaimat, megmaradtok szeretetemben... az én örömöm lesz bennetek is és örömeitök teljes lesz.*”

Mt 5, 11-2: „*Boldogok vagytok, ha miattam üldöznek és gyaláznak benneteket és minden rosszat rátok fognak. Örüljete és ujjongjatek, mert nagy lesz a mennyben jutalmatok.*”

L 6, 22: „*Boldogok vagytok, ha gyűlölnék benneteket az emberek, kizárnak körükből és megrágalmaznak, s neveteket mint valami szégyenletes dolgot, úgy emlegetik az Emberfia miatt. Örüljete, ha majd ez bekövetkezik és ujjongjatek, mert nagy jutalomban részesültök a mennyben!*”

L 1, 68-75: „*Áldott az Úr... mert meglátogatta és megváltotta népét! Erős szabadítót támasztott nekünk, ... megmentett minket ellenségeinktől és gyűlölőink kezétől... Megadja nekünk, hogy az ellenség kezéből kiszabadulva, félelmet nem ismerve szolgáljunk Neki, szentségben és igazságban élve színe előtt életünk minden napján!*”

HARMADIK PART

POSTACÍMÜNK:
H-1124 BUDAPEST
Németvölgyi út 120.

MEGJELENIK: TAVASSZAL-NYÁRON-ŐSZEL-TÉLEN

MEGVÁSÁROLHATÓ:

Nagyobb budapesti és vidéki könyvesboltokban és még:
– Független Ökológiai Központ (Bp. III., Miklós tér 1.)
– Ökoszolgálat (Bp. V. Széchenyi rkp. 7. V.-em.)
– Tölgyfa Galéria (Margit hídnál Budán)
– WALA-Alapítvány (Bp. I., Mária tér 3.)

Régebbi számaink is kaphatók:

– Pont Könyvesbolt-Kávézó (Bp. V., Mérleg u. 6.)
– Katalizátor Iroda (Bp. VIII., Krúdy Gy. u. 4.)
– Írók Könyvesboltja (Bp. VI., Andrássy út 45.)

ELŐFIZETÉS:

A szerkesztőség fenti címén a mellékelt megrendelőlappal, vagy hasonlóval.

Négy szám ára előfizetőknek 276 Ft, tehát minden negyedik szám ingyenes.

Előfizetőink publikációs joggal rendelkeznek. – Hogyan érvényesül ez?

Írásod elküldésekor mellékelj tömör ismertetést is. Ezután két eset lehetséges:

- **Publikálásra alkalmasnak tartjuk.** Ekkor megjelentetés után honoráriumot fizetünk.
- **Nem kívánjuk közzétenni.** Ekkor írásod információs tárunkba kerül, az ismertetést pedig közöljük. A kéziratok másolatai postai úton kölcsönözhetőek. Ha 50 ilyen igény befut, akkor újra megfontoljuk a közzétételt és csak különlegesen indokolt esetben állunk el ettől. Indokunkat közzétesszük a Harmadik Partban.

Ha pénztárcád megengedi és közösséget érzel a Harmadik Parttal, akkor akár

ÖRÖKRE IS MEGKAPHATOD

A Harmadik Part alapítványt ötezer forinttal vagy többel támogatók örökre megkapják a Harmadik Partot. (A támogató vagy a lap élte végéig.)

Az alapítvány céljára fordított összeg a SZJA adóalapjából levonható.

Erre szolgáló elismervényt küldünk.

ALAPÍTVÁNYUNK TÁMOGATÁSÁRA ÁTUTALÁS TELJESÍTHETŐ:
Harmadik Part Alapítvány, MHB 323-14742

A Harmadik Partban olyan **HIRDETÉSEKET KÖZLÜNK**, amelyek nem ütköznek főbb értékeinkkel. Környezetbarát termékeket, emberséges szolgáltatásokat kedvezményes áron hirdetünk. Tájékoztatás: Maurer György

CONTENTS

- 1 BOLYAI János**
IN A FLASH
Hand-picked from lesser known poems and notes of János Bolyai, mathematical genius (1802-1860, Transylvania).
- 4 HOW HIGH THE EVERYTHING**
 John Seed chats with Ram Dass
Principles of deep-ecology and bio-regionalism were taken to the street by the Earth First! movement. The world press accuses them with eco-terrorism as well as with rooting against humankind. John Seed, however, disclaims violence and rooting for or against, advising new enjoyments instead of general distruction.
- 14 Werner HARTINGER**
THE ACADEMY OF GONDISHAPUR
Historic-esoteric analysis of spiritual influences which shaped Western medicine.
- 24 FEHÉR M. Jenő**
THE HEALING SHAMAN
Question: "Why did you not seek the surgeon's help?" Answer: "Because the shamans knows his trade better." Pictures of medieval inquisition in Hungary."
- 34 BARTOS Tibor**
FROM IMMACULATE CONCEPTION TO RESURRECTION
Opening words and thoughts to the exhibition of statues by Erzsébet Zubovits-Györkös in Decs, County Tolna in Southern Hungary, bastion of matriarchy.
- 40 PICTURE-MUSIC, LIGHT-WRITING, SOUND-RUNES**
A chat with Jenő Hartyáandi, organizer of Mediawave Festival in Győr/Raab.
- 44 KISZELY Károly**
WHERE RIGHTS GO WRONG
"Short-sighted interests proved to be just as repressing in democracy, as trucheon and jail in a dictatorship."
- 47 HAVAS Péter**
ENVIRONMENT THROUGH EDUCATIONAL LOOKING-GLASSES
Science centered education presents children with a fractured picture of their environment. Fables could make it a whole again.
- 50 HEAVEN, HELL & PURGATORY**
 Mari Bors talks with Dr. Ilma Szász
"A good thing we get all these contradictory teachings to turn us into grownups."
- 56 BÓDI László-SZŰK Balázs**
BETWEEN TWO POLES A THIRD
"I'd sniff it, even four pounds of the stuff. But screw-loosener it has to be." Interviews with girls in state care.
- 64 AION-SECTION**
VASSY Zoltán
STUDENTS COMMENT ON STRANGE PHENOMENA
- 66 PARA OR SCIENCE & ALTERED CONSCIOUSNESS**
Covering para-scientific programs of the spring and summer.
- 72 PALMLEAF SECTION**
SIMONYI Gyula
GOSPELS AND FEAR
"Our Father, which art in heaven... forgive us our debts, as we forgive our deptors."

**BOLYAI JÁNOS • JOHN SEED
WERNER HARTINGER • FEHÉR M. JENŐ
KISZELY KÁROLY • HAVAS PÉTER
SIMONYI GYULA**

- *Milyen magas minden*
- *A gyógyító sámán*
- *Joghézag a jogállamon*
- **MEDIAWAVE**
- *Négy pont között az ötödik*
- *Szemben a dollárbilliárdos érdekekkel*

*Harmadik Part Alapítvány, H-1124 Budapest, Németvölgyi út 120.
E-mail: maurer@3part.zpok.hu*